

**МІНІСТЕРСТВО НАУКИ І ОСВІТИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»
МІНІСТЕРСТВО НАУКИ І ОСВІТИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»**

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

КОМАРНИЦЬКА ІРИНА ІВАНІВНА

УДК 342.951:351.713

ДИСЕРТАЦІЯ

**ПРОФІЛАКТИКА ПРАВОПОРУШЕНЬ У ФІНАНСОВО-
ЕКОНОМІЧНІЙ СФЕРІ ЗАСОБАМИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА**

12.00.07 «Адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право»

Подається на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ **І. І. Комарницька**

Науковий консультант: Личенко Ірина Олександрівна

доктор юридичних наук, професор

Львів – 2021

АНОТАЦІЯ

Комарницька І. І. Профілактика правопорушень у фінансово-економічній сфері засобами адміністративного права. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – Національний університет «Львівська політехніка» Міністерства освіти і науки України. – Львів, 2021.

Дисертацію присвячено комплексному дослідженню профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері засобами адміністративного права.

У дисертації представлено результати наукового аналізу теоретико-методологічних та адміністративно-правових засад профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері засобами адміністративного права, визначено поняття, особливості профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері та адміністративно-правові засади її реалізації.

Представлено наукознавче підґрунтя дослідження профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері засобами адміністративного права. Воно відображає тенденції наукового пошуку щодо визначення закономірностей, способів формування й побудови теорій та тверджень, системи сучасних знань про особливості фінансово-економічної сфери, специфіку деліктів у фінансово-економічній сфері, особливостей профілактики правопорушень фінансово-економічного характеру, тощо, і охоплює кілька груп наукових розвідок. Наукові праці, дотичні до предметного поля наукового дослідження згруповано в кілька блоків. Серед них ті, що стосуються: 1) дефініювання та визначення основних характеристик фінансово-економічної безпеки держави та її основних складових (фінансової та економічної безпеки); 2) аналізу окремих підсистем фінансово-економічної сфери (бюджетної, податкової, тощо); 3) загальнотеоретичного визначення

профілактики адміністративних деліктів та профілактики адміністративних правопорушень фінансово-економічного характеру; 4) визначення правової природи та здійснення правової характеристики окремих адміністративних деліктів у фінансово-економічній сфері, визначення їх складу; 5) аналізу змісту профілактики адміністративних правопорушень та специфіки заходів профілактичного впливу на суспільні відносини у фінансово-економічній сфері; 6) діяльності суб'єктів, наділених можливістю реалізовувати заходи профілактичного впливу у фінансово-економічній сфері, теоретико-правовим підходам до визначення сутності фінансового контролю та ін.

Сформульовано понятійно-категоріальний апарат сфери профілактики правопорушень фінансово-економічного характеру. Окреслено зміст категорій «економічна безпека», «фінансова безпека», «фінансова сфера», «економічна сфера», «адміністративне правопорушення», «профілактика правопорушень». Обґрунтовано дефініцію категорії «адміністративно-правові засоби профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері» з огляду на лінгво-юридичний зміст термінів «фінансова сфера», «економічна сфера», «адміністративне правопорушення», «профілактика правопорушень».

Запропоновано авторський підхід до визначення поняття профілактики адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері як багаторівневої системи заходів соціального, спеціального, індивідуального характеру, які спрямовані на виявлення причин, умов вчинення адміністративних проступків, що посягають на порядок регулювання мобілізації (формування), розподілу (перерозподілу), використання централізованих і децентралізованих грошових фондів, формування, розгляду, ухвалення, внесення змін, виконання бюджету, сплати податків та інших обов'язкових платежів, митно-тарифного регулювання та переміщення товарів через митний кордон, функціонування банківських структур, банківської системи загалом, організаційно-економічних, виробничих відносин, відносин власності, функціонування усього господарського

механізму держави, економічної безпеки, стабільності економіко-правового регулювання суспільних відносин, фінансово-економічних прав та законних інтересів фізичних та юридичних осіб.

Визначено зміст системи правопорушень у фінансово-економічній сфері в Україні та різновиди деліктів, які її формують. Представлено класифікацію правопорушень у фінансово-економічній сфері з огляду на зміст правовідносин, що охороняються нормами адміністративно-деліктного законодавства, видові об'єкти адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері, суб'єкти їх вчинення, джерело фіксації складів таких деліктів, ознаки «суспільної небезпеки» та специфіку характеру заподіяної шкоди, ознаки суб'єктивної сторони (щодо форм вини) та чинники фінансово-економічного характеру, що зумовлюють вчинення таких адміністративних деліктів.

З'ясовано поняття та особливості профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері та адміністративно-правові засади її реалізації.

Виокремлено основні різновиди адміністративно-правових засобів профілактики правопорушень у економічній сфері. З'ясовано, що різні адміністративно-правові засоби профілактики цих деліктів створюють стійку систему. Складовими системи цих засобів є засоби-регулятори, зокрема норми, положення чинного законодавства, явища правової форми, зокрема адміністративно-правові акти загальної та індивідуальної дії, що визначають правові засади попередження та припинення деліктної поведінки у фінансово-економічній сфері, так і діяльнісні засоби, зокрема правотворчість, правозастосування, тлумачення положень чинного законодавства у фінансово-економічній сфері.

Деталізовано правовий статус суб'єктів профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері та адміністративно-правові засади їхньої діяльності, обґрунтовано потребу інституційних змін в системі органів публічного управління, що є суб'єктами профілактики адміністративних

правопорушень у фінансово-економічній сфері. Зважаючи на множинність суб'єктів системи профілактики адміністративних правопорушень, запропоновано їхній поділ у досліджуваній сфері за структурою суб'єктів профілактики адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері, за наявністю компетенції (функціональним призначенням) щодо профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері; за рівнем реалізації профілактичних функцій; за специфікою структурно-організаційної характеристики цих суб'єктів.

Здійснено правовий аналіз змісту та особливостей адміністративно-правових засобів профілактики правопорушень у фінансовій сфері (щодо правопорушень у бюджетній, податковій, митній, банківській сферах) та адміністративно-правових засобів профілактики правопорушень у економічній сфері (щодо правопорушень у сфері промисловості, будівництва та використання паливно-енергетичних ресурсів; у галузі торгівлі, громадського харчування, сфері послуг та підприємницькій діяльності, правопорушень, що посягають на власність, правопорушень у сільському господарстві). З'ясовано нові тенденції трансформації адміністративно-правових засобів профілактики правопорушень у фінансовій та економічній сфері.

Виокремлено найсуттєвіші ознаки адміністративно-правових засобів профілактики правопорушень у фінансовій сфері. Встановлено, що реалізація профілактичних засобів здійснюється на соціальному, спеціальному та індивідуальному рівнях. Втілення в життя цих засобів здебільшого потребує наявності спеціальної компетенції, повноважень у суб'єктів профілактики деліктів у фінансовій сфері. Система засобів профілактичного впливу спрямована на діяльність широкого кола суб'єктів, до яких може бути віднесено посадових осіб міністерств, інших органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, банків, господарюючих суб'єктів, державних фондів, бюджетних установ. Деталізовано особливості профілактики

бюджетних, податкових, митних деліктів, правопорушень у банківській сфері засобами адміністративного права.

Адміністративні правопорушення в економічній сфері можна класифікувати за низкою критеріїв, визначальними серед яких є об'єкт цих адміністративних правопорушень, джерело фіксації складів адміністративних деліктів, їхній юридичний склад, характер заподіяної шкоди, специфіка об'єктивної сторони проступку. Встановлено, що засоби профілактики адміністративних правопорушень у економічній сфері проявляються у вигляді інструментів особливого різновиду соціального управління чи підінституту правоохоронної діяльності, що спрямований на утвердження принципів економічної та національної безпеки, пріоритету захисту економічних прав та законних інтересів громадян та економічних інтересів держави.

Окреслено сучасні проблеми профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері та шляхи їх подолання, напрями використання іноземного досвіду задля їхнього подолання. Згруповано основні проблеми профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері засобами адміністративного права у кілька блоків: 1) недоліки сучасної фінансово-економічної системи, різноманіття ризиків щодо забезпечення фінансово-економічної безпеки держави, динамічність їх змін; 2) недосконалість нормативно-правової основи здійснення профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері, відсутність уніфікованих нормативно-правових актів, що визначали б особливості правових засад, завдань, видів і порядку ведення профілактичної роботи щодо фінансово-економічних деліктів; 3) недоліки функціонування суб'єктів профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері, координації, узгодження їх профілактичної діяльності, комунікаційних зв'язків з органами державної влади, місцевого самоврядування, контролюючими та правоохоронними органами; недостатнє залучення до профілактики таких правопорушень представників суб'єктів господарювання, громадських організацій та громадян; 4) відсутність належного рівня

діджиталізації процесів профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері, інформаційного забезпечення процесу державного фінансового контролю, впровадження сучасних ІТ-рішень в діяльність органів державного фінансового контролю, тощо.

Обґрунтовано пропозиції щодо внесення змін до законодавства задля підвищення ефективності профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері. Запропоновано прийняття Закону України «Про профілактику правопорушень в Україні» та Концепції реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері на найближчих п'ять років. Встановлено, що прийняття Концепції реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері на наступні п'ять років дало б змогу конкретизувати систему засобів, способів профілактики правопорушень фінансово-економічного характеру та суб'єктів її реалізації в нових соціально-економічних та політичних умовах, з огляду на ризики та загрози нового типу. Обґрунтовано потребу розроблення відомчих документів щодо профілактики правопорушень, що вчиняються посадовими особами у фінансово-економічній сфері. Нагальним завданням є ідентифікація системи профілактичних заходів, що були б ефективними саме для конкретної сфери суспільно-економічних відносин.

Обґрунтовано потребу удосконалення правореалізаційної діяльності суб'єктів профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері через налагодження належного рівня взаємодії, обміну інформацією, апробації уніфікованого комплексу профілактичних заходів задля нейтралізації причин і умов, що сприяють вчиненню посягань на фінансово-економічну систему, системи контролю за їх реалізацією, впровадження сучасних ІТ-рішень у діяльність органів державного фінансового контролю для ідентифікації, аналізу та оцінки ризиків діяльності публічних органів у фінансово-економічній сфері, удосконалення правового статусу Бюро економічної

безпеки України та розширення його можливостей щодо профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері.

Проаналізовано досвід зарубіжних країн з розвинутою економікою щодо адміністративно-правового забезпечення профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері задля визначення напрямів здійснення реформ в Україні у цій сфері. Встановлено, що нормативно-правове визначення правових гарантій фінансово-економічної безпеки держави, в тому числі профілактики деліктів фінансово-економічного характеру в зарубіжних країнах виходить з різних моделей організації протидії таким деліктам. Наголошено на потребі створення проведення інституційних реформ зі створення спеціалізованого правоохоронного органу, наділеного широкими можливостями протидії фінансовим та економічним деліктам. Слід адаптувати в Україні досвід широкого залучення суб'єктів господарювання та громадськості до профілактики адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері. У таких умовах надзвичайно важливим завданням держави є надання навчально-методичного забезпечення для таких суб'єктів, відкритість баз даних, інформаційних ресурсів, що здатні допомогти виявити потенційні делікти та повідомити правоохоронні органи про їх вчинення.

Ключові слова: фінансова сфера, економічна сфера, фінансово-економічна сфера, економічна безпека, фінансова безпека, адміністративне правопорушення, профілактика правопорушень, засоби адміністративного права.

SUMMARY

Komarnytska I. I. Prevention of offenses in the financial and economic sphere by means of administrative law. – Printed as a manuscript.

The thesis for the scientific degree of Doctor of Law in speciality 12.00.07 – administrative law and procedure; financial law; information law. – Lviv

Polytechnic National University of the Ministry of Education and Science of Ukraine. – Lviv, 2021.

The dissertation deals with the comprehensive study of measures for the prevention of offenses in the financial and economic sphere by means of administrative law.

The dissertation presents the results of the scientific analysis of the theoretical-methodological and administrative-legal principles of measures for the prevention of offenses in the financial and economic sphere by means of administrative law, the concepts, special features of measures for the prevention of offenses in the financial-economic sphere and administrative-legal principles of its implementation.

The scientific basis of the study of measures for the prevention of offenses in the financial and economic sphere by means of administrative law is described. It reflects the tendencies of the scientific research to determine regularity, methods of forming and constructing theories and statements, the system of modern knowledge of the special features of the financial and economic sphere, the features of delicts in the financial and economic sphere, the features of measures for the prevention of offenses in the financial and economic sphere, etc. It covers several groups of the scientific investigation. Scientific works related to the subject field of the scientific research are grouped into several blocks. They include 1) defining and determining the main characteristics of the financial and economic security of the state and its main components (financial and economic security); 2) the analysis of individual subsystems of the financial and economic sphere (budget, tax, etc.); 3) the general theoretical definition of measures for the prevention of administrative delicts and administrative offenses in the financial and economic sphere; 4) determining the legal nature and the legal characteristics of certain administrative delicts in the financial and economic sphere, describing their components; 5) analysing the content of the measures for the prevention of administrative offenses and the special features of preventive influence on social relations in the financial and economic sphere; 6) the activities of entities endowed with the opportunity to implement preventive measures in the financial and

economic sphere, theoretical and legal approaches to determining the essence of financial control, etc.

The conceptual and categorical mechanism of measures for the prevention of financial and economic offenses is formulated. The content of the categories «economic security», «financial security», «financial sphere», «economic sphere», «administrative offense», «measures for the prevention of offenses» is outlined. The definition of the category «administrative and legal measures for the prevention of offenses in the financial and economic sphere» is substantiated in view of the linguistic and legal meaning of the terms «financial sphere», «economic sphere», «administrative offense», «measures for the prevention of offenses».

The author suggests the own approach to defining the concept of measures for the prevention of administrative offenses in the financial and economic sphere as a multilevel system of measures of social, special, individual nature, aimed at identifying the causes, conditions of administrative offenses encroaching on the regulation of mobilization (formation), distribution (redistribution), use of centralized and decentralized funds, formation, consideration, approval, amendments, budget execution, payment of taxes and other obligatory payments, customs tariff regulation and cross border movements of goods, functioning of banking structures and banking system in general, organizational, economic, industrial relations, property relations, functioning of the entire economic mechanism of the state, economic security, stability of economic and legal regulation of social relations, financial and economic rights and legitimate interests of individuals and legal entities.

The content of the system of offenses in the financial and economic sphere in Ukraine and the types of delicts forming it are determined. The classification of offenses in the financial and economic sphere is presented with regard to the content of legal relations protected by administrative delict law, specific objects of administrative offenses in the financial and economic sphere, the subjects of their commission, the source of such delicts, features of «social danger» and the special

features of the nature of the damage, the characteristics of the subjective side (concerning forms of guilt) and financial and economic factors that determine the commission of such administrative offenses.

The concepts and features of measures for the prevention of offenses in the financial and economic sphere and the administrative and legal basis for its implementation are clarified.

The main types of administrative and legal measures for the prevention of offenses in the economic sphere are distinguished. It is proved that various administrative and legal means of preventing these delicts create a stable system. The components of this system are regulatory tools, including norms, provisions of the current legislation, legal phenomena, including administrative and legal acts of general and individual action, which determine the legal basis for the prevention and termination of delictual behaviour in the financial and economic sphere, and also such activities as law-making, law enforcement, interpretation of the provisions of the current legislation in the financial and economic sphere.

The legal status of subjects of the prevention of offenses in the financial-economic sphere and administrative-legal principles of their activities are detailed. The need for institutional changes in the system of public administration bodies, which are subjects of prevention of administrative offenses in the financial and economic sphere, is substantiated. Considering the multiplicity of subjects of the system of prevention of administrative offenses, their division is made in accordance with the structure of subjects of prevention of administrative offenses in the financial and economic sphere, the competence (functional purpose) on prevention of offenses in the financial and economic sphere; the level of the implementation of preventive functions; special features of structural and organizational characteristics of these entities.

The legal analysis of the content and features of administrative and legal measures for the prevention of offenses in the financial sphere (for offenses in the budget, tax, customs, banking spheres) and administrative and legal measures for

the prevention of offenses in the economic sphere (for offenses in the field of industry, building and use of fuel and energy resources; in the field of trade, public catering, services and entrepreneurship; offenses against property; offenses in agriculture) is carried out. New trends in the transformation of administrative and legal measures for the prevention of offenses in the financial and economic sphere are elucidated.

The most significant features of administrative and legal measures for the prevention of offenses in the financial sphere are highlighted. It is established that the implementation of preventive measures is carried out at the social, special and individual levels. The implementation of these measures mostly requires the presence of special competence, authority of the subjects of prevention in the financial sphere. The system of preventive measures is aimed at the activities of a wide range of entities, which may include officials of ministries, other executive bodies, local governments, banks, businesses, state funds, budget institutions. Features of prevention of budgetary, tax, customs delicts and offenses in the banking sphere by means of administrative law are detailed.

Administrative offenses in the economic sphere can be classified according to a number of criteria, including the object of these administrative offenses, the source of administrative offenses, their legal composition, the nature of the damage, the special features of the objective side of the offense. It is proved that measures for the prevention of administrative offenses in the economic sphere are manifested in the form of special tools of social management or sub-institution of law enforcement, aimed at establishing the principles of economic and national security, priority protection of economic rights, legitimate interests of citizens and economic interests of the state.

The modern problems of measures for the prevention of offenses in the financial and economic sphere by means of administrative law and ways of their overcoming, directions of use of foreign experience for their overcoming are outlined. The main problems of measures for the prevention of offenses in the

financial and economic sphere by means of administrative law are grouped into several blocks: 1) shortcomings of the modern financial and economic system, the variety of risks to ensure financial and economic security of the state, the dynamics of their changes; 2) imperfection of the normative and legal basis for the prevention of offenses in the financial and economic sphere, the lack of unified normative and legal acts that would determine the features of the legal principles, tasks, types and procedure for preventive work on financial and economic delicts; 3) shortcomings in the functioning of the subjects of prevention of offenses in the financial and economic sphere, coordination, adjustment of their preventive activities, communication links with public authorities, local governments, regulatory and law enforcement agencies; insufficient involvement of representatives of business entities, public organizations and citizens in the prevention of such offenses; 4) the lack of an appropriate level of digitalization of measures for the prevention of offenses in the financial and economic sphere, information support of the process of public financial control, the introduction of modern IT solutions in the activities of public financial control, etc.

Proposals for amendments to the legislation to increase the effectiveness of measures for the prevention of offenses in the financial and economic sphere are substantiated. The adoption of the Law of Ukraine «On measures for the prevention of offenses in Ukraine» and the Concept of implementation of state policy concerning measures for the prevention of offenses in the financial and economic sphere for the next five years are proposed. It is established that the adoption of the Concept of implementation of state policy concerning measures for the prevention of offenses in the financial and economic sphere for the next five years would allow to specify the system of means, methods of prevention of offenses in the financial and economic sphere and subjects of its implementation under new socio-economic and political conditions, taking into account the risks and threats of a new type. The need to develop departmental documents concerning measures for the prevention of offenses committed by officials in the financial and economic sphere is established.

The urgent task is to identify a system of preventive measures that would be effective for a particular area of socio-economic relations.

The need to improve the law enforcement activities of the subjects of prevention of offenses in the financial and economic sphere by establishing an appropriate level of interaction, information exchange, testing of a unified set of preventive measures to neutralize the causes and conditions that contribute to encroachments on the financial and economic system, control over their implementation, introduction of the modern IT solutions in the activities of public financial control to identify, analyse and assess the risks of public bodies in the financial and economic sphere, improving the legal status of the Bureau of Economic Security of Ukraine and expanding its capabilities of using measures for the prevention of offenses in the financial and economic sphere is grounded.

The experience of foreign countries with developed economy on administrative and legal support of measures for the prevention of offenses in the financial and economic sphere is analysed in order to determine the directions of reforms in Ukraine in this area. It is established that the normative and legal definition of legal guarantees of financial and economic security of the state, including measures for the prevention of financial and economic delicts in foreign countries, comes from different models of organizing counteraction to such delicts. The need to create institutional reforms in order to form a specialized law enforcement agency with wide opportunities to counteract financial and economic delicts is emphasized. The experience of broad involvement of business entities and the public in the prevention of administrative offenses in the financial and economic sphere should be adapted in Ukraine. Under such conditions, the extremely important task of the state is to provide educational and methodological support for such entities, the openness of databases and information resources that can help identify potential delicts and inform law enforcement agencies of their commission.

Key words: financial sphere, economic sphere, financial and economic sphere, economic security, financial security, administrative offense, measures for the

prevention of offenses, means of administrative law.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких відображено основні результати дисертації

1. Комарницька І. І. Профілактика адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері в Україні: монографія. Львів: Навчально-науковий інститут права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка», 2021. 459 с.

Рецензія:

Хомишин І. Ю. Рецензія на монографію к.ю.н. Комарницької Ірини Іванівни «Профілактика адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері в Україні». *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія: «Юридичні науки». 2021. № 7 (41). С. 112–113.

2. Комарницька І. І. Modern researches: progress of the legislation of Ukraine and experience of the European Union. Р. 2: колективна монографія. Riga, Latvia: Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2020. 592 с.

3. Blikhar M. M., Savchenko L.A., Komarnytska I.I., Vinichuk M.V. Strategic orientaries of legalization of the economy of Ukraine: economic and legal aspects. *Фінансова-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики: збірник наукових праць. Університет банківської справи*. 2019. Вип. 2 (29). С. 101–112.

4. Шевчук В. О., Бліхар М. М., Комарницька І. І., Татарин Н. М. Rule of law and economic growth. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики: збірник наукових праць. Університет банківської справи*. 2020. Т1. №32. С.278–289.

5. Blikhar M.M., Mykhalitska N., Vereskliia M., Komarnytska I.I., Koziar G. Financial security of the state: international experience in the study of institutional and legal causes of crisis phenomena in the economy *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики: збірник наукових праць. Університет банківської справи*. 2021.

Т.2, №37. С. 426–437.

6. Комарницька І. І., Личенко І. О. Використання досвіду органів влади іноземних держав щодо профілактики адміністративних правопорушень у сфері власності. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка», Юридичні науки*. 2016. № 845. С. 271–278.

7. Комарницька І. І. Шляхи підвищення ефективності профілактики адміністративних правопорушень у сфері власності. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка», Юридичні науки*. 2016. № 850. С.53–62.

8. Комарницька І. І. Взаємодія суб'єктів профілактики адміністративних правопорушень у сфері власності. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка», Юридичні науки*. 2017. №865. С. 242–248.

9. Комарницька І. І. Адміністративні та правові аспекти діяльності правоохоронних органів у сфері захисту права власності. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка», Юридичні науки*. 2017. № 876. С.144–151.

10. Комарницька І. І. Особливості притягнення до адміністративної відповідальності щодо правопорушень, які посягають на об'єкти інтелектуальної власності. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка», Юридичні науки*. 2017. № 884. С. 132–137.

11. Комарницька І. І. Інститут адміністративної відповідальності: проблеми та перспективи розвитку. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка», Юридичні науки*. 2018. № 894. С. 165–170.

12. Комарницька І. І. Административно-правовая ответственность педагогических работников относительно правонарушений в сфере авторских и смежных прав. *Международный научно-практический правовой журнал «Закон и Жизнь» («Legea si Vita»)*. Молдова, 2019. №6/2 (330). С.45–49.

13. Комарницька І. І. Адміністративний процес захисту прав інтелектуальної власності в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. №6 (280). С. 169–172.

14. Комарницька І. І. Права інтелектуальної власності у науково-педагогічній діяльності та їх захист. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка», Юридичні науки*. 2019. № 22. С.174–179.

15. Комарницька І. І. Теоретичні основи дослідження адміністративно-правових засобів профілактики правопорушень у фінансовій сфері. *Журнал східноєвропейського права*. 2020. № 81. С. 26–35.

16. Комарницька І. І. Система адміністративно-правових засобів профілактики правопорушень у фінансовій сфері. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Юридичні науки»*. 2020. № 9 (31). С. 32–37.

17. Комарницька І. І. Адміністративна відповідальність: теоретико-правові аспекти. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Юридичні науки»*. 2020. Т. 7. № 2(26). С. 155–161.

18. Комарницька І. І. Протидія правопорушень у фінансовій сфері засобами адміністративного права. *Наше право*. 2020. № 4. С. 193–198.

19. Комарницька І. І. Профілактика правопорушень у фінансовій сфері засобами адміністративного права. *Європейські перспективи*. 2020. № 3. С. 205–210.

20. Комарницька І. І. Адміністративна профілактика правопорушень у бюджетній сфері. *Журнал східноєвропейського права*. 2021. № 88. С.51–60.

21. Комарницька І. І. Профілактика правопорушень у бюджетній сфері засобами адміністративного права. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Юридичні науки»*. №4 (38). Т.1. 2021. С. 15–23.

22. Комарницька І. І. Адміністративно правові засоби профілактика правопорушень у банківській сфері. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2021. № 1. Р. 90–95.

23. Комарницька І. І. Суб'єкти профілактики правопорушень у фінансовій сфері засобами адміністративного права. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 4. С. 399–402.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

24. Комарницька І. І. Медіація як сфера наукових досліджень. *Медіація як альтернативний спосіб вирішення спорів: матеріали круглого столу* (м. Львів, 15 травня 2017 року). 2017. С. 255–259.

25. Комарницька І. І. Сучасний стан й перспективи розвитку співробітництва України та НАТО. *Правові засади Європейської та Євроатлантичної інтеграції України: досягнення та перспективи: матеріали учасників заочної науково-практичної конференції* (м. Львів, 31 жовтня 2017 року). 2017. С. 144–150.

26. Комарницька І. І. Права людини як центральна ідеологія держав. *Теорія і практика конституціоналізму: український та зарубіжний досвід: збірник матеріалів учасників четвертої всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Львів, 27 квітня 2018 року). 2018. С. 121–123.

27. Комарницька І. І. Нові реалії співробітництва Україна-Нато. *Правові засади Європейської та Євроатлантичної інтеграції України: досягнення та перспективи: збірник тез учасників заочної науково-практичної конференції* (м. Львів, 23 листопада 2018 року). Львів: ННПП Національного університету «Львівська політехніка», 2018. С.131–137.

28. Комарницька І. І. Реалізація та захист прав та свобод людини та громадянина. *Права людини та національна безпека»: збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Львів, 10 грудня 2019 року). С. 113–116.

29. Комарницька І. І. Процес захисту прав інтелектуальної власності в адміністративному праві України. *Scientific achievements of modern society. Abstracts of international scientific and practical conference* (Liverpool, November 6-7, 2019). С.316–323.

30. . Комарницька І. І. Правові аспекти адміністративної відповідальності в Українському законодавстві. *Dynamics of the development of world science. Abstracts of VIII international scientific and practical conference*. (Vancouver, April 15-17, 2020). С. 502–511.

31. Комарницька І. І. Сучасна доктрина адміністративного права і процесу за участі органу державної влади. *Topical issues of the development of modern science. Abstracts of IX international scientific and practical conference* (Sofia, May 6-8, 2020). С. 458–467.

32. Комарницька І. І. Теоретичні основи дослідження адміністративно-правових засобів профілактики правопорушень у фінансовій сфері. *Legal science, legislation and law enforcement practice: regularities and development trends: proceedings International scientific and practical conference* (Lublin, October 30-31, 2020). 2020. С. 249–252.

33. Комарницька І. І. Ознаки системи адміністративно-правових засобів профілактики правопорушень у фінансовій сфері. *Адвокатура в умовах сучасних змін: збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції* (Львів, 09 жовтня 2020 р.). 2020. С. 180–184.

34. Комарницька І. І. Адміністративно-правова природа засобів профілактики правопорушень у фінансовій сфері. *Конституційна реформа в Україні: досвід країн Центральної і Східної Європи: збірник матеріалів Другої міжнародної науково-практичної конференції* (Львів, 16 жовтня 2020 р.). 2020. С. 181–185.

35. Комарницька І. І. Профілактика правопорушень у банківській сфері засобами адміністративного права. *European potential for the development of legal science, legislation and law enforcement practice. Abstracts of international scientific and practical conference* (Wloclawek, Republic of Poland, February 26-27, 2021). С.158–161.

які додатково відображають наукові результати дисертації

36. Комарницька І. І., Личенко І. О. Адміністративно-правові засади профілактики правопорушень у сфері власності. Львів: Бадікова Н.О., 2017. 188 с.

37. Комарницька І. І. Еволюційні процеси українського та зарубіжного конституціоналізму. *Теорія і практика конституціоналізму: український та зарубіжний досвід: матеріали учасників третьої науково-практичної конференції* (м. Львів, 19 травня 2017 року). Львів: ННПП Національного

університету «Львівська політехніка», 2017. С. 82–85.

38. Комарницька І. І. Європейські конституційні реформи: досвід для України. *Конституційна реформа в Україні: досвід країн Центральної і Східної Європи: збірник матеріалів учасників першої науково-практичної конференції* (м. Львів, 19 квітня 2019 року). Львів ННПП Національного університету «Львівська політехніка», 2019. С.79–83.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

АМКУ	Антимонопольний комітет України
ДАБІ	Державна архітектурно-будівельна інспекція України
Держархбудінспекція	Державна архітектурно-будівельна інспекція України
Держаудитслужба	Державна аудиторська служба України
Держпродспоживслужба	Державна служба України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів
ДПС	Державна податкова служба України
ЗЕД	Зовнішньоекономічна діяльність
ЗМІ	Засоби масової інформації
КУпАП	Кодекс України про адміністративні правопорушення
МВС	Міністерство внутрішніх справ України
МЕА	Міжнародне енергетичне агентство
МКУ	Митний кодекс України
НЕП	Нова економічна політика
НБУ	Національний банк України
ОВС	Органи внутрішніх справ
ООС	Операція Об'єднаних сил
ПДВ	Податок на додану вартість
ПЕК	Паливно-енергетичний комплекс
СБУ	Служба безпеки України
УКТ ЗЕД	Українська класифікація товарів зовнішньоекономічної діяльності

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ	2
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	21
ВСТУП	25
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОФІЛАКТИКИ ПРАВОПОРУШЕНЬ У ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНІЙ СФЕРІ ЗАСОБАМИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА	37
1.1 Наукознавче підґрунтя дослідження профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері засобами адміністративного права.....	37
1.2 Методологія дослідження профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері засобами адміністративного права.....	54
1.3 Понятійно-категоріальний апарат сфери профілактики правопорушень фінансово-економічного характеру.....	63
Висновки до розділу 1	75
РОЗДІЛ 2 АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПРОФІЛАКТИКИ ПРАВОПОРУШЕНЬ У ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНІЙ СФЕРІ ЗАСОБАМИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА	81
2.1 Система правопорушень у фінансово-економічній сфері в Україні.....	81
2.2 Поняття, особливості профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері та адміністративно-правові засади її реалізації.....	93
2.3 Адміністративно-правові засоби профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері.....	114

2.4 Суб'єкти профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері та адміністративно-правові засади їхньої діяльності.....	124
Висновки до розділу 2.....	144
РОЗДІЛ 3 ПРОФІЛАКТИКА ПРАВОПОРУШЕНЬ У ФІНАНСОВІЙ СФЕРІ ЗАСОБАМИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА.....	151
3.1 Адміністративно-правові засоби профілактики правопорушень у фінансовій сфері.....	151
3.2 Профілактика правопорушень у бюджетній сфері засобами адміністративного права.....	168
3.3. Профілактика правопорушень у податковій сфері засобами адміністративного права.....	196
3.4. Профілактика фінансових правопорушень у митній сфері засобами адміністративного права.....	219
3.5. Профілактика правопорушень у банківській сфері засобами адміністративного права.....	242
Висновки до розділу 3	254
РОЗДІЛ 4 ПРОФІЛАКТИКА ПРАВОПОРУШЕНЬ У ЕКОНОМІЧНІЙ СФЕРІ ЗАСОБАМИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА.....	261
4.1. Адміністративно-правові засоби профілактики правопорушень у економічній сфері.....	261
4.2. Профілактика правопорушень у сфері промисловості, будівництва та використання паливно-енергетичних ресурсів засобами адміністративного права.....	275
4.3. Профілактика правопорушень у галузі торгівлі, громадського харчування, сфері послуг та підприємницькій діяльності засобами адміністративного права.....	297
4.4. Профілактика правопорушень, що посягають на власність,	

засобами адміністративного права.....	313
4.5. Профілактика правопорушень у сільському господарстві	
засобами адміністративного права.....	323
Висновки до розділу 4	331
РОЗДІЛ 5. УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФІЛАКТИКИ	
ПРАВОПОРУШЕНЬ У ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНІЙ СФЕРІ	
ЗАСОБАМИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА.....	338
5.1. Сучасні проблеми профілактики правопорушень у фінансово- економічній сфері засобами адміністративного права та шляхи їх подолання.....	338
5.2. Напрями використання іноземного досвіду адміністративно- правового забезпечення профілактики правопорушень у фінансово- економічній сфері.....	364
Висновки до розділу 5	378
ВИСНОВКИ.....	385
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	398
ДОДАТКИ.....	465

ВСТУП

Актуальність теми. Втілення в життя основних засад фінансово-економічної безпеки держави можливе завдяки цілеспрямованому та постійному впливу на основні аспекти функціонування економічної інфраструктури з урахуванням всіх загроз й можливих наслідків. Фінансово-економічна сфера є складним економіко-правовим феноменом, що уособлює різноманітні галузі життєдіяльності суспільства, постає специфічною галуззю людської діяльності задля розвитку інтересів членів соціальної спільноти з приводу формування, мобілізації і розміщення фінансових ресурсів, обміну, розподілу і перерозподілу вартості валового внутрішнього продукту.

Делікти у фінансово-економічній сфері за своєю природою різноманітні, їхній характер достатньо динамічно змінюється, перелік постійно розширюється, виникають нові способи здійснення таких правопорушень. Система правопорушень у фінансово-економічній сфері в Україні становить вагомую загрозу фінансово-економічній безпеці держави, що є складовою національної безпеки України загалом. Вони є цілісним чітко структурованим комплексом деліктів, які стосуються створення, розподілу і перерозподілу фондів фінансових ресурсів та фінансових активів держави, реалізації публічно-правових послуг фінансово-економічного характеру, гарантування здійснення державою її функцій у сфері забезпечення функціонування системи суспільного виробництва, розподілу й обміну отриманими продуктами задля задоволення матеріальних потреб суспільства, реалізації контрольно-управлінських прав суб'єктів публічного управління у сфері фінансово-економічних відносин, формування, розгляду, ухвалення, внесення змін, виконання бюджету, сплати податків та інших обов'язкових платежів, митно-тарифного регулювання та переміщення товарів через митний кордон, функціонування банківських структур, банківської системи загалом, організаційно-економічних, виробничих відносин, відносин власності,

функціонування усього господарського механізму держави, економічної безпеки, стабільності економіко-правового регулювання суспільних відносин, економічних прав та законних інтересів фізичних та юридичних осіб.

Різноманіття деліктів у фінансово-економічній сфері потребує широкого кола засобів протидії, дедалі ширшого залучення до профілактики таких правопорушень представників суб'єктів господарювання, громадських організацій та громадян. Воно заставляє переосмислити систему адміністративно-правових засобів протидії таким деліктам.

Незважаючи на здійснюваний процес оновлення чинного законодавства щодо протидії таким правопорушенням, питання профілактики цих деліктів залишилося поза увагою законодавця та наукової спільноти загалом.

У сучасних умовах удосконалення фінансово-економічної системи вкрай важливим завданням сучасної юридичної науки є формування системи заходів соціального, спеціального, індивідуального характеру, спрямованих на профілактику деліктної діяльності у фінансово-економічній сфері.

Вагомий внесок в розробку проблеми протидії правопорушенням у фінансово-економічній сфері внесли науковці, дослідження яких стосувалися окремих підсистем фінансово-економічної сфери. Серед таких В. Андрієнко, А. Апаров, О. Гетьманець, О. Колісник, Ю. Соколов, Ю. Постоленко, В. Іщенко, І. Темовеєва, Ю. Іванов й інші автори.

Різноманітні деліктні прояви у фінансово-економічній сфері були предметом наукового дослідження Д. Кобелька, К. Прохорова, Ю. Ярмоленка А. Бойка, Т. Скакун, Я. Мочкоша, А. Ключка, С. Лепського, В. Нежевело, О. Кукшинова, О. Тихонова, І. Масля, Г. М. Тропіна, С. Ващенко та інших.

Серед дослідників проблем профілактики адміністративних правопорушень в сучасних умовах суспільно-правових трансформацій слід відзначити таких вітчизняних авторів, як С. Соха, К. Ігошев, В. Устинов, О. Макаренко, І. Стахура, Є. Дубовий, В. Фелик, І. Личенко, У. Русанюк та

інші.

Проблемі профілактики адміністративних правопорушень фінансового та економічного характеру присвятили свої праці Н. Шмігельська, Н. Кантор, В. Васильєва, О. Резнік, Ю Поптанич та інші.

Теоретичною основою дослідження проблеми профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері стали праці таких вчених, як В. Авер'янов, Н. Бортник, Т. Гарасимів, В. Дудченко, В. Колпаков, О. Кузьменко, М. Корнієнко, О. Користін, Я. Лазур, В. Ортинський, О. Остапенко, А. Селіванов, Л. Сопільник, О. Стрельченко, А. Суббот, В. Чорна та інші.

Водночас науковий доробок представленого широкого переліку вітчизняних та іноземних дослідників не стосувався комплексного аналізу питання профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері засобами адміністративного права. Усе ще надзвичайно актуальним залишається з'ясування теоретико-правових та адміністративно-правових засад профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері, визначення сучасних проблем профілактики правопорушень у цій сфері та шляхів їх подолання з огляду на зарубіжний досвід.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до положень Закону України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» від 11 липня 2001 р. № 2623-III, Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020, Стратегії реформування державного управління України на період до 2021 р., схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 червня 2016 р. № 474, Указу Президента України «Про цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» № 722/2019 від 30 вересня 2019 року. Дисертаційна робота спрямована на втілення пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016-2020 рр., ухвалених Національною академією правових наук України 03 березня 2016 р., реалізацію наукового напрямку Навчально-наукового

інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка»: «Правові, психологічні та інформаційні проблеми розвитку державності в Україні», схваленого Вченою радою Національного університету «Львівська політехніка» від 24 червня 2014 р. (протокол № 5).

Мета і завдання дослідження. *Метою* роботи є комплексний аналіз профілактики адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері, визначення проблем її організації та реалізації, шляхів їх подолання засобами адміністративного права.

З огляду на поставлену мету визначено такі *завдання*:

- визначити наукознавче підґрунтя дослідження профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері засобами адміністративного права та методологію цього дослідження;
- сформулювати понятійно-категоріальний апарат сфери профілактики правопорушень фінансово-економічного характеру;
- схарактеризувати систему правопорушень у фінансово-економічній сфері в Україні;
- з'ясувати поняття та особливості профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері та адміністративно-правові засади її реалізації;
- визначити правову природу адміністративно-правових засобів профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері, складових системи цих засобів;
- встановити зміст та особливості адміністративно-правових засобів профілактики правопорушень у фінансовій сфері (щодо правопорушень у бюджетній, податковій, митній, банківській сферах);
- визначити зміст та особливості адміністративно-правових засобів профілактики правопорушень у економічній сфері (щодо правопорушень у сфері промисловості, будівництва та використання паливно-енергетичних ресурсів; у галузі торгівлі, громадського харчування, сфері послуг та

підприємницькій діяльності; правопорушень, що посягають на власність; адміністративних деліктів у сільському господарстві);

– схарактеризувати сучасні проблеми профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері засобами адміністративного права та шляхи їх подолання;

– з'ясувати напрями використання іноземного досвіду адміністративно-правового забезпечення профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини щодо профілактики адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері засобами адміністративного права.

Предмет дослідження – профілактика адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері, правові засади її організації та реалізації засобами адміністративного права.

Методи дослідження. Методологічна основа роботи стала запорукою аргументації та конкретизації предмета дослідження, дозволила здійснити належне обґрунтування основних положень дисертації

Методологічну основу дослідження склали філософсько-світоглядні, загальнонаукові та спеціально-юридичні методи, зокрема: методи аналізу, синтезу, діалектичний, історико-правовий, системно-структурний, логіко-семантичний, функціональний, формально-логічний, метод класифікації, статистичний, соціологічний, порівняльно-правовий методи, загальні логічні прийоми дедукції, індукції, моделювання.

Методи аналізу і синтезу дозволили з'ясувати поняття та особливості профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері та адміністративно-правових засобів її реалізації (*підрозділи 2.2, 2.3*). За їх допомогою визначено правову природу різних засобів профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері (*підрозділ 2.3*), виокремлено основні прояви правопорушень у фінансовій та економічній сфері (*підрозділ*

2.1). *Логіко-семантичний* метод дозволив уточнити зміст понятійно-категоріального апарату дослідження (*підрозділ 1.3*). *Історико-правовий метод* став запорукою виокремлення тенденцій розвитку вітчизняного законодавства щодо профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері (*Розділи 3, 4, 5*), трансформації органів публічного управління, що її реалізують (*підрозділ 2.4, Розділи 3, 4, 5*). Єдність складових елементів фінансово-економічної сфери представлено з використанням *діалектичного методу*. Його застосування дозволило сформулювати висновки щодо трансформації сучасних адміністративно-правових засобів профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері (*Розділи 3, 4, 5*), виявити особливості формування системи суб'єктів профілактики цих деліктів (*Розділи 3, 4, 5*). *Функціональний метод* став запорукою деталізації обсягу, характеру і змісту діяльності суб'єктів профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері (*Розділи 3, 4, 5*). За допомогою методу класифікації представлено класифікації правопорушень у фінансово-економічній сфері в Україні (*підрозділ 2.1*), засобів профілактичного впливу (*підрозділ 2.3*). Використання статистичного та соціологічного методів дало змогу проаналізувати емпіричну інформацію та виокремити суттєві емпіричні дані. *Формально-логічний метод* застосовано для з'ясування особливостей нормативно-правового врегулювання профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері (*Розділи 3, 4, 5*). *Порівняльно-правовий метод* дозволив з'ясувати напрями використання іноземного досвіду адміністративно-правового забезпечення профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері (*підрозділ 5.2*). *Загальні логічні прийоми дедукції, індукції, моделювання* дали можливість сформулювати понятійно-категоріальний апарат сфери профілактики правопорушень фінансово-економічного характеру (*підрозділ 1.3*).

Емпірична база дисертації охоплює статистичну інформацію, узагальнення практичної діяльності суб'єктів профілактики правопорушень у

фінансово-економічній сфері за 2018-2021 рр, результати анкетування 400 громадян та 100 посадових осіб органів публічного управління з Львівської, Київської, Закарпатської, Хмельницької областей.

Наукова новизна одержаних результатів визначена актуальністю теми дисертаційної роботи, зумовлена тим, що у дисертації вперше представлено комплексний аналіз профілактики адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері, визначено проблеми її організації і реалізації засобами адміністративного права та шляхи їх подолання з огляду на результати досліджень представників вітчизняної та зарубіжної юридичної науки, обрану емпіричну та нормативно-правову бази.

У результаті здійсненого дослідження сформульовано низку положень, висновків, рекомендацій, що вирізняються науковою новизною, мають важливе теоретичне та практичне значення:

уперше:

- запропоновано авторський підхід до визначення поняття профілактики адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері як багаторівневої системи заходів соціального, спеціального, індивідуального характеру, які спрямовані на виявлення та нейтралізацію причин, умов вчинення адміністративних проступків, що посягають на порядок регулювання мобілізації (формування), розподілу (перерозподілу), використання централізованих і децентралізованих грошових фондів, формування, розгляду, ухвалення, внесення змін, виконання бюджету, сплати податків та інших обов'язкових платежів, митно-тарифного регулювання та переміщення товарів через митний кордон, функціонування банківських структур, банківської системи загалом, організаційно-економічних, виробничих відносин, відносин власності, функціонування усього господарського механізму держави, економічної безпеки, стабільності економіко-правового регулювання суспільних відносин, фінансово-економічних прав та законних інтересів фізичних та юридичних осіб,

недопущення можливості їх здійснення, припинення таких деліктів, попередження шкідливих наслідків від їхнього вчинення;

- обґрунтовано дефініцію категорії «адміністративно-правові засоби профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері» з огляду на лінгво-юридичний зміст термінів «фінансова сфера», «економічна сфера», «адміністративне правопорушення», «профілактика правопорушень»;

- з'ясовано нові тенденції трансформації адміністративно-правових засобів профілактики правопорушень у економічній сфері;

- представлено основні різновиди сучасних проблем профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері засобами адміністративного права та запропоновано шляхи їх подолання;

- обґрунтовано пропозиції щодо внесення змін до Закону України «Про Бюро економічної безпеки України» від 28 січня 2021 року № 1207-VII, частини першої ст. 31 Закону України «Про Національну поліцію» від 02 липня 2015 року № 580-VIII, частини 29 пункту 4 Положення про Державну митну службу України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 р. № 227, розробки Концепції реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері на наступні п'ять років задля підвищення ефективності профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері;

удосконалено:

– класифікацію правопорушень у фінансово-економічній сфері;

– визначення особливостей профілактики адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері;

– підхід щодо дефініювання та виокремлення різновидів адміністративно-правових засобів профілактики правопорушень у економічній сфері;

– науковий аналіз адміністративно-правових засобів профілактики правопорушень у економічній сфері;

–визначення ознак профілактики протиправної діяльності у бюджетній, податковій, митній, банківській сфері;

–положення щодо змісту та різновидів адміністративно-правових засобів профілактики правопорушень у фінансовій сфері;

–адміністративно-правову характеристику профілактики правопорушень у сфері промисловості, будівництва та використання паливно-енергетичних ресурсів, у галузі торгівлі, громадського харчування, сфері послуг та підприємницькій діяльності, сфері власності, у сільському господарстві;

–напрями використання іноземного досвіду адміністративно-правового забезпечення профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері;

набуло подальшого розвитку:

–систематизація наукових праць що формують наукознавчу основу здійсненого дослідження профілактики адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері;

–теоретико-правові положення щодо змісту категорій «економічна безпека», «фінансова безпека», «фінансова сфера», «економічна сфера», «адміністративне правопорушення», «профілактика правопорушень»;

–обґрунтування потреби інституційних змін в системі органів публічного управління, що є суб'єктами профілактики адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері;

–обґрунтування потреби налагодження належного рівня взаємодії, обміну інформацією, аналізу та оцінки ризиків діяльності публічних органів у фінансово-економічній сфері;

–встановлення причин деліктної поведінки у податковій сфері;

–визначення доцільності впровадження сучасних ІТ-рішень в діяльність органів державного фінансового контролю;

- обґрунтування пропозиції щодо розроблення Закону України «Про профілактику правопорушень в Україні» з метою підвищення ефективності

профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері;

–обґрунтування потреби удосконалення процедур управління якістю заходів державного фінансового контролю та функціональної спроможності суб'єктів їх реалізації.

Практичне значення одержаних результатів дисертаційної роботи зумовлене актуальністю та науковою новизною дослідження та полягає в тому, що його результати, положення, висновки, пропозиції відзначаються науково-теоретичним і практичним значенням й можливістю використання у:

–*науково-дослідній сфері* – задля наукового обґрунтування напрямів удосконалення профілактики адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері (*акт впровадження результатів дисертаційного дослідження Львівського інституту ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом» від 16.08.2021 р.*);

–*навчальному процесі* – задля удосконалення викладання навчальних дисциплін «Адміністративне право», «Адміністративна діяльність» та з метою підготовки підручників, посібників, методичних рекомендацій, викладання лекційного матеріалу та проведення семінарських занять з цих навчальних дисциплін (*довідка про використання в навчальному процесі Національного університету «Львівська політехніка» результатів дисертаційного дослідження від 26.08.2021 р. № 67-01-1504; акт впровадження результатів дисертації Львівського державного університету внутрішніх справ від 20.08.2021 р. № 42*);

–*правотворчій сфері* – для покращення нормативно-правової основи профілактики адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері;

–*правозастосовній діяльності* – для покращення практичної діяльності суб'єктів профілактики адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері (*довідка про впровадження результатів дисертаційного дослідження Управління превентивної діяльності Головного управління*

Національної поліції у Львівській області від 26.08.2021 р. № 1506/15/01-21; довідка про впровадження результатів дисертаційного дослідження Кам'янка-Бузького районного суду Львівської області від 19.08.2021 р. № 01-28/3/2021).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є результатом самостійної роботи, положення і висновки, в ній представлені, отримані особисто як результат власних наукових досліджень. У випадку використання результатів наукових досліджень інших авторів наявні відповідні посиланнями на використані джерела.

Апробація результатів дослідження. Основні положення і результати дисертаційного дослідження оприлюднено у доповідях на таких конференціях та науково-практичних заходах, а саме: «*Медіація як альтернативний спосіб вирішення спорів*» (м. Львів, 15 травня 2017 року); «*Теорія і практика конституціоналізму: український та зарубіжний досвід*» (м. Львів, 19 травня 2017 року); «*Правові засади Європейської та Євроатлантичної інтеграції України: досягнення та перспективи*» (м. Львів, 31 жовтня 2017 року); «*Теорія і практика конституціоналізму: український та зарубіжний досвід*» (м. Львів, 27 квітня 2018 року); «*Правові засади Європейської та Євроатлантичної інтеграції України: досягнення та перспективи*» (м. Львів, 23 листопада 2018 року); «*Конституційна реформа в Україні: досвід країн Центральної і Східної Європи*» (м. Львів, 19 квітня 2019 року); «*Права людини та національна безпека*» (м. Львів, 10 грудня 2019 року); *Адвокатура в умовах сучасних змін* (м. Львів, 09 жовтня 2020 р.); *Конституційна реформа в Україні: досвід країн Центральної і Східної Європи* (Львів, 16 жовтня 2020 р.); «*Scientific achievements of modern society*» (Liverpool, November 6-7, 2019); «*Dynamics of the development of world science*» (Vancouver, April 15-17, 2020); «*Topical issues of the development of modern science*» (Sofia, May 6-8, 2020); *Legal science, legislation and law enforcement practice: regularities and development trends* (Lublin, October 30-31, 2020); *European potential for the development of legal*

science, legislation and law enforcement practice (Wloclawek, Republic of Poland, February 26-27, 2021).

Публікації. У 38 наукових публікаціях повністю відображені основні результати дисертації, з них 3 – монографії, 2 – статті Web of Science, 19 статей у наукових фахових виданнях України та наукових періодичних виданнях інших держав, а також 14 тезах доповідей на конференціях та інших науково-практичних заходах, які констатують апробацію результатів дисертації.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з анотації, вступу, п'яти розділів, які містять 19 підрозділів, висновків, списку використаних джерел (603 найменування) та додатків (на 33 сторінках). Повний обсяг дисертації становить 497 сторінок, з них 373 сторінок основного тексту.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

ПРОФІЛАКТИКИ ПРАВОПОРУШЕНЬ У ФІНАНСОВО-

ЕКОНОМІЧНІЙ СФЕРІ ЗАСОБАМИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

1.1 Наукознавче підґрунтя дослідження профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері засобами адміністративного права

Засадничою умовою пізнання змісту та проблем профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері засобами адміністративного права є виокремлення наукознавчого підґрунтя її дослідження, пізнання сучасних тенденцій наукового пошуку щодо визначення закономірностей становлення цієї категорії, наукових підходів до її визначення, специфіки теорій та тверджень, дотичних до предметного поля дослідження, аналіз системи сучасних підходів до ідентифікації особливостей фінансово-економічної сфери, окреслення специфіки правопорушень у фінансово-економічній сфері, профілактики деліктів фінансово-економічного характеру, правового статусу суб'єктів профілактики таких правопорушень. У цьому аспекті особливо важливим є визначення правової природи категорії «профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері».

Саме в рамках виокремлення наукознавчої основи дослідження слід звернути увагу на соціальні, економічні та матеріально-технічні умови й тенденції зміни наукових поглядів, уявлень, тверджень щодо профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері засобами адміністративного права.

З метою кращого розуміння змісту досліджуваної категорії слід зосередитися на структурі й динаміці наукової діяльності щодо пізнання

досліджуваної проблеми, особливо щодо елементів правової категорії «профілактика правопорушень у фінансово-економічній сфері». Вкрай важливим є присвятити увагу кореляції результатів досліджень, отриманих в межах не лише адміністративно-правової науки, але в рамках й інших галузевих досліджень.

Важливими категоріями, що мають вагоме значення для пізнання змісту профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері, які визначалися в ході розвитку економіки вітчизняним законодавцем впродовж багатьох років від здобуття незалежності України, були категорії «фінансово-економічна сфера», «економічна безпека», «фінансова безпека».

Ці категорії слугували сучасними ціннісними орієнтирами функціонування державних інституцій, використовувалися законодавцем та науковцями задля окреслення пріоритетів розвитку держави на шляху протидії можливим правопорушенням, посилення захисту прав громадян засобами різних галузей права, в тому числі й адміністративного.

Неоціненний вклад у розробку цих питань внесли такі вчені, як Л. Шевченко, О. Гриценко, С. Макуха, М. Єрмошенко, Р. Падалко та інші [1; 2; 3; 4, с. 285-292; 5; 6; 7].

Запорукою стабільності існування держави є забезпечення, гарантування своєчасного надходження фінансових, матеріальних, трудових та інших ресурсів. Реалізація заходів управління економікою перебуває під безумовним впливом фінансових ресурсів у регіоні, оскільки останні є запорукою належного втілення завдань та функцій органів влади та місцевого самоврядування. Фінансово-економічна безпека є умовою розвитку держави, регіону, адже фінансовим ресурсам характерна роль своєрідного «двигуна» економічної системи [8, с. 30].

Держави Західної Європи віддають особливе місце економічній безпеці як пріоритету трансформації їх економік. Концепцію економічної безпеки сформовано з огляду на наукове визначення категорії «безпека», що

тракується науковцями як стан відсутності або нейтралізації загроз, певних небезпек, формування інституцій, що її гарантують [9].

Історична згадка терміну «безпека» була присутня ще у словнику Робера, датованому 1190 роком. Він трактувався як «спокійний стан духу людини, захищеність від будь-якої небезпеки». Проте використання цього терміну не набуло поширення в цей період у Західній Європі.

Він не надто часто використовувався аж до XVII століття. Вже в період XVII – XVIII ст. сформувалася теорія про домінуючу роль держави у гарантуванні загального блага та безпеки для населення.

У цьому аспекті категорія «безпека» стала використовуватися у іншому трактуванні, як ситуація спокою, яка формується внаслідок відсутності реальної небезпеки, гарантування матеріальних, економічних, політичних умов, інституцій, які забезпечують уникнення нестабільності та небезпеки [10, с. 7-12].

На думку С. М. Шкарлета [11, с. 6-10], це поняття в нашому суспільстві укорінилося починаючи з XV ст. з огляду на протидію посяганням Золотої Орди. Починаючи з XVII ст. ця категорія широко укорінилася у вжитку [12; 13, с. 143-153; 9].

У нормативно-правових актах цю категорію вперше застосували в царській Росії в 1881 р. Зокрема її можна знайти в «Положенні про заходи щодо охорони державного порядку і громадського спокою». В ньому йшлося про такий різновид безпеки, як громадська безпека. Вітчизняна наука до сих пір не має єдиного підходу до дефініювання цієї категорії. Спільним для різних наукових позицій є розуміння складності цієї категорії [14, с. 309-314].

У тлумачних словниках цю категорію тлумачать як стан, при якому нікому та нічому ніщо не загрожує [15, с. 137].

Цей термін ліг в основу поняття «економічна безпека», що трактується як стан збалансованості та стійкості до негативного впливу різних чинників (внутрішніх і зовнішніх), потенційна спроможність гарантувати з огляду на

національні економічні інтереси поступальний розвиток економіки країни та її соціальної сфери [16].

Т. Сак під економічною безпекою розуміє певний цілісний комплекс, що охоплює стан захищеності національних інтересів, потенційну здатність реалізовувати інструменти впливу на економічні процеси задля забезпечення гарантованості добробуту на довгострокову перспективу [17].

Інші вчені [18, с. 55], цілком слушно, вважають, що ця категорія відображає стан національної економіки, при якому комплексно забезпечені національні інтереси, гарантована протидія внутрішнім та зовнішнім загрозам, наявна потенційна спроможність держави забезпечувати розвиток і захист пріоритетних інтересів громадян, соціальної спільноти та держави.

Категорії «економічна безпека» та «фінансова безпека» перебувають у тісному зв'язку, вони є пріоритетом існування усієї фінансово-економічної сфери функціонування держави.

Фінансову безпеку держави формують: бюджетна, валютна, грошово-кредитна, боргова безпека, безпека страхового та фондового ринків, банківська [19].

Фінансову безпеку слід розглядати як складову частину економічної безпеки держави. Фінанси формують основу економічної безпеки. Їх називають «кров'ю економічної системи держави» з огляду на те, що вони мають безпосередній вплив як на державу загалом, але й на сфери національного господарства, суб'єктів господарювання, громадян, суспільство [20, с. 68].

Говорячи про фінансову безпеку О. Барановський, вказував, що вона визначається рівнем забезпеченості особи, суб'єкта господарювання, домашнього господарства, певного регіону, країни загалом, соціальної спільноти, міждержавних утворень фінансовими ресурсами в обсязі, достатньому для задоволення їхніх потреб [21, с. 14].

Найбільш виправданим з цього приводу є твердження О. Мельника, що

фінансову безпеку слід розглядати як стан захищеності фінансових інтересів учасників різних рівнів фінансових відносин, гарантування їх фінансової незалежності, стійкості фінансової системи держави від зовнішніх і внутрішніх дестабілізуючих фінансових чинників, спроможність фінансової системи гарантувати поступальний розвиток національної економічної системи, економічний ріст загалом [22, с. 267-268].

Цим автором цілком виправдано зазначалося, що посилення фінансової безпеки перебуває у тісному зв'язку зі зміцненням фінансового потенціалу реального сектору економіки держави, фінансової спроможності господарюючих суб'єктів, збалансованого розвитку бюджетної сфери, стабільності валютного ринку, покращення інвестиційного клімату, тощо [22, с. 266-272].

Сьогодні державою здійснюється надзвичайно широкий перелік заходів, спрямованих на протидію внутрішнім та зовнішнім загрозам фінансовій безпеці держави, серед яких фінансова криза та фінансові коливання, корупція, недоліки фінансово-кредитної системи. Надзвичайно важливий вплив також справляє й деліктна діяльність [23].

Не зосереджуючись безпосередньо на інших складових понятійно-категоріального апарату сфери профілактики правопорушень фінансово-економічного характеру, який, безумовно, має вагоме значення для формування уявлення про наукознавчу основу дослідження, і який розглянуто в окремому підрозділі дисертації, слід зазначити, що саме уявлення про економічну та фінансову безпеку зумовлюють зміст застосовуваних державою заходів щодо протидії правопорушенням у фінансово-економічній сфері, саме ці дві категорії («фінансова безпека» та «економічна безпека») визначають змістовне наповнення функціональних повноважень суб'єктів профілактики таких деліктів, зумовлюють основні напрями їх роботи.

Аналіз становлення наукових поглядів щодо вирішення проблеми протидії правопорушенням у фінансово-економічній сфері становить вагому

частину наукознавчої основи.

Слід зосередитися на сучасних тенденціях наукового пошуку щодо визначення закономірностей становлення цієї категорії, специфіки теорій та тверджень, дотичних до предметного поля дослідження.

Історіографічна компонента наукознавчої основи дослідження є віддзеркаленням процесу зародження і нагромадження наукових знань щодо фінансово-економічних трансформацій в державі на шляху посилення захисту фінансово-економічних інтересів держави та суспільства.

Серед вагомих праць в цьому аспекті слід згадати наукові роботи, що засвідчують еволюцію наукової думки щодо фінансово-економічних відносин в нашій державі радянського періоду [24].

Зокрема М. Лазур дійшла висновку, що сучасна історіографія дослідження фінансово-економічних змін радянського періоду сформована з огляду на сучасний широкий доступ до архівних документів, абстрагування від усталеної в ті часи радянської ідеології. Формуючи історіографію дослідження фінансово-економічних змін періоду НЕПУ, М. Лазур стверджує, що не можна в цьому аспекті переоцінити праці А. Венедиктова «Организация государственной промышленности в СССР» [25], Г. П'ятаченка і Л. Кухаря «Становлення та розвиток фінансів України 1917-2003» [26], М. Горбоватого «Розвиток організаційних форм управління промисловістю в перші роки соціалістичного будівництва в СРСР (1920-1923 рр.)» [27] та багатьох інших [24].

Наукове пізнання історичної трансформації фінансово-економічної сфери нашої держави стало можливим також завдяки працям дослідників радянської доби, серед яких Н. Черненко [28], Г. Бакулев [29], Ф. Мартинюк [30], та періоду незалежності [31].

Слід відзначити ідеологічну заангажованість та методологічну недосконалість праць радянської доби. Радянські вчені, здебільшого, фінансово-економічну безпеку держави пов'язували з ідеєю будівництва

соціалізму, основними твердженнями марксистської ідеології. Проте згодом, в період незалежності, дослідники цю категорію почали пов'язувати зі станом товарно-грошових відносин, участю держави у регулюванні фінансово-економічних відносин задля досягнення максимального блага суспільства, податковою політикою в певний історичний період, її соціальними та правовими аспектами [24].

З посиленням процесів глобалізації та розвитком інновацій, сучасних інформаційних технологій та їх впливом на фінансово-економічну сферу, вітчизняні наукові дослідження почали стосуватися протидії впливу світових криз на фінансово-економічну сферу [32], інноваційності у фінансово-економічній сфері [33], автоматизації та інформатизації процесів у сфері економіки [34, 35].

Особливе місце у наукознавчій основі дослідження профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері мають праці науковців, що стосуються окремих підсистем фінансово-економічної сфери. Серед таких праці дослідників бюджетної безпеки, серед яких О. Колісник, Ю. Соколов, Ю. Постоленко [36, с. 269-277; 37, с. 45-48; 38, с. 121-126], податкової безпеки, зокрема В. Іщенко, І. Темовеєвої, Ю. Іванова [39, с. 35-40; 40; 41, с. 9-11], М. Виклюк, В. Гресика [42, с. 242-246] та інші.

Цими вченими слушно було зазначено, що всебічний розгляд складових підсистем фінансово-економічної сфери слід здійснювати з огляду на їх соціальну, економічну, правову природу. Лише такий комплексний підхід дозволяє цілісно окреслити їхній зміст, виявити основні ознаки, практичні засади втілення їх в життя.

Як приклад М. Виклюк, В. Гресик, досліджуючи податкову безпеку, прийшли до висновку про те, що зміст цієї категорії лежить саме в правовій, соціальній та економічній площині. У економічній площині цю категорію автори розглядали як динамічне, мінливе та водночас постійне джерело фінансового наповнення бюджетів різного рівня, що перебуває у залежності

від приросту ВВП, рівня інфляції й інших чинників. Такий аспект змушує розглядати цю категорію з позиції досягнення фіскальної, економічної ефективності системи оподаткування. У соціальному аспекті акцент повинен ставитися на досягнення через систему оподаткування балансу інтересів держави, господарюючих суб'єктів та окремих громадян. Автори наголошують, що гарантування дієвої податкової безпеки у соціальному середовищі можливе за умови пріоритетного раціонального спрямування податкових надходжень на втілення в життя соціальних програм розвитку задля задоволення потреб суспільства. Водночас правовий аспект здебільшого пов'язувався авторами з протидією деліктам у податковій сфері, в тому числі профілактикою цих проступків. Він проявляється, з одного боку, через формування умов справедливого оподаткування, а з іншого боку, через здійснення заходів щодо зменшення зловживань у процесі розподілу бюджетних ресурсів [42, с. 243-244].

Неодмінним елементом наукової основи дослідження окресленої проблематики є результати пізнання правової природи адміністративних деліктів у фінансово-економічній сфері.

Серед вагомих наукових доробків слід відзначити результати наукового пошуку Д. М. Кобелька [43, с. 141-146].

Цим автором представлено розгорнуту класифікацію видів правопорушень у фінансовій сфері, деталізовано ті протиправні діяння, відповідальність за які визначена КУпАП.

У адміністративно-правових дослідженнях низки авторів піднімаються питання окремих різновидів фінансово-економічних проступків та протидії їм. Дослідження С. Потапова стосуються пізнання правової природи адміністративної відповідальності за порушення порядку здійснення розрахунків у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг. Цим автором надано правову характеристику соціально-економічної спрямованості відповідальності суб'єктів господарювання, споживачів товарів та послуг,

змісту та підстав адміністративної відповідальності за делікти в означеній сфері, юридичного складу таких правопорушень [44].

К. Прохоров у своїй дисертації дослідив порушення порядку подання декларації про доходи та ведення обліку доходів та витрат [45], а праці Ю Ярмоленка присвячено окремим порушенням фінансового законодавства [46, с. 162-168].

Окрему групу досліджень, результати яких можуть служити наукознавчим підґрунтям дослідження профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері засобами адміністративного права, становлять праці, присвячені загальнотеоретичному визначенню профілактики адміністративних деліктів та профілактики адміністративних правопорушень фінансово-економічного характеру.

Загалом проблеми профілактики правопорушень у вітчизняній науці здебільшого розглядалися вченими-криміналістами. Водночас наявні й адміністративно-правові дослідження окремих авторів, присвячені проблемі профілактики правопорушень.

Як приклад, слід навести дисертаційне дослідження К. Бугайчука, яке він присвятив правовій природі загальносоціальної та спеціальної профілактики деліктів та організаційно-правовим заходам, що стосуються її реалізації, шляхам її удосконалення.

У якості пріоритетних питань, які цей автор підняв у дисертаційному дослідженні були питання визначення сутності профілактики деліктів, еволюції наукових знань про причини й умови таких проступків.

Зокрема цим автором особлива увага зверталася на диференціювання причин і умов деліктної поведінки на об'єктивні і суб'єктивні. Об'єктивні причини є індикаторами неналежної соціально-економічної системи держави, проблем матеріального забезпечення населення, а об'єктивні умови слугують відображенням можливої економічної кризи та високого рівня безробіття. Натомість суб'єктивні причини та умови цей автор пов'язує з високим рівнем

деструктивних процесів серед населення, що зумовлюють індивідуальну протиправну поведінку. Серед останніх автором наводяться правовий нігілізм, наркоманія, алкоголізм, деструктивні дії працівників правоохоронної системи [47, с. 10].

Цікавим у цьому аспекті є результати дослідження К. Бугайчуком еволюції вчення про причини та умови вчинення адміністративних деліктів. Зокрема, говорячи про історичний розвиток цього вчення, автором, цілком слушно, наводяться ідеї таких вчених, як Ч. Ломброзо, З. Фрейд, Е. Сазерленд, К. Юнг та багатьох інших, які стали основою ідентифікації суб'єктивної мотивації особи до деліктної поведінки. З цього приводу дослідник представив три концепції, наявні у рамках даного вчення: біологічна, біопсихологічна, соціологічна. Загалом зміст концепцій зумовлений домінантним чинником, що є визначальним у мотивації особи до деліктної поведінки (біологічний, психологічний, соціальний) [47, с. 10].

Цікавою в аспекті досліджуваного питання є праця М. Коваліва, присвячена місцю профілактики в сфері боротьби з деліктами адміністративного характеру.

Автор особливу увагу в ній присвятив пізнанню різносторонньої, багаторівневої правової природи профілактичної діяльності. Він, цілком слушно, називає профілактику одним з найгуманніших засобів боротьби з деліктами, стверджує, що вона є системою заходів протидії згаданим деліктам, різновидом соціального управління, специфічною діяльністю щодо впливу на правопорушника, це вплив держави на проблемні сфери суспільного буття, інтегрована комунікативна система, взаємозалежність її елементів, тощо [48, с. 231].

У якості пріоритетних цілей профілактики адміністративних деліктів М. Ковалів виокремлює зменшення впливу негативних соціальних процесів, нейтралізацію чинників, які негативно впливають на суспільні відносини, здійснення впливу на осіб, котрі спроможні вчинити делікти

адміністративного характеру. Він виправдано згадує ідеологічну, прогностичну, операційну функцію [48, с. 231-232].

Предметом наукових досліджень в окресленій сфері також були організаційні й тактичні аспекти її реалізації правоохоронними структурами (С. Голиков, Б. Михайлов, Г. Герт, О. Герт); чинники та умови досягнення її ефективності (А. Жалинський, А. Антонян, Г. Панфілов); правові засади індивідуальної профілактики деліктів (М. Встров, Ю. Шокін, М. Мишляєв, Й. Портнов); особливості організації й адміністративно-правового регулювання реалізації профілактичних заходів (В. Піскарьов, В. Поломаний, М. Єропкін, Л. Попов, І. Веремєєнко, В. Фрізко) [49, с. 143].

Слід звернути увагу й на наукові дослідження деліктів у фінансово-економічній сфері вченими в галузі кримінального права, що мають тривалий шлях формування. Зокрема вперше деліктні прояви в економічній сфері стали предметом вивчення ще в 1861 році (М. Патен «Загальна частина кримінального права і кримінальне законодавство у сфері бізнесу» (1861 р)). У 1915 р була видана праця Ван-Кан, присвячена економічним факторам злочинності [50].

У перших публікаціях здебільшого йшлося про посягання на право власності. Згодом науковці почали висвітлювати особливості кримінально-правового регулювання фінансово-економічних відносин, особлива увага почала приділятися податковому кримінальному праву та кримінально-правовому захисту підприємців, відповідальності платників податків [51, с. 529].

Ці праці, безумовно, заклали фундамент й адміністративно-правовим дослідженням профілактики деліктів у фінансово-економічній сфері.

Сучасні дослідження представників кримінально-правової науки доволі часто стосуються проблем деліктної поведінки у фінансово-економічній сфері, її детермінант. Серед таких праці А. Бойка, Т. Скаун, Я. Мочкош, А. Ключко, В. Нежевело та інших [52, с. 36; 53, с. 76-77; 54; 55, с. 300; 56].

Їх зміст дозволяє пізнати окремі особливості деліктної поведінки у фінансово-економічній сфері, що характерні як для кримінально караних діянь та адміністративних проступків фінансово-економічного характеру.

Сучасні адміністративно-правові дослідження профілактики адміністративних правопорушень сформувалися протягом останніх років. У результаті теоретичного осмислення категорії «профілактика адміністративних правопорушень» О. Макаренко дійшов висновку, що поняття профілактики необхідно тлумачити як у вузькому, так і в широкому розумінні. У широкому розумінні цей автор розглядав профілактику як недопущення правопорушень загалом чи утримання членів суспільства від деліктної поведінки, недопущення порушень правових положень членами суспільства У вузькому значенні цю категорію О. Макаренко розглядав як діяльність щодо виявлення й усунення причин окремих деліктів чи умов, що зумовлюють їхнє вчинення; та, водночас, виявлення осіб, які наділені схильністю до деліктної поведінки, застосування до них спеціальних попереджувальних заходів [57, с. 118].

К. Бугайчук профілактику адміністративних проступків визначив як соціально спрямовану державну діяльність, реалізовану її органами, їхніми службовими особами, громадськими інституціями й громадянами задля виявлення її причин й умов, усунення чинників, які зумовлюють антигромадську установку індивіда, нейтралізації деліктних проявів й гарантування у ході цього процесу правових можливостей громадян [47, с. 12].

Наукові дослідження в окресленій сфері стосуються не лише теоретичного визначення категорії профілактики адміністративних проступків [58, с. 206-211; 59, с. 74], але й розмежування зі суміжними поняттями попередження, запобігання, тощо [57, с. 118-120].

Визначаючи наукознавче підґрунтя дослідження профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері засобами адміністративного права, слід відзначити наявність окремих системних досліджень

профілактичного впливу щодо деліктів у досліджуваній сфері.

Зокрема Н. Шмігельська присвятила свою дисертацію адміністративно-правовому регулюванню профілактики правопорушень у сфері економіки [60].

У цій науковій роботі вона торкається питання адміністративно-правового регулювання профілактики правопорушень у сфері економіки, нею було розглянуто окремі види правопорушень, що вчиняються у сфері економіки, систему заходів адміністративного покарання за їх вчинення, особливості адміністративної відповідальності за їх вчинення; сформульовано низку концептуальних положень та висновків щодо вдосконалення профілактичної діяльності у досліджуваній сфері [60].

Авторкою цілком виправдано наводиться система заходів, застосування яких є доцільним у сфері економіки. Вона наголошує на важливості виявлення та усунення чинників, що негативно впливають, фактично сприяють вчиненню економічних деліктів, нагальній потребі розширення інструментів впливу на державні органи і громадські організації, можливості внесення їм пропозицій задля усунення згаданих чинників, розширення сфери послуг з охорони майна, реалізацію оперативного-профілактичних операцій, спеціальних технічних й інших заходів щодо виявлення і припинення правопорушень [60].

Проте, авторкою не розглядаються питання профілактики адміністративних деліктів у фінансово-економічній сфері як системного явища, цілісного комплексу заходів щодо нейтралізації деліктів, що порушують фінансово-економічну безпеку держави, багато інших питань у заявленому у цій дисертації обсязі.

У аспекті представлення складових наукознавчої основи, що стосуються профілактики адміністративних деліктів у фінансово-економічній сфері слід згадати дослідження Н. Кантор [61, с. 41], В. Васильєва [62, с. 29; 63, с. 65], що стосуються профілактики адміністративних деліктів щодо окремих сегментів фінансово-економічної сфери.

Цими авторами в науковий обіг вводяться поняття «адміністративно-

правовий механізм запобігання правопорушенням у сфері економіки», «адміністративно-правовий механізм протидії правопорушенням у сфері підприємницької діяльності». Тим самим вони констатують системність та взаємопов'язаність засобів, що слугують приведенню поведінки певних суб'єктів у відповідність зі встановленими вимогами. У рамках цього механізму, як правило, виокремлюють процеси формування правових норм, виникнення правових можливостей та обов'язків, їх реалізації у певних правовідносинах задля впливу на волю, поведінку суб'єктів з метою профілактики деліктів.

Здійснення профілактичних заходів у фінансово-економічній передбачає реалізацію різних видів фінансового контролю, тому вкрай важливе значення мають праці вітчизняних науковців, які стосуються цього питання. Серед таких слід відзначити дослідження А. Апарова в галузі забезпечення фінансового контролю діяльності органів влади [64]. У дисертації цього автора узагальнено теоретико-правові підходи щодо дослідження сутності фінансового контролю, здійснено аналіз сучасних фінансово-контрольних норм, принципів правового забезпечення фінансового контролю. Особлива увага присвячена місцю фінансового контролю в системі соціального управління та удосконаленню його правового забезпечення.

Питання бюджетного контролю у своїй праці піднімав О. Гетьманець [65].

Його дисертаційне дослідження присвячене висвітленню нормативно-правових та організаційних засад бюджетного контролю, аналізу компетенції суб'єктів загального та спеціалізованого бюджетного контролю, розробці пропозицій щодо його удосконалення.

Складовою наукознавчої основи профілактики правопорушень фінансово-економічного характеру засобами адміністративного права є праці вітчизняних авторів щодо профілактики адміністративних деліктів у окремих сегментах цієї сфери. Зокрема А. Трофімчук досліджувала адміністративні

правопорушення у сфері виготовлення, гуртової та роздрібної торгівлі аудіовізуальною продукцією [66, с. 18], Н. Васильєва - профілактику адміністративних правопорушень у сільському господарстві [63, с. 63-68].

Зокрема Н. Васильєва стверджує, що профілактика сучасних деліктів у сільському господарстві наділена низкою специфічних ознак, зумовлених специфікою суб'єктного складу профілактики деліктів, повноважень, форм і методів роботи, суспільних відносин, яким завдається шкода вчиненням адміністративних деліктів [63, с. 63-68].

Вагомим в аспекті формування наукознавчої основи дослідження є посилення на науковий доробок М. Букреєва. Цей автор присвятив своє дисертаційне дослідження проблемі протидії деліктності у банківській сфері. Цікавими з позиції наукової новизни є розуміння сутності такої деліктності, причин та умов її вчинення, визначені автором пропозиції щодо удосконалення вітчизняного законодавства, яке стосується профілактики деліктів фінансового характеру, наприклад розробки Стратегії профілактики правопорушень, Інструкції про діяльність Національного банку України щодо профілактики адміністративних деліктів у банківській сфері. Особливу увагу автор в роботі наводить потребі удосконалення кореляції банківського законодавства зі законодавством у сфері профілактичної діяльності, адаптації міжнародно-правових стандартів банківської діяльності, формуванню банку кредитних ризиків в аспекті співпраці з конкретними клієнтами банку тощо [67, с. 10, 17].

Також слід відзначити праці О. Серих, що стосуються профілактики правопорушень у митній сфері. У них автором засвідчено важливість посилення індивідуальних профілактичних заходів, що проводяться митними, прикордонними органами, СБУ. Вкрай важливим залишається потреба посилення інформування населення про вимоги митного законодавства, розмір стягнень, передбачених чинним законодавством за порушення митних правил, залучення до цієї роботи добровільних формувань з охорони

державного кордону, ЗМІ, тощо. При цьому даним автором ідентифіковано низку проблем у сфері профілактики окреслених деліктів. Серед таких незастосування комплексного підходу до нейтралізації чинників, що впливають на деліктність в окресленій сфері, проблеми щодо проведення роз'яснювальної роботи щодо митних правил та формування правової культури населення загалом, недосконалість ранньої профілактичної роботи серед осіб, схильних до протиправної діяльності, проблеми щодо організації, фінансування, інформаційного забезпечення цієї діяльності [68, с. 96].

Доповнюють систему досліджень у цій сфері праці І. Романенко, присвячені адміністративно-правовим засадам, різновидам профілактики деліктів у митній сфері. У своєму дисертаційному дослідженні цей автор зосередився на визначенні місця таких деліктів у системі адміністративних правопорушень, доцільних у цій сфері формах та методах профілактичної роботи, напрямках покращення цієї діяльності та налагодження у цій сфері взаємодії митних та інших органів публічного управління, внесення доповнень до чинного законодавства [69; 70, с. 59].

Вагомим доповненням є праці, в яких вітчизняні науковці досліджують правовий статус суб'єктів профілактики адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері, серед яких правоохоронні органи [71; 72, с. 99-103; 73, с. 30; 74, с. 42; 75, с. 154-162]; органи публічного управління [76, с. 200-205; 77, с. 138], Національний банк України [78, с. 166-170], органи місцевого самоврядування [79, с. 145-152].

Не можна переоцінити важливість в аспекті здійснюваного дослідження наукових праць вітчизняних вчених, що стосуються трансформації правових інститутів в світлі правового прогресу, апробації іноземного досвіду в окресленій сфері. Серед таких наукові доробки Н. Бортник, Л. Сопільника [81, с. 158-163], В. Дудченко [82], О. Кузьменко, В. Чорної [83, с. 116-119], М. Корнієнка [84, с. 66-74], О. Користіна [85, с. 118-125] та інших.

Вагомими для дослідження окресленої сфери є результати вивчення

правозахисного потенціалу органів публічного управління, здійснені такими вітчизняними авторами, як Я. Лазур [86], А. Селіванов [87, с. 28-33] та інші.

З огляду на проаналізовані дослідження, завданням профілактики правопорушень у фінансово-економічній є захист фінансово-економічної безпеки держави та фінансово-економічних прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб з боку інших фізичних, юридичних осіб, органів публічного управління, їх посадових і службових осіб, інших суб'єктів при здійсненні ними владних управлінських функцій.

Профілактика адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері являє собою сформовану систему заходів, що реалізуються органами публічного управління, в тому числі правоохоронними органами, органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями та самими фізичними та юридичними особами і стосуються нейтралізації чинників, які зумовлюють протиправні посягання на фінансово-економічну безпеку держави та фінансово-економічні права, законні інтереси фізичних осіб, права та інтереси юридичних осіб, усунення негативних тенденцій у фінансово-економічній сфері, зниження їх рівня і масштабів. При цьому досягнення цього результату здійснюється через системну роботу, що поєднує правові, організаційні та виховні заходи.

З огляду на зазначене, система наукових праць що формують наукознавчу основу здійсненого дослідження профілактики адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері, охоплює кілька груп наукових розвідок. Такі наукові публікації стосуються: 1) дефініювання та визначення основних характеристик фінансово-економічної сфери (у тому числі в історичному аспекті) та фінансово-економічної безпеки держави та її основних складових (фінансової та економічної безпеки) [17; 21; 22; 26]; 2) аналізу окремих підсистем фінансово-економічної сфери (бюджетної, податкової, тощо) [36; 37; 38; 39; 40; 41; 42]; 3) загальнотеоретичного

визначення профілактики адміністративних деліктів та профілактики адміністративних правопорушень фінансово-економічного характеру [58; 59]; 4) визначення правової природи та здійснення правової характеристики окремих адміністративних деліктів у фінансово-економічній сфері, визначення їх складу [62; 63; 66]; 5) аналізу змісту профілактики адміністративних правопорушень та специфіки заходів профілактичного впливу на суспільні відносини у фінансово-економічній сфері [60]; 5) діяльності суб'єктів, наділених можливістю реалізовувати заходи профілактичного впливу у фінансово-економічній сфері, теоретико-правовим підходам до визначення сутності фінансового контролю [64; 73; 78] та ін.

Попри широкий перелік представлених наукових робіт, питання профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері засобами адміністративного права не були предметом спеціального системного наукового дослідження. Ці питання були розглянуті фрагментарно та потребують наукового аналізу в умовах формування розвинутої економіки та правового прогресу.

1.2 Методологія дослідження профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері засобами адміністративного права

З'ясування теоретичних та практичних аспектів профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері засобами адміністративного права потребує формування методології дослідження, що дала б змогу визначити сучасні проблеми та шляхи їх подолання у сфері, яка визначає зміст здійснюваного наукового пошуку.

Методологія (від грец. *methodos* - спосіб, метод і *logos* – наука, знання) є вченням про закономірності мислення в рамках науки, форми та інструменти наукового дослідження, науково-пізнавальної діяльності [88, с. 38].

Методологія забезпечує проведення характеристики компонентів

наукового дослідження. Вона сприяє визначеності об'єкта, предмета наукового пошуку, завдань дослідження, ідентифікації засобів його проведення, окреслює траєкторію наукового пошуку дослідника задля досягнення поставленого завдання [89, с. 31].

Як слушно зазначають вітчизняні науковці, наукове пізнання явищ та об'єктів повинно здійснюватися з урахуванням двох рівнів його здійснення: емпіричного та теоретичного. Перший слугує безпосередньому з'ясуванню природи, змісту, особливостей наявних об'єктів, та формуванню певних наукових емпіричних закономірностей внаслідок аналізу та узагальнення наукових фактів, є основою усього подальшого наукового пошуку. Теоретичний рівень має на меті пізнання глибоких змістовних аспектів, зв'язків, властивостей об'єктів і явищ, ідентифікованих в рамках емпіричного пізнання задля формування певних теорій, гіпотез та їх обґрунтування [88, с. 43].

Сучасна методологія профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері засобами адміністративного права є системою наукових засад, форм, інструментів та способів дослідницької діяльності що охоплює загальнонаукові, конкретнонаукові принципи, що лежать в основі теорії тієї чи іншої дисципліни або наукової галузі, і систему конкретних методів і технік, що застосовуються для вирішення спеціальних дослідницьких завдань [90, с. 15].

У рамках методології як вчення слід ідентифікувати певні конкретні прийоми, способи практичної та теоретичної науково-пізнавальної діяльності (методи дослідження). Вони служать цілісному теоретичному та практичному визначенню об'єктів та явищ, вивчення яких зумовлене загальним об'єктом дослідження. Як стверджував В.Г. Андрійчук, вміння обрати потрібний метод дослідження є своєрідним мистецтвом, що гарантує приріст нових знань [91, с. 90].

Методологічну основу дослідження профілактики правопорушень у

фінансово-економічній сфері засобами адміністративного права складають філософсько-світоглядні, загальнонаукові та спеціально-юридичні методи, зокрема: методи аналізу, синтезу, діалектичний, історико-правовий, системно-структурний, логіко-семантичний, функціональний, формально-логічний, метод класифікації, статистичний, соціологічний, порівняльно-правовий методи, загальні логічні прийоми дедукції, індукції, моделювання. Їх використання

Використання загальнонаукових методів аналізу і синтезу є запорукою якісного емпіричного та теоретичного дослідження профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері засобами адміністративного права.

Аналіз передбачає поділ цілого на частини, виокремлення ознак явища чи об'єкта для розуміння основних характеристик цілого. Здійснення аналізу є важливою передумовою і гарантією дотримання послідовності викладу матеріалу [92, с. 24].

Натомість синтез як метод наукового дослідження об'єкта дає змогу пізнати його зміст комплексно, цілісно, через розуміння зв'язку його частин його частин. На противагу аналізу, синтез передбачає пізнання взаємозв'язку елементів об'єкта, розуміння їх цілісності. Аналіз і синтез тісно пов'язані, дають змогу встановити зв'язок частин об'єкта дослідження і пізнати його як єдине ціле.

Використання методів аналізу та синтезу дозволяє з'ясувати поняття та особливості профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері та адміністративно-правових засобів її реалізації. За їх допомогою наявна потенційна здатність визначити правову природу різних засобів профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері, виокремити основні прояви правопорушень у фінансовій та економічній сфері.

Абстрагування як метод наукового пізнання є запорукою виокремлення сутнісних ознак, властивостей досліджуваного об'єкта. Завдяки цьому методу

можна виокремити ознаки сучасних адміністративних деліктів, характеристики системи деліктної діяльності у фінансово-економічній сфері, ознаки профілактики правопорушень у бюджетній, податковій, бюджетній, митній та інших сферах, специфіку засобів профілактики правопорушень у економічній та фінансовій сфері, тощо.

Логіко-семантичний метод дозволяє уточнити зміст понятійно-категоріального апарату дослідження, оскільки він є запорукою ґрунтовного аналізу понять, виокремлення їхніх ознак з огляду на співвідношення мовленнєвої форми і реального змісту. Серед таких понять «економічна безпека», «фінансова безпека», «фінансова сфера», «економічна сфера», «адміністративне правопорушення», «профілактика правопорушень»; «профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері», «адміністративно-правові засоби профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері».

Надзвичайно важливим для проведення комплексного дослідження є використання історико-правового методу. Він дозволяє дослідити об'єкти та вища з огляду їх історичного розвитку, інституційної історії, їхньої трансформації у історичній ретроспективі.

Використання історико-правового методу в ході дослідження профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері та адміністративно-правових засобів її реалізації є запорукою виокремлення тенденцій розвитку вітчизняного законодавства щодо профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері, трансформації органів публічного управління, що її реалізують, тощо.

Розуміння трансформаційних перетворень, яких зазнала фінансово-економічна сфера, зміни її складових елементів неможливе без використання діалектичного методу. Він доповнює історико-правовий метод, оскільки засвідчує розвиток економічних явищ, їх рух та зміну, як і трансформацію засобів профілактики деліктів у цій сфері. Яскравим свідченням важливості

цього метод слід вважати працю О. О. Гаманкової, яка досліджувала цей метод в теорії страхування [93, с. 41-48].

Його застосування в рамках здійснюваного дослідження може служити формулюванню висновків щодо трансформації сучасних адміністративно-правових засобів профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері, виявленню особливостей формування системи суб'єктів профілактики цих деліктів.

Не можна переоцінити важливість використання в ході цього дослідження структурно-функціонального методу задля поясненні як фінансово-економічної сфери, профілактики правопорушень, так і засобів її реалізації, правового статусу суб'єктів втілення їх в життя. За допомогою цього методу ці категорії розглядаються системно, з огляду на кореляцію з іншими категоріями чи частинами цілого, до якого вони належать. Розуміння місця досліджуваного поняття в системі явищ та процесів, до яких воно належить, є запорукою цілісного науково аналізу його змісту.

Цей метод став запорукою деталізації обсягу, характеру і змісту діяльності суб'єктів профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері та багатьох інших питань.

За допомогою методу класифікації представлено класифікації правопорушень у фінансово-економічній сфері в Україні, засобів профілактичного впливу.

Стабільна емпірична основа дослідження є умовою об'єктивності та достовірності отриманих наукових результатів. Використання статистичного та соціологічного методів дає змогу сформуванню такої емпіричної основи дослідження профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері, проаналізувати емпіричну інформацію та виокремити суттєві емпіричні дані у досліджуваній сфері. Цінним у цьому аспекті є опрацювання статистичної інформації, узагальнень практичної діяльності суб'єктів профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері. Особливо цінним є

проведення анкетування задля виявлення рівня профілактичного впливу органів публічного управління на профілактику правопорушень у фінансово-економічній сфері.

Формально-логічний метод виступає системою пов'язаних операцій, оцінок, що допомагають отримати нове юридичне знання щодо закономірностей становлення правових форм суспільного життя [94, с. 39].

Формально-логічний метод допомагає здійснити аналіз правових явищ за допомогою основних законів формальної логіки. Його слід взяти на озброєння задля з'ясування особливостей нормативно-правового врегулювання профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері.

Неможливо переоцінити застосування порівняльно-правового методу у дослідженні засобів, способів, суб'єктів профілактики правопорушень у фінансово-економічній.

Порівняння становить своєрідний процес, пріоритетним в якому є відображення та фіксація специфіки кореляції, визначення ознак тотожності та подібності правових інститутів, явищ, інструментів правового регулювання різних держав. При цьому вони порівнюються на різних рівнях, зокрема як загальне, особливе й одиничне [95, с. 558-561].

В його основі є порівняння, зіставлення явищ, процесів у юридичній сфері, змісту нормативно-правових актів, засобів та способів реалізації та захисту прав та інтересів, засобів та способів здійснення повноважень органами публічного управління, правових інститутів, їх сучасного стану та генези, закономірностей розвитку, тощо.

Завданням цього методу є виокремлення спільних та відмінних ознак щодо однотипних правових інститутів задля подальшого узагальнення та ідентифікації кращого іноземного досвіду, його адаптації до умов нашої держави.

Цей метод тісно корелюється з іншими логічними прийомами пізнання, серед яких аналіз, абстрагування, індукція, історико-правовий метод, оскільки

вони тісно з ним взаємопов'язані та слугують досягненню конкретної цілі порівняння вітчизняного та іноземного досвіду.

Його застосування слугує розширенню знань про систему засобів та способів профілактики правопорушень у фінансово-економічній засобами адміністративного права. У основі його застосування – правила порівняльного правознавства, що досліджує потенційні можливості зіставлення окремих правових систем, масивів нормативно-правових актів та правових норм задля пошуку та виокремлення схожих і відмінних ознак, ідентифікації глобальних та локальних тенденцій їх розвитку [96, с. 82].

У аспекті представленого дисертаційного дослідження цей метод дозволяє з'ясувати напрями використання іноземного досвіду адміністративно-правового забезпечення профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері, про що йдеться у підрозділі 5.2 цієї дисертаційної роботи.

Він дозволяє не лише ідентифікувати правові інститути та особливості правового регулювання сфери, дотичної до предметного поля дослідження в рамках дисертаційної роботи, але й зіставити схожі інститути у досліджуваній сфері й прослідкувати за їх генезою і закономірностями розвитку [97, с. 8].

Сьогодні цей метод дозволяє дослідниками вирішити низку пізнавальних завдань, виступає своєрідним способом пізнання правових явищ, що стосуються профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері, дозволяє визначити їхні тенденції розвитку, їх схожі й відмінні риси, сформувані типологічні групи з огляду на співставлення з аналогічним досвідом інших країн.

Вітчизняні автори наголошують, що реалізуючи порівняльно-правові дослідження, потрібно усвідомлювати потребу підбору однотипних явищ та правових інструментів, які дослідник хоче порівнювати, потребу враховувати органічну єдність об'єктивних і суб'єктивних аспектів порівнювальних об'єктів, їхню структуру, характеристики, динамічність трансформації,

єдність формальних й неформальних аспектів проведеного аналізу, кореляцію з іншими явищами, які реалізують свій вплив на досліджуваний об'єкт. Як зазначає Ю. Баранова, слід враховувати, що під час аналізу нормативно-правових актів потрібно керуватися не лише формальними характеристиками досліджуваних об'єктів, але й враховувати їх потенційну спроможність втілення у правове поле нашої держави. Слід взяти на озброєння вимоги юридичної техніки різних держав, правила термінологічного аналізу, що є запорукою правильної інтерпретації основних складових об'єкта порівняльно-правового дослідження [98, с. 10].

Ю. Баранова цілком слушно стверджує, що здійснюючи порівняльно-правове дослідження слід взяти на озброєння низку методологічних правил щодо системності вивчення особливостей правової реальності, досягнення критичності, неупередженості та об'єктивності здійснюваного порівняльно-правового аналізу з урахуванням позитивних та негативних ознак і тенденцій, потребу врахування причин певних явищ і процесів, зв'язку з певною обстановкою, динаміки розвитку досліджуваного об'єкта; слід розуміти вплив суб'єктивних чинників щодо правотворчості та правозастосуванні. Особлива увага повинна бути приділена термінологічному окресленню понять, які досліджуються. При цьому потрібно уникати термінів з неоднозначним трактуванням, розуміти історичний розвиток цих термінів, брати до уваги, в першу чергу, їх сутнісні характеристики, та лише потім – їхню зовнішню форму виразу [98, с. 15].

Важливими прийомами, використання яких слугуватиме формуванню якісних висновків та рекомендацій у рамках здійснюваного дисертаційного дослідження є логічні прийоми дедукції, індукції, моделювання, оскільки вони дають змогу сформуванню потрібний понятійно-категоріальний апарат сфери профілактики правопорушень фінансово-економічного характеру, якому присвячено підрозділ 1.3 дисертаційної роботи.

Індуктивні та дедуктивні прийоми є шляхами мислення, що дають змогу

зрозуміти кореляцію загального та окремого в рамках дисертаційної роботи.

Якщо дедукція націлена на пізнання окремого через виведення його з загального, то індукція слугує отриманню знань про загальне через пізнання його складових, багаторазових зразків (окремого).

Цікавим та слухним є твердження вітчизняних авторів про наявність безлічі позитивних та негативних аспектів застосування цих методів наукового пізнання.

Наприклад, говорячи про дедуктивний прийом пізнання, К. Ілляшенко наголошував, що його перевагами є простота застосування, усунення потреби експериментування, значний рівень точності та вірогідності висновків, зроблених за його допомогою. Недоліками цього прийому автор розглядає невисокий рівень доказовості припущень, значний обсяг абстракцій, далеких від реальності, значна ймовірність помилки при невірних передумовах застосування цього прийому [99].

Індуктивний прийом є запорукою отримання якісних висновків та результатів дослідження з одягу на інформацію, отриману через характеристики фактичного, психологічного та математичного аналізу [100, с. 243].

Дедуктивний умовивід дає змогу загальні положення поширити на їх окремі варіанти, конкретні судження про об'єкт дослідження. При цьому отримується окреме знання про явища, процеси, предмети, інформація щодо яких цікавить дослідника, про їхні ознаки як представників певного класу, різновиду.

Наостанок слід згадати про важливий для дослідження профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері прийом моделювання, що дає змогу реконструювати протиправне діяння, змоделювати його причини, способи вчинення та наслідки і, як результат, визначити дієві засоби нейтралізації причин і умов таких деліктів та способи і засоби протидії їм.

Моделювання дозволяє визначити основні елементи структури

протиправного діяння у фінансово-економічній сфері, їх взаємозв'язок, функціональні параметри, чинники, які його зумовлюють. Такі моделі є наслідком дослідження конкретного протиправного діяння, визначення його важливих ознак, зіставлення результатів з параметрами реальної протиправної поведінки [100, с. 244].

Представлена методологічна основа наукової роботи завжди є запорукою аргументації та конкретизації предмета дослідження, дозволяє здійснити належне обґрунтування основних положень наукової роботи. Лише комплексне застосування вказаних методів та прийомів дослідження слугує запорукою отримання науково обґрунтованих висновків та пропозицій щодо удосконалення профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері.

1.3 Понятійно-категоріальний апарат сфери профілактики правопорушень фінансово-економічного характеру

Цілісне розуміння особливостей системи адміністративно-правових засобів профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері неможливе без з'ясування лінгво-юридичного змісту терміну «фінансова сфера», «економічна сфера».

З'ясування змісту категорії «фінансова сфера» можливе лише за умови термінологічного пояснення змісту понять «фінанси» та «сфера».

Вітчизняними авторами слушно зазначено, що термін «фінанси» є однією з найуживаніших категорій економічного характеру у категоріально-понятійному апараті економічної науки і менеджменту [101, с. 8].

У вітчизняній літературі можна знайти різноманітні інтерпретації терміна «фінанси». Він перекладається з французької *finances* – кошти, на латині *financia* – прибуток. Його розглядають як певні грошові кошти, якими розпоряджається держава, підприємство, або як гроші [102, с. 724].

Окремі автори вважають, що ними є система грошових відносин чи

грошових коштів держави [103, с. 598], або трактують це поняття як відображення специфіки системи економічних, правових відносин, що стосуються формування, розподілу та перерозподілу чи використання грошових коштів [104, с. 15].

Визначення цієї категорії було запропоновано Ю. Поптаничем. Ключовий термін «фінанси» цей автор визначав як сферу економічних відносин, суть яких зумовлена соціально-економічними відносинами в державі. При цьому визначальними для фінансів є природа та функціональне призначення усієї діяльності держави. Фінансову діяльність цей автор вважав процесом акумулювання, розподілу, перерозподілу й використання коштів задля втілення в життя функцій держави [73, с. 30].

Також «фінанси» визначають системою урегульованих потоків коштів, обіг яких здійснюється у національній економіці, які спрямовуються на втілення в життя процесів утворення, розподілу, перерозподілу валового внутрішнього продукту, національних доходу і багатства [105], або сукупністю грошових відносин, зміст яких зумовлений формуванням, мобілізацією, розміщенням ресурсів фінансового характеру, обміном, розподілом, перерозподілом ВВП [106].

А. Глущенко акцентує на економічній сутності фінансів і пропонує їх визначати як систему економічних відносин, пов'язаних з розподілом, перерозподілом ВВП, та національного багатства держави загалом. Вони створюються задля забезпечення розвитку суспільства у соціально-економічній сфері через формування фінансових ресурсів, використання грошових фондів [107, с. 11].

Слід наголосити на тривалому історичному періоді формування цього поняття, його зв'язком із виникненням держави, податків, казни, а згодом бюджету, цінних паперів й іншими формами прояву фінансових відносин [101, с. 8].

Як зазначає С. Лондар, його формування датується Середньовіччям, а

саме XIII століттям, коли у вжиток було введено поняття «*finansia*». Ним йменувалася обов'язкова сплата коштів громадянами правителю, королю, монарху. Ці кошти слугували фінансовою основою утримання владних органів, військових структур, каральних інституцій. Цікаво, що дослідниками наголошується на негативному сприйнятті цього терміну у середньовічній Європі, оскільки, здебільшого, йшлося про здирництво та хабарництво [108].

Формування держави як самостійної інституції суспільства зумовило формування взаємозв'язків розподілу та перерозподілу економічних благ між державою й окремими особами, що охоплювалося поняттям «фінанси» [109].

Незважаючи на негативне сприйняття цього поняття в епоху Середньовіччя у європейських країнах, беззаперечним є його трансформація в ході розвитку людської цивілізації. З розвитком держави змінилося розуміння фінансів, урізноманітнилися потреби держави, а з впровадженням людиноцентристських начал в сферу публічного управління, роль фінансів остаточно набуває іншого змісту.

Початок XVII ст. ознаменував новий акцент у сфері фінансів (міжнародний). Сам термін почав застосовуватися з метою означити доходи і витрати держави, грошові відносини, процес мобілізації грошових ресурсів і задля втілення необхідностей політичного та економічного характеру [73, с. 30].

Поєднання фінансової та економічної систем життєдіяльності українського суспільства надзвичайно тісне.

Економічну систему нашої країни формують багато елементів, серед яких вагоме місце посідають фінанси. Вони безпосередньо пов'язані з формуванням та використанням фондів фінансових ресурсів, задоволенням інтересів соціальної спільноти та окремих громадян. Їх слід розглядати як сукупність грошових відносин, в ході яких формуються та використовуються фонди грошових коштів задля покриття витрат, які перебувають у тісному зв'язку з реалізацією функцій країни загалом [110, с. 291].

Вітчизняними науковцями слушно відзначено, що фінанси в будь-яких типах економічних систем формуються тоді, коли відбувається створення і використання фондів грошових засобів, якими є фінансові ресурси [111].

Здебільшого вчені вважають, що економічна безпека держави чи певної юридичної особи є широкою категорією, важливою складовою якої є фінансова безпека, зважаючи на те, що в умовах формування ринкових механізмів в економіці актуалізувалися економічні інтереси учасників ринкових відносин в бюджетній, грошово-кредитній, податковій системі [112, с. 33].

Таким чином, фінансовою сферою потрібно розуміти специфічну сферу життєдіяльності суспільства, що стосується формування, розподілу та перерозподілу фондів фінансових ресурсів та фінансових активів держави задля задоволення господарських потреб, надання публічно-правових послуг, реалізації гарантій виконання державою її функцій.

Сферу економіки формують набагато ширший перелік складових, які не обмежені лише фінансово-правовими відносинами. Це ширший перелік суспільних відносин, взаємозв'язків, інституційних формувань та інститутів. Фінансова сфера є своєрідним доповненням економічної, що в комплексі створює в державі фінансово-економічну сферу правовідносин.

Тлумачними словниками визначено економку системою відносин виробничого, невиробничого характеру, що слугують формуванню економічного базису конкретного суспільного ладу [113, с. 79].

В цій економічній системі пріоритетне місце відведено економічним відносинам, які пов'язані з виробництвом, розподілом, обміном, споживанням товарів чи послуг. Ці параметри є показниками кількісного виміру економічних явищ [114, с. 36].

Окремими науковцями висловлюється думка, що економіку формує системний господарський комплекс, структурований у окремі пов'язані ланки, які зумовлюють особливості суспільного виробництва, розподілу, обміну

отриманих продуктів задля втілення матеріальних вимог суспільства [61, с. 41].

Економічна система сформована з упорядкованого переліку зв'язків між суб'єктами економіки. Ця система охоплює специфічні правила, інститути, інституції, норми усталеної поведінки [115, с. 20-23].

Як слушно зазначає Р. Міхель, економічна система сформована з окремих економічних компонентів та елементів національного господарства, що зумовлені змістом національних цінностей, специфікою соціального становища, інших факторів [116, с. 17].

Для цілісного розуміння змісту категорії фінансово-економічна сфера слід звернутися ще до одного терміна. Це категорія «сфера», яку вважають сукупністю певних умов, середовище, де відбуваються події; обстановка [117, с. 876], область або суспільне оточення [102, с. 663].

Специфіка життєдіяльності суспільства у різних сферах зумовлена особливостями інтересів його членів та суспільних відносин, що формуються у ньому, галузей життєдіяльності соціальної спільноти. З огляду на зазначене, І Царук вказує, що соціальна сфера, виступаючи як система різних галузей життєдіяльності суспільства, виробничих відносин, фінансових, матеріальних, трудових ресурсів, постає специфічною галуззю функціонування людини, що слугує розвитку інтересів її членів [118, с. 115-122].

З огляду на зазначене, фінансово-економічна сфера є поліструктурною категорією, що відображає сукупність умов, середовище, сукупність суспільних відносин, що стосуються цілеспрямованого впливу держави на функціонування економічної інфраструктури, забезпечення формування, розподілу і перерозподілу вартості валового внутрішнього продукту, створення, розподілу і перерозподілу фондів фінансових ресурсів та фінансових активів держави задля задоволення господарських потреб, реалізації публічно-правових послуг фінансово-економічного характеру, гарантування здійснення державою її функцій, тощо.

Особливою категорією, визначення правового змісту якої є важливим у рамках цього дисертаційного дослідження, є «адміністративне правопорушення».

Відповідно до ст. 9 КУпАП адміністративним правопорушенням (проступком) визнається протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність.

При цьому зовнішній прояв адміністративного делікту і деліктності проявляються через виникнення протиріч людини зі світом, який її оточує, протиріч з вимогами, що зумовлюють позитивну поведінку людини щодо суспільства. Таке твердження зумовлене тим, що визначальною формою функціонування особи від зародків людської цивілізації є взаємодія з навколишнім середовищем, соціумом. Ця взаємодія є відображенням складності відносин, їх зумовленості впливом чинників, що ініціюють створення життєвих ситуацій, зокрема й адміністративно-деліктних [119, с. 26].

А. Комзюк наполягав, що адміністративне правопорушення є за своїм змістом порушенням норм адміністративного права, натомість адміністративним проступком слід вважати протиправну діяльність, за яку законодавством передбачено застосування адміністративного покарання [120, с. 13].

Слід акцентувати, що домінуючою є думка, що розуміння змісту та складу делікту є надзвичайно важливим, адже дає змогу встановити, як фактичні ознаки діяння людини співвідносяться з юридичними ознаками, визначені деліктним законодавством [121, с. 83].

О. Стрельченко, К. Цабєка та інші досліджували важливі ознаки, притаманні адміністративним правопорушенням, що визначають їхні юридичні склади [122, с. 138; 123, с. 113].

Правовою наукою визначено наступні ознаки правопорушення:

1) це дія чи бездіяльність, що є протиправним діянням чи незаконним ігноруванням встановлених в державі правових норм;

2) таке діяння носить суспільно небезпечний (шкідливий) характер. Може спричинити зміни у суспільних відносинах, що суперечать пріоритетам соціальному прогресу, належним умовам функціонування особи та суспільства загалом, призводити до порушення суб'єктивних прав та юридичних обов'язків, спричинення шкоди (матеріальної або моральної);

3) таке діяння не лише стосується порушення норм права, але й пов'язане з невиконанням юридичних обов'язків, окреслених ними;

4) це завжди винне діяння, що уособлює внутрішнє негативне ставлення особи до прав, потреб, інтересів інших людей й суспільства. Воно набуває форми умислу чи необережності. Винність проявляється тоді, коли особа визначила варіант поведінки, однак діяла всупереч правовим вимогам;

5) це діяння є свідомо-вольовим, оскільки повністю залежить від волі, свідомості особи, нею контролюється, особа розуміє свої дії та здатна ними керувати. Таким чином це діяння деліктоздатного суб'єкта [124, с. 299-305].

Важливо, щоби особа досягла віку, з яким закон пов'язує настання юридичних наслідків;

б) це каране діяння, що є свідченням невідворотності покарання, обов'язковості його застосування за вчинений адміністративний делікт [125, с. 83-88].

За свідченням Г. Забарного та Р. Калюжного, при аналізі характеристик адміністративного правопорушення основними є поняття «дія» і «бездіяльність», які формують правове поняття, яким є «діяння», однак їх не можна пов'язувати з думками, бажаннями чи іншими подібними проявами психічної діяльності особи [126, с. 97].

Слід визнати слушність цього твердження, оскільки останні потрібно враховувати лише у випадку, коли вони знаходять зовнішній прояв у

конкретних діях, а в іншому разі - вони не набувають юридично значущої ролі.

Адміністративне правопорушення проявляється у вигляді винного діяння, що є за своїм змістом свідомим, вольовим актом протиправної поведінки. Важливою ознакою такого правопорушення є його адміністративна караність. Проте ця ознака подекуди не виділяється серед обов'язкових дослідниками адміністративних деліктів [127, с. 32], однак більшістю науковців все ж визначається як важлива й така, що пов'язана з наслідками його вчинення [128, с. 56].

З огляду на представлене тлумачення змісту «фінансово-економічна сфера» та «адміністративне правопорушення», терміном «правопорушення у фінансово-економічній сфері» слід окреслювати суспільно небезпечне, протиправне, винне діяння деліктоздатного суб'єкта, що посягає на відносини щодо створення, розподілу і перерозподілу фондів фінансових ресурсів та фінансових активів держави задля задоволення господарських потреб, виробництва, розподілу, обміну, споживання товарів чи послуг, реалізації публічно-правових послуг у фінансово-економічній сфері, гарантування здійснення державою її фінансово-економічних функцій.

Ще одним зі складових елементів понятійно-категоріального апарату даного дослідження є категорія «профілактика правопорушень». З цього приводу теж слід відзначити відсутність однозначного підходу науковців до тлумачення цього поняття.

Поняття «профілактика правопорушень», і «профілактика правопорушень у фінансово-економічній сфері» не знайшло свого нормативного закріплення.

Пояснення змісту юридичної категорії «профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері» можливе лише за умови з'ясування терміна «профілактика правопорушень».

Серед науковців та практиків продовжується дискусія щодо потреби прийняття нормативно-правового акта, у змісті якого б можна було

нормативно визначити це поняття, деталізувати засоби та способи профілактики деліктів. Вже було кілька спроб його прийняття, які, на жаль, не закінчилися успіхом.

Зокрема, у 2006 р. була спроба закріпити визначення профілактики правопорушень у проєкті закону України «Про профілактику правопорушень». Її пропонували визначити як обов'язкову діяльність органів державної влади, місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, зокрема громадських організацій, спрямовану на виявлення та усунення причин і умов, які сприяють учиненню правопорушень, а також виявлення осіб, схильних до вчинення правопорушень, та застосування заходів до їхнього виправлення [129]. Проте досі нормативного визначення ця юридична категорія не отримала.

Слід згадати, що «профілактика» бере своє походження від грецького слова «запобіжний» [130, с. 556].

У великому юридичному словнику дане поняття (від грец. *prophylakticos* – запобіжний) трактується як попередження протиправної діяльності; комплекс засобів, спрямованих на виявлення, обмеження чи усунення факторів її виникнення загалом та її окремих видів, суспільної небезпеки особистості правопорушника [131, с. 502].

Пояснення змісту категорії «профілактика правопорушень» має три основних варіанти.

Відповідно до першого підходу, профілактику правопорушень слід розглядати як певний процес суспільного характеру, який відзначається особливим державним впливом. Вчені наголошують, що профілактика є суспільно-державним процесом, присвяченим усуненню з життя причин і умов, які спонукають до формування відхилень у поведінці особи й справляють превентивний ефект щодо здійснення нею правопорушень [132, с. 7].

Прихильниками другого підходу профілактика розглядається як

діяльність спеціалізованих і неспеціалізованих суб'єктів чи окреме спрямування діяльності органів публічного управління щодо виявлення й нейтралізації причин і умов, які сприяють учиненню правопорушень.

Прихильники другого напрямку ототожнюють профілактику з діяльністю органів публічного управління (зокрема й ОВС) і громадських формувань з приводу виявлення і усунення причин, які зумовлюють делікти, та умов, які сприяють їх вчиненню [133, с. 4].

Досліджуючи поняття «профілактика», К. Ігошев дійшов висновку, що вона є сформованою в конкретних історичних умовах, визначеною об'єктивними чинниками системою соціально керованої діяльності, яка гарантує розроблення і практичне втілення у життя заходів, що стосуються попередження деліктів [134, с. 74].

О. Старков теж профілактику розглядає як діяльність на різних рівнях, що стосується виявлення, знешкодження, нейтралізації причин й умов деліктів та її встановленням умов правомірної поведінки, та загалом нормативних вимог у суспільстві [135, с. 12].

Так, М. Лошицький вважає профілактику правопорушень врегульованою нормами права цілеспрямованою, науково обґрунтованою, багатоаспектною діяльністю спеціалізованих й неспеціалізованих суб'єктів її здійснення задля формування комплексу потрібних, самостійних, внутрішньо пов'язаних, взаємодоповнювальних, фінансово забезпечених попереджувальних заходів, які мають одноразовий чи тривалий характер, скерованих на усунення можливості вчинення окремих видів і груп деліктів, нейтралізації деліктних явищ, активізацію чинників, які пригнічують протиправну поведінку [136, с. 42].

В. Зінич зазначає, що досліджуваним терміном окреслюється визначається правовими нормами один з важливих різновидів діяльності державних органів з приводу виявлення й усунення причин та умов, які сприяють реалізації протиправної діяльності, виявлення осіб, потенційно

схильних до неї, та застосування заходів задля їхнього виправлення [137, с. 187].

Також слід згадати наявну в теорії адміністративного права пропозицію виокремлювати широке та вузьке розуміння поняття «профілактики правопорушень».

Г. Аванесов вказує, що широке розуміння цього терміна стосується недопущення вчинення певної протиправної діяльності, реалізацію захисту членів суспільства від скоєних щодо них деліктів. Таке трактування передбачає включення до профілактики й правоохоронної діяльності.

Натомість вузьке розуміння профілактики передбачає здійснення діяльності щодо встановлення причин деліктної діяльності, умов й обставин, що зумовлюють їхнє вчинення, та, водночас, виявлення осіб, що схильні до деліктної поведінки й реалізація щодо них профілактичних заходів [138, с. 339].

Проте і при широкому та при вузькому підходах термін «профілактика» пов'язується зі спеціальним напрямом діяльності спеціалізованих та неспеціалізованих суб'єктів.

Здебільшого вчені у рамках представленого другого підходу, наводячи визначення терміна «профілактика», ототожнюють її зі соціально-управлінською діяльністю суб'єктів профілактики.

Уся профілактична діяльність стосується виявлення й усунення (нейтралізації) причин та умов деліктних проявів, реалізації стимулюючого до законослухняної поведінки впливу через активну участь у формуванні правосвідомості схильних до деліктів осіб, вироблення у них соціально-корисних навичок, пріоритетів.

Важливо, що беззаперечним визнається реалізація профілактики в умовах тісної взаємодії та координації роботи суб'єктів її втілення в життя.

Третій підхід вирізняється комплексним сприйняттям профілактики правопорушень як багаторівневої системи, яка складається із сукупності

елементів, що перебувають у взаємодії і взаємозалежності між собою та складають певну цілісність [139, с. 14].

Керуючись таким підходом, І. Стахура розглядає профілактику як систему управлінських операцій та процедур, що реалізуються у два етапи: 1) здійснення планування, підготовка й прийняття управлінського рішення щодо профілактики деліктів, 2) його реалізація [140, с. 11].

Такий підхід видається найбільш виправданим, проте не повним. Слушним є те, що його прихильники акцентують на комплексній природі профілактики адміністративних деліктів, розуміють її поліструктурну природу, входження до неї надзвичайно великої кількості елементів.

Проте зміст цієї категорії та зміст її різновиду, а саме профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері, потребує окремого наукового аналізу.

Склалася практика, коли в науковий обіг крім терміну «профілактика» було введено поняття «превенція», що є вкрай схожим до першого.

З огляду на потребу їх термінологічного розмежування, слід погодитися, що протидія деліктам через превентивні заходи досягається за допомогою впливу на психологічний стан правопорушника на ранніх етапах формування протиправної мотивації до вчинення делікту, превенція забезпечує корекцію психологічної формації людини, стимулювання до правомірної діяльності. При цьому превентивний вплив досягається не лише щодо самого правопорушника, але й інших осіб в майбутньому [141, с. 19].

Не вдаючись до аналізу інших суміжних термінів, якими є «попередження правопорушень», «запобігання» їхньому вчиненню, слід констатувати, що термін «профілактика» є найбільш ємким, оскільки охоплює протидію деліктним проявам, як на ранніх стадіях корекції психологічних станів потенційних правопорушників, утворення соціально-економічних чинників, що зумовлюють деліктну поведінку, так і заходи щодо попередження та припинення проступків на стадії готування, замаху та вчинення делікту.

Ширшим за термін «профілактика» є лише поняття «протидія», що охоплює заходи соціально-психологічного, політичного, ідеологічного, організаційно-управлінського, правового й іншого характеру, які спрямовані на зменшення впливу чинників, що визначають протиправну діяльність, кореляцію їх характеру, скорочення негативного впливу фонових соціальних явищ та процесів, нейтралізацію наявних умов, причин такої діяльності, виявлення, припинення, встановлення всіх обставин справи, що стосується адміністративного делікту, притягнення винних до адміністративної відповідальності, відновлення правових можливостей фізичних та юридичних осіб, усунення негативних наслідків, що впливають на конкретну сферу правовідносин [142; 143].

Таким чином, представлений понятійно-категоріальний апарат сфери профілактики правопорушень фінансово-економічного характеру, точне визначення категорій «адміністративне правопорушення», «фінансово-економічна сфера», «профілактика» та інших є запорукою подальшого комплексного висвітлення основних аспектів дисертаційного дослідження, аналізу чинного законодавства у досліджуваній сфері і формування обґрунтованих пропозицій щодо його удосконалення.

Висновки до розділу 1

У першому розділі дисертаційного дослідження висвітлено наукознавче підґрунтя, методологію дослідження профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері засобами адміністративного права, понятійно-категоріальний апарат сфери профілактики означених деліктів. Це дало змогу сформулювати низку висновків:

1. Наукознавча основа здійсненого дослідження профілактики адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері дає змогу пізнати зміст та проблем профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері засобами адміністративного права, сучасні тенденції

наукового пошуку щодо визначення закономірностей становлення цієї категорії, наукових підходів до її визначення, специфіки теорій та тверджень, дотичних до предметного поля дослідження, системи сучасних підходів до ідентифікації особливостей фінансово-економічної сфери, окреслення специфіки правопорушень у фінансово-економічній сфері, профілактики деліктів фінансово-економічного характеру, правового статусу суб'єктів профілактики таких правопорушень. Наукознавчу основу здійсненого дослідження профілактики адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері слід вважати системою наукових розвідок, що можна згрупувати у кілька блоків. Такі наукові публікації стосуються: 1) дефініювання та визначення основних характеристик фінансово-економічної безпеки держави та її основних складових (фінансової та економічної безпеки); 2) аналізу окремих підсистем фінансово-економічної сфери (бюджетної, податкової, тощо); 3) загальнотеоретичного визначення профілактики адміністративних деліктів та профілактики адміністративних правопорушень фінансово-економічного характеру; 4) визначення правової природи та здійснення правової характеристики окремих адміністративних деліктів у фінансово-економічній сфері, їх складу; 5) аналізу змісту профілактики адміністративних правопорушень та специфіки заходів профілактичного впливу на суспільні відносини у фінансово-економічній сфері; 6) діяльності суб'єктів, наділених можливістю реалізовувати заходи профілактичного впливу у фінансово-економічній сфері, теоретико-правовим підходам до визначення сутності фінансового контролю, тощо. Історіографічна компонента наукознавчої основи дослідження є віддзеркаленням процесу зародження і нагромадження наукових знань щодо фінансово-економічних трансформацій в державі на шляху посилення захисту фінансово-економічних інтересів держави та суспільства. З огляду на результати аналізу наукознавчої основи дослідження профілактики адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері встановлено, що попри широкий перелік представлених наукових робіт,

питання профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері засобами адміністративного права не були предметом спеціального системного наукового дослідження Ці питання були розглянуті фрагментарно та потребують наукового аналізу в умовах формування розвинутої економіки та правового прогресу.

2. Методологічну основу дослідження профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері засобами адміністративного права складають філософсько-світоглядні, загальнонаукові та спеціально-юридичні методи, зокрема: методи аналізу, синтезу, діалектичний, історико-правовий, системно-структурний, логіко-семантичний, функціональний, формально-логічний, метод класифікації, статистичний, соціологічний, порівняльно-правовий методи, загальні логічні прийоми дедукції, індукції, моделювання. Використання методів аналізу та синтезу дозволяє з'ясувати поняття та особливості профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері та адміністративно-правових засобів її реалізації. За їх допомогою наявна потенційна здатність визначити правову природу різних засобів профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері, виокремити основні прояви правопорушень у фінансовій та економічній сфері. Абстрагування як метод наукового пізнання є запорукою виокремлення сутнісних ознак, властивостей досліджуваного об'єкта. Завдяки цьому методу можна виокремити ознаки сучасних адміністративних деліктів, здійснити характеристику системи деліктної діяльності у фінансово-економічній сфері, ідентифікувати ознаки профілактики правопорушень у бюджетній, податковій, бюджетній, митній та інших сферах, специфіку засобів профілактики правопорушень у економічній та фінансовій сфері, тощо. Логіко-семантичний метод дозволяє уточнити зміст понятійно-категоріального апарату дослідження, оскільки він є запорукою ґрунтовного аналізу понять, виокремлення їхніх ознак з огляду на співвідношення мовленнєвої форми і реального змісту. Серед таких понять «економічна безпека», «фінансова безпека», «фінансова сфера», «економічна

сфера», «адміністративне правопорушення», «профілактика правопорушень»; «профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері», «адміністративно-правові засоби профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері». Використання історико-правового методу в ході дослідження профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері та адміністративно-правових засобів її реалізації є запорукою виокремлення тенденцій розвитку вітчизняного законодавства щодо профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері, трансформації органів публічного управління, що її реалізують, тощо. Не можна переоцінити важливість використання в ході цього дослідження структурно-функціонального методу задля поясненні як фінансово-економічної сфери, профілактики правопорушень, так і засобів її реалізації, правового статусу суб'єктів втілення їх в життя. За допомогою даного методу ці категорії розглядаються системно, з огляду на кореляцію з іншими категоріями чи частинами цілого, до якого вони належать. Розуміння місця досліджуваного поняття в системі явищ та процесів, до яких воно належить, є запорукою цілісного науково аналізу його змісту. За допомогою методу класифікації представлено класифікації правопорушень у фінансово-економічній сфері в Україні, засобів профілактичного впливу. Формально-логічний метод допомагає здійснити аналіз правових явищ за допомогою основних законів формальної логіки. Його слід взяти на озброєння задля з'ясування особливостей нормативно-правового врегулювання профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері. Неможливо переоцінити застосування порівняльно-правового методу у дослідженні засобів, способів, суб'єктів профілактики правопорушень у фінансово-економічній. В аспекті представленого дисертаційного дослідження цей метод дозволяє з'ясувати напрями використання іноземного досвіду адміністративно-правового забезпечення профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері. Важливими прийомами, використання яких слугуватиме формуванню якісних

висновків та рекомендацій в рамках здійснюваного дисертаційного дослідження є логічні прийоми дедукції, індукції, моделювання, оскільки вони дають змогу сформуванню потрібний понятійно-категоріальний апарат сфери профілактики правопорушень фінансово-економічного характеру. Ця методологічна основа наукової роботи завжди є запорукою аргументації та конкретизації предмета дослідження, дозволяє здійснити належне обґрунтування основних положень наукової роботи.

3. Формування понятійно-категоріального апарату сфери профілактики правопорушень фінансово-економічного характеру є запорукою комплексності дослідження правового змісту, сучасного стану та перспектив удосконалення профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері засобами адміністративного права. При формуванні понятійно-категоріального апарату сфери профілактики правопорушень фінансово-економічного характеру особлива увага має бути присвячена дефініюванню та визначенню лінгво-юридичного змісту термінів «фінансова сфера», «економічна сфера», «адміністративне правопорушення», «профілактика правопорушень», «адміністративно-правові засоби профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері», оскільки вони є визначальними для пізнання правового змісту профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері засобами адміністративного права. Акцентовано, що тандем фінансової та економічної систем життєдіяльності українського суспільства не випадковий. Економічна система держави є складною системою, в якій фінансам відведено провідне місце. Саме останні забезпечують гарантування належного формування та використання фондів фінансових ресурсів, задоволення інтересів суспільства та окремих громадян. Встановлено, що фінансово-економічна сфера є поліструктурною категорією, що відображає сукупність умов, середовище, сукупність суспільних відносин, що стосуються цілеспрямованого впливу держави на функціонування економічної інфраструктури, забезпечення формування,

розподілу і перерозподілу вартості валового внутрішнього продукту, створення, розподілу і перерозподілу фондів фінансових ресурсів та фінансових активів держави задля задоволення господарських потреб, реалізації публічно-правових послуг фінансово-економічного характеру, гарантування здійснення державою її функцій, тощо. З огляду на представлене тлумачення змісту «фінансово-економічна сфера» та «адміністративне правопорушення», терміном «правопорушення у фінансово-економічній сфері» слід окреслювати суспільно небезпечне, протиправне, винне діяння деліктоздатного суб'єкта, що посягає на відносини щодо створення, розподілу і перерозподілу фондів фінансових ресурсів та фінансових активів держави задля задоволення господарських потреб, виробництва, розподілу, обміну, споживання товарів чи послуг, реалізації публічно-правових послуг у фінансово-економічній сфері, гарантування здійснення державою її фінансово-економічних функцій.

РОЗДІЛ 2.

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПРОФІЛАКТИКИ ПРАВОПОРУШЕНЬ У ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНІЙ СФЕРІ ЗАСОБАМИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

2.1 Система правопорушень у фінансово-економічній сфері в Україні

Фінансово-економічну сферу слід розглядати як складний економіко-правовий феномен, який уособлює різноманітні галузі функціонування суспільства, постає специфічною галуззю діяльності людей задля задоволення інтересів членів соціальної спільноти щодо формування, мобілізації і розміщення фінансових ресурсів, обміну, розподілу і перерозподілу вартості валового внутрішнього продукту.

Основою стабільності фінансово-економічної сфери держави є категорія її фінансово-економічної безпеки. Останню прийнято розглядати через призму інтересів держави в аспекті її соціально-економічного розвитку. Вона заснована на принципах стійкості та захищеності економічної, фінансової системи від негативного впливу чинників, які мають внутрішнє та зовнішнє походження; забезпеченості потрібними фінансовими ресурсами, гарантування фінансової незалежності задля задоволення нагальних потреб; впровадження оптимізації та збалансування фінансових потоків за напрямками використання, цільового характеру і ефективності використання фінансових потоків, реалізації ефективних фінансових інструментів й технологій, усунення обігу коштів у «тіньовому» секторі економіки [144].

Фінансово-економічну безпеку держави слід розглядати як систему, що охоплює дві складові частини: фінансову та економічну.

Фінансова безпека охоплює окремі підсистеми: пріоритетних фінансових інтересів (поточного і стратегічного характерів); ідентифікованих зовнішніх

та внутрішніх загроз, тощо [145, с. 134].

Як економіко-правове явище вона має розгалужену структуру. До неї належать такі елементи, як банківська безпека, безпека небанківського фінансового сектору, боргова безпека, бюджетна безпека, валютна безпека.

Зміст цих складових чітко представлений в Методичних рекомендаціях щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, затверджених наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 № 1277 [146].

Зокрема банківську безпеку законодавець визначає як рівень фінансової стійкості банківських установ країни, який слугує ефективності функціонування її банківської системи, захисту від різного роду дестабілізуючих факторів. Безпеку небанківського фінансового сектору ідентифікують як певний рівень розвитку фондового та страхового ринків. Цей рівень слугує гарантованості задоволення потреб суспільства у наявних фінансових засобах і послугах. Боргову безпеку слід розглядати як певний рівень внутрішньої, зовнішньої заборгованості з огляду на вартість її обслуговування, ефективність використання внутрішніх і зовнішніх запозичень, їх оптимального співвідношення, потребу задоволення нагальних соціально-економічних потреб, за умови відсутності реальної загрози суверенітету держави, фінансовій системі держави. Під бюджетною безпекою законодавець розуміє стан гарантування платоспроможності, фінансової стабільності фінансів держави, що дозволяють органам публічного управління дієво реалізовувати їхні функції. Валютну безпеку слід розглядати як курсоутворення, що характеризується суспільною довірою до грошової одиниці, стабільністю, формує оптимальні умови задля підвищення ефективності економіки, розвитку інвестицій, посилення інтеграційних процесів щодо світової економічної системи, захисту від проблем на міжнародних валютних ринках. Грошово-кредитну безпеку слід визначати станом грошово-кредитної системи, яка гарантує доступ суб'єктів

національної економіки до якісних й доступних кредитних ресурсів задля економічного розвитку [146].

Економічну безпеку загалом цілком слушно визначають як якісну особливість економічної системи, що гарантує її спроможність підтримувати належні умови дієвості системи, її розвитку задля виконання завдань, що стоять перед цією системою, а у разі виникнення зовнішніх чи внутрішніх загроз, протистояти їм й відновлювати свою працездатність [147, с. 18].

Економічна безпека визначається станом ресурсів, зокрема таких як капітал, персонал, інформація, технології, тощо, що забезпечує гарантування їхнього ефективного використання задля належного й стабільного функціонування, розвитку, запобігання негативним внутрішнім та зовнішнім загрозам [148, с. 99].

Складовими економічної безпеки є: виробнича, енергетична, макроекономічна, зовнішньоекономічна, демографічна, інвестиційно-інноваційна, продовольча, соціальна безпеки [149, с. 99].

Втілення в життя основних засад фінансово-економічної безпеки держави досягається за допомогою цілеспрямованого, тривалого впливу на окремі сфери функціонування економічної інфраструктури з урахуванням всіх загроз й можливих наслідків. Найдоцільнішими напрями такого впливу слід вважати: реформування податкової системи, що має охоплювати чітко обґрунтовані й помірковані ставки податкових платежів, що дозволятимуть поживити діяльність господарюючих суб'єктів, легалізувати «тіньовий» сектор економіки, оптимізувати загальну кількість звітної документації суб'єктів господарювання, інституцій, що здійснюють дозвільну діяльність щодо суб'єктів господарювання; оптимізацію ставок нарахування зі заробітної плати; запровадження спеціальних механізмів встановлення фактів тінізації коштів які отримують за роботу наймані працівники; перегляд чинної системи справляння нарахувань з пенсій, визначення прогресивних ставок, що залежатимуть від розміру оплати праці (це впливатиме на збільшення кількості

офіційно працевлаштованих працівників); впровадження в якості пріоритетного показника оцінки результатів роботи органів публічного управління в регіоні приросту доходів на душу населення в цій місцевості; допомога малому та середньому бізнесу, зменшення рівня безробіття та налагодження соціального діалогу в суспільстві [150].

Проте, найважливішим чинником, що зумовлює стабільність фінансово-економічної системи й виступає умовою гарантування фінансово-економічної стабільності є протидія правопорушенням фінансово-економічного характеру.

Система правопорушень у фінансово-економічній сфері в Україні є цілісним чітко структурованим комплексом деліктів, які стосуються створення, розподілу і перерозподілу фондів фінансових ресурсів та фінансових активів держави задля задоволення господарських потреб, реалізації публічно-правових послуг фінансово-економічного характеру, гарантування здійснення державою її функцій у сфері забезпечення функціонування системи суспільного виробництва, розподілу й обміну отриманими продуктами задля задоволення матеріальних потреб суспільства, реалізації контрольних-управлінських прав суб'єктів у сфері фінансово-економічних відносин.

Уся ця система правопорушень у фінансово-економічній сфері посягає на здійснення фінансово-економічного управління, завдає збитки державі, державним та суспільним інтересам, переслідує мету одержання економічної вигоди, за яку законом передбачено адміністративну відповідальність.

Систему у вітчизняних тлумачних словниках визначають як порядок, що визначений правильним, планомірним розташуванням, належною кореляцією його частин [117, с. 203].

У системі правопорушень у фінансово-економічній сфері в Україні тісно поєднано дві підсистеми деліктів (правопорушення у фінансовій та економічній підсистемі), кожна з яких є розгалуженою та вміщує групи правопорушень, що відображають зміст кожної підсистеми.

Система завжди формується з окремих частин і елементів, вирізняється цілісністю, оскільки її підсистеми мають значний взаємний вплив, а чинники, що впливають на одну з підсистем, безумовно, впливають й на іншу.

Представники кримінально-правової науки доволі широко наводять ознаки системи деліктної діяльності у досліджуваній сфері. Наприклад, Я. Мочкош вважає, вона характеризується: корисливістю мотивів здійснення протиправних діянь особами, які реалізують свої функції у сфері виробництва, товарообігу чи фінансової діяльності, що стосуються одержання прибутку у незаконний спосіб; значним рівнем їхнього поширення, тривалістю та системністю розвитку під прикриттям економічної діяльності; здатністю до трансформації з огляду на професійну діяльність з використанням необхідних спеціалістів; можливістю апробація нових організаційних і структурних форм, активним спротивом правоохоронним органам [55, с. 300].

О. Пшиннік до переліку ознак відносить корисливість мотивів вчинення, використання високоінтелектуальних засобів, службового становища, корупційних зав'язків, комплексність, тривалість, систематичність, латентність, заподіяння шкоди визначеному порядку управління економікою та створення небезпеки суспільству та державі загалом, значний вплив організованої злочинності, залучення результатів науковотехнічного прогресу [151, с. 65].

Досліджувана система деліктів у фінансово-економічній сфері є досить складною.

Детермінанти вчинення таких деліктів вивчалися низкою вітчизняних вчених. Серед найсуттєвіших ними вирізняються організаційно-управлінські детермінанти, які стосуються дефектів у діяльності органів публічного управління та владних інституцій, процесами економічного та суспільного значення. Наявність таких детермінант зумовлене недосконалістю розрахунків та організації управління, відсутністю належного механізму взаємодії правоохоронних, контролюючих органів, банківських установ, зокрема

Національної поліції, податкових органів, НБУ в аспекті організаційно-управлінського забезпечення боротьби з деліктами. Важливою детермінантною таких деліктів є недоліки системи правового регулювання фінансово-економічної сфери. Серед недоліків вирізняють неточності нормативно-правових актів, що стосуються фінансово-економічної сфери, вади у функціонуванні правоохоронних структур й контролюючих органів з приводу здійснення перевірок, документування деліктної діяльності, провадження фінансово-економічних правопорушень. Також в якості чинників, що справляють потужний вплив на фінансово-економічні делікти виокремлюють значний рівень тінізації економіки, корупції, сприятливі умови легалізації незаконно отриманих коштів, проблеми правової й інформаційної забезпеченості [56].

Нейтралізації цих чинників слугує використання широкого переліку заходів державного нагляду (контролю) у сфері фінансово-економічних відносин.

Певним різновидом методів адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності слід вважати здійснення державного нагляду (контролю). Під ним слід вважати діяльність органів виконавчої влади, місцевого самоврядування, інших інституцій у рамках повноважень, визначених законодавством задля протидії порушенню законодавчо визначених вимог суб'єктами господарювання й гарантування загальносуспільних інтересів, наприклад щодо безпечного та нешкідливого навколишнього природного середовища, якості продукції, робіт, послуг. Реалізація заходів такого контролю передбачає застосування планових та позапланових перевірок, ревізій, оглядів, обстежень, тощо [152, с. 34].

З огляду на зазначене, правопорушення у фінансово-економічній сфері в Україні – це суспільно небезпечне, протиправне, винне діяння деліктоздатного суб'єкта, що посягає на відносини щодо створенням, розподілу і перерозподілу фондів фінансових ресурсів та фінансових активів держави

задля задоволення господарських потреб, виробництва, розподілу, обміну, споживання товарів чи послуг, реалізації публічно-правових послуг у фінансово-економічній сфері, гарантування здійснення державою її фінансово-економічних функцій.

Основними ознаками системи правопорушень у фінансово-економічній сфері в Україні є цілісність та чітка структурованість з огляду на їх зміст та суспільну небезпеку, суб'єктів вчинення та іншу специфіку, єдність та взаємний вплив чинників, що їх зумовлюють, деструктивний вплив на державу та фінансово-економічні відносини, відносини публічного адміністрування фінансово-економічної сфери, що в ній наявні, об'єктивування через деструктивну, протиправну дію чи бездіяльність, яка з юридичного погляду виражається у невиконанні особою своїх фінансово-економічних обов'язків, порушенні вимог закону, недотриманні нормативних вказівок чи заборон, порушенні прав інших учасників фінансово-економічних відносин, відносин щодо адміністрування фінансово-економічної сфери, зловживанні службовим становищем, створення незаконних перепон для учасників фінансово-економічних відносин, тощо.

Деліктні прояви у фінансово-економічній сфері характеризуються такими ознаками:

1) безпосередній вплив на фінансову та економічну безпеку держави та фінансово-економічні права фізичних та юридичних осіб;

2) стійкість негативного впливу та заподіяння безпосередньої шкоди організаційно-економічним, виробничим відносинам, відносинам власності, функціонуванню усього господарського механізму держави, економічної безпеки, стабільності економіко-правового регулювання суспільних відносин, економічним правам та законним інтересам фізичних та юридичних осіб;

3) різноманіття учасників фінансово-економічних відносин;

4) різноманіття органів публічного управління, що реалізують контрольні функції у цій сфері;

- 5) різноманіття видових проявів фінансово-економічної діяльності;
- 6) різноманіття нормативно-правових актів, що врегульовують фінансово-економічні відносини;
- 7) сприяють формуванню «тіньової» економіки та корупційної діяльності;
- 8) високий ступінь латентності багатьох деліктних проявів у цій сфері.

Для більш детального аналізу системи правопорушень у фінансово-економічній сфері в Україні слід представити їх класифікацію.

Важливими критеріям для класифікації правопорушень у фінансово-економічній сфері в Україні є зміст правовідносин, що охороняються нормами адміністративно-деліктного законодавства, видові об'єкти адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері, суб'єкти їх вчинення, джерело фіксації складів таких деліктів, ознака «суспільної небезпеки» та специфіка характеру заподіяної шкоди, ознаки суб'єктивної сторони (щодо форм вини) та чинники фінансово-економічного характеру, що зумовлюють вчинення адміністративних деліктів.

Для аналізу такого роду систем слід їх поділити на підсистеми деліктів за змістом правовідносин, що охороняються нормами адміністративно-деліктного законодавства. В даному випадку це адміністративні делікти у фінансовій та економічній сфері, що представлені набором конкретно визначених елементів, а їх профілактика забезпечується засобами адміністративного права.

Адміністративні правопорушення у фінансовій сфері є певним різновидом протиправної діяльності, що посягає на визначений в державі порядок регулювання мобілізації (формування), розподілу (перерозподілу), використання централізованих і децентралізованих грошових фондів, формування, розгляду, ухвалення, внесення змін, виконання бюджету, сплати податків та інших обов'язкових платежів, забезпечення контролю за яким покладено на державні контролюючі органи, митно-тарифного регулювання

та переміщення товарів через митний кордон, функціонування банківських структур, стабільність банківської системи загалом.

Натомість адміністративні правопорушення у економічній сфері стосуються порушення організаційно-економічних, виробничих відносин, відносин власності, функціонування усього господарського механізму держави, економічної безпеки, стабільності економіко-правового регулювання суспільних відносин, порушення економічних прав та законних інтересів фізичних та юридичних осіб.

На думку А. В. Степаненка та М. І. Герасимова, економічна складова фінансово-економічної безпеки становить певний стан економіки, що стосується її зовнішньої незалежності, внутрішньої стабільності [153, с. 39].

Залежно від об'єкта адміністративного правопорушення у фінансово-економічній сфері слід виокремити адміністративні правопорушення, що посягають на: 1) економічну безпеку держави; 2) права фізичних та юридичних осіб фінансово-економічного характеру; 3) бюджетні правовідносини; 4) податкові правовідносини; 5) митні правовідносини; 6) банківські правовідносини; 6) правовідносини у сфері промисловості, будівництва та використання паливно-енергетичних ресурсів; 7) правовідносини у галузі торгівлі, громадського харчування, сфері послуг та підприємницькій діяльності; 8) правовідносини з приводу обігу і збереження об'єктів права власності, здійснення власниками правомочностей щодо них; 9) правовідносини щодо порядку ведення сільського господарства, тощо.

Кожен з різновидів правопорушень у фінансово-економічній сфері, виокремлений за цим критерієм може бути поділений на підвиди. Наприклад, С. Пепеляєвим та іншими вченими представлено докладну класифікацію правопорушень у податковій сфері, серед яких виокремлено наступні делікти: правопорушення проти системи податків, проти прав та свобод платників податків, системи гарантій виконання обов'язків платника податків,

виконання дохідної частини бюджету, контрольних функцій податкових органів, порядку ведення бухгалтерського обліку, складання та подання бухгалтерської та податкової звітності, обов'язків щодо сплати податкових платежів [154, с. 173; 155, с. 105; 156, с. 95; 157; 158, с. 408].

В. Іщенко пропонує для прикладу правопорушення в податковій сфері за видовими об'єктами поділяти на делікти щодо порядку ведення податкового обліку, складання та подання податкової звітності (ст. 1631, 1632 КУпАП); що стосуються належної реалізації обов'язків з приводу сплати податків, декларування доходи й майнового стану (ст. 1634, 1641, ч. 1, 3, 4 ст. 1726 КУпАП); стосовно реалізації контрольних повноважень податкових органів (ст. 1633, ч. 5-9 ст. 1666, ст. 18823 КУпАП); щодо виробництва, зокрема й алкогольних напоїв і тютюнових виробів (ст. 156, 1562, 1645, 1772 КУпАП); що посягають на права та свободи платників податків (ч. 9, 10 ст. 1666, ст. 16621 КУпАП) [159, с. 143].

Залежно від суб'єкта вчинення правопорушення у фінансово-економічній сфері, ці делікти бувають такими, що вчиняються фізичними та юридичними особами; такими, що вчиняються загальним та спеціальним суб'єктом.

Здебільшого відповідно до положень КУпАП відповідальність за вчинення адміністративних правопорушень покладається на фізичних осіб, в тому числі на посадових осіб підприємств, установ та організацій. Окрім цього, доволі часто у адміністративні правопорушення у фінансовій сфері стосуються протиправної діяльності платників податків, податкових агентів, їхніх посадових осіб і посадових осіб контролюючих органів, органів виконавчої влади, місцевого самоврядування, державних фондів, фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування, бюджетних установ, банків, підприємств, установ, організацій, які зумовлюють невиконання чи неналежне виконання вимог фінансово-економічного законодавства.

Також доволі часто законодавцем визнається потенційна можливість

притягнення до адміністративної відповідальності й юридичних осіб як суб'єктів вчинення адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері.

Серед законодавчих актів, в яких закріплено таку можливість слід згадати Закони України «Про відповідальність за правопорушення у сфері містобудівної діяльності» від 14 жовтня 1994 року № 208/94-ВР [160], «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» [161] та багато інших. Деліктна діяльність може виникати й у роботі фінансових установ, у статутному капіталі яких державна або комунальна частка часток перевищує 50 %, суб'єктів господарювання державного сектора економіки, підприємств, які отримували чи продовжують отримувати кошти з бюджетів усіх рівнів, використовують державне, комунальне майно та інших осіб.

Специфіка суб'єктів вчинення адміністративних правопорушень в окремих сферах фінансово-економічних відносин дозволила окремим вченим їх згрупувати в окремі різновиди. Наприклад податкові делікти за суб'єктом класифікують Л. Рейдель, Л. Кроліс, В. Іщенко.

Вони поділяють правопорушення в податковій сфері з огляду на специфіку суб'єктів здійснення таких деліктів на ті, що вчиняються особами, які є платниками податків й обов'язкових платежів чи посадовими особами (наприклад ті, що стосуються порушення правил обчислення і сплати податків, посягають на нормальну діяльність податкових органів, тощо), та ті які здійснюються податковими агентами (серед таких порушення, які виникають у діяльності керівників банківських, кредитних установ, делікти щодо джерел доходів) [162; 163, с. 15-16; 164, с. 137, 178-179; 159, с. 144].

З огляду на джерело фіксації складів деліктів у фінансово-економічній сфері, вони є такими, що представлені у КУпАП (Глави 6, 8, 9, 12 КУпАП, тощо) та в інших законодавчих актах, серед яких Митний кодекс України, Закони України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» [161], «Про відповідальність за правопорушення у сфері

містобудівної діяльності» від 14 жовтня 1994 р. № 208/94-ВР [160], Про виключну (морську) економічну зону України) від 16.05.1995 № 162/95-ВР [165], тощо).

Ознака «суспільної небезпеки» та специфіка характеру заподіяної шкоди, що заподіюється адміністративними правопорушеннями у фінансово-економічній сфері, дозволяють розрізняти адміністративні делікти з формальним та матеріальним складом.

Адміністративні правопорушення з матеріальним складом обов'язково спричиняють шкідливі наслідки, матеріальні збитки (наприклад, потрава посівів, зіпсуття або знищення зібраного врожаю сільськогосподарських культур, пошкодження насаджень колективних сільськогосподарських підприємств, інших державних і громадських чи фермерських господарств (ст. 104 КпАП України), й формальні, – передбачають діяння, які за своєю природою є суспільно небезпечними незалежно від настання шкідливих наслідків (наприклад, порушення вимог законодавчих та інших нормативних актів з безпечного ведення робіт у галузях промисловості (ст. 93 КпАП України).

За ознаками суб'єктивної сторони (щодо форм вини) фінансово-економічні правопорушення можуть бути таким, що вчиняються умисно (ст. ст. 103-1, 163-8, 164-15 КУпАП) чи з необережності, у зв'язку з халатним, легковажним ставленням посадової особи до виконання посадових обов'язків у фінансово-економічній сфері, неналежним ставленням суб'єкта господарювання до вимог щодо безпеки, здоров'я населення в процесі здійснення господарсько діяльності (у будівельній, сільськогосподарській та інших сферах).

Залежно від чинників фінансово-економічного характеру, що зумовлюють вчинення адміністративних деліктів у досліджуваній сфері, наявні правопорушення, що зумовлені недоліками функціонування митної, податкової, банківської, бюджетної систем, різних секторів економіки та сфер

господарювання, неналежним рівнем податкового, банківського, митного та інших видів державного контролю, недоліками діяльності правоохоронних органів, тощо.

Загалом інституційна структура системи представлених деліктів не є сталою. З ускладненням фінансово-економічних відносин, розвитком технологій та змінами в сфері публічного управління процес управління фінансами, здійснення діяльності у сфері економіки еволюціонує та водночас удосконалюється сфера деліктних проявів фінансово-економічного характеру.

В умовах сьогодення модель економічного зростання держави має будуватися на поєднанні інноваційної й соціальної фінансово-бюджетної складової, що, в свою чергу, слугуватиме якісному забезпеченню системи фінансово-економічних відносин [166, с. 25].

З огляду на зазначене, повинен відбутися поступовий перехід від старих до нових засобів профілактики таких правопорушень, що засвідчуватиме інституційну фінансово-економічну стійкість суспільства. Позитивні результати запланованих інституційних змін сприятимуть підвищенню дієвості механізмів протидії правопорушенням у фінансово-економічній сфері загалом.

2.2 Поняття, особливості профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері та адміністративно-правові засади її реалізації

Профілактика адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері є багаторівневою системою заходів соціального, спеціального, індивідуального характеру, які спрямовані на виявлення та нейтралізацію причин, умов вчинення адміністративних проступків, що посягають на порядок регулювання мобілізації (формування), розподілу (перерозподілу), використання централізованих і децентралізованих грошових фондів,

формування, розгляду, ухвалення, внесення змін, виконання бюджету, сплати податків та інших обов'язкових платежів, митно-тарифного регулювання та переміщення товарів через митний кордон, функціонування банківських структур, банківської системи загалом, організаційно-економічних, виробничих відносин, відносин власності, функціонування усього господарського механізму держави, економічної безпеки, стабільності економіко-правового регулювання суспільних відносин, фінансово-економічних прав та законних інтересів фізичних та юридичних осіб, недопущення можливості їх здійснення, припинення таких деліктів, попередження шкідливих наслідків від їхнього вчинення.

Профілактичний вплив у фінансово-економічній сфері є гуманним способом підтримання правопорядку та водночас важливою запорукою правильного правозастосування та зміцнення законності в державі, збереження фінансово-економічних ресурсів держави, матеріальних цінностей.

За його допомогою держава має змогу впливати на осіб, які надають чи отримують фінансово-економічні послуги, здійснюють адміністрування фінансово-економічної сфери задля усунення деформації їх свідомості, моральних установок, спрямування їх діяльності у законне русло.

Як відзначають вітчизняні науковці, досягти законності у фінансово-економічній сфері винятково методами державного примусу неможливо. Надзвичайно важливим є формування державою умов, за яких людина самостійно виконує вимоги чинного законодавства, її поведінка є правомірною та не потребує корегування за допомогою засобів державного примусу [167, с. 151].

Виступаючи системою заходів правового впливу, профілактика реалізується за допомогою системи засобів-норм, індивідуальних рішень органів публічного управління, тощо [168], діяльнісних засобів, що пов'язують з функціонуванням спеціальних суб'єктів щодо попередження та

припинення деліктної поведінки у фінансово-економічній сфері, нейтралізації чинників, що зумовлюють таку діяльність, її причин та умов, передумов її повторення [169].

Цілком виправдано науковцями процес впровадження засобів профілактичного впливу пояснюється через термін «форми профілактики правопорушень».

Терміном «форма», як правило, визначають певні зовнішні прояви, обриси, зовнішні межі якогось явища, те, що формує його зовнішній вигляд; певний шаблон, що окреслює зовнішній прояв певного явища чи процесу, внутрішню структуру, зміст чого-небудь [170, с. 151], певне впорядкування, узгодженість самостійних елементів одного цілого, систему процесів, діяльності, що гарантують взаємні зв'язки між частинами [171, с. 151; 172, с. 78], тип, будову, систему організації якогось явища чи процесу, що визначається його змістом, видимістю та специфіку зовнішнього боку чого-небудь [103, с. 617].

Форма профілактики тісно корелюється з категоріями «форма управління», «правова форма».

Першу прийнято пов'язувати з зовнішнім виразом управлінської діяльності, здійснюваної суб'єктами публічного управління, а другу – з організацією реалізації функцій органів публічного управління та їхніх посадових осіб, що пов'язані з настанням юридично значимих наслідків [173, с. 362; 174, с. 97].

З огляду на зазначене, форма профілактики адміністративних деліктів фінансово-економічного характеру постає зовнішнім способом виразу профілактики таких правопорушень та, водночас, певною управлінською функцією органів публічного управління, спрямованою на усунення потенційного негативного впливу деліктів на суспільство та окремих осіб.

Серед правових форм виокремлюють: прийняття нормативних актів управління профілактичної спрямованості, на кшталт спеціальних концепцій

чи програм протидії деліктній діяльності, ухвалення індивідуальних управлінських рішень, актів управління, здійснення інших юридичних дій, що зумовлені актами управління.

Натомість реалізація неправових форм профілактики адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері за своїм змістом не тягне безпосереднього настання юридично значимих наслідків. Це своєрідна форма акумулювання інформації, обрання та координації юридично значимих дій, що активізують та організовують увесь процес превентивної діяльності, механізм її практичної реалізації.

Серед таких О. Гуміном виокремлюється здійснення зборів та нарад, проведення інструктажів, семінарів науково-практичного спрямування; узагальнень, апробація позитивного досвіду, тощо. Автор серед таких неправових форм вказує на проведення тематичних круглих столів задля обговорення дискусійних, проблемних питань [175, с. 119].

Характеристики неправових, чи як їх називають, організаційних форм, представлені В. Комзюком.

Серед них автор наводить наступні: наділення їх допоміжним характером у порівнянні з правовими формами; спрямованість на забезпечення практичної реалізації компетенції органів публічного управління; можливість їхнього втілення в життя лише посадовими особами суб'єктів владних організаційних повноважень в рамках їхньої компетенції; їхня самостійність та універсальність; спрямованість на безпосереднє виконання обов'язків, підвищення ефективності функціонування органів публічного управління у профілактичній сфері; непов'язаність з безпосереднім настанням правових наслідків [176, с. 348-349].

Головним завданням реалізації неправових форм профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері є гарантування ефективного функціонування органів публічного управління та їхніх посадових осіб щодо протидії досліджуваним деліктам. При цьому заходи, що реалізуються в

рамках неправових форм профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері можуть передувати, чи наставати після втілення в життя заходів у рамках правових форм профілактики даних правопорушень. Автори вказують, що це здебільшого організаційні заходи, а також матеріально-технічні операції, які слід віднести до допоміжних, таких, що обслуговують інші форми управлінської діяльності, слугують одноразовому врегулюванню певних відносин в окресленій сфері [177, с. 308].

Наприклад, неправові форми діяльності правоохоронних органів, що забезпечують фінансово-економічну безпеку держави, законодавством не завжди регламентуються, адже не виникає ніяких юридичних наслідків [71, с. 301].

Специфіка форм профілактики адміністративних правопорушень зумовлена різновидом профілактичної діяльності. Зокрема в рамках загальносоціальної профілактики деліктів застосовуються як правові, так і неправові засоби (економічні, соціальні, ідеологічні), які справляють опосередкований вплив на формування чинників, що зумовлюють вчинення деліктів.

В. Фелик, ідентифікуючи форми реалізації загальної профілактики деліктів Національної поліції, приділив особливу увагу нормативно-правовому визначенню процедур профілактики деліктів, міжнародно-правовому співробітництву, що реалізується через спільну участь у формування міжнародної нормативно-правової основи протидії деліктам та їх реалізації, проведенні тренувань, апробації в Україні кращого іноземного досвіду, інформаційно-аналітичному, програмному, кадровому забезпеченню профілактики деліктів. При цьому, говорячи про спеціальну профілактику деліктів, що реалізується Національною поліцією, автор згадує заходи, присвячені припиненню незаконної діяльності, недопущенню можливості здійснення делікту, попередження шкідливих наслідків від його вчинення; інформаційно-роз'яснювальну роботу, налагодження взаємодії

правоохоронних структур з громадськістю, населенням, господарюючими суб'єктами на певній території; реалізації превентивних поліцейських заходів, контрольних заходів щодо діяльності суб'єктів господарювання. Індивідуальну профілактику деліктів Національною поліцією цей автор пов'язував з профілактичним обліком тих, хто потенційно спроможний вчинити адміністративний делікт, профілактичним обходом певної території, реалізацією контрольних повноважень щодо певних конкретних осіб, проведенням індивідуальних профілактичних бесід, індивідуальною виховною роботою з потенційними правопорушниками. Їх теж цей автор вважав формами профілактики правопорушень Національною поліцією [172, с. 80-81].

Окремі вітчизняні автори вважають, основні напрями загальносоціального впливу стосуються соціально-економічних, політико-правових й духовно-моральних сфер функціонування індивідів. Вони наголошують на важливості формування високих моральних та правових стандартів поведінки особи в суспільстві, постійного моніторингу та застосування засобів нейтралізації фонових явищ, формування наукових програм аналізу чинників, що зумовлюють деліктні прояви поведінки особи, тощо [178, с. 104-105].

Натомість правові форми реалізуються, здебільшого, в рамках спеціальної профілактики деліктів.

З огляду на зазначене, загалом втілення в життя системи адміністративно-правових засобів профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері пов'язана з реалізацією спеціальних субстанційних та діяльнісних правових явищ. Вони дають змогу суб'єктам фінансово-правових правовідносин досягати публічно-правової мети у сфері профілактики деліктів, які посягають на правовідносини щодо створення, розподілу, перерозподілу і використання централізованих і децентралізованих грошових фондів, фінансових ресурсів та фінансових активів держави з метою

задоволення господарських потреб, гарантування здійснення державою її економічних функцій.

Профілактика адміністративних деліктів у фінансово-економічній сфері спонукає суб'єктів її реалізації до залучення широкого кола правових, економічних, виховних, політичних та інших заходів. Їх залучення здійснюється задля усунення чи подолання негативних факторів, що є причинами й умовами здійснення деліктної діяльності фінансово-економічного характеру. Їхнє втілення в життя супроводжується належним правовим регулюванням. Відповідне правове регулювання профілактики адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері полягає у тому, що правові норми відіграють стимулюючу, спонукальну роль задля вироблення у людини суспільно-корисної поведінки, схилення до протидії чинникам, що негативно впливають на діяльність особи у фінансово-економічній сфері, нейтралізуючи їхній негативний вплив [179, с. 83-91].

На думку вчених, ефективною є профілактика, що охоплює реалізацію трьох основних груп заходів: організаційних, правових і виховних, що визначають зміст профілактичних дій. Організаційні заходи щодо встановлення й усунення причин деліктної поведінки стосуються вироблення ефективного контролю за роботою органів публічного управління задля гарантування прав суб'єктів господарювання; формування системи гарантування економічного стимулювання (у податковій, кредитній, страховій сфері) для формування фінансово-економічних відносин [179, с. 83-91].

До правових заходів, що застосовуються з метою виявлення й усунення причин деліктної поведінки у фінансово-економічній сфері можна виділити: приведення чинного фінансово-економічного законодавства України у відповідність до стандартів права ЄС; чітка законодавча диференціація проступків у фінансово-економічній сфері, встановлення дієвих адміністративно-правових заходів покарання; усунення колізій у правовому регулюванні фінансово-економічної сфери, що стають на заваді однозначного

тлумачення правових норм; вдосконалення правового регулювання адміністративно-процесуальних гарантій реалізації прав суб'єктів фінансово-економічних відносин.

До виховних заходів О. Бахур вважає доцільним віднести: визначення планів здійснення заходів, що стосуються формування у членів соціальної спільноти правової культури, в тому числі зі залученням засобів масової інформації, вироблення поваги до правових можливостей суб'єктів фінансово-економічних відносин, поширення знань щодо захисту, реалізації прав особи у фінансово-економічній сфері, здійснення консультацій, роз'яснювальної роботи з членами соціальної спільноти з метою спонукання їх до дотримання положень чинного законодавства, запобігання вчиненню правопорушень фінансово-економічного характеру, використання ефективних засобів покарання за їхнє вчинення [179, с. 83-91].

Основним завданням застосовуваних заходів повинно бути загальне скорочення рівня деліктної поведінки у фінансово-економічній сфері, гарантування захисту прав учасників фінансово-економічних відносин.

Серед важливих елементів системи профілактики деліктів вченими виокремлюються об'єкт, суб'єкт, види, форми, цілі та принципи профілактичної діяльності [139, с. 14].

Об'єкт профілактики деліктів у фінансово-економічній сфері виступає поведінкою та способом життя учасників фінансово-економічних відносин із високим ризиком здійснення деліктної діяльності фінансово-економічного характеру, соціальні елементи їхньої особистості, що є відображенням антисупільної мотивації; соціально важливі психофізичні властивості учасників фінансово-економічних відносин, негативні чинники життєвого укладу, що впливають на середовище функціонування індивіда.

З метою встановлення кола осіб, щодо яких потрібно є індивідуальна профілактична робота, слід визначити фактичні та правові підстави її реалізації. Фактичними підставами виступає реальна поведінка особи, що

потенційно спроможна здійснити делікт у фінансово-економічній сфері. Така поведінка зумовлена внутрішніми антисуспільними детермінантами, домінуючим внутрішнім змістом мотивації такої особи до певної протиправної поведінки. Потенціал правових підстав реалізується через урегульованість законодавством у фінансово-економічній сфері можливостей індивідуального запобігання деліктам фінансово-економічного характеру [180].

Реалізація вищенаведеного комплексу профілактичних заходів потребує активного залучення спеціальних суб'єктів задля вироблення належного правового регламентування, фінансування й методологічного забезпечення тощо.

Суб'єкти профілактики адміністративних правопорушень є у фінансово-економічній сфері є достатньо складним елементом в системі профілактики правопорушень.

О. Макаренко стверджує, що систему суб'єктів профілактики правопорушень загалом формує сукупність органів публічного управління, громадських організацій, громадян, що реалізують різнорівневу, широкомасштабну в аспекті керівництва плануванням та реалізацією запланованих завдань заходів діяльність, володіють правовими можливостями й реалізують обов'язки задля досягнення суспільно важливої мети у профілактичній сфері.

На його думку, усіх суб'єктів, які виконують функції з профілактики деліктів, слід поділити на окремі групи: 1) органи, організації та особи, котрі безпосередньо виконують завдання з профілактики проступків; 2) органи, організації та окремі особи, профілактична діяльність для яких є тільки одним зі завдань; 3) суб'єкти, які періодично виконують завдання щодо профілактики деліктів.

Підсумовуючи, автор зазначає, що до таких суб'єктів відносяться правоохоронні органи; органи публічного управління (виконавчої влади,

місцевого самоврядування, сформовані при них інституції, серед яких державні підприємства, установи, організації, в тому числі у сфері освіти, охорони здоров'я, тощо), громадські формування, окремі особи [181, с. 69].

Власну класифікацію суб'єктів профілактики правопорушень пропонують О. Джужа, В. Василевич, О. Гіда та інші науковці.

Вони звертають увагу на те, що цих суб'єктів можна поділити за: специфікою масштабу профілактичної роботи (загальнодержавні, територіальні (наприклад органи місцевого самоврядування); місцем серед сформованих в державі інституцій (державні, недержавні (неурядові), зокрема й підприємства, установи організації, громадські і спеціалізовані формування; завданнями, специфікою компетенції та суттю профілактичного впливу (спеціалізовані органи; частково спеціалізовані; неспеціалізовані); спрямуванням, різновидом діяльності: соціально-економічні; організаційно-управлінські; ідеологічні; соціально-психологічні; медичні і психолого-педагогічні; технічні; правові [182, с. 75-76].

З огляду на зазначене, система суб'єктів профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері охоплює широке коло суб'єктів, наділених спеціальними повноваженнями у профілактичній сфері, так і не наділених ними, зокрема органів публічного управління, місцевого самоврядування та фізичних і юридичних осіб, які виступають учасниками фінансово-економічних правовідносин.

Володіння спеціальними повноваженнями, пріоритетними у їх роботі надає суб'єктам профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері статусу спеціалізованих. Саме вони є активними учасниками профілактичної діяльності, втілюють в життя профілактичні заходи, є їхніми організаторами й виконавцями.

Для прикладу, окрему групу правопорушень у фінансово-економічній сфері становлять делікти щодо митних правовідносин. Відповідно до Положення про профілактику правопорушень, пов'язаних із здійсненням службової діяльності

працівниками митної служби України від 24 травня 2004 р. № 380 профілактичні дії у цій сфері стосуються запобігання процесу формування причин та умов, які зумовлюють деліктну поведінку працівників митних органів, деліктів, що завдають шкоди митній інфраструктурі, запобігання поширенню інформації, що має обмежений доступ чи становить державну таємницю, здійснення заходів державного контролю задля безпечного функціонування митної інфраструктури.

При цьому профілактичний вплив відповідно до цього наказу скеровуються як на корекцію негативних особистісних морально-психологічних якостей працівників митної служби, так і на нейтралізацію явищ, що зумовлюють їхню деліктну поведінку [183].

При цьому серед різновидів методів профілактичного впливу виокремлено переконування і правозастосування, а формами – індивідуальну профілактичну бесіду потенційних правопорушників з можливістю залучення правоохоронних та інших органів публічного управління; публічне обговорення змісту незаконних дій правопорушника, щодо якого реалізуються профілактичні заходи [183].

Об'єктом профілактичного впливу загалом є кілька груп різнорідних явищ, на профілактику яких спрямований профілактичний вплив.

З одного боку ними є несприятливі чинники, що визначають реальні умови життя та праці людей, їхній добробут та спонукають їх до вчинення фінансово-економічних деліктів з корисливою метою. Також такими об'єктами є недоліки у функціонуванні посадових осіб органів публічного управління та господарюючих суб'єктів у фінансово-економічній сфері. До них також слід віднести проблеми комунікації, особливо у сфері надання фінансово-економічних послуг, здійснення публічного управління у фінансово-економічній сфері. Важливими об'єктами профілактичного впливу є недоліки правосвідомості, правової культури, правового мислення, тощо.

Профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері може бути

представлена низкою різновидів.

Так, О. Ключев виокремлює такі види профілактичної діяльності: загально-соціальна, спеціально-загальна, індивідуальна [184, с. 196-197].

Інші вчені стверджують, що видами профілактичної діяльності є загально-соціальна й спеціально-юридична профілактика. Перша є визначальною у цьому тандемі, охоплює систему заходів, що пов'язують з підвищенням освіти, культури, життєвого рівня громадян [185, с. 87, 89].

Спеціально-юридичну профілактику пов'язують зі заходами, що безпосередньо спрямовані на усунення та нейтралізацію негативних чинників, слугують виправленню, перевихованню осіб, які схильні до деліктної поведінки [186, с. 320].

Вважаємо найбільш доцільно охарактеризувати профілактику правопорушень у фінансово-економічній сфері як комплекс заходів соціального, спеціального, індивідуального характеру, які спрямовані на виявлення причин, умов вчинення фінансово-економічних правопорушень, їх нейтралізації, припинення протиправної діяльності у фінансово-економічній сфері.

У положенні про профілактику правопорушень, пов'язаних із здійсненням службової діяльності працівниками митної служби України від 24 травня 2004 р. № 380 законодавець використовує терміни «загальна профілактика» та «індивідуальна профілактика».

Перший термін пов'язується зі системою заходів, які стосуються інформування суб'єктів публічного управління щодо обставин, що зумовлюють вчинення протиправних діянь працівниками митних органів, поширення у ЗМІ інформації про протиправні діяння митного характеру, відповідальність за них та інформації про митну справу задля гарантування обізнаності громадян у цій сфері, поширення інформації серед працівників митних органів з приводу відповідальності за делікти, пов'язані зі службою в митних органах, особливо корупційного характеру, нейтралізації негативних

явищ у трудових колективах митної служби, реалізація експертизи щодо правових актів у системі цих органів задля нейтралізації причин здійснення корупційної діяльності.

Натомість індивідуальну профілактику цей нормативно-правовий акт пов'язує з індивідуалізованим впливом на поведінку, свідомість службовців митного органу, що зумовлюють вчинення делікту, протиправних умислу і його втілення в життя.

Це завжди робота з індивідами, окремими особами, що мають характерний для певної ситуації психоемоційний стан, мотивацію, ерудицію, життєвий досвід, виховання та інші характеристики, що впливають на можливість вчинення ними деліктного діяння.

Вона бере свій початок з певної антигромадської діяльності, недотримання норм співжиття, порушення ціннісної системи особистості.

Формами реалізації профілактичного впливу є рання і безпосередня профілактика деліктів. Перша форма стосується впливу на мотивацію особистості, що відносно далека від вчинення деліктного діяння, а друга – коли особа потенційно спроможна вчинити протиправне діяння, здійснює замах на його вчинення. Тобто, здебільшого, їх відмежовує час, який «віддаляє» особу від моменту можливого вчинення правопорушення [187, с. 321].

Індивідуальна профілактика охоплює широкий спектр заходів виховного та іншого характеру, які можуть застосовуватися до потенційного правопорушника задля відвернення можливості вчинення делікту [188, с. 121].

Деякі вчені стверджують, що нею є специфічна діяльність, яка виражається через виявлення осіб, котрі схильні до деліктної поведінки, особливостей цієї поведінки, реалізації заходів впливу щодо цих осіб задля виявлення та усунення особистісних ціннісно-моральних характеристик, що спонукають до вчинення делікту, усунення можливого протиправного впливу явищ та процесів, які зумовлюють особливості психоемоційного, морального

стану особи її мотивації до деліктної поведінки [189, с. 43].

Досягається вплив на поведінку особи у таких випадках через профілактичні заходи виховного, контрольного характеру, щодо усунення певних причин та умов вчинення деліктів, тощо [190, с. 63-64].

Реалізуючи індивідуальну профілактику деліктів, суб'єкти застосовують заходи переконання, що мають форму переорієнтації антисуспільної настанови, та заходи примусу, обмежувальні заходи, що застосовуються зі застережувальною метою, та усунення віктимілогічної діяльності, посилення заходів охорони певних об'єктів, морального та матеріального підтримання осіб, що перебувають у складних життєвих ситуаціях [187, с. 142].

В аспекті цього дослідження слід визнати найбільш слушною пропозицію К. Бугайчука визначати в якості різновидів профілактики адміністративних деліктів загальносоціальну профілактику, спеціальну профілактику, що охоплює загальну спеціальну профілактику, профілактику певних груп деліктів і, так званих, фонових явищ та індивідуальну профілактичну роботу.

Говорячи про загальносоціальну профілактичну роботу, цей дослідник наполягав, що вона є тісним поєднанням економічних, соціальних, правових й ідеологічних засобів та заходів.

І хоча вони не справляють безпосередній профілактичний вплив на правопорушника, причини й умови його протиправної діяльності, водночас вона створює ґрунт для реалізації інших засобів та заходів профілактичної спрямованості, створює основу втілення пріоритетних завдань держави. Її завдання є удосконалення соціальних, ідеологічних умов життя людини в суспільстві, її фінансової спроможності, підвищення правової культури й інше.

Спеціальна профілактика адміністративних деліктів може передбачати можливість прийняття рішень нормативного характеру, застосування засобів нейтралізації фонових чинників деструктивної поведінки (наркоманії,

алкоголізму, тощо), так і реалізації індивідуальних профілактичних рішень задля корегування інтересів, поглядів, мотивації окремих індивідів, запобігання та припинення деліктної поведінки особи [47, с. 14].

Індивідуальний профілактичний вплив спрямований на діяльність розпорядників та одержувачів бюджетних коштів, працівників митних органів та осіб, що здійснюють переміщення товарів через митний кордон, суб'єктів підприємницької діяльності, працівників банків та фінансових установ, бухгалтерів і матеріально відповідальних осіб, посадових осіб контролюючих органів у фінансово-економічній сфері (ревізорів, податкових інспекторів, аудиторів), тощо.

При цьому профілактичний вплив справляється як на доделіктну поведінку (доделіктна профілактика) так і на дії особи, пов'язані з приготуванням, зі замахом на вчинення адміністративного проступку, так і його безпосереднім вчиненням (призначенням співмірного діяння покарання, усуненню чинників, що зумовили деліктні прояви задля усунення можливості вчинення аналогічних протиправних дій, тощо) [47, с. 17].

Не позбавлена логіки думка щодо потреби адаптації щодо адміністративно-правової профілактики традиційного для кримінально-правової науки поділу профілактики на профілактику випередження, обмеження, усунення та захисту [187, с. 130–133].

Перша спрямована на своєчасне інформування органів публічного управління про динаміку змін у фінансово-економічних правовідносинах, що пов'язана з деліктними проявами в поведінці окремих суб'єктів, та є важливим інструментом встановлення причин та умов можливих деліктів.

Профілактику обмеження ідентифікують як діяльність щодо реалізації заходів щодо перешкоджання поширенню деліктних проявів на рівні країни, регіону, міста. Вона можлива за рахунок скорочення деліктної мотивації, скорочення практичної можливості здійснення проступків; втручання у ситуації кризового характеру, проведення задля цього виховної та

інформаційної діяльності, тощо.

Профілактику усунення визначають як реалізацію заходів щодо нейтралізації та усунення негативного впливу деліктного потенціалу, негативних чинників, що зумовлюють вчинення деліктів. При цьому така профілактика може бути безадресно, чи стосуватися конкретних адресатів, з огляду на віднесення до спеціальної чи індивідуальної профілактичної роботи [187, с. 130–133].

Профілактика фінансово-економічних деліктів орієнтована на усунення причин, умов їх вчинення, факторів, що її зумовлюють. Вченими відзначається, що причини деліктної діяльності, зважаючи на зміст, можуть бути економічними, політичними, духовно-моральними, соціально-побутовими, культурно-виховними та соціально-психологічними, зважаючи на сутність, – соціальними і біологічними, а зважаючи на механізм дії, – умовами і факторами. При цьому визнається зумовленість таких деліктів недостатнім рівнем правосвідомості в суспільстві, недостатністю оцінки суспільної небезпеки таких діянь та суспільного осуду, корумпованістю державних структур, недосконалістю процедур виявлення деліктів і, як наслідок, латентністю таких діянь, недостатньою матеріальною забезпеченістю населення. Натомість фактори, що визначають деліктну поведінку, здебільшого, пов'язують з певними соціальними та індивідуально-психологічними явищами та процесами, що визначають специфіку, зумовлюють динаміку деліктної поведінки. Особливо важливим фактором вчені визнають латентність деліктної поведінки [191, с. 24–25].

Профілактика захисту здебільшого пов'язана зі забезпеченням захисту особи, її майна фінансово-економічних ресурсів особи чи держави, формуванням перешкод посягання на фінансово-економічну систему держави, тощо.

З метою комплексного представлення окресленого питання слід звернутися до категорії «планування профілактики правопорушень».

Воно становить систему цілеспрямованої діяльності суб'єктів, наділених профілактичними функціями, що визначається потребою завчасного забезпечення свідомого виконання учасниками фінансово-економічних відносин вимог чинного законодавства, а щодо посадових осіб органів публічного управління і інших спеціалізованих суб'єктів – своєчасної реалізації заходів профілактичного впливу.

Планування профілактики правопорушень повинно втілюватися в життя на рівні планів профілактики деліктів в окремих юридичних особах чи органах публічного управління, планів економічного і соціального розвитку, профілактики правопорушень державного, регіонального та галузевого рівня.

Як стверджують науковці, такі плани та програми повинні ґрунтуватися на результатах наукових досліджень, складатися у тісній співпраці з практиками, передбачати заходи взаємодії та координації профілактичної роботи, обов'язкове залучення громадськості, різних громадських формувань, груп, ЗМІ, носити наступальний і системний характер [187, с. 8–9].

Неможливість своєчасного та ефективного втілення в життя раніше прийнятих планів та програм, здебільшого, була пов'язана з відсутності належного наукового підґрунтя, обґрунтуваннях запланованих заходів, недоліками механізмів їхньої реалізації, недостатністю ресурсного, кадрового, фінансового забезпечення [187, с. 8].

Деліктологічне прогнозування є запорукою вчасного, ефективного запобігання вчиненню правопорушення. Відповідний прогноз повинен давати орієнтири щодо визначення характеру, зумовленості адміністративних деліктів, їх черговості, формування дієвих заходів ідеологічно-виховного характеру, тощо [191, с. 26].

Політика держави щодо втілення в життя заходів профілактики деліктів повинна формуватися з огляду на демократизації системи запобігання деліктам з широким залученням громадськості, трудових колективів, гуманізації процесу цілеспрямованого профілактичного впливу з обранням

захисту прав людини пріоритетним завданням, укріпленням соціальної справедливості, законності, гласності цього процесу, максимального залучення результатів науково-технічного прогресу, електронних, інтернет-технологій, гарантування координації заходів профілактичної роботи не на галузевій основі, а з огляду на потреби усієї держави, кадрового оновлення та належної кадрової підготовки [187, с. 21–22].

У доповнення до цього окремі вчені наголошували на пріоритетному значенні для планування профілактичної політики держави підвищення духовно-морального потенціалу суспільства, культурно-морального виховання населення, оновлення процедури та забезпечення публічності процедур атестації посадових осіб органів публічного управління, покращення політики держави у соціальній сфері та підвищення рівня життя населення, подолання бідності, усунення деформації кадрової політики в системі органів публічного управління, гарантування гласності прийняття відомчих нормативно-правових та інших актів, посилення соціальної відповідальності бізнес-структур, посилення міжнародної взаємодії у окресленій сфері [192, с. 229–231].

Також вченими відзначається важливість врахування при плануванні профілактики деліктів фінансово-економічного характеру того, що ефективність профілактичного впливу максимально досягається при залученні до планування різних зацікавлених суб'єктів, серед яких контролюючі і правоохоронні органи. При цьому формами такого планування вчені розглядають розроблення державних програм протидії деліктам, погодження спільних пропозицій щодо цього, розроблення спільного комплексу заходів профілактики задля нейтралізації причин та умов деліктної поведінки певних осіб щодо фінансових ресурсів держави чи окремого суб'єкта фінансово-економічних відносин, здійснення взаємного інформування таких суб'єктів про встановлені чинники, які визначають, зумовлюють деліктну поведінку окремих осіб, взаємне визначення кола інформації, обмін якою є запорукою

ефективного профілактичного впливу на фінансово-економічну сферу, здійснення спільного дослідження проблемних питань у сфері профілактики означених деліктів, спільне вироблення рішень та пропозицій для органів публічного управління задля впливу на причини та умови деліктної поведінки, формування єдиної бази інформації щодо протидії фінансово-економічним деліктам з чітким окресленням кола осіб, що матимуть змогу опрацьовувати такі дані [167, с. 151–153].

Специфіка профілактичної діяльності щодо адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері визначається принципами її реалізації.

У проекті закону України «Про профілактику правопорушень» від 30 грудня 2009 р. запропоновано виокремлювати в якості визначальних принципи законності, спільності (поєднання діяльності правоохоронних структур та громадськості), гуманізму (пріоритету правових можливостей особи), гласності (систематичного інформування громадськості про профілактичні заходи), індивідуалізації та диференціації форм та методів профілактичного впливу, обов'язковості, об'єктивності (безсторонності, незаангажованості з огляду на приватні інтереси певних осіб), верховенства права [193].

І. Ткачук вдало пропонує такі принципи превентивної діяльності: проактивний, відновний підхід, який слугує усуненню причин деліктної діяльності, активне залучення соціальної спільноти до реалізації профілактичних заходів; урахування психологічних особливостей осіб, яких стосується реалізація профілактичних заходів, їхнього фізичного, морального стану, соціальних та психологічних чинників, що на них впливають, тощо; визнання та повага до прав і свобод людини, що зумовлено змістом взятих відповідно до міжнародних нормативно-правових актів зобов'язань; домінування ресоціалізаційних та психокорекційних заходів над каральними; утвердження поваги до загальносуспільних цінностей. Повага до них,

утвердження високих моральних засад суспільства, толерантності є вкрай важливою в демократичному суспільстві [194].

Саме такі принципи мають складати ідеологічну основу системи профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері.

Доцільним доповненням до переліку цих принципів є принципи законності як відображення керівних начал закону в процесі реалізації суб'єктами профілактики своїх повноважень, економічної доцільності, що визначає організаційні вимоги до проведення профілактичних заходів з позиції раціональності витрат на заплановані заходи, принципи співмірності та достатності, котрі є орієнтиром для визначення методів адміністративно-правового впливу на порушника та змісту застосовуваних заходів профілактичного впливу.

Також не позбавлена логіки пропозиція О Ключєва вирізняти серед принципів профілактичної діяльності такі, як принцип гуманізму, що символізує всебічний захист правових можливостей людини, гласності та демократизму, які відображають наближеність до населення, належне його інформування про їхній зміст, належного планування та прогнозування, диференціації в ході застосування з огляду на ступінь суспільної небезпеки, науковості, тощо [184, с. 76].

З огляду на зазначене, особливостями профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері є її наступні характеристики:

1. профілактика правопорушень у фінансово-економічній сфері є багаторівневою системою, яка складається із сукупності елементів, що перебувають у взаємодії і взаємозалежності між собою та складають певну цілісність (заходів соціального, спеціального, індивідуального характеру), що стосується попередження та припинення деліктів, що проявляються як невиконання особою своїх фінансово-економічних обов'язків, порушення вимог закону, недотримання нормативних вказівок чи заборон, порушення прав інших учасників фінансово-економічних відносин, відносин щодо

адміністрування фінансово-економічної сфери, зловживанні службовим становищем, створення незаконних перепон для учасників фінансово-економічних відносин, припинення протиправної діяльності у фінансово-економічній сфері, виявлення та усунення причин і умов, які сприяють учиненню таких правопорушень, їх нейтралізації;

2. профілактика адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері передбачає залучення широкого кола правових, економічних, виховних, політичних та інших заходів задля усунення чи подолання негативних чинників суспільного життя, що можуть виявлятися і як причини й умови здійснення деліктної діяльності фінансово-економічного характеру. Їх реалізація здійснюється на засадах врахування психологічних особливостей суб'єктів, на яких скерований профілактичний вплив, поваги до суспільних цінностей, прав та свобод громадян, тощо;

3. вона пов'язана з реалізацією спеціалізованими, так і неспеціалізованими суб'єктами профілактики субстанційних та діяльнісних правових явищ, за допомогою яких конкретні суб'єкти фінансових правовідносин досягають публічно-правової мети щодо реалізації профілактики деліктів, які посягають на правовідносини щодо створення, розподілу, перерозподілу і використання централізованих і децентралізованих грошових фондів, фінансових ресурсів та фінансових активів держави задля задоволення господарських потреб, реалізації публічно-правових послуг, гарантування здійснення державою її економічних функцій;

4. об'єктом профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері є поведінка та спосіб життя осіб з високою імовірністю вчинення адміністративних правопорушень фінансово-економічного характеру, соціальні елементи їх особистості, які відображають антисуспільну спрямованість; соціальне значущі при формуванні і реалізації останньої деякі психофізичні особливості індивідів; несприятливі умови оточуючого таку особу середовища та життєвого укладу;

5. система суб'єктів профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері охоплює широке коло суб'єктів, наділених спеціальними повноваженнями у профілактичній сфері, так і не наділених ними, зокрема органів публічного управління, місцевого самоврядування та фізичних і юридичних осіб, які виступають учасниками фінансово-економічних правовідносин.

2.3 Адміністративно-правові засоби профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері

Навколо проблеми юридичного визначення поняття правових засобів на галузевому рівні виникла жвава дискусія з початку 80-х років ХХ століття [195, с. 202-203].

Основні результати наукового пошуку того періоду лягли в основу як сучасних теоретико-правових досліджень, так і галузевих досліджень, серед яких ті, що стосуються у адміністративно-правовій сфері.

С. Алексєєв, вивчаючи проблему наукового визначення правових засобів, прийшов до висновку, що вони є правовими явищами субстанціонального та функціонального характеру.

Він стверджував про її різноманіття та наполягав на потребі їхньої класифікації на явища-регулятори, зокрема правові норми, нормативні положення; явища правової форми (нормативні та індивідуальні акти); явища правової діяльності, що стосуються правотворчості, правозастосування, тлумачення; явища суб'єктивної сторони правової діяльності, що охоплюють правосвідомість, суб'єктивні елементи правової культури, правової науки [196, с. 14].

Визначальне значення цей автор присвятив явищам правовій дійсності, зокрема тим, що належать до явищ-регуляторів. Він стверджував, що саме вони формують найвагомішу частку правової матерії. При цьому слід

враховувати специфіку правової форми, її субстанціональне значення як поєднання форми та змісту.

С. Алексєєв визначав правові засоби нормами права, індивідуальними приписами й веліннями, договорами, засобами юридичної техніки, загалом інструментами регулювання, що відображають єдність змісту та форми [196, с. 14].

Слушною є думка цього автора про те, що правові засоби мають не лише теоретичне значення, але й відзначаються прикладним аспектом. Він проявляється через правову природу цих засобів як субстанційних правових явищ, через їх активно-дієву спрямованість. Серед різновидів правових засобів, С. Алексєєв присвятив особливу увагу нормам права, індивідуальним приписам й велінням, договорам, засобам юридичної техніки й іншим інструментам урегулювання суспільних відносин, що реалізуються через тісний зв'язок змісту й форми [196, с. 14].

Аналізуючи підходи цього автора Н. Заяць наголосив, що з огляду на соціальну спрямованість правових норм, слід визначати, яким чином, за допомогою яких правових засобів актуальні вимоги, сформовані в державі, відобразяться у соціальній поведінці представників суспільства, колективу, особистості. Правові засоби як юридичні феномени характеризуються субстанціональністю; можливістю їх реалізації уповноваженими суб'єктами; великим потенціалом соціального впливу на поведінку особи [195, с. 202-203].

Надаючи характеристику цим критеріям, треба зупинитись на такому.

Поняття «субстанціональність» визначає сутнісні характеристики правових явищ, їхнього змісту, елементів як реального факту дійсності. Вченими до субстанційних явищ правового характеру віднесено правову матерію, що, з одного боку, визначає особливості суб'єктивної сторони життя суспільства, водночас, є об'єктивованим соціальним феноменом, реальним фактом у суб'єктивно-об'єктивній реальності, який відображається у праві як інституційному формуванні. Н. Заяць, слушно, стверджує, що правові засоби

як субстанційні явища мають різні видові прояви. У різних правових системах, за умови високого ступеня інституціоналізації правових явищ, правові засоби набувають різної зовнішньої форми з огляду на рівень, в якому проявляється правовий інструментарій [195, с. 202-203].

С. Алексєєв визначив низку рівнів, в яких об'єктивуються правові засоби:

1) рівень первинних правових засобів, що виступають елементами механізму правового регулювання загалом, напрямом вирішення проблеми членів суспільства, серед яких виокремлюють правові норми, суб'єктивні юридичні права й обов'язки;

2) рівень правових форм, які сформувалися, відображені через зміст правових інститутів – інституційних утворень, які справляють ефективний правовий вплив на суспільні відносини задля подолання наявних проблем і отримання бажаних результатів;

3) операційний рівень проявляється через юридично визначені засоби, які слугують оперативному вирішенню нагальних правових питань і є у розпорядженні суб'єктів правовідносин [148, с. 152-153].

Наукові основи інструментальної теорії права, висловлені свого часу С. Алексєєвим, лягли в основу результатів наукових досліджень таких вчених, як В. Сапун, О. Малько, К. Шундіков та інші вчені.

Грунтовний науковий аналіз змісту та природи правових засобів повинен здійснюватися з огляду на соціальну дію права, їх потенційну здатність відігравати роль спеціального правового інструментарію у спеціальній діяльності задля вирішення життєвих проблем, пов'язаних зі сферою правового регулювання [198, с. 50].

О. Малько у продовження досліджень в рамках інструментальної теорії, розробленої С. Алексєєвим, вказував, що термін «правові засоби» потребує ґрунтовного аналізу й не має однозначного тлумачення. Його використання у правовій літературі є доволі довільним. Він під правовими засобами розумів юридичні явища, які відображаються у правових інструментах, тобто

установленнях, та діяннях чи технологіях. За їхньою допомогою суб'єкти права задовольняють власні інтереси, досягають соціально значущих завдань [199, с. 211].

Окремими вченими правові засоби розглядаються як сукупність правового інструментарію та форм правореалізаційної практики, що слугують задоволенню інтересів суб'єктів права, дають змогу досягти соціально корисних цілей [200, с. 32].

Таким чином доволі поширеною є пропозиція розглядати правові засоби як елемент системи юридичного інструментарію, що охоплює не лише систему юридично значимих дій, а специфічні форми правореалізаційної практики, що мають зовнішній прояв у вигляді правозастосовних актів.

В. Сапун, вивчаючи правові засоби в рамках інструментальної теорії, характеризував їх як інструментальні утворення, зокрема установлення та форми правової дійсності, що спрямовані на отримання юридично значущого результату щодо розв'язання проблем життя суспільства [201, с. 29].

Говорячи про засоби профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері як правовий інструментарій, слід згадати твердження О. Скакун щодо їхньої диференціації на зобов'язання, норми права, дозволи, заборони, заохочення, рекомендації, принципи права, покарання, пільги, тощо [202, с. 285].

Для цих засобів-інструментів характерним є статичний характер, зовнішній прояв у вигляді певних моделей юридично значущої поведінки.

На відміну від правових засобів-інструментів, головними ознаками правових засобів-технологій є такі: 1) мають динамічний характер; 2) призначені для використання засобів-інструментів [202, с. 285].

До правових засобів-технологій, як зазначає О. Скакун, належать такі: 1) акти безпосередньої та опосередкованої реалізації прав і обов'язків; 2) акти застосування норм права; 3) усі процеси юридичної діяльності [202, с. 285], до яких також можна зарахувати й такі правовідносини, як правовий

засіб, що має динамічний характер і в якому індивідуалізуються суб'єктивні права (дозволи) та юридичні обов'язки (зобов'язання, заборони).

Представники вузького підходу до розуміння правових засобів розкривають їх через категорію «юридичний інструментарій». Так, Л. Рассказов правові засоби розглядає як специфічні юридичні інструменти, що слугують впорядкуванню суспільних відносин, задоволенню інтереси членів соціальної спільноти. Серед таких правових засобів автор виокремив норми права, суб'єктивні права, юридичні обов'язки, правові обмеження, правові стимули, правові заохочення тощо [203, с. 402].

У аспекті здійснюваного дослідження адміністративно-правових засобів профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері, слід зазначити, що система цих засобів дійсно проявляється у єдності сукупність правового інструментарію та форм правореалізаційної практики у сфері економіки та фінансів.

До системи цих засобів належать є засоби-регулятори, серед яких правові норми, положення нормативно-правових актів, явища правової форми, до яких належать адміністративно-правові акти загальної та індивідуальної дії, що визначають правові засади попередження та припинення деліктної поведінки у фінансово-економічній сфері, так і діяльнісні засоби, зокрема правотворчість, правозастосування, тлумачення положень чинного законодавства у фінансово-економічній сфері.

Особливе значення, з огляду на важливість виховного, мотиваційного аспектів профілактики адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері, мають явища суб'єктивної сторони правової діяльності (правосвідомість, суб'єктивні елементи правової культури, тощо).

Особливо важливим в аспекті дослідження адміністративно-правових засобів профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері є диференціація правових засобів за формою впливу на загальні та спеціальні. Загальні правові засоби вважають юридичними засобами, функціонально

спрямованими на морально-психологічний, інформаційний, ідеологічно-виховний та інший вплив на суб'єктів суспільних відносин. Ціллю їх правового впливу є правова свідомість, правова культура, правові принципи, правопорядок, законність, тощо. Спеціальні правові засоби функціонально спрямовані на врегулювання суспільних відносин і проявляються через зміст та дію норм права, нормативно-правових приписів, джерел права, актів застосування права, правоінтерпретаційних актів, актів реалізації права, через права й обов'язки суб'єктів, юридичні факти, тощо [204, с. 376].

Нормативно-правові акти як засоби профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері поширюються, як правило, на сферу діяльності органу публічного управління або на всіх громадян та юридичних осіб. На відміну від правових актів індивідуального значення, нормативно-правові акти мають найбільш загальний характер та спрямовані на врегулювання певного виду суспільних відносин і застосовуються неодноразово [205].

Серед нормативно-правових актів, що є вагомими правовими засобами профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері є Бюджетний кодекс України, Податковий кодекс України, Митний кодекс України, Стратегія економічної безпеки України на період до 2025 року, закони України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» від 26 січня 1993 р. № 2939-ХІІ [206], «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» [161], Порядок проведення інспектування Державною аудиторською службою, її міжрегіональними територіальними органами, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 20 квітня 2006 р. N 550 [207] та багато інших.

Зміст нормативно-правових актів, що служать засобами профілактики адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері, є вагомим джерелом визначення, фіксації, запорукою практичної реалізації заходів попередження та припинення правопорушень, що посягають на порядок регулювання мобілізації (формування), розподілу (перерозподілу),

використання централізованих і децентралізованих грошових фондів, формування, розгляду, ухвалення, внесення змін, виконання бюджету, сплати податків та інших обов'язкових платежів, митно-тарифного регулювання та переміщення товарів через митний кордон, функціонування банківських структур, усього господарського механізму держави, економічної безпеки, стабільності економіко-правового регулювання суспільних відносин, порушення економічних прав та законних інтересів фізичних та юридичних осіб.

Дуже часто правові акти загальної та індивідуальної дії стають важливими засобами профілактики адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері.

В. Авер'янов, вважає, що основними характеристиками правового акту є те, що він проявляється як форма управлінської діяльності органу публічного управління, поширює правовий вплив у односторонньому порядку, набуває чинності у чітко визначеному законодавством порядку, з дотриманням визначеної процедури реалізації державно-владної діяльності, задля втілення в життя завдань та функцій управління, що набувають загалом конкретної форми об'єктивування, спричиняє настання юридично значущих наслідків [208, с. 144]. Загалом такі акти спрямовуються на реалізацію управлінського впливу юридично-владним суб'єктом щодо чітко окресленого кола підлеглих осіб. Такі правові акти розробляються й видаються у визначеному нормативним чином порядку, з огляду на наявну в державі процедуру, спрямовуються на виникнення, зміну, припинення тих чи інших адміністративно-правових відносин [71, с. 282].

Усвідомлюючи значення індивідуальних актів як однієї з форм діяльності правоохоронних органів України, що є суб'єктами забезпечення фінансово-економічної безпеки держави, О. Константій та О. Резнік вказують, що вони слугують вирішенню індивідуальних адміністративних справ, проблем публічного управління; здебільшого є персоніфікованими, стосуються

конкретного адресата, певної особи, набувають значення юридичних фактів, що є важливими чинниками формування адміністративно-правових відносин [209, с. 284; 71, с. 284].

Зокрема можливий зміст індивідуальних актів як засобів профілактики правопорушень у податковій сфері чітко визначається загальними планами роботи Державної податкової служби України. Наприклад План роботи Державної податкової служби України на 2021 рік передбачає реалізацію через акти індивідуальної дії заходів щодо організації роботи та контроль за роботою територіальних органів ДПС щодо забезпечення повноти нарахування та своєчасності сплати податку на додану вартість, податку на доходи фізичних осіб, військового збору, екологічного податку, рентної плати фізичними особами – підприємцями (фізичними особами), контроль за організацією роботи територіальних органів ДПС щодо своєчасності, повноти нарахування та сплати податку на прибуток підприємств, єдиного податку з юридичних осіб, організацію та координацію роботи територіальних органів ДПС щодо відпрацювання виявлених схем ухилення від оподаткування та мінімізації податкових зобов'язань з ПДВ, вжиття дієвих заходів контролю за відповідністю декларування платниками сум ПДВ до бюджетного відшкодування та упередженням безпідставно заявлених до відшкодування сум податку, контроль за правомірністю бюджетного відшкодування ПДВ, організацію роботи територіальних органів ДПС із проведення фактичних перевірок щодо дотримання суб'єктами господарювання норм законодавства з питань регулювання обігу готівки, порядку здійснення платниками податків розрахункових операцій, ведення касових операцій, наявності ліцензій, дотримання роботодавцем законодавства щодо укладення трудового договору, оформлення трудових відносин з працівниками (найманими особами) тощо, організацію перевірок суб'єктів господарювання з питань дотримання вимог законодавства, яке регулює відносини у сфері виробництва та обігу спирту, спиртовмісної продукції, нафтопродуктів, палива моторного

альтернативного, скрапленого газу, алкогольних напоїв і тютюнових виробів [210].

Ієрархію адміністративних актів контролюючих органів визначають субординаційні зв'язки у системі таких органів. Слід розуміти, що юридичну силу адміністративного акта визначає місце контролюючого органу у системі органів публічного управління. При цьому таким актам притаманна низка ознак. Вони характеризуються індивідуальним характером, підзаконністю, офіційністю, односторонністю, обов'язковістю, імперативністю, [211, с. 132].

Не менш важливе значення як діяльнісний засіб профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері має робота органів публічного управління (Міністерства фінансів України, Рахункової палати, Державної казначейської служби України, Державної служби фінансового моніторингу України, ОВС, фіскальних органів (ДПС), митних органів, Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, Державної аудиторської служби, НБУ, Державної служби фінансового моніторингу України, Національного антикорупційного бюро України, правоохоронних органів, їхніх посадових осіб, судів, громадських організацій, громадян) щодо правозастосування.

Зокрема за перший квартал 2021 року працівники Головного управління ДПС у Вінницькій області провели 244 фактичні перевірки суб'єктів господарювання з приводу незаконного обігу підакцизних товарів. У ході перевірок було виявлено понад 250 правопорушень та стягнуто 4,4 млн гривень. Зокрема, за результатами проведення контрольних заходів було виявлено 97 випадків реалізації необлікованих товарів, 18 випадків торгівлі алкогольними напоями за цінами нижчими від мінімальних роздрібних цін, 15 фактів роздрібної торгівлі без наявності ліцензії та 1 випадок реалізації фальсифікованого алкоголю. Зокрема факт такого правопорушення був зафіксований м. Вінниця, оскільки роздрібну торгівлю алкогольними напоями проводили без необхідної ліцензії, використання реєстратора розрахункових

операцій. Задля покарання недобросовісного продавця на підставі ст. 164 КУпАП відповідні матеріали були направлені до ГУ Національної поліції у Вінницькій області [212].

У 2019 році у рамках операції «Урожай» здійснювалися перевірки осіб, котрі систематично вирощують сільськогосподарську продукцію з подальшою її реалізацією з приводу повноти сплати податкових платежів, й виявлено факти зайняття господарською діяльністю без державної реєстрації. Як наслідок, було складено 11 протоколів щодо вчинення адміністративних деліктів, відповідальність за які передбачена ст. 164 КУпАП.

Ця операція була скерована на профілактику здійснення господарської діяльності без державної реєстрації; ухилення від сплати податків шляхом заниження об'єкта оподаткування; порушення платниками умов перебування на спрощеній системі оподаткування; використання праці неоформлених працівників; виплати заробітної плати нижче мінімальної; неукладання договорів оренди земельних ділянок сільськогосподарського призначення; використання земельних ділянок не за цільовим призначенням; не включення до бази оподаткування частини площ земельних ділянок, що використовуються в господарській діяльності; включення до складу податкового кредиту сум ПДВ без підтвердження фактичного здійснення господарських операцій [213].

Важливими суб'єктами реалізації адміністративно-правових засобів профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері є органи місцевого самоврядування, громадські організації та самі громадяни. Як слушно зазначає А. Лещух, функції органів місцевого самоврядування щодо профілактики досліджуваних деліктів зумовлені виконуваними ними завданнями, що стосуються гарантування реалізації конституційних прав особи; формування умов задля забезпечення вагомих потреб, законних інтересів громадян [214, с. 166-167].

Також, безумовно, поділяємо думку А. Суббота, що в Україні важливим є

об'єднання і координування роботи держави й громадянського суспільства, налагодження їх діалогу й взаємодії через схвалення дієвих нормативно-правових актів [215, с. 56-62].

В умовах формування громадянського суспільства, правової держави, утвердження людиноцентристських начал адміністративного права, взаємодія органів публічного управління та громадян і громадських організацій у сфері профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері є запорукою ефективної протидії негативним чинникам, що впливають на фінансово-економічну систему держави.

2.4 Суб'єкти профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері та адміністративно-правові засади їхньої діяльності

Метою функціонування суб'єктів профілактики правопорушень у фінансовій сфері є правоохоронний вплив на посадових осіб та окремих громадян задля нейтралізації негативних чинників, що зумовлюють деліктну поведінку у фінансовій сфері, попередження, припинення фінансово-економічних проступків.

Система суб'єктів профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері охоплює широке коло органів публічного управління, місцевого самоврядування та фізичних і юридичних осіб, які самі виступають учасниками фінансово-економічних правовідносин.

Термін «суб'єкт» тлумачиться як особа чи організація, яка реалізує певні функції та наділена певними правами і обов'язками [216, с. 814].

При цьому специфікою суб'єктів профілактики адміністративних правопорушень у фінансово-економічній є наявність прав та обов'язків щодо здійснення контрольних, наглядових функцій, застосування заходів просвітницького, виховного, інформаційного характеру, адміністративно-примусових заходів з метою протидії фінансово-економічним деліктам.

Система суб'єктів профілактики адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері сформована з фізичних, юридичних осіб, охоплює органи публічного управління, судові органи, адміністрації організацій, установ, підприємств, відомств, тощо [117, с. 376].

До переліку суб'єктів профілактики адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері належать Міністерство фінансів України, Рахункова палата, Державна казначейська служба України, Державна служба фінансового моніторингу України, ОВС, фіскальні органи (органи ДПС), податкова міліція, Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, митні органи, Державна аудиторська служба, Національний банк, Пенсійний фонд України і Фонд соціального страхування України, Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку, Державна служба фінансового моніторингу України, Національне антикорупційне бюро України, правоохоронні органи, їхні посадові особи Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, суди, громадські організації, громадяни.

Специфіка основних сегментів фінансово-економічної сфери дозволяє диференціювати цих суб'єктів на низку груп: 1) суб'єкти профілактики правопорушень у бюджетній сфері; 2) суб'єкти профілактики правопорушень у податковій сфері; 3) суб'єкти профілактики правопорушень у митній сфері; 4) суб'єкти профілактики правопорушень у банківській сфері; 5) суб'єкти профілактики правопорушень у сфері промисловості, будівництва та використання паливно-енергетичних ресурсів; 6) суб'єкти профілактики правопорушень у галузі торгівлі, громадського харчування, сфері послуг та підприємницькій діяльності; 7) суб'єкти профілактики правопорушень, що посягають на власність; 8) суб'єкти профілактики правопорушень у сільському господарстві.

Загалом система суб'єктів профілактики досліджуваних деліктів вітчизняні науковці трактують доволі широко, зокрема вважаючи, що до неї

входять Верховна Рада України, в тому числі Комітет Верховної Ради України з питань бюджету, Рахункова палата, Міністерство фінансів України, Державна казначейська служба України, Державна аудиторська служба України, Державна архітектурно-будівельна інспекція України, Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів, Антимонопольний комітет України, Фонд державного майна України, Державна казначейська служба України, Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру, Держпродспоживслужба.

Важливими суб'єктами профілактичного впливу є система правоохоронних органів, зокрема підрозділи Міністерства внутрішніх справ України, Національна поліція, прокуратура, фіскальні органи, Служба безпеки України податкова міліція; Національне антикорупційне бюро, інші суб'єкти правоохоронної діяльності.

Наприклад, профілактична діяльність Верховної Ради України проявляється через широке коло повноважень щодо формування державного бюджету, заслуховування звітів про його виконання, що супроводжується можливістю прийняття нормативно-правових актів, які слугують основою для усунення системних причин та умов вчинення правопорушень в бюджетній сфері.

Суб'єктом безпосередньої профілактичної діяльності, який діє від імені Верховної Ради України є також Комітет Верховної Ради України з питань бюджету. Згідно додатку до Постанови Верховної Ради України від 29 вересня 2019 р. № 19-ІХ «Про перелік, кількісний склад і предмети відання комітетів Верховної Ради України дев'ятого скликання» цей комітет окрім законопроектної роботи, попереднього аналізу питань, що належать до сфери відання Верховної Ради України, реалізує функцію контролю за дотриманням бюджетного законодавства, контрольні повноваження з приводу бюджетного процесу, державної бюджетної політики, міжбюджетних відносин, зокрема бюджетного планування, звітування про виконання положень бюджету. Його

контрольна діяльність стосуються державного внутрішнього і зовнішнього боргу, функціонування Рахункової палати, державних фінансових органів, контрольних органів, зокрема Державної аудиторської служби України, аналізу безпосереднього впливу проектів нормативно-правових актів на показники бюджету та бюджетні відносини [217].

Державна казначейська служба України діє на основі Положення про Державну казначейську службу України, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 15 квітня 2015 р. № 215 [218].

Спрямованістю на профілактику правопорушень у бюджетній сфері відзначаються контрольні повноваження Державної казначейської служби України щодо обліку надходжень і витрат державного та місцевих бюджетів, діяльність, пов'язана з контролем за формуванням розпорядниками і одержувачами бюджетних коштів фінансової і бюджетної звітності, відповідності кошторисів розпису бюджету, відповідності бюджетних зобов'язань асигнуванням та паспорту бюджетної програми.

Особливою увагою у цій сфері слід відзначити повноваження Державної казначейської служби щодо надання попередження щодо неналежного виконання бюджетного законодавства та пред'явлення вимоги, яка стосується усунення порушення бюджетного законодавства. Ця служба володіє повноваженнями щодо складення протоколів про згадані порушення бюджетного законодавства задля припинення незаконної діяльності. Нею здійснюється зупинка операцій з бюджетними коштами, призупинення бюджетних асигнувань [218].

Правоохоронні органи та органи публічного управління залучаються органами державного фінансового контролю, які координують з ними свою роботу. Така взаємодія стосується діяльності органів фінансового контролю з органами місцевого самоврядування, виконавчої влади, фіскальними органами, прокуратурою, Національною поліцією, Службою безпеки України щодо протидії деліктам у бюджетній сфері.

Зважаючи на множинність суб'єктів системи профілактики адміністративних правопорушень, вважаємо слушним їхній наступний поділ у досліджуваній сфері: 1) за структурою суб'єктів профілактики адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері їх можна поділити на колективні (Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, центральні та інші органи виконавчої влади, правоохоронні органи, серед яких органи прокуратури, органи внутрішніх справ, митні органи; Державна податкова служба України, судові органи, Антимонопольний комітет України, Національне антикорупційне бюро України, Національне агентство з питань запобігання корупції, Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, Державна аудиторська служба України та інші); органи місцевого самоврядування, в тому числі їхні виконавчі органи, громадські об'єднання та формування; й індивідуальні суб'єкти профілактики адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері (фізичні особи, керівники та посадові особи організацій, установ, підприємств, відомств); 2) за наявністю компетенції (функціональним призначенням) щодо профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері суб'єктів її реалізації можна поділити на органи публічного управління загальної компетенції, реалізують профілактичну діяльність поряд з іншими функціями в сфері публічного управління, уповноважені приймати нормативно-правові акти, спрямовані на профілактику правопорушень, здійснювати діяльність у цій сфері, однак це не є їх основним завданням (до таких органів належать Кабінет Міністрів України, місцеві державні адміністрації, судові, правоохоронні органи, органи виконавчої влади сільських, селищних та міських рад, які реалізують делеговані повноваження органів публічного управління тощо); органи публічного управління спеціальної компетенції, що реалізують профілактику правопорушень у фінансово-економічній сфері в рамках основних профільних

контрольних повноважень (Державна аудиторська служба України, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, Рахункова палата України, НБУ та інші); суб'єкти реалізації профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері, що не мають відповідної компетенції, однак в силу закріплених в Конституції та інших нормативно-правових актах прав, протидіють правопорушенням фінансово-економічного характеру (фізичні особи, громадські організації); 3) за рівнем реалізації профілактичних функцій цих суб'єктів можна поділити на тих, що залучаються до загальносоціальної профілактики на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях. На регіональному та місцевому рівнях діють органи місцевого самоврядування та їх виконавчі органи як суб'єкти профілактики правопорушень у публічно-правовій сфері. Водночас на території України діють громадські організації, профілактичний вплив яких не обмежений територіально, певною сферою фінансово-економічних відносин; суб'єкти спеціальної профілактики, до яких належать правоохоронні та судові органи, органи публічного управління, які здійснюють профілактику адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері на всій території держави; суб'єкти індивідуальної профілактики, що реалізують цілеспрямовані, систематичні заходи на правосвідомість та поведінку визначених осіб, їх мікро- та макросередовище задля недопущення протиправної діяльності надалі. [219, с. 175]; 4) за специфікою структурно-організаційної характеристики суб'єктів профілактики адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері їх слід класифікувати на суб'єктів публічного управління, громадські організації, діяльність яких стосується означених деліктів; підприємства, установи і організації (контрольно-ревізійні й аудиторські організації, засоби масової інформації), що реалізують завдання у цій сфері і фізичних осіб, які мають змогу впливати на вчинення деліктів у фінансово-економічній сфері задля їхньої профілактики.

Вплив усіх вищенаведених органів на фінансово-економічну сферу

беззаперечний. У результаті проведеного за темою дисертаційного дослідження анкетування виявлено високий рівень довіри громадськості до сучасних правоохоронних інституцій.

Зокрема, визначаючи суб'єктів, реалізація профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері яких є найефективнішою, 39% громадян та 22% посадових осіб органів публічного управління, опитаних в рамках анкетування за темою дисертації, стверджують, що це – правоохоронні органи. Натомість 26% громадян та 39% посадових осіб органів публічного управління вважають, що це органи державного фінансового контролю.

Також високий рівень довіри до комерційних організацій та інших юридичних осіб, що функціонують у фінансово-економічній сфері (комерційних банків, кредитних спілок, страхових організацій, тощо) як суб'єктів профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері (підтримали 29% опитаних громадян та 34% посадових осіб). Натомість 6% громадян та 5% посадових осіб вважає ефективною діяльність громадських організацій та громадян.

Наявність загальної та спеціальної компетенції є важливим чинником ефективності застосовуваних суб'єктами заходів профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері. До прикладу, реалізація суб'єктами загальної компетенції профілактики таких деліктів досягається через цілеспрямований вплив на окреслення засад внутрішньої політики держави, розробку та прийняття правових актів, реалізацію координаційних повноважень. Порядок визначення компетенції суб'єктів профілактики деліктів та її обсяг значною мірою зумовлений приналежністю до певної гілки влади, загальними завданнями органу профілактики, тощо [220, с. 17].

У аспекті представленої класифікації слід зазначити, що реалізовувана суб'єктами загальносоціальна профілактика деліктів у фінансово-економічній сфері спрямована на формування низки таких чинників розвитку суспільства, які як безпосередньо спрямовані на усунення причин та умов проступків, так і

тих, які мають опосередкований вплив, формують лише позитивні умови, які зменшують рівень дії негативних чинників.

Як зазначає О. Серих, такий різновид профілактики реалізується опосередковано суб'єктами на причини й умови правопорушень, нейтралізує їх, відзначається загальною профілактичною значущістю та визначає базові засади для реалізації інших профілактичних заходів. Серед таких вирізняють заходи ідеологічного, соціально-економічного, організаційного, юридичного, характеру, які загалом впливають на розвиток суспільства. Натомість спеціальна профілактика безпосередньо орієнтована на нейтралізацію причин й умов проступків [68, с. 96], залучення спеціальних засобів та участі спеціалізованих суб'єктів. Це наприклад Державна аудиторська служба України, ДПС, НБУ та інші.

Аналізуючи особливості реалізації суб'єктами індивідуальної профілактики, І. Романенко вказує, що метою здійснюваних ними заходів є виявлення осіб, чия поведінка свідчить про реальну можливість здійснення адміністративного делікту; усунення індивідуальних чинників, що негативно впливають на цих осіб; з'ясування можливості формування умов законослухняної поведінки; реалізації заходів просвітницького, виховного впливу щодо осіб, які здатні здійснити делікт, тощо. Цьому слугують, наприклад, періодичні та планові перевірки [70, с. 59].

Згадані суб'єкти профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері використовують різні методи її здійснення, серед яких економічні, соціально-політичні, соціально-психологічні, культурно-виховні та правові, серед яких вагоме місце займають адміністративно-правові, що реалізуються в рамках закріпленої компетенції [221, с. 146; 222].

Реалізація профілактики правопорушень у митно-тарифній сфері покладено на митні органи [223, с. 60].

Саме вони перевіряють правильність декларування товарів, визначення коду товару відповідно до УКТ ЗЕД та митної вартості товару, належність

сплати мита, ПДВ, акцизного збору та митних зборів, що безпосередньо пов'язано з реалізацією тарифних регуляторів та попередженням вчинення правопорушень у митній сфері.

Державна митна служба функціонує як головний суб'єкт профілактики деліктів митно-тарифного характеру.

Сьогодні вона має статус центрального органу виконавчої влади, на який покладено формування, здійснення державної митної політики, а також протидію правопорушенням під час реалізації законодавства у митній сфері. Основними підрозділами в структурі цієї служби, які реалізують профілактику правопорушень у митній сфері, є Департамент організації митного контролю, Департамент забезпечення митного оформлення, Департамент запобігання та протидії контрабанді та порушенням митних правил, Департамент організації митного аудиту, Департамент з наряду реалізації правових питань, Відділ у сфері запобігання, виявлення та протидії корупції та інші підрозділи [224].

Національний банк, ДПС України виступають головними суб'єктами профілактики адміністративних деліктів щодо переміщення товарів та валюти через митний кордон, профілактики деліктів у банківській сфері.

Адміністративні правопорушення у банківській сфері є невід'ємною частиною фінансово-економічних проступків.

Система заходів профілактики деліктної поведінки у банківській сфері реалізується на підставі Положення про застосування Національним банком України заходів впливу, затвердженого Постановою Правління Національного банку України від 17.08.2012 № 346 [225], що виступає одним з головних нормативно-правових актів щодо протидії правопорушенням в банківській сфері.

Цим нормативно-правовим актом визначено повноваження Національного банку України щодо реалізації контрольних повноважень у сфері надання банківських послуг. Тим самим НБУ зобов'язує банки усунувати

порушень у діяльності, припиняти ризикову діяльність, забезпечує законність діяльності банківських установ та профілактичний вплив на недобросовісних суб'єктів надання банківських послуг.

Визнання факту здійснення ризикової діяльності банками покладено на Правління Національного банку або Комітет з питань нагляду. Також НБУ наділений можливістю застосовувати широкий спектр заходів для забезпечення приведення діяльності банків до законодавчих вимог. До таких належить застереження, що застосовується з метою усунення банком порушення банківського, валютного законодавства, законодавства з питань фінансового моніторингу, нормативних вказівок НБУ, тощо.

Компетенцією щодо профілактики правопорушень у банківській сфері наділений Комітет з питань нагляду та регулювання діяльності банків, нагляду (оверсайту) платіжних систем Національного банку України, функціонування якого націлено на забезпечення стабільності банківської системи загалом та координації діяльності усіх учасників реалізації банківського нагляду та застосування заходів впливу за порушення банківського законодавства, попередження деліктної поведінки у банківському секторі.

На запобігання протиправної діяльності скеровується робота й самих банківських установ, в структурі яких є служби безпеки банків [226, с. 16].

Суб'єктами профілактичної роботи визнається керівництво банків, кредитні підрозділи цих інституцій, оскільки ними аналізуються первинні документи, що надаються позичальниками, юридичні відділи, оскільки їх працівники здійснюють аналіз потенційної можливості укладення сумнівних угод і їхнього виконання, служби безпеки банків, до кола обов'язків якої належить безпосереднє попередження деліктів; відділи з оцінки майна і майнових прав банків, відповідальні за і безпеку інформаційних систем банків [227, с. 300-301].

Особливим колом повноважень щодо профілактики правопорушень у бюджетній сфері наділена Державна аудиторська служба України, що була

створена у 2015 році шляхом реорганізації Держфінінспекції. Одним з найважливіших її завдань став контроль за дотриманням бюджетного законодавства., особливо в процесі застосування системи організації процедур закупівель у Prozorro.

Завданням аудиторів Держаудитслужби є здійснення контролю за ефективністю використання платників податків, гарантування економного, цільового використання бюджетних коштів, обґрунтованості потреби щодо використання коштів бюджету, виконання вказівок закону в ході реалізації бюджетного процесу. Починаючи з 2018 р. ця інституція реалізує моніторинг в системі організації процедур закупівель у Prozorro та публікує висновки за його результатами [228].

Особливо прискіпливою, профілактичною є робота Держаудитслужби в ході моніторингу держзакупівель, коли є відповідні повідомлення в режимі використання автоматичних ризик-індикаторів, повідомлень органів публічного управління, ЗМІ, громадських організацій. Підставою для її реалізації є наявність інформації про вчинений делікт у сфері публічних закупівель.

За результатами моніторингу можливого вчинення деліктів, відповідальність за які визначена ст. 163-12, 164-2, 164-12, 164-14 КУпАП, Держаудитслужба уповноважена складати протоколи про їх вчинення [228].

Слід також згадати про Національну поліцію як суб'єкта профілактики адміністративних проступків фінансово-економічного характеру. Адміністративно-правовий статус цієї державної інституції окремими авторами представлений цільовим, функціональним та організаційним блоком, структура яких підпорядкована важливому завданню Національної поліції щодо профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері.

У науковій літературі Національну поліцію визнають важливим суб'єктом забезпечення економічної безпеки [229, с. 151-158].

При цьому форми профілактичної роботи Національної поліції

різноманітні та охоплюють як діяльність загальної профілактичної спрямованості, що проявляється у формуванні нормативно-правового забезпечення протидії відповідним проступкам, налагодження комунікативних зав'язків з іншими інституціями, так і профілактичну діяльність спеціальної спрямованості, що стосується недопущення та припинення деліктної поведінки, реалізацію інформаційно-роз'яснювальних заходів, тощо.

Національною поліцією залучається потенціал різних методів та засобів (інформаційно-просвітницьких, психолого-виховних, аналітико-правових, організаційно-правових, примусових засобів адміністративного припинення, контролю, заборони, тощо) [230].

Її робота присвячена виявленню й усуненню у ході профілактичної діяльності причин й умов деліктної поведінки, що дає змогу попередити велику кількість деліктів, реалізації заходів індивідуальної профілактики, що справляють виховний вплив щодо конкретної особи, системи загально-соціальних заходів щодо локалізації та нейтралізації чинників, які зумовлюють деліктну поведінку особи [231, с. 132-133].

Профілактична функція Національної поліції проявляється в тому, що ця інституція має змогу розробляти нормативно-правові акти профілактичної спрямованості щодо неприпустимості діяльності, яка посягає на фінансово-економічну систему нашої держави, виявляти чинники, що детермінують фінансово-економічні делікти, розробляти комплексні програми оперативно-профілактичних операцій, координуючи свою роботу з іншими органами публічного управління (СБУ, прокуратурою, органами місцевого самоврядування), підприємствами, організаціями, безпосередньо здійснювати індивідуальну профілактичну роботу, тощо.

Тривалий час важливу функцію профілактики правопорушень економічного характеру виконував Департамент захисту економіки Національної поліції України.

До його повноважень входили обов'язки щодо участі у формуванні та втіленні в життя політики держави щодо протидії деліктам економічного характеру, корупційним діям, що мають негативний вплив на економічні правовідносини, захисту економічних інтересів держави, захисту бюджетних правовідносин, гарантування законності закупівельних процедур з використанням коштів державного бюджету, ним розроблялися програми протидії деліктам фінансово-економічного характеру, безпосередня реалізація заходів профілактичного впливу на фінансово-економічну сферу задля протидії деліктам.

Проте 2 вересня 2019 року Кабінетом Міністрів України він був ліквідований з огляду на потребу мінімізації впливу на підприємницьку діяльність в державі та уникнення можливих зловживань. Відповідні функції були перерозподілені на інші структурні підрозділи Національної поліції України [232].

Його ліквідацію пов'язували з намаганням створити Службу фінансових розслідувань. Проте, згодом ця структура отримала назву Бюро економічної безпеки України.

Новостворене бюро сформоване і функціонує на підставі Закону України «Про Бюро економічної безпеки України» від 28 січня 2021 р. [233].

Формування цього органу ще триває. Заданням, яке ставила перед собою держава при формуванні цієї новоствореної структури, було усунення дублювання повноважень різних правоохоронних органів держави, серед яких Національна поліція, СБУ, ДБР, прокуратура, тощо, щодо протидії економічним деліктам, зменшення негативного впливу на підприємницьку діяльність у державі [234].

Створення цієї інституції відповідає євроінтеграційним прагненням України, бажанню наблизити стандарти діяльності вітчизняних інституцій до тих, що наявні в країнах ЄС. Вона формується на тлі утвердження пріоритетів партнерства підприємницьких структур та держави, розширення можливості

аналітичної обробки інформації в економічній сфері задля виявлення структурних, організаційних, правових відхилень та водночас попередження деструктивного впливу на економіку та економічні інтереси держави загалом.

Головним завданням, яке ставила держава в процесі його формування, було позбавлення новоствореної інституції можливості маніпулювання фінансовими показниками задля створення перешкод у підприємницькій діяльності окремим бізнес-організаціям, тиску на них, усунення незаконного, деструктивного впливу на бізнес-організації задля примусового поповнення бюджету від господарської діяльності.

Задля ефективного контролю за діяльністю новоствореної інституції передбачено формування Ради громадського контролю при Бюро економічної безпеки України. Її створення ще триває. Не завершеною є й процедура виділення матеріально-технічних та інших ресурсів, потрібних для належного початку роботи відповідного бюро. На початковому етапі законом було передбачено формування матеріально-технічної основи цієї інституції на базі наявних ресурсів Державної фіскальної служби України.

Відповідно до Закону України «Про Бюро економічної безпеки України» від 28 січня 2021 р. цей орган уповноважено на здійснення інформаційно-пошукової, аналітичної діяльності задля виявлення чинників, які зумовлюють делікти фінансово-економічного характеру, формування аналітичних матеріалів задля проведення оцінки загроз і ризиків, які пов'язані з деліктністю в економічній сфері, провадження в справах про адміністративні проступки економічного характеру.

У основі його роботи – пріоритет аналітичного аналізу економічних ризиків та загроз з використанням передових інформаційно-телекомунікаційних технологій, автоматизованих інформаційних і довідкових систем, реєстрів, баз даних. Ним здійснюється попередження виникнення загроз економічній безпеці України, з огляду на результати аналітичної обробки інформації у сфері економіки, втілюються заходи щодо локалізації,

нейтралізації можливих ризиків економічного характеру [233].

При цьому функції Бюро економічної безпеки України є дещо ширшими за ті, якими була наділена податкова міліція. Зокрема їх повноваження суттєво розширені в банківській сфері, стосуються протидії деліктам щодо підробки банківських платіжних карток, обігу цінних паперів, тощо.

Практика створення органів публічного управління, наділених спеціальною компетенцією щодо профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері, відрізняється у розвинутих демократичних країнах. Наприклад такі повноваження у податковій сфері у США реалізує Служба внутрішніх доходів, яка інтегрована в структуру Міністерства фінансів США, у Австралії діє Центр щодо збору та обробки інформації про фінансові операції, а у Республіці Білорусь – Департамент фінансових розслідувань Комітету державного контролю Республіки Білорусь [235, с. 128-131].

Разом з тим, в Національній поліції України є й інші підрозділи, до повноважень яких входить реалізація профілактики деліктів фінансово-економічного характеру.

Серед таких Департамент захисту інтересів суспільства і держави, створений відповідно до наказу Національної поліції України від 12 березня 2020 р. № 202. Його повноваження стосуються захисту соціально-економічних прав громадян, попередження, виявлення та припинення деліктів проти державних інституцій, прав та свобод людини, необхідних об'єктів інфраструктури держави, виявлення негативних для держави соціально-економічних чинників [236].

Ним здійснюється інформування керівництва Національної поліції України про стан і динаміку протиправної діяльності в означеній сфері, формування пропозицій щодо нейтралізації негативних чинників, тощо.

Важливі функції щодо охорони об'єктів права власності та попередження правопорушень у цій сфері реалізуються Поліцією охорони, що наявна в системі Національної поліції України.

Нею здійснюється охорона суб'єктів господарювання та їх майна, підключення об'єктів до пульта централізованого спостереження, оперативні виїзди у випадку виникнення загроз, супроводження цінних вантажів, тощо [237].

Вітчизняними вченими відзначається системна аналітична робота Міністерства фінансів України, що передбачає виявлення чинників ризику у сфері фінансів, які зумовлюють деліктну поведінку. Результати аналітичного опрацювання зазначеної інформації стають запорукою розробки якісних програмних заходів та документів профілактичної спрямованості [227, с. 286].

Опосередкований вплив на профілактику адміністративних правопорушень у фінансовій сфері справляє Державна служба фінансового моніторингу України, яка діє як національний центр, що створений задля збирання та аналітичного опрацювання інформації щодо підозрілих операцій та інших даних, що стосуються відмивання коштів, отриманих злочинним шляхом. Вона, реалізуючи повноваження органу, який виконує завдання фінансової розвідки, водночас здійснює низку заходів, що справляють вкрай позитивний профілактичний вплив і на сферу адміністративних деліктів. Серед таких – здійснення національної оцінки ризиків фінансового характеру, формування та забезпечення функціонування єдиної інформаційної системи, що дає змогу виявити фінансові ризики, налагодження взаємної діяльності, міжвідомчої взаємодії та обміну даними про фінансові операції з органами публічного управління, зокрема й НБУ, з міжнародними інституціями [237, с. 286].

Також слід згадати про Антимонопольний комітет України як суб'єкта профілактики адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері.

Ця інституція виконує низку функцій профілактичного характеру, серед яких реалізація контрольних повноважень у сфері економічної конкуренції, зокрема щодо формування цін і тарифів, щодо публічних закупівель, з приводу

можливої концентрації, узгоджених дій господарюючих суб'єктів, запобігання деліктам у цій сфері.

Серед її повноважень законодавець відзначає можливість подання вимог до органів публічного управління, господарюючих суб'єктів, їхніх посадових осіб з приводу можливості дослідження ринків, виявлення відхилень у реалізації конкурентної політики, тощо.

Нею здійснюється розгляд скарг щодо потенційних деліктів у сфері економічної конкуренції, розробляються обов'язкові для розгляду пропозиції, рекомендації органам публічного управління, господарюючим суб'єктам з приводу реалізації заходів, що стосуються монопольного становища, підприємницької діяльності, конкуренції. Вони пов'язані зі запобіганням порушенню чинного законодавства щодо економічної конкуренції, припиненням діяльності, яка справляє негативний вплив на конкурентне середовище. Ним розробляються нормативні акти щодо сфери конкуренції, демонополізації економіки [238].

Зокрема за даними річного звіту АМКУ за 2020 рік ним було посилено роботу роз'яснювального характеру щодо гарантування розвитку конкуренції та протидії порушенням у цій сфері. Він опрацював понад 650 заяв щодо отримання дозволів на концентрацію та узгоджені дії, ним було надано понад дві тисячі рекомендацій, що стосуються розвитку конкуренції. Це на 50 % більше ніж у попередньому році. Серед виявлених правопорушень у 2020 році превалювали антиконкурентні узгоджені дії (понад 50%). АМКУ встановив, що вартість закупівель, з приводу яких були наявні змови, становить понад сім млрд грн [240]. Задля профілактики правопорушень у цій сфері АМКУ 11 попередніх висновків щодо узгоджених дій підприємств.

Задля запобігання деліктам, що посягають на сферу економічної конкуренції на ринку природного газу, АМКУ надав понад 37 суб'єктам господарювання, що займаються його збутом, обов'язкові вказівки з приводу потреби своєчасного надання інформації побутовим споживачам про

приведення ціни на природний газ до рівня, який був би наявний за умов існування достатньої конкуренції на ринку (від 28.08.2020 № 36-рк) [241].

Також обов'язкові рекомендації було надано АМКУ задля профілактики деліктів у сфері економічної конкуренції сорока одному суб'єкту господарювання, тридцяти місцевим самоврядним органам з приводу проведення змін у розмірах нарахувань плати за використання теплової енергії, здійснення централізованого опалення, постачання гарячої води у зв'язку зі змінами цін на природній газ протягом опалювального сезону у 2019-2020 роках.

АМКУ було реалізовано профілактичні заходи щодо АТ «Укрзалізниця» з приводу заподіяння шкоди ринку перевезення вантажів залізницею [241].

Доволі широке коло профілактичних заходів застосовується АМКУ в рамках протидії деліктам, визначеним законом України «Про захист від недобросовісної конкуренції». Серед таких заходи, які стосуються деліктів, визначених ст. 4 закону, щодо поширення інформації, яка вводить в оману.

За даними АМКУ його органами було виявлено та припинено у 2019 році 168 таких деліктів. Зміст таких правопорушень полягав у поширенні господарюючими суб'єктами неправдивої, неточної інформації про свою продукцію, замовчування певних даних щодо неї. За таких умов відбувається суттєвий вплив на їх обсяги придбання та продажу, поставки.

АМКУ щодо цього керується постановою Великої Палати Верховного Суду від 2 липня 2019 року у справі № 910/23000/17. Зокрема суд прийшов до висновку, що для кваліфікації діяння як недобросовісної конкуренції не обов'язковими є настання наслідків у вигляді усунення або обмеження конкуренції, заподіяння шкоди споживачам. Сам факт вчинення діянь, які закон визначає як недобросовісну конкуренцію, є підставою для відповідної кваліфікації такого діяння.

Серед прикладів слід навести діяльність АМКУ щодо припинення діянь,

які містять ознаки недобросовісної конкуренції (щодо поширення ТОВ «Науково-виробнича компанія «Екофарм» даних про те, що лікарський засіб «Протефлазід» від «Екофарм» є ефективним для лікування гострої респіраторної хвороби COVID-19, викликаной коронавірусом SARs-CoV-2; щодо використання інформації, що вводить в оману при формулюванні назв товарів ШАМΠΑНСЬКЕ УКРАЇНИ БРЮТ»; «Оцет з кислоти оцтової синтетичної харчової» та інших) [242].

Доволі частими в період пандемії COVID-19 стали порушення на ринку антимікробних засобів. Вони здебільшого стосуються хибного повідомлення у маркуванні продукції про її властивості. Зокрема такі факти були виявлені АМК щодо здатності певних товарів до інактивації бактерій та вірусів у відсотковому співвідношенні (до 100% (99,99%, 99% тощо). Предметом досліджень АМКУ були товари під назвою «Naturpro» (знищує до 100% бактерій та вірусів), «Almasept» (знищує до 99% бактерій та вірусів), «Saro» (99,99%), «Фасепт» (знищує 99% бактерій). З'ясовано, що інформація про відсотки знищення бактерій препаратом є необґрунтованою та застосовано заходи щодо припинення незаконної діяльності [243].

Також у якості суб'єкта профілактики адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері слід відзначити Рахункову палату.

Серед повноважень цієї інституції як суб'єкта профілактики адміністративних правопорушень є реалізація перевірки публічних закупівель через процедуру зовнішнього фінансового контролю (аудиту). Заходи в рамках проведення цього аудиту стосуються аналізу виконання закупівельних процедур; оцінки вчасного надання товарів, послуг, виконання робіт, дотримання принципу прозорості в ході закупівель, тощо.

Також ця інституція наділена правом складати протоколи щодо деліктів, визначених ст. 164-14 КУпАПУ [244].

У якості прикладу реалізації профілактичних заходів цієї інституції слід згадати рішення Рахункової палати «Про розгляд Звіту про результати аудиту

ефективності використання коштів державного бюджету, виділених Державній інспекції енергетичного нагляду України» від 23 березня 2021 року № 5-3, в якому встановлено наявність порушення Державною інспекцією енергетичного нагляду України порядку використання бюджетних коштів за бюджетною програмою «Керівництво та управління у сфері енергетичного нагляду».

Цим рішенням деталізовано перелік рекомендованих заходів для підвищення ефективності використання коштів державного бюджету, виділених Державній інспекції енергетичного нагляду України, усунення встановлених у результаті аудиту недоліків і порушень, зобов'язано привести облікову політику Держенергонагляду (визначену наказом Держенергонагляду від 04.05.2020 № 86) до вимог Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» та рішення Мінфіну щодо забезпечення бухгалтерського обліку. Також про усунення відповідних порушень та виконання рекомендацій зобов'язано інформувати Рахункову палату [245].

Зважаючи на зазначене, робота щодо профілактики адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері є різносторонньою, передбачає потребу володіння ґрунтовними знаннями щодо різних сегментів фінансово-економічної сфери, проте уся вона здійснюється на засадах професійності, демократизму, гуманізму, інтеграції зусиль та диференціації компетенції і функцій.

Попри широкий перелік суб'єктів профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері, ефективність їхнього функціонування неодноразово піддавалася сумніву як в наукових колах, так і серед громадськості.

У результаті проведеного анкетування громадян та посадових осіб органів публічного управління з Львівської, Київської, Закарпатської, Хмельницької областей, встановлено доволі низький рівень оцінки ефективності їхнього

функціонування.

Зокрема лише 23% опитаних громадян та 34% посадових осіб органів публічного управління оцінюють їхню роботу як ефективну, натомість на потребі її системного удосконалення наполягає 40% громадян і 29% посадових осіб.

Особливо слід звернути увагу на те, що певний відсоток громадян і посадових осіб визнає її неефективною (17% громадян та 5% посадових осіб).

Тому не викликає сумніву потреба подальшого удосконалення діяльності суб'єктів профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері, апробації успішного іноземного досвіду їх роботи, удосконалення їх організаційної структури, форм та методів роботи, нормативно-правових актів, які регламентують організаційні засади їх функціонування, їхню взаємну комунікацію та співпрацю.

Висновки до розділу 2

У другому розділі відображено адміністративно-правові засади профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері засобами адміністративного права, зокрема представлено систему правопорушень у фінансово-економічній сфері в Україні, відображено поняття, особливості профілактики правопорушень фінансово-економічного характеру та адміністративно-правові засади й засоби її реалізації, здійснено правову характеристику суб'єктів її здійснення та адміністративно-правові засади їхньої діяльності. Результати дослідження цих питань дають змогу сформулювати низку висновків:

1. Фінансово-економічну сферу слід розглядати як складний економіко-правовий феномен, який уособлює різноманітні галузі функціонування суспільства, постає специфічною галуззю діяльності людей задля задоволення інтересів членів соціальної спільноти щодо формування, мобілізації і розміщення фінансових ресурсів, обміну, розподілу і перерозподілу вартості

валового внутрішнього продукту. Найважливішим чинником, що зумовлює стабільність фінансово-економічної системи й виступає умовою гарантування фінансово-економічної стабільності є протидія правопорушенням фінансово-економічного характеру. Правопорушення у фінансово-економічній сфері в Україні – це суспільно небезпечне, протиправне, винне діяння деліктоздатного суб'єкта, що посягає на відносини щодо створенням, розподілу і перерозподілу фондів фінансових ресурсів та фінансових активів держави задля задоволення господарських потреб, виробництва, розподілу, обміну, споживання товарів чи послуг, реалізації публічно-правових послуг у фінансово-економічній сфері, гарантування здійснення державою її фінансово-економічних функцій. Система правопорушень у фінансово-економічній сфері в Україні є цілісним чітко структурованим комплексом деліктів, які стосуються створення, розподілу і перерозподілу фондів фінансових ресурсів та фінансових активів держави задля задоволення господарських потреб, реалізації публічно-правових послуг фінансово-економічного характеру, гарантування здійснення державою її функцій у сфері забезпечення функціонування системи суспільного виробництва, розподілу й обміну отриманими продуктами задля задоволення матеріальних потреб суспільства, реалізації контрольних-управлінських прав суб'єктів у сфері фінансово-економічних відносин.

2. Основними ознаками системи правопорушень у фінансово-економічній сфері в Україні є цілісність та чітка структурованість з огляду на їх зміст та суспільну небезпеку, суб'єктів вчинення та іншу специфіку, єдність та взаємний вплив чинників, що їх зумовлюють, деструктивний вплив на державу та фінансово-економічні відносини, відносини публічного адміністрування фінансово-економічної сфери, що в ній наявні, об'єктивування через деструктивну, протиправну дію чи бездіяльність, яка з юридичного погляду виражається у невиконанні особою своїх фінансово-економічних обов'язків, порушенні вимог закону, недотриманні нормативних

вказівок чи заборон, порушенні прав інших учасників фінансово-економічних відносин, відносин щодо адміністрування фінансово-економічної сфери, зловживанні службовим становищем, створення незаконних перепон для учасників фінансово-економічних відносин, тощо. Деліктні прояви у фінансово-економічній сфері характеризуються такими ознаками: безпосередній вплив на фінансову та економічну безпеку держави та фінансово-економічні права фізичних та юридичних осіб; стійкість негативного впливу та заподіяння безпосередньої шкоди організаційно-економічним, виробничим відносинам, відносинам власності, функціонуванню усього господарського механізму держави, економічної безпеки, стабільності економіко-правового регулювання суспільних відносин, економічним правам та законним інтересам фізичних та юридичних осіб; різноманіття учасників фінансово-економічних відносин; різноманіття органів публічного управління, що реалізують контрольні функції у цій сфері; різноманіття видових проявів фінансово-економічної діяльності; різноманіття нормативно-правових актів, що врегульовують фінансово-економічні відносини; сприяють формуванню «тіньової» економіки та корупційної діяльності; високий ступінь латентності багатьох деліктних проявів у цій сфері.

3. Основними критеріям для класифікації правопорушень у фінансово-економічній сфері в Україні є зміст правовідносин, що охороняються нормами адміністративно-деліктного законодавства, видові об'єкти адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері, суб'єкти їх вчинення, джерело фіксації складів таких деліктів, ознака «суспільної небезпеки» та специфіка характеру заподіяної шкоди, ознаки суб'єктивної сторони (щодо форм вини) та чинники фінансово-економічного характеру, що зумовлюють вчинення адміністративних деліктів.

4. Профілактика адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері є багаторівневою системою заходів соціального,

спеціального, індивідуального характеру, які спрямовані на виявлення та нейтралізацію причин, умов вчинення адміністративних проступків, що посягають на порядок регулювання мобілізації (формування), розподілу (перерозподілу), використання централізованих і децентралізованих грошових фондів, формування, розгляду, ухвалення, внесення змін, виконання бюджету, сплати податків та інших обов'язкових платежів, митно-тарифного регулювання та переміщення товарів через митний кордон, функціонування банківських структур, банківської системи загалом, організаційно-економічних, виробничих відносин, відносин власності, функціонування усього господарського механізму держави, економічної безпеки, стабільності економіко-правового регулювання суспільних відносин, фінансово-економічних прав та законних інтересів фізичних та юридичних осіб, недопущення можливості їх здійснення, припинення таких деліктів, попередження шкідливих наслідків від їхнього вчинення. Особливостями профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері є її наступні характеристики: 1. профілактика правопорушень у фінансово-економічній сфері є багаторівневою системою, яка складається із сукупності елементів, що перебувають у взаємодії і взаємозалежності між собою та складають певну цілісність (заходів соціального, спеціального, індивідуального характеру; 2. профілактика адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері передбачає залучення широкого кола правових, економічних, виховних, політичних та інших заходів задля усунення чи подолання негативних чинників суспільного життя, що можуть виявлятися і як причини й умови здійснення деліктної діяльності фінансово-економічного характеру; 3. вона пов'язана з реалізацією спеціалізованими, так і неспеціалізованими суб'єктами профілактики субстанційних та діяльнісних правових явищ, за допомогою яких конкретні суб'єкти фінансових правовідносин досягають публічно-правової мети щодо реалізації профілактики деліктів, які посягають на правовідносини щодо створення,

розподілу, перерозподілу і використання централізованих і децентралізованих грошових фондів, фінансових ресурсів та фінансових активів держави задля задоволення господарських потреб, реалізації публічно-правових послуг, гарантування здійснення державою її економічних функцій; 4. об'єктом профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері є поведінка та спосіб життя осіб з високою імовірністю вчинення адміністративних правопорушень фінансово-економічного характеру, соціальні елементи їх особистості, які відображають антисуспільну спрямованість; соціальне значущі при формуванні і реалізації останньої деякі психофізичні особливості індивідів; несприятливі умови оточуючого таку особу середовища та життєвого укладу; 5. система суб'єктів профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері охоплює широке коло суб'єктів, наділених спеціальними повноваженнями у профілактичній сфері, так і не наділених ними, зокрема органів публічного управління, місцевого самоврядування та фізичних і юридичних осіб, які виступають учасниками фінансово-економічних правовідносин.

5. Доцільно розглядати правові засоби як елемент системи юридичного інструментарію, що охоплює не лише систему юридично значимих дій, а специфічні форми правореалізаційної практики, мають зовнішній прояв у вигляді правозастосовних актів. Для засобів-інструментів характерним є статичний характер, зовнішній прояв у вигляді певних моделей юридично значущої поведінки. До системи цих засобів належать є засоби-регулятори, серед яких правові норми, положення нормативно-правових актів, явища правової форми, до яких належать адміністративно-правові акти загальної та індивідуальної дії, що визначають правові засади попередження та припинення деліктної поведінки у фінансово-економічній сфері, так і діяльнісні засоби, зокрема правотворчість, правозастосування, тлумачення положень чинного законодавства у фінансово-економічній сфері. Особливе значення, з огляду на важливість виховного, мотиваційного аспектів

профілактики адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері, мають явища суб'єктивної сторони правової діяльності (правосвідомість, суб'єктивні елементи правової культури, тощо). Дуже часто правові акти загальної та індивідуальної дії стають важливими засобами профілактики адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері. Не менш важливе значення як діяльнісний засіб профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері має робота органів публічного управління (Міністерства фінансів України, Рахункової палати, Державної казначейської служби України, Державної служби фінансового моніторингу України, ОВС, фіскальних органів (ДПС), митних органів, Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, Державної аудиторської служби, НБУ, Державної служби фінансового моніторингу України, Національного антикорупційного бюро України, правоохоронних органів, їхніх посадових осіб, судів, громадських організацій, громадян) щодо правозастосування.

6. Система суб'єктів профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері охоплює широке коло органів публічного управління, місцевого самоврядування та фізичних і юридичних осіб, які самі виступають учасниками фінансово-економічних правовідносин. До переліку суб'єктів профілактики адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері належать Міністерство фінансів України, Рахункова палата, Державна казначейська служба України, Державна служба фінансового моніторингу України, ОВС, фіскальні органи (органи ДПС), Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, митні органи, Державна аудиторська служба, Національний банк, Пенсійний фонд України і Фонд соціального страхування України, Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку, Державна служба фінансового моніторингу України, Національне антикорупційне бюро України, правоохоронні органи, їхні посадові особи Уповноважений Верховної Ради України з прав людини,

суди, громадські організації, громадяни. Специфіка основних сегментів фінансово-економічної сфери дозволяє диференціювати цих суб'єктів на низку груп: 1) суб'єкти профілактики правопорушень у бюджетній сфері; 2) суб'єкти профілактики правопорушень у податковій сфері; 3) суб'єкти профілактики правопорушень у митній сфері; 4) суб'єкти профілактики правопорушень у банківській сфері; 5) суб'єкти профілактики правопорушень у сфері промисловості, будівництва та використання паливно-енергетичних ресурсів; 6) суб'єкти профілактики правопорушень у галузі торгівлі, громадського харчування, сфері послуг та підприємницькій діяльності; 7) суб'єкти профілактики правопорушень, що посягають на власність; 8) суб'єкти профілактики правопорушень у сільському господарстві.

РОЗДІЛ 3.

ПРОФІЛАКТИКА ПРАВОПОРУШЕНЬ У ФІНАНСОВІЙ СФЕРІ ЗАСОБАМИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

3.1 Адміністративно-правові засоби профілактики правопорушень у фінансовій сфері

Специфіка фінансово-економічної сфери та деліктів, що з нею пов'язані, засвідчує потребу теоретичного осмислення адміністративно-правових засобів профілактики правопорушень у фінансовій сфері. Попри самодостатність фінансово-правових інструментів впливу у фінансово-економічній сфері, вони не здатні забезпечити всеосяжний профілактичний вплив на учасників фінансово-правових відносин задля попередження і припинення деліктів у цій сфері. Вкрай важливо провести дослідження адміністративно-правових засобів профілактики правопорушень у фінансовій сфері в Україні, зважаючи на те, що вони є індикаторами бажаного правоохоронного та правозахисного впливу на членів суспільства, в тому числі й посадових осіб, з метою попередження, припинення їх деліктів, притягнення до відповідальності за протиправні дії фінансового характеру.

Вітчизняні та іноземні вчені присвячували вкрай мало наукових праць проблемі адміністративно-правових засобів профілактики правопорушень у фінансовій сфері. Як правило, дослідження стосувалися лише окремих аспектів досліджуваної сфери. Зокрема, доволі вагомими є наукові праці авторів, які розвинули науковий дискурс щодо природи правових засобів як інституційних формувань (О. Малько, Т. Пашук, В. Хропанюк), досліджували фінансові правовідносини (М. Кучерявенко) особливості функціонування суб'єктів, наділених профілактичними функціями в окресленій сфері (О. Заяць, Д. Кобелько, Ю. Поптанич), вивчали специфіку кореляції засобів фінансового й адміністративного права (С. Очкуренко). Проте, слід констатувати

відсутність однозначного підходу щодо окреслення змісту та особливостей адміністративно-правових засобів профілактики правопорушень у фінансовій сфері в Україні. Тому вкрай потрібно зосередитися на дослідженні цих питань.

Невирішені раніше проблеми стосуються відсутності наукового підґрунтя для ідентифікації досліджуваних адміністративно-правових засобів задля комплексного дослідження їх стану та подальшого удосконалення.

Аналіз наукового доробку, дотичного до проблемного поля дослідження особливостей правових засобів серед наявних у державі інституційних формувань [246, с. 326; 247, с. 32-37; 248, с. 71-72; 249, с. 11; 250, с. 244-245], дає змогу ідентифікувати систему адміністративно-правових засобів профілактики правопорушень у фінансовій сфері як тісно пов'язаний комплекс субстанційних та діяльнісних інструментів. Вони є тісно поєднаною системою юридичних норм, нормативно-правових актів та юридично-значущої діяльності, які реалізуються, об'єктивуються через зовнішні форми виразу таких інструментів (правовстановлюючі приписи та правозастосовні акти) [251, с. 12-19].

Метою їхнього застосування є втілення в життя соціально значущої мети, що стосується попередження та припинення деліктів фінансового характеру, виявлення причин й умов таких деліктних проявів діяльності, нейтралізації факторів, які визначають протиправну діяльність, реалізацію профілактичного впливу задля запобіганню вчиненню проступків у цій сфері загалом.

Важливою складовою серед галузей життєдіяльності суспільства займає сфера фінансів, оскільки забезпечує задоволення найважливіших потреб суспільства, соціальних груп та окремих його членів, функціонування інституцій, що гарантують захист прав, свобод та законних інтересів громадян та функціонування держави загалом.

Цілісне розуміння особливостей системи адміністративно-правових засобів профілактики правопорушень у даній сфері неможливе без з'ясування лінгво-юридичного змісту терміну «фінансова сфера» та встановлення

специфіки реалізації у цій сфері інструментів адміністративного права, а також виокремлення різновидів деліктної поведінки громадян України у фінансовій сфері.

Окремими вченими наводиться слушне визначення поняття «фінансова сфера», зокрема на думку Ю Поптанича, фінансовою сферою є сукупність суспільних відносин, які формуються в ході отримання, розподілу і використання грошових коштів й інших активів державою [252, с. 101-105].

На наш погляд, фінансовою сферою слід розуміти специфічну сферу життєдіяльності суспільства, яка стосується формування, розподілу й перерозподілу фондів фінансових ресурсів, фінансових активів країни для того, щоби задовольнити господарські потреби членів суспільства, надавати якісні публічно-правові послуги, гарантувати реалізацію державою її функцій, тощо.

Таким чином, цілком слушною є думка про те, що адміністративні делікти у фінансовій сфері виступають шкідливими чи небезпечними, винними, протиправними діяннями, що стосуються порушення норм фінансового законодавства з приводу формування, розподілу, перерозподілу, використання централізованих та децентралізованих грошових фондів [104, с. 18; 253, с. 138-141].

При цьому О. Заяць, спираючись на енциклопедичні видання, наголошує, що незважаючи економічну природу не всі грошові відносини є фінансами. Він вказує, що лише частина з них, стосується утворення, розподілу і використання грошових фондів, при цьому до фінансів не слід відносити грошові кошти, які обслуговують особисте споживання й обмін (роздрібний товарообіг, оплату транспортних, побутових, комунальних та інших послуг, купівлю-продаж між громадянами) [104, с. 16; 253, с. 138-141; 254, с. 277-278].

Особливо важливим у аспекті пізнання правової природи засобів профілактики правопорушень у фінансовій сфері є аналіз особливостей використання інструментів адміністративного права щодо цього.

Засоби фінансового та адміністративного права тісно підв'язані та взаємодоповнюють одні одних.

Так, в науковій літературі давно точиться дискусія щодо співвідношення засобів фінансового та адміністративного права. Вітчизняними вченими наголошується на наявності тонкої межі між цими галузями права та їх правовими засобами впливу на суспільні відносини. Предметом правового регулювання фінансового права визнаються відносини щодо фінансування бюджетної діяльності держави, регулювання мобілізації, розподілу і використання грошових коштів у інтересах держави [221, с. 30], при цьому фінансові відносини, про які йдеться, врегульовуються адміністративно-правовими засобами. Відзначається, що організація роботи фінансових органів становить предмет адміністративного права, в той час, коли самі кредитні, бюджетні, податкові відносини є складовими предмета фінансового права [255, с. 17].

Тобто, якщо йдеться про управлінські відносини щодо фінансової сфери, залучаються засоби адміністративного права, однак коли йдеться про фінансові відносини як різновид економічних відносин, використовуються засоби фінансового права [221, с. 30].

Найбільш розгорнуто з цього приводу висловився С. Очкуренко, У своїх твердженнях він спирається на дослідження М. Кучерявенка і М. Тернякова щодо співвідношення фінансових і адміністративних правовідносин, яке, на думку згаданих вчених, визначається наявністю владних чи владно-майнових ознак таких відносин. У першому випадку йдеться про адміністративні, а в другому – про фінансові відносини [256, с. 12-17].

С. Очкуренко дійшов висновку, що нормами фінансового права регулюються не просто владно-майнові відносини, а владно-грошові відносини, у яких грошові кошти виступають основним матеріальним об'єктом, а також деякі види немайнових фінансових відносин (організаційні, інформаційні, контрольні, процесуальні, які служать задля забезпечення

грошового обігу).

Наприклад вони виникають щодо контролю за сплатою податків, цільового використання бюджетних коштів, здійснення контролю за додержанням суб'єктами господарювання порядку проведення готівкових розрахунків за товари (роботи, послуги). Деколи матеріальним об'єктом таких фінансових правовідносин теж стають й інші фінансові інструменти, зокрема ними можуть бути цінні папери або банківські метали. Однак не будь-які види майна. Сюди ж автором віднесено бюджетні відносини, відносини зі сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, відносини з приводу здійснення платежів до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. Натомість роль адміністративного права у фінансовій сфері автором зводиться до адміністративно-правового впливу на посадових осіб, які порушують вимоги фінансового права. Тобто, якщо йдеться про відповідальність юридичної особи та обов'язок понести покарання у вигляді фінансових санкцій, то це сфера фінансового права, натомість відповідальність працівників за такі дії є адміністративно-правовою [257].

Основним напрямом застосування засобів адміністративного права у фінансово-правовій сфері, що визнається більшістю згаданих вчених, є правоохоронний. Він стосується впливу на посадових осіб та інших членів суспільства з метою попередження та припинення їхніх деліктів, здійснення адміністративного покарання правопорушників.

Тобто якщо йдеться про деліктні прояви поведінки посадових осіб чи окремих громадян щодо фінансової сфери, профілактику такої діяльності, залучаються засоби адміністративного права, однак коли йдеться про фінансові відносини як різновид економічних відносин та застосування фінансових санкцій, використовуються засоби фінансового права.

Важливо визначити різновиди деліктної поведінки, на протидію якій спрямовані адміністративно-правові засоби профілактики правопорушень у фінансовій сфері.

Вітчизняні науковці диференціюють делікти у фінансовій сфері за ступенем суспільної небезпеки та розміром заподіяної шкоди на делікти кримінально-правового характеру (кримінальні правопорушення, злочини) (зокрема юридичний склад таких зафіксовано у ст. 210, 211, 212, 212-1 ККУ), адміністративні делікти (юридичний склад яких окреслено у ст. 163-1, 163-2, 163-3, 163-4, 164-1, 164-2, 164-12 КУпАП), правопорушення цивільно-правового характеру (впливають зі змісту договорів чи позадоговірною характеру), дисциплінарні (наприклад, визначені ст. 123 Бюджетного кодексу України від 8 липня 2010 року), фінансові проступки (деталізовані у ст. 117-121 ПК України). Підставою для класифікації таких протиправних діянь вітчизняні автори також обирають вид об'єкту фінансової діяльності. За цим критерієм ними виділено банківські; податкові; бюджетні; валютні проступки; делікти у сфері загальнообов'язкового державного пенсійного й соціального страхування [104, с. 37].

Слід наголосити, що не можна ототожнювати фінансову сферу з відносинами з приводу обігу грошових коштів, що стосуються обслуговування особистого споживання членів суспільства. Це стосується сфери роздрібно торгівлі, транспортних, побутових, комунальних послуг [104, с. 37; 253, с. 138-141; 254, с. 277-278].

Д. Кобелько, досліджуючи види правопорушень у фінансовій сфері, зосередився на правопорушеннях, що зачіпають відносини винятково публічно-правового характеру та аналізі злочинних діянь, адміністративних проступків та фінансових правопорушень, про які було зазначено [253, с. 141; 258, с. 90].

З огляду на специфіку адміністративно-правових засобів, вони знаходять своє застосування винятково в публічно правовій сфері, тому їх потенціал щодо дисциплінарних та цивільно-правових правопорушень застосовувати недоцільно, як і щодо злочинів, оскільки кримінально-правова наука має достатню систему власних інструментів протидії злочинам у фінансовій сфері.

Тому слід приділити пріоритетну увагу саме адміністративним деліктам та фінансовим правопорушенням у фінансовій сфері.

Найбільшою проблемою, як було відзначено Д. Кобельком та іншими науковцями, є відсутність нормативного визначення поняття правопорушення у фінансовій сфері та уніфікації визначення змісту правового інституту фінансової відповідальності, можливості визнавати її самостійний видом юридичної відповідальності [253, с. 141; 258, с. 90].

Слід акцентувати, що деталізуючи різновиди правової відповідальності, законодавцем не було згадано фінансової відповідальності. Зокрема у Конституції України ним присвячено увагу цивільно-правовій відповідальності; злочинним діям, адміністративним й дисциплінарним деліктам [197].

Проте наявність фінансово-правової відповідальності як правової категорії є беззаперечною. Зміст Податкового кодексу України, в якому деталізовано фінансові (штрафні) санкції, що пов'язані з порушенням податкового й іншого законодавства [198], положення Бюджетного кодексу України, в якому активно використовується правова категорія «бюджетне правопорушення» [199], є свідченням наявності відповідальності, що за своєю природою не належить ні до кримінальної, ні до адміністративно-правової складової юридичної відповідальності. Як доказ, слід згадати суттєву відмінність покарань, що застосовуються за такі делікти, від тих, які деталізовано у КУпАП та КК України.

Наявність самостійної фінансової відповідальності та її відмінність від адміністративної відповідальності засвідчена змістом закону України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» від 06.07.1995 № 265/95-ВР. У змісті цього нормативно-правового акта законодавець використовує правову категорію «фінансова санкція». Нею він вважає грошову суму, яка підлягає стягненню зі суб'єктів господарювання до відповідного місцевого бюджету за

порушення вимог даного закону. Там же є вказівка на потребу розмежування адміністративних й фінансових санкцій у сфері оподаткування.

Виправданим є твердження, що фінансово-правова відповідальність реалізується за допомогою системи спеціальних санкцій, що суттєво відрізняються від тих, що притаманні адміністративному праву та мають здебільшого грошову форму, майновий характер. Як приклад слід навести перелік заходів впливу, які застосовуються за порушення бюджетного законодавства. Серед таких: попередження про неналежне виконання бюджетного законодавства з вимогою щодо усунення його порушень, зупинення операцій з бюджетними коштами, призупинення бюджетних асигнувань, їх зменшення, повернення бюджетних коштів до відповідного бюджету, зупинення дії рішення про місцевий бюджет, безспірне вилучення коштів з місцевих бюджетів та інші [261].

Нормативна фіксація фінансової відповідальності як окремого різновиду юридичної відповідальності відбулася з прийняттям Податкового кодексу, коли у ст. 111 законодавцем поряд зі згадкою інших різновидів юридичної відповідальності (адміністративної та кримінальної) за правопорушення у сфері оподаткування було згадано про наявність фінансової відповідальності у цій сфері [198; 260].

О. Іоффе та М. Шаргородський, наголошували на відмінності способів, прийомів правового впливу, специфіки юридичних фактів, тощо [201, с. 31].

Окремими вченими запропоновано виділити критерії розмежування фінансової та адміністративної відповідальності. Зокрема критеріями розмежування слушно наводять фактичні підстави застосування, що зумовлені специфічним складом правопорушення та нормативні підстави, визначені положеннями фінансового чи адміністративного права; процесуальні підстави, які при адміністративній відповідальності отримують оформлення у вигляді постанови у справі про адміністративне правопорушення, а при фінансовій відповідальності – рішення уповноваженого судового,

правоохоронного, фінансового чи іншого органу про застосування фінансових санкцій; коло суб'єктів відповідальності (суб'єктами адміністративної відповідальності ними можуть бути винятково фізичні особи, зокрема посадові особи, натомість суб'єктами фінансової відповідальності є як фізичні, так і юридичні особи); правові наслідки, які для адміністративної відповідальності передбачені КУпАП та мають каральний характер, а для фінансової відповідальності (компенсація збитків, штрафні санкції) спрямовані на компенсацію заподіяної шкоди та забезпечення фінансової дисципліни; процедуру покарання, тощо. [264, с. 99-100].

Тобто, визнаючи загалом наявність різноманітних деліктних діянь у фінансовій сфері, слід зазначити, що засоби адміністративного права є важливим інструментом профілактики не лише адміністративних правопорушень у фінансовій сфері, але й фінансових правопорушень, оскільки за допомогою потенціалу адміністративного права здатні попередити та припинити деліктну поведінку фінансового характеру.

Не викликає заперечень те, що не дивлячись на розмежування адміністративної та фінансової відповідальності, профілактичний вплив, здебільшого, реалізується в рамках інструментів адміністративного права. Як правило, такі заходи мають правоохоронний та управлінський характер, потребують застосування заходів адміністративного примусу, тому не можуть вичерпуватися лише фінансовим впливом.

Саме тому реалізація профілактичного впливу потребує злагодженої системи адміністративно-правових засобів профілактики правопорушень у фінансовій сфері.

Спрямованість системи адміністративно-правових засобів профілактики правопорушень у фінансовій сфері є різносторонньою. Вона стосується різноманітних правопорушень, які загрожують фінансовій стабільності країни, її безпеці, порушують сформовані в державі правові гарантії захисту фінансових прав особи.

Пріоритетне значення фінансової сфери функціонування нашої держави, її безпосередній вплив на інші сфери суспільного життя, вразливість фінансових правовідносин до деліктних проявів зумовлює потребу детального аналізу змісту та правових особливостей системи адміністративно-правових засобів профілактики правопорушень у фінансовій сфері нашої держави, нормативно-правового забезпечення їх реалізації, структури, різновидів.

Такі адміністративно-правові засоби слугують важливими інструментами, що здатні нейтралізувати небезпечні фактори, які зумовлюють протиправну діяльність фінансового характеру, реалізують запобіжний вплив задля попередження вчинення бюджетних, податкових проступків, деліктів у банківській сфері, проступків митного характеру та інших фінансових деліктів. В умовах здійснення сучасних реформ у фінансовому секторі економіки законодавцеві слід сформувати нормативно-правову основу задля втілення в життя адміністративно-правових засобів профілактики протиправної діяльності фінансового характеру, враховувати поліструктурність фінансової сфери, її вплив на інші сфери суспільного життя, системність профілактичних засобів, необхідність комплексного аналізу й нормативного врегулювання. Удосконалення нормативно-правової основи проведення реформ у фінансовій сфері ще триває й потребує наукового обґрунтування напрямів трансформації системи адміністративно-правових засобів профілактики досліджуваних деліктів.

Різні за своєю природою адміністративно-правові засоби профілактики деліктів фінансового характеру формують стійку систему. Уся ця система є запорукою реалізації суб'єктами фінансового контролю, правоохоронними органами, громадянами, й іншими суб'єктами протидії деліктам фінансового характеру. Вона дає змогу ідентифікувати причини й умови деліктної поведінки у фінансовій сфері, сприяє нейтралізації чинників, що на неї негативно впливають, реалізують попереджувальний вплив на сферу бюджетних, податкових проступків, деліктів у банківській, митній та інших

сферах фінансових правовідносин.

Комплексний аналіз адміністративно-правових засобів профілактики правопорушень у фінансовій сфері дає змогу виокремити найсуттєвіші ознаки цих засобів і їхні різновиди.

Серед найважливіших особливостей системи цих адміністративно-правових засобів слід виокремити наступні.

По-перше, ця система заходів реалізовується щодо відносин, пов'язаних з мобілізацією (формуванням), розподілом (перерозподілом), використанням централізованих і децентралізованих грошових фондів. Вони стосуються профілактики деліктів, визначених ст. 163-1, 163-2, 163-3, 163-4, 164-1, 164-2, 164-12 КУпАП, фінансових деліктів, юридичний склад яких окреслено у змісті Податкового кодексу України, Бюджетного кодексу України, законів (наприклад в законі України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» від 06.07.1995 № 265/95-ВР), інших нормативно-правових актів.

По-друге цю систему адміністративно-правових засобів слід окреслити як сукупність тісно пов'язаних, взаємодоповнювальних субстанційних й діяльнісних правових явищ, що сприяють суб'єктам правовідносин досягати визначених публічно-правових цілей [265, с. 15] щодо попередження деліктів, що стосуються порядку формування, розподілу, перерозподілу, використання централізованих і децентралізованих грошових фондів, фінансових ресурсів та фінансових активів держави з метою задоволення потреб у сфері господарювання, надання та отримання публічно-правових послуг, реалізації гарантій виконання державою її функцій.

Цей поділ зумовлений положеннями щодо специфіки явищ правової дійсності, виробленими вченими в рамках інструментальної теорії. Відповідно до цієї теорії було запропоновано здійснювати поділ таких явищ на декілька груп. Вченими виокремлено групи правових установлень, регуляторів, дозволів, заборон, зобов'язань; правових, інтерпретаційних актів офіційного

тлумачення, положень судової практики, що за своїм змістом є специфічними явищами правової форми; юридичної діяльності з приводу втілення в життя нормативних вимог, правозастосовної і правореалізуючої діяльності. До цієї системи входить також суб'єктивна складова частина правової дійсності, що асоціюється з правосвідомістю, суб'єктивними елементами правової культури, тощо. Перші дві групи елементів вчені пов'язують з правовими засобами [266, с. 68].

Система досліджуваних адміністративно-правових засобів може бути представлена матеріальними й процесуальними адміністративно-правовими нормами, що стосуються профілактики деліктів, нормативно-правовими актами й іншими субстанційними правовими явищами, які слугують профілактичній меті в окресленій сфері, діяльнісними засобами профілактики проступків, зовнішньою формою втілення в життя яких є рішення, постанови, фактичні дії, наприклад затримання особи, що скоїла адміністративний делікт, тощо [267, с. 184-285].

Слід зазначити, що акцентування окремих вчених на системності досліджуваних засобів є цілком слушним, вони дійсно тісно пов'язані та взаємодоповнюють один одного. Їх системотворчий характер дає їм змогу бути вагомими елементами правової системи [265, с. 15].

Третя особливість досліджуваних інструментів зумовлена специфікою різновиду діяльнісних адміністративно-правових засобів профілактики деліктів фінансового характеру. Їх реалізація нерозривно пов'язана наявністю багатьох їхніх рівнів й широкого видового різноманіття. Законодавцем у нормативно-правовому порядку зафіксовано можливість перевіряти грошові й бухгалтерські документи, звіти, кошториси, в яких відображено зміст основних операцій щодо надходження, витрачання грошей, перевіряти фактичну наявність товарно-матеріальних цінностей, отримувати результати розрахунків, інвентаризацій основних фондів, обліку таких цінностей, здійснювати огляди речей, перевірку достовірності показників

бюджетів місцевого самоврядування, даних про необхідні закупівлі, вартість специфіку технічних і якісних ознак предмета закупівлі, тощо. Ці дії стосуються припинення деліктних проявів, ідентифікацію осіб, що не дотримуються вимог до реалізації фінансових операцій.

Реалізація профілактичних засобів здійснюється на соціальному, спеціальному та індивідуальному рівнях. Втілення в життя цих засобів неможливе без наявності спеціальної компетенції, повноважень у суб'єктів профілактики деліктів у фінансовій сфері. Вагоме місце у реалізації діяльнісних засобів профілактики деліктів у фінансовій сфері відведено Міністерству фінансів України, фіскальним органам, зокрема органам ДПС, Рахунковій палаті, Державній казначейській службі України, Державній службі фінансового моніторингу України, Національній комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, митним органам, Державній аудиторській службі, Національному банку, Пенсійному фонду України, Фонду соціального страхування України, Національному антикорупційному бюро України, Державній комісії з цінних паперів та фондового ринку, Державній службі фінансового моніторингу України, правоохоронним органам та їх посадовим особам, Уповноваженому Верховної Ради України з прав людини, судам і різним громадським інституціям.

Четверта особливість досліджуваних адміністративно-правових засобів проявляється у широкому діапазоні впливу на функціонування значного кола суб'єктів, до яких може бути віднесено посадових осіб міністерств, інших органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, банків, господарюючих суб'єктів, державних фондів, бюджетних установ. Зокрема можливе застосування Державною аудиторською службою заходів профілактичного фінансового контролю щодо фінансових установ, державна або комунальна частка яких у статутному капіталі більша 50 %, господарюючих суб'єктів державного сектора економіки, які отримують кошти з бюджетів, здійснюють використання державного й комунального

майна.

Уся згадана система засобів профілактичного впливу спрямовується на особливий напрям протидії досліджуваним деліктам, на визначення причин й умов таких правопорушень, нейтралізацію факторів, які детермінують вчинення проступків фінансового характеру, реалізацію попереджувального впливу на поведінку схильних до деліктів осіб.

Слід зазначити що важливою особливістю системи досліджуваних засобів профілактики є наявність тісного зв'язку таких інструментів та неправових засобів впливу (зокрема психологічних, економічних, ідеологічних, інших) та необхідність поєднання таких різних засобів задля досягнення визначених профілактичних цілей.

Таке поєднання є запорукою цілісності й комплексності профілактичного впливу на схильних до деліктів у фінансовій сфері осіб. Потреба залучення різних за своєю природою засобів визначається змістом деліктів у фінансовій сфері, їх зумовленістю соціальними, економічними чинниками, проблемами кадрової роботи й складністю здійснення професійної діяльності у фінансовій сфері, схильністю «професійно вигоряти» й надмірним навантаженням на працівників фінансової сфери.

З огляду на зазначене, адміністративно-правові засоби профілактики правопорушень у фінансовій сфері є системою субстанційних і діяльнісних правові явищ, за допомогою яких суб'єкти фінансового контролю, правоохоронні та інші органи, громадяни, їхні об'єднання та інші суб'єкти протидії правопорушенням фінансового характеру, встановлюють причини і умови вчинення проступків у фінансовій сфері, нейтралізують фактори, що детермінують деліктну поведінку, здійснюють попереджувальний вплив задля запобігання вчиненню податкових, бюджетних правопорушень, правопорушення у банківській сфері, фінансових правопорушень у митній сфері та інших фінансових проступків.

Досягнення комплексності у розумінні змісту адміністративно-правових

засобів профілактики правопорушень у фінансовій сфері потребує проведення аналізу їхніх основних видів.

Цілком виправданим є реалізований деякими авторами поділ правопорушень фінансового характеру з огляду на підгалузі чи інститути фінансового права (бюджетні, податкові, банківські, делікти щодо готівкового грошового обігу, щодо державних чи муніципальних запозичень, реалізації фінансових операцій) [264, с. 122].

Така диференціація деліктів визначає й поділ адміністративно-правових засобів профілактики проступків фінансового характеру, зважаючи на те, що особливості самого делікту безпосередньо впливають на обрання виду профілактичних інструментів.

Важливими критеріями, що сприяють розумінню специфіки профілактики досліджуваних деліктів у фінансовій сфері є специфіка виду фінансових правовідносин [268], що впливають на зміст фінансово-правових інститутів. З огляду на зазначене, ідентифікують профілактику податкових, бюджетних правопорушень, правопорушення у банківській сфері, в тому числі щодо валютного регулювання, грошово-касових операцій, загальнообов'язкового соціального страхування та профілактику фінансових правопорушень у митній сфері.

Їх деталізація є запорукою пізнання змісту адміністративно-правових засобів профілактики правопорушень у фінансовій сфері загалом, особливостей їх реалізації та пошуку шляхів удосконалення усієї системи фінансово-правових відносин в Україні.

Наприклад специфіку досліджуваних засобів профілактики деліктів у бюджетній сфері визначає потреба протидіяти порушенням учасниками бюджетних правовідносин положень чинного законодавства, що пов'язані з формуванням, розглядом, ухваленням, внесенням змін, виконанням бюджету, звітів з приводу виконання. Деталізація таких деліктів представлена у ч. 1 ст. 164-12 КУпАП, ч. 3 ст. 164-12 КУпАП.

Для прикладу, адміністративно-правові засоби профілактики деліктів податкового характеру спрямовані на протидію незаконній діяльності, що здійснюється платниками податків, податковими агентами, їхніми посадовими особами, уповноваженими представниками контролюючих органів, що спонукають до невиконання або неналежного виконання положень закону у сфері оподаткування.

Серед згадуваних деліктів – ті, що пов'язані з неналежним податковим обліком чи наданням аудиторських висновків (ст. 163-1), неподанням або несвоєчасним поданням платіжних доручень з приводу перерахування податків та зборів (ст. 163-2), невиконанням наданих у визначеному законом порядку вимог посадових осіб податкових органів (ст. 163-3), порушенням порядку справляння податку на доходи фізичних осіб (ст. 163-4) та нарахуванням і сплатою туристичного збору (ст. 163-17), припиненням діяльності юридичної особи чи фізичної особи - підприємця (ст. 166-6), тощо.

Особливе значення для профілактики податкових правопорушень мають засоби державного фінансового контролю. При цьому різноманітним видам контролю притаманна своя специфіка, способи та форми реалізації.

Реалізуючи державний фінансовий контроль, податкові органи суворо дотримуються вимог закону та слідкують за належною реалізацією вимог нормативно-правових актів платниками податків. При цьому досягнення профілактичного ефекту можливе за допомогою двох самостійних різновидів означеного фінансового контролю.

З одного боку реалізуються контрольні заходи податковими органами щодо дотримання вимог податкового законодавства, вірністю обчислень та повнотою і своєчасністю сплати податків та зборів до бюджетів, державних цільових фондів, обліком платниками податків об'єктів оподаткування, з іншого – заходи контролю щодо дотримання фіскального законодавства самими податковими органами в ході реалізації контрольних повноважень, процедури застосування фінансових і адміністративних покарань до

порушників фіскального законодавства. Реалізація заходів контролю пов'язана, як правило з активною діяльністю податкових органів, реалізацією фіскальної та правоохоронної функції держави, що справляє профілактичний, дисциплінуючий вплив на працівників фіскальних органів і платників податків [269].

Профілактику порушень митних правил пов'язують з реалізацією засобів, що стосуються протидії неправомірних діянь, деталізованих у Главі 68 Митного кодексу України [270].

Важливе місце в системі профілактики фінансових правопорушень займає профілактика деліктів у банківській сфері.

Вона стосується протидії деліктам, що стосуються реалізації операцій з використанням електронних грошей, щодо переказу грошей, визначеного законом порядку припинення функціонування юридичної особи чи діяльності фізичної особи - підприємця, здійснення нагляду (оверсайту) платіжних систем та систем розрахунків.

Вагомою є профілактика деліктів, визначених ст. 6312 та 1668 КУпАП. Цими статтями визначено юридичний склад деліктів щодо функціонування тимчасової адміністрації, припинення діяльності банків, пов'язаних з гарантуванням вкладів фізичних осіб, невиконання нормативних вказівок Фонду гарантування вкладів фізичних осіб.

Функції суб'єкта профілактики цих деліктів виконує Фонд гарантування вкладів фізичних осіб, який функціонує у сфері профілактики таких правопорушень разом з Національним банком України [271, с. 7-8].

За результатами проведеного за темою дисертаційного дослідження анкетування встановлено, що значна кількість респондентів вважає, що правопорушення у податковій сфері завдають найбільшої шкоди державним та суспільним законним інтересам (підтримали 31% опитаних громадян та 37% посадових осіб).

Великий відсоток опитаних громадян стверджує, що вкрай небезпечними

для держави є саме бюджетні делікти (29% опитаних громадян та 28% посадових осіб).

Митні делікти визнано такими, що завдають найбільшої шкоди державним та суспільним законним інтересам 27% опитаних громадян та 21% посадових осіб, а делікти у банківській сфері – 13% опитаних громадян та 14% посадових осіб.

З огляду на зазначене, реалізація адміністративно-правових засобів профілактики правопорушень у фінансовій сфері пов'язана з протидією широкому колу деліктів бюджетного, податкового, митного, банківського та іншого характеру, стосується нейтралізації негативного впливу на фінансову сферу, усунення можливості заподіяння шкоди фінансовим правовідносинам та їхнім учасникам, фінансовій системі держави, суспільству та його інтересам загалом.

3.2 Профілактика правопорушень у бюджетній сфері засобами адміністративного права

Фактичною підставою юридичної відповідальності у бюджетній сфері є вчинення посадовою особою адміністративного правопорушення чи фінансового проступку щодо формування, розгляду, ухвалення, внесення змін та виконання бюджету. Бюджетне правопорушення може проявлятися як дія, бездіяльність, вчинятися з умислом чи з необережності.

Водночас слід зазначити, що таке протиправне діяння винятково пов'язане з неналежним виконанням особою службових повноважень. Її діяльність пов'язана з формуванням, розглядом, ухваленням, внесенням змін, виконанням бюджету. Правопорушник, вчиняючи таке діяння, тим самим порушує визначені у чинному законодавстві вимоги до порядку здійснення згаданих бюджетних операцій, завдає чи може завдати шкоди визначеному державою порядку управління у бюджетній сфері, правовим можливостям територіальних громад, господарюючих суб'єктів, громадян, інших членів

суспільства, фінансовій безпеці держави, порядку реалізації повноважень органів публічного управління [272, с. 51].

Дефініюючи бюджетне правопорушення, науковці доволі часто обирають широкий підхід щодо окреслення суті цієї категорії. Наприклад Е. Дмитренко, визначає цю категорію протиправною, винною поведінкою учасників бюджетного процесу, що пов'язана з формуванням, затвердженням, внесенням змін, виконанням бюджету та звітуванням щодо його виконання, порушенням порядку здійснення цих процедур та, водночас, порушенням БК України, КУпАП, КК України та інших нормативно-правових актів [273, с. 333].

Загалом ця дефініція видається занадто широкою. Адміністративні делікти й бюджетні правопорушення за своєю природою дуже схожі, водночас у них наявні й суттєві відмінності, які пов'язані з різною природою юридичної відповідальності, що зумовлена вчиненням таких деліктів. Також наявні суттєві відмінності щодо суб'єктів застосування, різновиди можливих покарань, що представлені у КУпАП та БК України, процедури застосування стягнень, тощо. Зокрема бюджетні делікти тягнуть застосування фінансово-правової відповідальності, що, будучи різновидом юридичної відповідальності, суттєво відрізняється від адміністративно-правової. Різниця притаманна меті застосування стягнень у межах фінансово-правової й адміністративної відповідальності. У першому разі пріоритетну роль відіграє компенсаційний аспект, система відшкодування збитків, які спричинені бюджетним відносинами [274, с. 48].

Адміністративній відповідальності ж притаманна інша мета, яка слугує вихованню правопорушника в дусі поваги до правил співжиття, норм чинного законодавства, запобіганню новим деліктам як тією особою, яка скоїла проступок, так і іншими особами, охороні правових можливостей особи та суб'єкта господарювання в державі, сформованого в державі правопорядку та державного ладу, зміцненню законності.

Вченими неодноразово наводилася пропозиція розглядати бюджетну відповідальність як фінансово-правову [275, с. 48].

Також ними висловлена була думка, що наявні специфічні характеристики бюджетно-правової відповідальності є недостатніми для дефініювання її як самостійного різновиду юридичної відповідальності [274, с. 21]. Спільними чи вкрай схожими у цьому аспекті є характеристики підстав застосування, санкції, процесуальна форма й наслідки їхньої реалізації.

Бюджетні делікти спрямовані на порушення положень бюджетного законодавства. Вони зумовлені неналежним складанням, розглядом проектів бюджетів, їхнім затвердженням, виконанням й контролем за їхнім виконанням, що слугує підставою для реалізації бюджетної відповідальності фінансовими органами [274, с. 49].

Самостійні характеристики бюджетної відповідальності окреслені О. Дічковою та Л. Міщенко. На думку цих авторів, вони стосуються наявності відособленого бюджетного законодавства (наприклад БК України), чіткої диференціації підстав бюджетно-правової відповідальності за вчинення бюджетних деліктів; спроможності сформувати негативні наслідки, які мають майновий або особистий немайновий характер, специфіки бюджетно-правових покарань; особливостей суб'єктів цієї відповідальності; особливої процесуальної форми притягнення до відповідальності й інше [276, с. 422; 277, с. 191].

З огляду на зазначене, деталізуючи профілактику деліктів у бюджетній сфері засобами адміністративного права, потрібно розуміти, що, коли йдеться про загальну категорію «бюджетна сфера», слід розуміти приналежність до неї як адміністративних проступків, що пов'язані з формуванням, розглядом, ухваленням, внесенням змін, виконанням бюджету, юридичний склад яких визначений в КУпАП, так і бюджетних деліктів, що виступають різновидом фінансових проступків, деталізованих у БК України [274, с. 49].

Правопорушень у бюджетній сфері, на профілактику яких спрямовуються

засоби адміністративного права, становлять широкий перелік протиправних діянь, деталізованих у Бюджетному кодексі України та КУпАП. Зокрема в ст. 116 БК України законодавець визнав порушенням бюджетного законодавства діяння, що полягає у порушенні учасником бюджетного процесу визначених БК України чи іншим бюджетним законодавством норм, які стосуються формування, розгляду, ухвалення, внесення змін, виконання бюджету, представлення звіту щодо його виконання. При цьому законодавцем у ст. 116 БК України деталізовано й різновиди таких деліктів. Деліктні дії можуть полягати у включенні недостовірних даних до бюджетних запитів, неподанні чи порушенні встановлених термінів подання таких запитів, визначенні недостовірних обсягів бюджетних коштів при плануванні бюджетних показників, плануванні надходжень або витрат державного бюджету (місцевого бюджету), порушенні встановленого порядку або термінів подання проекту закону про Державний бюджет України чи проекту рішення про місцевий бюджет на розгляд ВР України (ВР АРК, місцевої ради), порушенні процедури чи термінів розгляду і прийняття проекту нормативного акту, яким затверджено Державний бюджет України та місцеві бюджети, прийнятті рішення про місцевий бюджет з порушенням визначених БК України чи закону про Державний бюджет України вимог; порушенні вимог БК України щодо затвердження цих бюджетів з дефіцитом або профіцитом; внесенні до складу спеціального фонду бюджету надходжень з джерел, не віднесених до таких вищенаведеними нормативно-правовими актами, здійсненні державних (місцевих) запозичень, надання державних (місцевих) гарантій, розміщення тимчасово вільних коштів бюджету з порушенням вимог БК України; порушенні процедури затвердження паспортів бюджетних програм, нецільовому використанні бюджетних коштів (всупереч бюджетним призначенням, напрямам використання бюджетних коштів, визначеним у паспорті бюджетної програми, розпису, кошторису, плану використання бюджетних коштів), ухваленні правових актів, які занижують надходження

бюджету чи збільшують витрати бюджету, що супроводжується порушенням закону та іншому.

У змісті КУпАП особлива увага приділена правопорушенням у бюджетній сфері. Зміст ст. 164-12 КУпАП присвячено визначенню юридичного складу порушення бюджетного законодавства, яке полягає у внесенні недостовірних даних до бюджетних запитів, що зумовлює ухвалення необґрунтованих бюджетних призначень, асигнувань; порушенню вимог БК України в ході попередньої оплати товарів, послуг, робіт з використанням бюджетних коштів, порушенню порядку проведення цієї оплати; здійсненню платежів з використанням коштів бюджету без проведення реєстрації бюджетних зобов'язань, без потрібних документів чи за умови внесення недостовірної інформації до таких платіжних документів, здійсненню безпідставної відмови щодо проведення платежів суб'єктами, які реалізують казначейське обслуговування бюджетних коштів, порушенню вимог БК України з приводу реалізації видатків з державного і місцевого бюджетів, термінів набрання чинності законом про Державний бюджет України чи рішень щодо місцевого бюджету.

Санкції ч.3 ст. 164-12 КУпАП стосуються покарання винних за діяльність щодо взяття зобов'язань без відповідних бюджетних асигнувань чи перевищення визначених у нормативно-правових актах повноважень, включення до складу спецфонду бюджету надходжень з джерел, які не визначені окремим законодавством; зарахування бюджетних доходів на інші рахунки, за винятком казначейського рахунку, ухвалення рішень, які зумовлюють перевищення граничних обсягів державного чи місцевого боргу чи граничного обсягу надання державних або місцевих гарантій; порушенню положень нормативно-правових актів з приводу надання коштів з резервного бюджетного фонду, тощо.

Законодавцем визначено можливість застосування суворіших адміністративних покарань відповідно до ст. 164-12 КУпАП, у випадку

вчинення деліктів повторно особою, котра притягалася за аналогічні протиправні дії протягом року до адміністративної відповідальності.

Серед адміністративних деліктів у бюджетній сфері слід виокремити правопорушення, зміст яких окреслений у ст. 164-19 КУпАП. Ці делікти стосуються порушення процедури поширення інформації, потрібної для проведення оцінки фіскальних ризиків, невжиття заходів щодо управління ризиками у фіскальній сфері, тощо. Їхня важливість зумовлена потенційними ризиками зменшення бюджетних надходжень, залучення додаткових витрат бюджету, збільшення бюджетного чи державного або місцевого боргу в порівнянні зі запланованими бюджетними показниками.

Суб'єкти таких деліктів, як правило, є посадовими особами Міністерства фінансів України, керівниками чи службовцями органів, які реалізують казначейське обслуговування бюджетних коштів, розпорядниками бюджетних коштів та представниками державних органів.

Такі діяння відзначаються протиправністю, оскільки суперечать правовим нормам, які регулюють процедури реалізації бюджетної діяльності, зокрема тим, що розміщені у БК України, законі про Державний бюджет України на відповідний рік, положенням чинних нормативно-правових актів у фінансовій сфері, наділені ознаками суспільно небезпечних чи суспільно шкідливих діянь, реалізуються через дії або бездіяльність конкретної особи, відзначаються свідомо вольовим, винним характером, а особа, яка їх вчиняє є деліктоздатною та осудною [278, с. 19].

З огляду на зазначене, профілактику деліктів у бюджетній сфері слід розглядати як багаторівневу систему заходів, що втілюються в життя державними, недержавними органами, установами, організаціями й громадянами з метою визначення причин та умов вчинення адміністративних правопорушень і бюджетних проступків, що є різновидом фінансових деліктів, які пов'язані з формуванням, розглядом, ухваленням, внесенням змін, виконанням бюджету, юридичні склади яких визначені КУпАП та БК України,

задля зменшення негативного впливу чинників, які зумовлюють такі делікти, окреслення засобів, шляхів бажаного впливу з метою недопущення протиправної діяльності особи.

Профілактику деліктів у бюджетній сфері слід розглядати як багаторівневу систему заходів щодо забезпечення ефективного функціонування бюджетної системи. Ці заходи слугують виявленню фактів незаконної, недоцільної та неефективної роботи суб'єктів публічного управління, пов'язаної з формуванням, розподілом, використанням грошових фондів, порушенням бюджетної дисципліни, з'ясуванню чинників, які зумовлюють ці делікти, причин та умов їх вчинення, закономірностей формування системності деліктів у бюджетній сфері і зростанню ефективності використання фінансів в державі.

У ході профілактики таких проступків бюджетного характеру органи публічного управління використовують широку систему засобів фінансового та адміністративного права. Їхній зв'язок є нерозривним, а відособлене їх застосування неефективне.

Слід нагадати, що інституту фінансового контролю, який наділений потужною профілактичною функцією, притаманна комплексна правова природа, в якій тісно поєднані інструменти адміністративного та фінансового права. Система цих інструментів дає змогу зупинити протиправну діяльність у фінансовій, зокрема й бюджетній сфері, слугує виявленню фактів порушень, дає змогу вилучити документи й предмети, що стосуються цих деліктів, виробити нові управлінські рішення, що допоможуть попередити вчинення аналогічних деліктів надалі. З огляду на зазначене, науковці відзначають, що основною характеристикою державного фінансового контролю є те, що він набуває значення важливої функції публічного управління, яка слугує встановленню порушень стандартів ефективності, законності, доцільності управління фінансовими ресурсами [279].

Вітчизняними вченими система суб'єктів профілактики деліктів у

бюджетній сфері розглядається доволі широко. Ними стверджується про те, до такої системи доцільно віднести Верховну Раду України, зокрема й Комітет Верховної Ради України з питань бюджету, Міністерство фінансів України, Рахункову палату, Державну казначейську службу України, Державну аудиторську службу України та інші органи [280, с. 251-263]. Доповнюють цю систему суб'єктів профілактичного впливу правоохоронні органи, до яких належать МВС, Національна поліція, Національне антикорупційне бюро, прокуратура, СБУ, фіскальні органи, інші суб'єкти, наділені засобами профілактичного впливу.

Такий перелік видається цілком слушним.

Профілактичний вплив Верховної Ради України реалізується за допомогою широкого кола функцій, що присвячені формуванню державного бюджету, заслуховуванню звітів щодо його реалізації. Нею можуть прийматися нормативно-правові акти, забезпечують нейтралізацію системних причин й умов деліктної діяльності у бюджетній сфері. При цьому роль суб'єкта безпосередньої профілактичної діяльності відіграє Комітет Верховної Ради України з питань бюджету, що функціонує від імені вищого законодавчого органу держави. Керуючись додатком до Постанови Верховної Ради України від 29 вересня 2019 р. № 19-IX «Про перелік, кількісний склад і предмети відання комітетів Верховної Ради України дев'ятого скликання» можна стверджувати, що даним комітетом окрім законопроектної роботи, забезпечення попереднього опрацювання питань, що віднесені до повноважень ВРУ, реалізується функція контролю щодо виконання бюджетного законодавства, здійснення державної бюджетної політики, реалізації міжбюджетних відносин, бюджетного процесу (здійснення середньострокового бюджетного планування, формування та представлення звітування з приводу виконання планів). Реалізація контрольних повноважень цього комітету прямо чи опосередковано стосується державного внутрішнього і зовнішнього боргу, діяльності Рахункової палати, фінансових, контрольних

органів держави (наприклад Державної аудиторської служби України), визначення рівня впливу проектів нормативних рішень на бюджетні й розвиток бюджетних відносин [280].

Задля втілення в життя таких функцій створено підкомітети Комітету з питань бюджету. Вони мають можливість розглядати питання, які належать до сфери відання Комітету з метою подальшої підготовки до розгляду. Зокрема важливе значення для роботи усього Комітету мають підкомітети з питань бюджетної політики та удосконалення положень Бюджетного кодексу України; доходів і фінансування державного бюджету та державного боргу; державного фінансового контролю та діяльності Рахункової палати; оцінки законопроектів щодо впливу на показники бюджету та відповідності бюджетному законодавству; видатків державного бюджету; державних інвестиційних проектів; місцевих бюджетів та бюджетної підтримки регіонального розвитку; сучасних інформаційних технологій та інновацій у бюджетному процесі [280].

Слід згадати про діяльність Рахункової палати як важливого суб'єкта профілактики деліктів у досліджуваній сфері. Нормативно-правовою основою її діяльності є Закон України «Про Рахункову палату» від 02 липня 2015 р. № 576-VIII [281].

Відповідно до нього на Рахункову палату покладено реалізацію контролю від імені ВРУ за надходженням коштів до Державного бюджету України, їхнім використанням.

У положеннях згаданого нормативно-правового акта законодавець визначив повноваження Рахункової палати щодо профілактики деліктних проявів у бюджетній сфері. Серед таких ним виокремлено реалізацію фінансового аудиту надходжень до державного бюджету за рахунок податків, зборів, обов'язкових платежів, інших доходів, перевірки порядку адміністрування органами публічного управління, що реалізують контрольні повноваження, таких надходжень, їхнього використання з метою гарантування

функціонування органів публічного управління, правоохоронних, судових й інших органів, аудиту процесу кредитування з використанням коштів державного бюджету, порядку управління коштами Державною казначейською службою України, надходжень та видатків місцевих бюджетів, перевірки річних звітів щодо виконання закону про Державний бюджет України, належного застосування пільгового режиму оподаткування [281].

З метою профілактичного впливу на правовідносини у бюджетній сфері реалізується попередній аналіз звітів Фонду державного майна України, Антимонопольного комітету України, з метою перевірки дотримання порядку виконання державного бюджету, що здійснюється як передумова подальшого розгляду цього питання у комітетах ВРУ, на пленарних засіданнях ВРУ.

Задля реалізації профілактичної мети члени Рахункової палати мають змогу звернутися до суду у разі, якщо в ході перевірки порушено права членів Рахункової палати, наявні ознаки адміністративних деліктів, а також можуть звертатися щодо їхнього вчинення до правоохоронних органів [281].

Також у нормативно-правовому порядку закріплено обов'язок Рахункової палати надавати інформацію правоохоронним органам щодо виявлених адміністративних деліктів.

У чинних нормативно-правових актах чіткого окреслення порядку, строків надання такої інформації немає [282].

Натомість законом чітко регламентовано підстави такого інформування. Вони деталізовані у Методичних рекомендаціях з проведення Рахунковою палатою фінансового аудиту, які затверджено рішенням Рахункової палати від 22 вересня 2015 р. № 5-5. Законодавець з цього приводу особливу увагу віддав виявленню фактів привласнення грошових коштів, матеріальних цінностей, порушенню фінансової дисципліни, тощо. За наявності такої інформації, Рахункова палата передає її відповідним правоохоронним органам [283].

Міністерством фінансів України застосовується система заходів управління з метою усунення чинників, що визначають протиправну

поведінку щодо бюджетних правовідносин.

Такі заходи реалізуються цим міністерством у сфері міжбюджетних відносин, можуть стосуватися сфери формування місцевих бюджетів. Доволі часто сферою їхньої реалізації може бути державна політика з приводу контролю за дотриманням бюджетного законодавства, казначейське обслуговування бюджетних коштів, виготовлення цінних паперів.

Міністерством фінансів України у взаємодії з іншими центральними органами виконавчої влади можуть реалізовуватися контрольні заходи з приводу цільового використання державних коштів, що стосуються реалізації проектів, програм, зокрема й міжнародних.

Міністерством не лише забезпечується організація й забезпечення здійснення заходів профілактики правопорушень бюджетного характеру, але й контролюється робота інших учасників процесу протидії цим правопорушенням. Зокрема воно заслуховує щомісячні звіти Державної аудиторської служби України з приводу реалізації контрольних заходів, органів місцевого самоврядування і виконавчої влади з приводу отриманих запозичень, надходжень від розміщення облігацій місцевих позик, щодо договорів про отримання позик, кредитів, кредитних ліній у фінансових установах [284]. З метою втілення контрольних повноважень міністерством отримується інформація, пояснення від органів влади, господарюючих суб'єктів, фінансових установ, які пов'язані з формуванням, розглядом, ухваленням й виконанням бюджетів [285, с. 251-263].

Місцеві фінансові органи здатні реалізовувати з профілактичною метою бюджетний контроль щодо реалізації положень нормативно-правових актів з приводу місцевих бюджетів.

Основою діяльності Державної казначейської служби України є Положення про Державну казначейську службу України, затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 15 квітня 2015 р. № 215 [218].

Вона наділена широким колом повноважень профілактичної

спрямованості. Основним напрямом їхньої реалізації є здійснення контрольних повноважень у бюджетній сфері. Цією службою реалізується контроль за обліком надходжень та витрат державного та місцевих бюджетів, формуванням звітності розпорядниками й одержувачами коштів бюджету, відповідністю бюджетних зобов'язань асигнуванням і паспорту бюджетної програми. Вагомим є функції Державної казначейської служби з приводу винесення попередження щодо неналежного виконання бюджетного законодавства, можливість пред'явити вимогу щодо усунення вчинених порушень бюджетного законодавства. Вона наділена можливістю складати протоколи щодо таких деліктів з метою припинення деліктної поведінки. Ця служба уповноважена зупиняти операцій з бюджетними коштами, призупиняти бюджетні асигнування [218].

Зокрема, з метою втілення в життя положень ст. 112, 117 Бюджетного кодексу України за оперативною інформацією органами Казначейства зимою 2019 року здійснено попередження 24 702 порушень бюджетного законодавства розпорядниками й одержувачами коштів державного та місцевих бюджетів. Сума шкоди, що могла бути заподіяна державі становить 19 700,7 млн грн. Загалом в ході отримання чи реєстрації фінансових зобов'язань, які стосуються державного бюджету, було видано 4607 попереджень (загальна сума 5 377,5 млн грн); 336 попереджень щодо прийняття до виконання платіжних доручень (сума 341,7 млн грн), 18 507 попереджень з приводу місцевих бюджетів в ході взяття, реєстрації фінансових зобов'язань (сума 13 836,6 млн грн); 1 252 попередження з приводу прийняття до виконання платіжних доручень (сума 144,9 млн грн). Відбулося усунення 10 204 порушень (загальна сума 6 228,6 млн грн), зафіксованих органами Державної казначейської служби України у попередженнях щодо неналежного виконання законодавства у сфері бюджетного регулювання, з приводу подання кошторисів, документів щодо реалізації державного та місцевих бюджетів, порушень визначеного законом порядку відкриття та

закриття рахунків, надання фінансових і бюджетних звітів й інших порушень в бюджетній сфері [286].

Особлива сфера компетенції щодо профілактики деліктів у бюджетній сфері належить Державній аудиторській службі України, яка функціонує на основі закону України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» від 26 січня 1993 р. № 2939-XII [206], Положення про Державну аудиторську службу України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 3 лютого 2016 р. № 43 [287], Порядку проведення інспектування Державною аудиторською службою, її міжрегіональними територіальними органами, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 20 квітня 2006 р. N 550 [288].

Саме вона втілює в життя цілеспрямований державний фінансовий контроль за ефективністю, законністю, дотриманням цільового призначення використання державних фінансових ресурсів, зокрема й бюджетних коштів. Контрольні повноваження цієї служби націлені на перевірку законності функціонування міністерств, органів публічного управління, бюджетних установ, державних фондів, фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування, підприємницьких структур, які мають змогу отримувати кошти бюджетного походження, державних фондів та фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування.

Можливості фінансового контролю у бюджетній сфері втілюються в життя через механізми державного фінансового аудиту, інспектування (ревізії), моніторингу процедур публічних закупівель тощо. Він пов'язаний з цільовим використанням та збереженням фінансових ресурсів держави, поверненням кредитів під державні (місцеві) гарантії. За його допомогою втілюються контрольні механізми з метою гарантування дотримання чинного законодавства у рамках бюджетного процесу, усунення наявних деліктів в ході реалізації бюджетного законодавства, відбувається виявлення достовірності фінансових звітів підконтрольних суб'єктів [287].

Досягнення мети профілактичного впливу набуває реального виміру завдяки проведенню роботи з приводу ідентифікації причин й умов деліктів, що стосуються фінансової, бюджетної дисципліни, розробленню рекомендацій задля їхньої нейтралізації, здійсненню подань їх до КМУ, міністерств, інших владних інституцій, реалізації повноважень щодо контролю за виконанням цих рекомендацій, заходів у результаті державного фінансового контролю з приводу усунення виявлених деліктів та притягнення винних до відповідальності.

Слід зауважити, що Державна аудиторська служба наділена компетенцією щодо можливості самостійної реалізації заходів впливу у бюджетній сфері відповідно до положень БК України та адміністративних покарань в межах КУпАП. Ознаки протиправності, притаманні діяльності суб'єкта, якого перевіряють, спонукають Державну аудиторську службу передавати правоохоронним органам результати даного державного фінансового контролю [287].

При цьому, як зазначено в п. 50 Порядку проведення інспектування Державною аудиторською службою, її міжрегіональними територіальними органами, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 20 квітня 2006 р. № 550 [288], за результатами здійснення ревізії з метою контролю за виконанням функцій в бюджетній сфері службою здійснюються заходи щодо притягнення до адміністративної відповідальності працівників об'єктів контролю, які є винними у вчиненні правопорушень. Державна аудиторська служба має змогу звернутися до суду в інтересах держави задля усунення порушень законодавства, виявлених під час ревізії, застосування заходів впливу за порушення бюджетного законодавства [288].

Широкі повноваження профілактичного характеру притаманні Держаудитслужбі в рамках моніторингу процедур публічних закупівель, що безпосередньо застосовуються задля перевірки раціональності та законності витрачання бюджетних коштів. Здійснення цієї процедури відбувається

відповідно до Закону України «Про публічні закупівлі» від 25 грудня 2015 р. № 922-VIII [289].

Вона реалізується аудиторами Держаудитслужби, її регіональними представництвами задля виявлення порушень тендерної документації. Маючи відповідну інформацію, отриману в порядку застосування автоматичних індикаторів ризиків, від органів публічного управління, народних депутатів України щодо можливого порушення вимог чинних нормативно-правових актів, ЗМІ, громадських об'єднань, при виявленні відповідних порушень органом державного фінансового контролю у електронній системі закупівель, приймається рішення про початок моніторингу.

Це, свого роду, превентивна процедура, яка дає змогу аудиторам впродовж 15 робочих днів аналізувати дані, шукати порушення чинного законодавства учасником процедури закупівлі.

Особа, уповноважена проводити моніторинг, має змогу за допомогою електронної системи закупівель надавати прохання про надання замовником відповідних пояснень, доступу до документів. При цьому головним принципом моніторингу є відкритість контролюючого органу. Наприклад, інформація про початок моніторингу оголошується публічно в електронній системі закупівель впродовж двох днів від його початку. Завершується процедура моніторингу складенням відповідного висновку про наявність чи відсутність порушення чинного законодавства. У випадку наявності відповідного порушення у висновку міститься вказівка щодо усунення відповідного порушення [289].

Інформація, що використовується аудиторами в ході моніторингу є вільнодоступною, саме тому усі учасники процедур закупівлі та інші особи мають змогу з нею ознайомитись. Цей моніторинг здійснюється дистанційно, що спрощує роботу аудиторів та усуває суб'єктивний вплив на виконання ними своїх обов'язків. Обмін інформацією між учасниками процедур закупівлі і аудиторами проводиться через електронні засоби комунікації.

Чисельність прийнятих рішень відповідними територіальними органами Держаудитслужби досить велика.

Як приклад, лише за три місяці 2018 р. управлінням Північно-східного офісу Держаудитслужби в Полтавській області було прийнято 30 рішень про проведення моніторингу. Більшість проводилося з ініціативи цієї інституції, три моніторинги було проведено на підставі звернення громадських організацій, один – на підставі даних, висвітлених у ЗМІ, чотири, зважаючи на показники ризик індикаторів, та один, зважаючи на звернення органів публічного управління [290].

Слід наголосити, що в роботі Рахункової палати, органів фінансового контролю, серед яких й Державна аудиторська служба України, тісно пов'язане застосування засобів фінансового та адміністративного права. Це зумовлено зокрема й тим, що діяльність щодо виявлення адміністративних правопорушень, визначених ст. 164-12 КУпАП, та складення протоколів у справах про такі адміністративні правопорушення здійснюється за результатами фінансового контролю, а також покладено на уповноважених осіб органів державного фінансового контролю, серед яких й Державна аудиторська служба України, та Рахункова палата.

Для посилення протидії правопорушенням у бюджетній сфері законодавець передбачив можливість залучення до цього процесу правоохоронних органів.

Зокрема відповідно до ст. 41 Закону України «Про Рахункову палату» до обов'язків Рахункової палати належить повідомлення правоохоронних органів про вчинення адміністративного правопорушення, ознаки якого були виявлені в ході здійснення державного зовнішнього фінансового контролю (аудиту). У цьому разі правоохоронні органи реалізують заходи попередження та припинення таких діянь, виявлення причин та умов їхнього вчинення, застосовують спеціальні заходи реагування, про які повідомляють Рахункову палату [281].

При цьому адміністративні стягнення за їхнє вчинення накладають судові органи (районні, районні у місті, міські чи міськрайонні суди).

Органи фінансового контролю тісно взаємодіють з правоохоронними органами та іншими органами публічного управління щодо профілактики правопорушень у бюджетній сфері.

Останні залучаються органами державного фінансового контролю, які координують з ними свою роботу. Така взаємодія стосується діяльності органів фінансового контролю з органами місцевого самоврядування, публічного управління, Службою безпеки України, Національною поліцією, прокуратурою щодо протидії деліктам у бюджетній сфері.

У ст. 11 закону України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» від 26 січня 1993 р. № 2939-ХІІ, [206] чітко деталізовано обов'язок органів державного фінансового контролю проводити позапланову виїзну ревізію у випадку отримання доручення на її проведення щодо підконтрольних установ.

Суб'єктами, які наділені правом надавати такі доручення є Кабінет Міністрів України, Національне антикорупційне бюро України, Національна поліція, прокуратура, фіскальні органи, Служба безпеки України. Підставою проведення позапланової ревізії є отримання інформації щодо фактів, які засвідчують вчинення правопорушення посадовими особами підконтрольних установ органів державного фінансового контролю [206].

Як зазначає О. Кікоть, дуже часто в роботі правоохоронних органів виникає потреба проведення ревізії в рамках фінансового контролю, оскільки майже кожне деліктне діяння, пов'язане з господарською діяльністю, потребує аналізу фінансово-господарської діяльності, а сам акт ревізії надалі стає джерелом доказів у справі [291].

Акти ревізій органів державного фінансового контролю є джерелом інформації про адміністративне правопорушення, вони є важливим адміністративним засобом виявлення протиправної діяльності, коли є потреба

у спеціальних знаннях, зокрема з метою визначення розміру майнової шкоди, що дає змогу органу, який володіє юрисдикційними повноваженнями, виявляти наявність або відсутність адміністративного проступку, встановлювати наявність вини певної особи в його вчиненні та слугать доказом, визначеним ст. 251 КУпАП. Суб'єкт юрисдикційних повноважень зобов'язаний не лише здійснити оцінку доказів та притягнути винну особу до відповідальності, але й вжити заходів для усунення причин та умов вчинення таких деліктів.

На важливих аспектах взаємодії, які мають безпосереднє відношення до профілактики деліктів у бюджетній сфері, наголошував І. Я. Петрик, зазначаючи, що основними підставами такої взаємодії є отримання інформації про вчинені делікти і проведення ревізійних заходів Державною аудиторською службою України. Серед таких нею виокремлено отримання в порядку, визначеному ч. 2 ст. 8 Закону України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні», органом державного фінансового контролю листів, заяв, скарг громадян щодо правопорушень у фінансовій сфері, у порядку, визначеному ч. 2 та 3 ст. 12 цього закону, виявлення підробки, зловживань та правопорушень, що зумовлюють потребу передання матеріали ревізій правоохоронним органам, ч. 5 ст. 11 цього закону щодо отримання доручення з приводу виявлених бюджетних порушення підконтрольними установами від Кабінету Міністрів України, органів прокуратури, фіскальних органів, органів МВС, СБУ, Національного антикорупційного бюро України [292, с. 195].

Прикладом намагання нормативно врегулювати порядок такої взаємодії є наказ Головного контрольно-ревізійного управління, Міністерства внутрішніх справ, Служби безпеки України, Генеральної прокуратури від 19 жовтня 2006 року № 346/1025/685/53, що визначає Порядок взаємодії органів державної контрольно-ревізійної служби, органів прокуратури, внутрішніх справ, Служби безпеки України [293].

Саме цим нормативним документом визначено правові засади взаємодії зазначених органів, зокрема можливість звернення правоохоронних органів до органів фінансового контролю задля проведення ревізій у підконтрольних установах з приводу використання, збереження державних фінансових ресурсів, коректності встановлення потреби у бюджетному фінансуванні, можливість залучення спеціаліста органу державного фінансового контролю задля участі у перевірці, що здійснюється правоохоронним органом. Звернення для виділення такого спеціаліста повинно містити обґрунтування такої потреби, дату, з якої таке залучення потрібне, об'єкта контролю, організаційно-правову форму, тощо [294, с. 105].

Ще одним напрямом взаємодії органів державного фінансового контролю з правоохоронними органами щодо профілактики правопорушень в бюджетній сфері є взаємне інформування щодо виявлення фактів правопорушень в процесі здійснення фінансово-господарської діяльності [293].

Згаданий нормативний акт, будучи одним з найважливіших, що визначає організацію взаємної діяльності правоохоронних органів та органів державного фінансового контролю, визнається вітчизняними вченими як такий, що не відповідає сучасним реаліям, чинному законодавству та морально застарілим. Це зумовлено посиленням у тексті цього порядку на законодавство, що втратило чинність, органи, які припинили своє існування, трансформувалися у інших контролюючих суб'єктів, відсутність деталізації у спеціальних нормативно-правових актах як порядку залучення спеціалістів органів державного фінансового контролю [292, с. 194-197].

З огляду на зазначене, на часі оновлення нормативно-правового регулювання окресленої сфери.

Профілактика деліктів бюджетного характеру спрямована на зменшення потенційної можливості заподіяння шкоди державі, суспільству, юридичним, фізичним особам, усунення суспільної небезпеки щодо суспільних відносин у

бюджетній сфері, зокрема негативного впливу на соціальну сферу, порушення формування суспільних відносин, що забезпечуються бюджетним фінансуванням, їх деформації та дезорганізації правопорядку у бюджетній сфері [274, с. 53-54].

Профілактичні заходи стосуються кількох груп бюджетних правопорушень, зокрема А. Монаєнко, їх розділяє на кілька блоків. Зокрема сюди можна віднести групу правопорушень проти порядку функціонування бюджетної системи; проти правових можливостей розпорядників та одержувачів бюджетних коштів; порядку формування дохідної частини бюджетів; порядку здійснення видаткової частини бюджету і виділення бюджетних коштів; гарантій виконання бюджетних зобов'язань, формування проектів бюджетів, бюджетної звітності та рахунків [295, с. 157-158].

Реалізують профілактичний вплив у бюджетній сфері, слід звернути увагу на чинники деліктної поведінки, щодо яких здійснюється профілактична діяльність, диференціацію яких, свого часу, запропонували О. Бандурка, Л. Скалозуб, В. Василичук та інші вчені. До таких чинників автори відносили проблеми формування нормативно-правової основи у бюджетній сфері, перевантаженість працівників, які реалізують запобіжний та профілактичний вплив на бюджетні правовідносини, та неналежну оцінку їх роботи [296, с. 21].

Наявний також поділ таких чинників на організаційно-управлінські, нормативно-правові, морально-психологічні. Серед найважливіших виокремлювалося проблеми щодо реалізації державного і громадського контролю за бюджетними коштами, бюрократичні перепони та некомпетентність службовців, неналежну організацію кадрового забезпечення бюджетної сфери, недосконалість, складність, нечіткість та можливість різного тлумачення чинного законодавства, професійна деформація державних службовців, схильність до використання службового становища з особистою метою та потурання фактам хабарництва [297; 298, с. 306-316].

Вдалим є поділ факторів (чинників), запропонований В. Руфановою та О. Титаренко, які вважають, що деліктну діяльність у бюджетній сфері детермінують економічні фактори, серед яких відсутність єдиної концепції державної політики економічного розвитку з налагодженою системою стимулювання, контролю та відповідальності, падіння валового внутрішнього продукту, що зумовлює прийняття бюджету, що не відповідає дійсності, зниження матеріального забезпечення населення, зростання безробіття та заборгованостей з виплати заробітної плати, наявність «тіньового» сектора економіки, несумлінність розпорядників та одержувачів бюджетних коштів; політичні фактори стосуються політичної нестабільності, дисбалансу функцій законодавчої, виконавчої та судової гілок влади, непослідовності суспільних перетворень, недосконалості парламентського контролю за діяльністю контролюючих та правоохоронних органів, відсутності єдиної політики протидії деліктам в бюджетній сфері, конфронтації дій різних гілок влади, лобіювання певних інтересів, що призводить до збільшення видатків бюджету. До правових факторів ці автори слушно відносять недосконалість норм бюджетного законодавства, відсутність нормативного визначення механізму бюджетного контролю, дублювання повноважень контролюючих органів, відсутність єдиного законодавчого акту про державний контроль за дотриманням бюджетного законодавства та відповідальність за бюджетні правопорушення, відсутність нормативної деталізації поняття «нецільове використання бюджетних коштів», тощо. Ідеологічні фактори пов'язані з деформацією духовно-моральної сфери суспільства. До таких детермінант авторами також віднесено організаційно-управлінські, що стосуються низького рівня фінансової дисципліни, занадто широких повноважень розпорядників бюджетних коштів, недостатній рівень компетентності посадових осіб, недоліки в підборі кадрів, відсутність належного контролю за діяльністю працівників, що реалізують державний фінансовий контроль, відсутність належної взаємодії контролюючих і правоохоронних органів,

бюрократизм, нігілістичне ставлення чиновників до правових норм. Окремо авторами виділено недоліки у діяльності правоохоронних органів щодо запобігання таким деліктам [299, с. 41-60].

Зважаючи на наведене, ознакам профілактики правопорушень у бюджетній сфері засобами адміністративного права є наступні:

1. Ця профілактика стосується правопорушень, що можуть набувати форму дій або бездіяльності, незаконної дезінформаційної, організаційної, управлінської, нормотворчої корупційної та іншої діяльності. Як зазначають Ю. Назар та І. Проць, ця діяльність стосується порушення бюджетного законодавства та проявляється через прийняття управлінських рішень, що зменшують надходження коштів до бюджету чи всупереч вимогам закону збільшують витратну частину бюджету; здійсненні запозичень бюджетними установами, наданні ними кредитів за рахунок бюджетних коштів або неподанні бюджетних запитів чи відмові зареєструвати бюджетні зобов'язання [274, с. 58]. Також основні порушення можуть виявлятися у дезінформаційній діяльності через включення недостовірних даних щодо бюджетних запитів, що може зумовити виникнення необґрунтованих бюджетних призначень чи асигнувань, внесенні у платіжні документи недостовірної інформації, включення у склад спеціального фонду бюджету доходів від джерел, які не належать до таких відповідно до БК України та Державного бюджету України на відповідний рік, незаконній управлінській роботі щодо надання державних чи місцевих гарантій всупереч БК України; прийняття управлінських рішень, які зумовили перевищення граничних обсягів державного чи місцевого боргу чи обсягу державних або місцевих гарантій; нормотворчій діяльності щодо видання нормативно-правових актів, які зменшують дохідну частину бюджету або перевищують витратну частину з порушенням БК України та іншого бюджетного законодавства; здійсненні діяльності без належних повноважень, зокрема щодо взяття зобов'язань не маючи належних бюджетних асигнувань чи з перевищенням наявних

повноважень, визначених БК України та іншим бюджетним законодавством та Державним бюджетом України на відповідний рік; інших діях у вигляді незаконної відмови у проведенні платежу суб'єктами казначейського обслуговування бюджетних коштів, порушенні вимог чинного законодавства щодо створення позабюджетних рахунків задля розміщення бюджетних коштів, тощо. Бюджетне правопорушення може бути здійснене різними способами (групою виконавців, із застосуванням різних технічних і програмних засобів) і за різних обставин [294, с. 58].

2. Часто діяльність щодо порушення бюджетного законодавства стосується корупційних дій розпорядника чи одержувача бюджетних коштів. Звертаючись до міжнародних нормативних актів, серед яких Конвенція ООН проти корупції, яка була ратифікована Україною 18 жовтня 2006 року, вітчизняні автори наголошують на важливості протидії корупційним діям у вигляді розкрадання, неправомірного привласнення, іншого нецільового використання майнових ресурсів (в тому числі коштів державного бюджету) службовою особою [300, с. 37; 301, с. 121]. На стадії формування проекту бюджету правопорушення можуть проявлятися через невідповідність термінів подання головними розпорядниками бюджетних коштів бюджетних запитів або їх неподання, порушення інструкцій з підготовки таких запитів, подання рішення про місцевий бюджет з порушенням визначених термінів і порядку. На другій стадії цього процесу правопорушення стосуються порушення термінів і порядку розгляду і прийняття рішення про місцевий бюджет, планування видатків місцевих бюджетів, не віднесених до таких БК України, Державним бюджетом на поточний рік. На стадії виконання бюджету правопорушення стосуються нецільового використання бюджетних коштів порушень під час взяття бюджетних зобов'язань, порушення порядку проведення операцій з бюджетними коштами, тощо [294, с. 59].

3. Профілактика правопорушень у бюджетній сфері становить багаторівневу систему заходів соціального, спеціального, індивідуального

характеру, які спрямовані на виявлення причин та умов, що зумовлюють скоєння адміністративних та бюджетних деліктів, усунення чинників, які визначають незаконну діяльність посадової особи щодо формування, розгляду, ухвалення, внесення змін, виконання бюджетів усіх рівнів, попереджувального впливу на посадових осіб, які можуть вчинити деліктне діяння у бюджетній сфері, зменшення негативного впливу діянь, які спричиняють ці делікти, ідентифікації шляхів, засобів впливу на винну особу. В першу чергу така профілактика повинна бути спрямованою на нейтралізацію чинників, які впливають на деліктність у бюджетній сфері. Такі адміністративні делікти зумовлені широким колом чинників, які мають правову, економічну та політичну природу. Вони стосуються як проблем суспільства економічного характеру, що формують схильність його членів до протиправної поведінки, так і недоліків діяльності, взаємодії контролюючих та правоохоронних органів, недосконалості чинного бюджетного законодавства, дублювання повноважень контролюючих органів, відсутності чіткого визначення порядку притягнення до відповідальності посадових осіб розпорядників та одержувачів бюджетних коштів, тощо. Профілактика правопорушень у бюджетній сфері засобами адміністративного права здебільшого проявляється в ході реалізації заходів контрольного характеру. Також профілактичні заходи вживаються в ході державного фінансового контролю, що реалізуються суб'єктами, які володіють спеціальними повноваженнями у бюджетній сфері. Для прикладу, важливий профілактичний вплив на правовідносини в бюджетній сфері справляє контроль за видатками та кредитуванням, що реалізується працівниками органів Державної казначейської служби України майже на всіх стадіях реалізації бюджетів усіх рівнів.

У процесі такого контролю Державною казначейською службою України здійснюється профілактика деліктів, які стосуються невідповідності кошторисів розпорядників коштів бюджету показникам його розпису.

Здійснення такого контролю служить попередження та припинення порушень порядку, термінів подачі, розгляду, ухвалення кошторисів, доведення документів про обсяги бюджетних асигнувань розпорядникам коштів бюджету нижчого рівня, їхніх одержувачів, виникнення невідповідності планових показників, тощо. Саме Державна казначейська служба України дає змогу на ранніх стадіях вчинення делікту чи формування наміру на його вчинення в процесі виконання бюджетів та формування звітності протидіяти протиправній діяльності в бюджетній сфері. Вони контролюють достовірність, повноту обсягу, дотримання порядку формування звітів про виконання державного та місцевих бюджетів, фінансової і бюджетної звітності бюджетних установ, тощо [245].

Не менш важливим є значення правоохоронних органів, з якими координують свою контрольну діяльність органи державного фінансового контролю. Саме вони дають доручення для проведення позапланової ревізії у випадку наявності інформації про вчинення бюджетних проступків посадовими особами в бюджетній сфері, а самі акти ревізії служать адміністративним засобом виявлення протиправної діяльності, коли є потреба у спеціальних знаннях у бюджетній сфері. Зверненням правоохоронного органу є супровідний лист до постанови про призначення ревізії. На підстав цього звернення перевіряється факти, що засвідчують наявні порушення щодо використання та збереження державних фінансових ресурсів, правильність визначення потреби в бюджетних коштах та взяття зобов'язань, бухгалтерського обліку та звітності щодо бюджетних коштів [294, с. 56-60].

Формою такої взаємодії також є передача до підрозділів ОВС матеріалів ревізій за ініціативою органів державного фінансового контролю. При цьому слід зважати, що протокол про адміністративне правопорушення складається лише у випадку отримання від правоохоронного органу відмови в порушенні кримінальної справи чи закриття її у зв'язку з відсутністю складу злочину [294, с. 56-60].

Саме правоохоронні органи володіють широким колом правових можливостей протидії бюджетним правопорушенням в рамках боротьби з корупцією, проведення організаційних та загальнопрофілактичних заходів щодо цієї сфери.

4. У ході реалізації профілактики правопорушень у бюджетній сфері засоби адміністративного права тісно переплетені з засобами фінансового права, а їх роздільне існування неможливе. Зокрема засоби адміністративного права, що використовуються правоохоронними органами у бюджетній сфері, серед яких підрозділи МВС, Національна поліція, прокуратура, СБУ та інші, здатні реалізовуватися лише на основі даних державного фінансового контролю, що розглядається науковцями як одна з функцій державного управління [303]. А сам правовий інститут державного фінансового контролю є комплексним правовим інститутом, в якому поєднані інструменти фінансового права та адміністративного. Потенціал останніх реалізується з приводу потреби зупинити деліктні дії у фінансовій сфері, зокрема й бюджетного характеру, вилучити окремі документи й предмети щодо ухвалених управлінських рішень, що служать попередженню вчиненню аналогічних правопорушень надалі, тощо. Так, для прикладу, відповідно до ст. 255 КУпАП суб'єкти державного фінансового контролю, зокрема Державна аудиторська служба України, а також Рахункова палата здійснюють діяльність щодо виявлення адміністративних проступків, визначених ст. 164-12 КУпАП, а складення протоколів посадовими особами цих контролюючих органів у справах про такі адміністративні правопорушення здійснюється цими органами за результатами здійснення фінансового контролю. Також, будучи з одного боку фінансовим документом, акт ревізій органів державного фінансового контролю є одночасно джерелом інформації про адміністративне правопорушення та важливим адміністративним засобом виявлення протиправної діяльності, та служить доказом у справі про адміністративне правопорушення, визначеним ст. 251 КУпАП. Окремими нормативними

актами визначено адміністративно-правові засоби впливу на порушників задля усунення вчинених порушень, причин та умов їхнього вчинення. Прикладом цього є Наказ Міністерства фінансів України від 05 серпня 2011 р. № 996 «Про затвердження форм вимог до розпорядника та одержувача бюджетних коштів та форми Інформації про встановлені факти нецільового використання субвенції». Цим нормативним документом регламентована можливість посадової особи органу, уповноваженого здійснювати контроль за дотриманням бюджетного законодавства, на підставі акта ревізії, у якому зафіксовано факт нецільового використання субвенції розпорядником бюджетних коштів вимагати повернення таких коштів, що одержані у вигляді субвенції та були використані з порушенням цільового призначення [274]. Проте, як слушно відзначається вітчизняними авторами, процесуальні вимоги до застосування таких вимог у законодавстві не встановлено, як і строків їх застосування. Ця прогалина, на переконання науковців, має бути усунутою [274, с. 71].

5. Суб'єктами реалізації профілактика правопорушень у бюджетній сфері засоби адміністративного права є широке коло інституцій держави, що утворюють систему. Серед таких слід виокремити Верховну Раду України, зокрема й Комітет Верховної Ради України з питань бюджету, Міністерство фінансів України, Рахункову палату, Державну казначейську службу України, Державну аудиторську службу України, фіскальні органи, правоохоронні органи, зокрема Службу безпеки України, підрозділи Міністерства внутрішніх справ України, Національну поліцію, прокуратуру, Національне антикорупційне бюро, інших суб'єктів. У їхній роботі тісно пов'язана діяльність щодо здійснення державного фінансового контролю, контролю за реалізацією дохідної та видаткової частини бюджетів усіх рівнів та правоохоронна діяльність, діяльність щодо попередження та припинення діяльності розпорядника та одержувачів бюджетних коштів, притягнення винних до відповідальності за бюджетні правопорушення та адміністративні

правопорушення в бюджетній сфері.

б. Загальносоціальний профілактичний вплив реалізується через втілення в життя державних планів і програм економічного, соціального характеру загальнодержавного чи регіонального рівня, заснованих на стратегії розвитку регіону [305, с. 41] чи програм (концепцій) реалізації державної політики щодо профілактики правопорушень. Прикладом може служити обласна цільова комплексна програма профілактики правопорушень у Львівській області «Безпечна Львівщина», затверджена рішенням Львівської обласної ради 21 березня 2017 року № 396 [306]. Слід відзначити потребу прийняття Концепції реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень, аналогічної тій, що була затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України на період до 2015 року 30 листопада 2011 р. № 1209-р [307]. Саме такий комплексний нормативно-правовий акт здатний визначити пріоритети державної політики щодо профілактики деліктів, стати основою для прийняття нормативно-правових актів профілактики деліктів відомчого характеру. Індивідуальний профілактичний вплив спрямований на діяльність широкого кола суб'єктів, які є посадовими особами розпорядника та одержувачів бюджетних коштів, що виконують організаційно-управлінські функції щодо дохідної та видаткової частини бюджетів усіх рівнів, бухгалтерами і матеріально відповідальними особами, посадовими особами контролюючих органів (ревізорами, податковими інспекторами, аудиторами), та інші [308, с. 313]. Наприклад щодо нецільового використання бюджетних коштів науковці поділяють їх на службових осіб головних розпорядників бюджетних коштів, розпорядників бюджетних коштів нижчого рівня, службових осіб одержувачів бюджетних коштів [309, с. 133-143]. До цієї категорії також відносять керівників і головних бухгалтерів бюджетних установ, працівників суб'єкти господарювання, які не маючи статусу бюджетної установи, можуть здійснювати заходи, передбачені бюджетною програмою, отримуючи на це кошти бюджету, тощо [310, с. 50; 311, с. 137;

312, с. 82; 313, с. 13; 314, с. 55; 315, с. 94-95].

З огляду на зазначене, систему адміністративно-правових засобів, що стосуються профілактики адміністративних правопорушень, слід визначати широкою багаторівневою сукупністю тісно пов'язаних елементів, що перебувають у тісному зв'язку з інструментами фінансового права. Система цих засобів засвідчує, що попри таке широке представлення деліктів у бюджетній сфері у КУПАП та БК України, унормування процедури запобігання цим деліктам, реалізації інструментів адміністративного і фінансового права з приводу їхньої протидії, правове забезпечення їхнього використання є недостатнім. З цього приводу видається цілком виправданою пропозиція формування цілісної Концепції реалізації державної політики щодо запобігання деліктам у бюджетній сфері. Не менш важливим є прийняття спеціального закону з приводу профілактики правопорушень у бюджетній сфері, формування порядку взаємодії правоохоронних органів з органами державного фінансового контролю в ході реалізації профілактичних заходів [294, с. 96].

3.3 Профілактика правопорушень у податковій сфері засобами адміністративного права

Правопорушення в податковій сфері є одним з найважливіших деліктних проявів фінансового характеру, на протидію яким держава скеровує дієві засоби протидії.

Розуміння змісту формулювання «податкова сфера» стає можливим у результаті аналізу визначення сфери правового впливу Податкового кодексу України, який урегульовує відносини, що стосуються справляння податків, зборів, їхнього адміністрування, визначає особливості правового статусу платників податків і зборів, їхні правові можливості, зокрема права, обов'язки, компетенцію суб'єктів адміністрування податків, зборів, контролюючих

органів, врегульовує порядок відповідальності за порушення податкового законодавства [260].

Тому, говорячи про профілактику правопорушень у податковій сфері, маємо на увазі правопорушення щодо справляння та адміністрування сплати податків, зборів, порушення порядку реалізації прав платників податків і зборів, прав, обов'язків, компетенції контролюючих органів та суб'єктів адміністрування податків, зборів, інше порушення податкового законодавства.

У Податковому кодексі України законодавцем окреслено зміст податкових правопорушень, під якими слід розуміти протиправні діяння, що вчиняються платниками податків, податковими агентами, їхніми посадовими особами і посадовими особами органів публічного управління, що реалізують контрольні повноваження, які зумовлюють порушення порядку реалізації вимог податкового законодавства, здійснення контролю за яким втілюють ці органи. При цьому визначено можливість застосування за податкові правопорушення фінансової, адміністративної та кримінальної відповідальності [260].

Цілісність розуміння законодавцем категорії «податкові правопорушення» дозволяє визнати й цілісність засобів профілактики таких деліктів. Тобто засоби адміністративного характеру, що застосовуються задля профілактики адміністративних проступків у податковій сфері, одночасно справляють профілактичний вплив і щодо правопорушень, деталізованих у Податковому кодексі України та злочинної діяльності у податковій сфері.

Профілактичний та попереджувальний вплив досягається завдяки гарантуванню балансу між правовими можливостями та інтересами платників податків і стабільністю бюджетної системи, компетенцією податкових та інших контролюючих органів, можливістю задоволення інтересів держави і суспільства загалом. Це важлива запорука функціонування фіскальної системи. Саме такий баланс визначає зміст обмежень щодо платників податків задля гарантування виконання державою основних функцій [316, с. 13,16].

Широкий перелік правопорушень платників податків та суб'єктів адміністрування їхньої сплати передбачений в КУПАП. Зокрема до таких проступків законодавець відніс правопорушення, що стосуються ведення податкового обліку, надання аудиторських висновків (ст. 163-1), полягають у неподанні чи несвоєчасному поданні платіжних доручень на перерахування належних до сплати податків та зборів (обов'язкових платежів) (ст. 163-2), невиконанні законних вимог посадових осіб податкових органів (ст. 163-3), порушенні порядку утримання та перерахування податку на доходи фізичних осіб і подання відомостей про виплачені доходи (ст. 163-4), порядку справляння та сплати туристичного збору (ст. 163-17), порядку припинення юридичної особи або підприємницької діяльності фізичної особи - підприємця (ст. 166-6), тощо.

Засоби адміністративного права спрямовуються й на профілактику фінансових проступків, віднесених до податкових правопорушень та деталізованих у Податковому кодексі України. Серед таких проступки, визначені ст. 117-128-1 Податкового кодексу України, наприклад правопорушення, які стосуються порядку взяття на облік (реєстрації) у контролюючих органах, інформування про відкриття чи закриття рахунків у банківських установах, звіту про підзвітні рахунки, інформування платником податків щодо фізичних осіб - платників податків, про угоди щодо оренди об'єктів нерухомості.

Також правопорушення можуть стосуватися порушення порядку подання податкової звітності, реєстрації акцизних накладних, правил застосування спрощеної системи оподаткування фізичною особою – підприємцем, довгострокового страхування, утримання та сплати (перерахування) податків у джерела виплати тощо [260].

За інформацією Державної служби статистики України за 2018 р. було розглянуто 12752 справ, які стосуються порушення процедури податкового обліку, надання аудиторських висновків (ст. 163-1 КУПАП), за якими було

винесено постанови про застосування адміністративних стягнень та накладено стягнення на 5547 осіб. Також було винесено постанови у 10543 справах щодо неподання або несвоєчасного подання платіжних доручень на перерахування належних до сплати податків та зборів (ст. 163-2 КУпАП) і притягнуто до відповідальності 6012 осіб, винесено постанови у 3801 справах щодо порушення порядку утримання та перерахування податку на доходи фізичних осіб і подання відомостей про виплачені доходи (ст. 163-4 КУпАП) і притягнуто до відповідальності 2271 особу. Разом з тим статистичні показники щодо розгляду справ про невиконання законних вимог посадових осіб податкових органів (ст. 163-3 КУпАП) є доволі незначними, оскільки кількість розглянутих справ у цьому році становить лише 38, а постанови у справах про порушення порядку припинення юридичної особи або підприємницької діяльності фізичної особи – підприємця (ст. 166-6 КУпАП) склалися лише в 5 випадках. При цьому до відповідальності за ст. ст. 163-3 КУпАП притягнуто лише 16 осіб, а за ст. 166-6 КУпАП 3 особи, що свідчить про недосконалість правової регламентації цих правопорушень чи латентність даних протиправних діянь [317].

Цікавим є твердження окремих науковців, що латентність деліктів у фіскальній сфері зумовлена тим, що такі делікти завдають загалом шкоду державним інтересам та відсутністю ідентифікації «прямих» потерпілих [305, с.41].

Розгляд справ про адміністративні правопорушення в податковій сфері підвідомчий суддям районних, районних у місті, міських чи міськрайонних судів та податковим органам, Національному банку України, а протоколи про такі правопорушення складають органи державної податкової служби та органи державного фінансового контролю. Тому ці органи стають найважливішими суб'єктами профілактики правопорушень в податковій сфері.

Система нормативно-правових актів, які служать важливими засобами

протидії таким деліктам охоплює Кодекс України про адміністративні правопорушення, Податковий кодекс України, Наказ ДФС України «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо порядку взаємодії між підрозділами органів державної фіскальної служби під час організації, проведення та реалізації матеріалів перевірок платників податків» від 31 липня 2014 р. № 22 [318], та багато інших [319].

У ст. 41 Податкового кодексу України законодавець вирізняє дві групи контролюючих органів в податковій сфері. Першою є група податкових органів, які реалізують контроль за дотримання законодавства щодо оподаткування, сплатою єдиного внеску, та загалом реалізують державну податкову політику. До них віднесено як Державну податкову службу, яка утворилася у 2019 р. в результаті поділу Державної фіскальної служби, так і її територіальні органи (державні податкові інспекції, що діють як структурні підрозділи територіальних органів центрального органу публічного управління, який втілює в життя державну податкову політику).

До другої групи кодекс відносить митні органи, контрольні повноваження яких стосуються сплати мита, акцизного податку, ПДВ, інших податків і зборів, що стягуються у зв'язку з ввезенням, вивезенням, пересиланням товарів на митну територію України чи з неї.

Державна податкова служба втілює державну політику щодо протидії правопорушенням у сфері застосування податкового законодавства, нормативно-правових актів щодо сплати єдиного внеску. Особливими повноваженнями у цій сфері наділені департамент адміністрування податків, департамент податкових перевірок, трансфертного ціноутворення та міжнародного оподаткування; департамент моніторингу ризикових операцій та доходів та інші структурні підрозділи цієї служби.

Особливе місце в системі суб'єктів боротьби з податковими деліктами законодавцем відведено податковій міліції (перебуває в процесі ліквідації у зв'язку зі створенням Бюро економічної безпеки). Її правовий статус

визначений у розділі XVIII-2 Податкового кодексу України. Серед завдань цього органу визначено запобігання можливим деліктам у сфері оподаткування, в сфері бюджетних правовідносин, розслідування фактів вчинених деліктів та здійснення провадження у справах про адміністративні проступки; тощо [198]. У структурі податкової міліції вирізняють головні управління (управління, відділи, відділення, сектори), аналогічні підрозділи контролюючих органів в АРК, областях, округах, містах Києві та Севастополі, управління, головні відділи (відділи, відділення, сектори) податкової міліції відповідних державних податкових інспекцій у районах, містах (крім міст Києва та Севастополя), районах у містах, міжрайонних, об'єднаних та контролюючих органах [260].

Реалізація профілактики деліктів в податковій сфері втілюється органами податкової міліції завдяки можливості отримання інформації від податкових інспекцій у районах, містах без районного поділу, районах у містах, міжрайонних та об'єднаних державних податкових інспекцій, в яких перебувають на обліку контрагенти, щодо сплати податків та зборів, копій актів перевірок та актів місцезнаходження підприємств, декларацій із податку на додану вартість, податку на прибуток, інформації щодо працівників, які відповідають за забезпечення сплати податків, з приводу реєстрації, фінансово-господарської діяльності, можливості відібрання пояснень щодо робіт, постачання товарно-матеріальних цінностей, копій різних документів, зокрема угод, податкових накладних, товарних накладних, прибуткових касових ордерів, актів приймання-передачі робіт (послуг), та інших документів про зміст фінансово-господарських операцій об'єкта податкової перевірки [273, с. 72-74].

Наприклад, для організації протидії розкраданню державних коштів формується масив переможців тендерних державних закупівель, серед постачальників яких є підприємства, що не знаходяться за місцем реєстрації, мають розбіжності у податковому кредиті з податку на додану вартість,

віднесені автоматизованою системою до підприємств, що мають ознаки «податкових ям», або «транзитів».

Для визначення резервів надходження податку на додану вартість при імпорті товарів в Україну та оцінки масштабів тіньового імпорту використовуються аналітичні дані державної служби статистики України та дані статистичних, митних чи інших компетентних органів країн – торговельних партнерів України. Аналіз проводиться шляхом зіставлення даних торговельних країн-партнерів методом «дзеркальної статистики», який у міжнародній статистичній практиці є одним із засобів перевірки достовірності даних та підвищення якості статистичної інформації зовнішньої торгівлі [321, с. 157-158].

Окремої уваги у досліджуваній сфері заслуговує профілактична діяльність Національної поліції України, що уповноважена здійснювати з'ясування причин та умов, які спонукають порушника до вчинення правопорушень у сфері економіки, застосовувати заходи для їхнього усунення. До важливих функцій цього суб'єкта профілактики слід віднести [319] формування нормативно-правової основи боротьби з такими правопорушеннями, автоматизованих інформаційних систем, що допомагають правоохоронній діяльності, оперативно-пошукових обліків, систематизацію, дослідження й оцінювання інформації задля запобігання вчиненню деліктів у цій сфері, підготовку інформаційно-аналітичних документів, внесення пропозицій, які сприятимуть прийняттю ефективних профілактичних заходів, контролю за реалізацією профілактичних заходів, тощо [322].

З метою удосконалення правового статусу Національної поліції України як суб'єкта профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері, слід внести зміни до Закону України «Про Національну поліцію» від 02 липня 2015 року № 580-VIII [323], зокрема, серед профілактичних превентивних заходів, що реалізуються Національною поліцією та визначені ст. 31 цього закону, слід закріпити такі, як: перевірка фактичної наявності матеріальних, грошових

цінностей, цінних паперів; обстеження та опечатування комерційних, виробничих та інших приміщень, складів, кас, сховищ підприємств, установ, організацій, де зберігаються документи, фінансово- та товарно-матеріальні цінності; вилучення документів фізичних та юридичних осіб, щодо яких наявні ознаки підроблення, речі, предмети і речовини, вилучені з цивільного обігу і перебувають у громадян без спеціального дозволу.

Доповнення ст. 31 цього закону дасть змогу посилити профілактичні функції Національної поліції з метою підвищення якості протидії правопорушенням фінансово-економічного характеру.

З метою деталізації запропонованих змін розроблено проект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про Національну поліцію» від 02 липня 2015 року № 580-VIII (додаток В).

Водночас, слід наголосити на слушності окремих міркувань про доцільність подальшого чіткого розмежування повноважень Національної поліції та новоствореного Бюро економічної безпеки України [324]. Останнє повинно стати потужним превентивним органом, наділеним, здебільшого, аналітичними повноваженнями щодо економічних процесів, здатним обробляти складну та об'ємну інформацію фінансово-економічного характеру.

Натомість Національна поліція може стати суб'єктом запобігання адміністративним деліктам, що не потребують спеціальних методик протидії, пов'язаних з складним інформаційним та аналітичним супроводом. Вона володіє широким колом профілактичних функцій, що є вагомим чинником належної протидії фінансово-економічним деліктам.

Загалом профілактика правопорушень у податковій сфері проявляється через застосування різних державних і громадських заходів, які спрямовуються на нейтралізацію причин, умов деліктної діяльності щодо справляння та адміністрування сплати податків, зборів, забезпечення втілення прав платників податків і зборів, правосуб'єктності контролюючих органів та

суб'єктів адміністрування податків, зборів.

При цьому важливими є як заходи державних органів, громадськості щодо формування правової свідомості платників податків і зборів, поширення знань щодо правових вимог до організації сплати податків та зборів в Україні, так і спеціальних заходів фіскальних органів та органів податкового контролю щодо попередження та припинення деліктної поведінки в податковій сфері, щодо послаблення і нейтралізації причин і умов такої їх поведінки, певних її видів чи окремих деліктів податкового характеру.

Основним нормативно-правовим підґрунтям залучення громадськості до профілактики правопорушень в податковій сфері є Постанова Кабінету Міністрів України «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» від 03 листопада 2010 р. № 996, де серед повноважень Громадської ради визначено проведення громадського моніторингу врахування владою пропозицій та зауважень громадськості, забезпеченням прозорості діяльності суб'єктів публічного управління, контроль за виконанням вимог щодо запобігання корупції [325].

У податковій сфері діє Громадська рада при Державній податковій службі України, що серед запланованих заходів у плані роботи на 2020 рік передбачила надання пропозицій ДПС України щодо подолання проблем адміністрування податків, інших платежів, співпрацю з громадською радою при Міністерстві фінансів України щодо захисту платників податків, здійснення аналізу стану декларування, сплати податків і зборів на підставі даних ДПС України, функціонування СМКОР та СЕАРП, стану відшкодування ПДВ, боротьби з податковими правопорушеннями, розгляд відповідних звернень платників податків, громадськості з питань податкових правовідносин [326]. Усі ці заходи, безумовно, справляють вагомий профілактичний вплив на податкові правовідносини та служать стримуючим чинником для деліктної поведінки посадових осіб податкових органів.

Крім того потужними суб'єктами профілактичного впливу є й громадські

організації, об'єднання, серед яких Український союз промисловців і підприємців, Спілка українських підприємців, та інші представники громадськості.

Слід згадати поширену в демократичних країнах практику формування спеціальних органів, важливим завданням яких є протидія деліктам у податковій сфері. У США створено Службу внутрішніх доходів, яка виступає як підрозділ Міністерства фінансів, у Австралії діє Центр щодо збору та обробки інформації про фінансові операції. Комітет державного контролю Республіки Білорусь є головним суб'єктом фінансових розслідувань у Республіці Білорусь [235, с. 129].

Важливо, що у структурі таких органів діють спеціальні інформаційно-аналітичні підрозділи, які допомагають аналізувати і співставляти значний об'єм інформації, що отримується від фінансових і правоохоронних органів [327, с. 89].

Реалізуючи заходи податкового контролю, суб'єкти його здійснення спрямовують свою діяльність на перевірку законності, доцільності і ефективності формування грошових фондів, контролю за належністю процедури організації обліку об'єктів оподаткування, обчисленням та сплатою податків зборів, виявлення відхилень в процесі реалізації податкових норм, з'ясування змісту несприятливих результатів неналежного виконання податкового законодавства. При цьому стосується податковий контроль сфер дотримання податкового законодавства, нарахування податків, зборів та інших обов'язкових платежів, якості та ретельності ведення обліку об'єктів оподаткування та ведення податкової звітності, своєчасності та повноти сплати податків, зборів та інших обов'язкових платежів, накладення фінансових та адміністративних стягнень [328, с. 61-62].

Деякими авторами наголошується, що функціями податкового контролю є фіскальна щодо формування грошових фондів, контрольна, що дає реалізувати контроль за нарахуванням та сплатою податків та стимулююча.

Останню тісно пов'язують зі забезпеченням виконання податкового законодавства на основі комплексу запобіжних заходів [328, с. 65]. Вона відіграє особливе значення для профілактики правопорушень у податковій сфері, оскільки дає змогу через роз'яснення, консультації в процесі здійснення податкового контролю скорегувати протиправну діяльність, зорієнтувати суб'єктів господарювання на дотримання вимог податкового законодавства.

На думку В. Пивоварова, В. Хоменка, зниження деліктності щодо певної сфери суспільних відносин економічного, в тому числі фінансового, характеру можливе не лише за умови застосування адміністративно-обмежувальних заходів, а здебільшого заходів економічно-ліберального характеру. Саме останні є запорукою стабільної економічної політики, досягнення її стратегічних орієнтирів [329, с. 146].

Вони наголошують на потребі застосування інститутів альтернативного (відновного) правосуддя, звільнення від юридичної відповідальності за ухилення від сплати податків та зборів за умови погашення заборгованостей щодо їхньої сплати та відшкодування шкоди, завданої несвоєчасним виконанням таких зобов'язань [330, с. 35-36].

Такий ліберальний підхід здатен справляти позитивний вплив на потенційних правопорушників та водночас забезпечувати розуміння невідворотності покарання та обов'язку понести економічні, фінансові обмеження за вчинення деліктів у фінансовій сфері. Водночас при застосуванні таких заходів надзвичайно важливим є індивідуальна профілактична робота щодо запобігання вчиненню таких правопорушень надалі [331, с. 191-192].

Дехто з авторів прямо виділяє профілактичну функцію податкового контролю поряд з обліковою, інформаційною та контролюючою. Вони наголошують, що профілактична функція стосується попередження та припинення правопорушень в податковій сфері. Форами реалізації такого контролю як засобу профілактичного впливу є податковий облік, податкова

перевірка (камеральна, документальна (планова, позапланова, виїзна, невиїзна), фактична) та горизонтальний моніторинг [332].

При цьому важливим документальним адміністративно-правовим засобом профілактичного впливу, що реалізується в ході здійснення податкового контролю є акт документальної перевірки, що складається податковим органом задля фіксації в адміністративно-правовому порядку факту ухилення платника податків від їхньої сплати. Його вагома роль зумовлена комплексністю висвітлення в ньому самого факту правопорушення, посиленням на докази протиправної діяльності, розрахунки донарахованих сум, пені, відомостей про платоспроможність платника, тощо. Цей документ містить посилення на первинні документи, звіти, розрахунків та інші документи, які відображають обставини, які впливають на зміст ухваленого рішення за результатами перевірки [333, с. 12-13] та є підставою формування заходів щодо усунення причин та умов правопорушення і застосування юридичної відповідальності до платника податків та зборів.

Проведення податкової перевірки нерозривно пов'язане з аналізом дотримання платником податків принципів формування фінансової звітності. Серед таких П. Цимбал виокремлює принципи однозначного підходу (до визначення об'єктів контролю, одиниць виміру, іншої інформації), доречності як запоруки ретроспективного та перспективного аналізу діяльності господарюючих суб'єктів, достовірності, що є свідченням відсутності прорахунків та перекручень інформації, зіставності (дає можливість порівнювати інформацію з даними інших господарюючих суб'єктів, з даними попередніх періодів), доступності (зрозумілості для органів контролю та користувачів) [333, с. с. 53-54; 334, с. 20].

Профілактична мета реалізується через цілу низку функцій, які реалізуються контрольно-ревізійними органами. Серед таких перевірка документації, звітів, кошторисів, фактичної наявності товарно-матеріальних цінностей, сировини, припинення фінансових операцій суб'єктів

господарювання у банківських установах, опечатування складських приміщень, кас, архівів, вилучення документів, тощо.

З профілактичною метою ці органи можуть звертатися задля отримання потрібної інформації до НБУ, комерційних банків, кредитних установ, отримувати документи про результати розрахунків, наявні грошові кошти та зміст банківських операцій, тощо.

Наприклад, серед повноважень Державної податкової служби України, визначених Положенням про Державну податкову службу України, затвердженим Кабінетом Міністрів України 6 березня 2019 р. № 227, є низка тих, що мають профілактичний зміст.

Серед таких є реалізація контролю щодо правомірності бюджетного відшкодування ПДВ, за дотриманням виконавчими комітетами органів місцевого самоврядування процедури обліку податків та зборів, перерахування коштів до бюджету; своєчасністю подання податкової звітності суб'єктами господарювання, серед якої декларації, розрахунки податків, зборів, платежів, достовірністю і повнотою нарахування і сплати податків, зборів, платежів. Важливим є здійснення контрольних заходів щодо реалізації арешту майна платників податків, які мають заборгованість щодо їх сплати, зупинення банківських операцій видаткового характеру; щодо дотримання господарюючими суб'єктами, які займаються роздрібною торгівлею тютюновими виробами та алкогольними напоями, вимог, що стосуються розміру максимальних роздрібних цін щодо таких товарів; щодо дотримання термінів здійснення розрахунків в іноземній валюті, тощо.

З профілактичною метою Державна податкова служба України гарантує запровадження, технічний супровід інформаційно-телекомунікаційних систем і технологій. Нею реалізується автоматизація процесів у сфері оподаткування, організовується запровадження системи електронних сервісів для підприємців, було створено електронні кабінети платників податків.

З метою запобігання вчиненню можливих деліктів ДПС України здійснює

надання індивідуальних податкових консультацій, інформаційно-довідкових послуг щодо змісту законодавства у сфері оподаткування в рамках наявної компетенції [335].

Задля цілісного розуміння змісту профілактики правопорушень у податковій сфері важливим є визначення причин та умов вчинення таких різновидів деліктної діяльності, на профілактику яких скеровується профілактичний вплив. Перші є відображенням обставин, які детермінують таку діяльність, тоді як другі – полегшують її реалізацію, забезпечують досягнення цілі такої діяльності та приховання її слідів.

Визначаючи у ст. 245 КУпАП завдання провадження в справах про адміністративні правопорушення, законодавець особливу увагу приділив виявленню причин та умов, що сприяють вчиненню адміністративних правопорушень, та запобіганню правопорушенням загалом. А у ст 282 КУпАП регламентовано можливість органу (посадової особи), що розглядає справу, ідентифікувавши причини і умови здійснення адміністративного проступку, вносити до відповідного органу публічного управління, посадової особи, громадської організації пропозиції щодо застосування заходів задля усунення таких причин і умов. Формою такого звернення може бути відповідне подання правоохоронного органу як процесуального акту, який містить рішення, щодо застосування таких заходів профілактичного впливу [336, с. 122].

Воно повинно ґрунтуватися лише на об'єктивно встановлених фактах, не дублювати вимог нормативних актів суб'єктів податкового контролю та інших органів публічного управління; відповідати моральним та етичним засадам, дієвими [336, с. 121-122].

Д. Хандусенко зазначає про наявність суб'єктивних та об'єктивних умов вчинення таких правопорушень, на нейтралізацію яких повинен скеровуватися профілактичний вплив. Серед суб'єктивних автор визначає негативні психологічні і моральні якості особи, що зумовлюють її протиправну

поведінку, визначають суспільну орієнтацію, діяльність, формують атмосферу, сприятливу для досягнення протиправної мети [337, с. 157-161].

Як зазначає О. Магопець, умови формування податкової девіації проявляються через середовище, яке деформує потреби, установки, психофізіологічний і психологічний стан людини [338, с. 160-165].

Серед таких суб'єктивних умов слід відзначити меркантильну мотивацію до протиправного збагачення, правовий нігілізм, недоліки в діяльності посадових осіб, що реалізують адміністрування податків та зборів [337, с. 157-161].

Зокрема правовий нігілізм у сфері оподаткування є результатом формування соціальних відносин, зумовлюється багатьма негативними суспільними причинами і наслідками, негативними тенденціями щодо політиканства і популізму в управлінських процесах, тощо [339], негативним іміджем контролюючих органів в податковій сфері, наявними фактами корупції в системі цих органів.

Задля його подолання вкрай потрібно удосконалення роботи суб'єктів податкового контролю щодо інформування платників податків з питань податкового контролю, діяльності суб'єктів його реалізації, про результати протидії резонансним прикладам правопорушень у податковій сфері, зокрема про знищення тіньових схем мінімізації податкових зобов'язань, результати податкових перевірок, зміст найпоширеніших проступків в податковій сфері, результати притягнення до відповідальності [291].

Об'єктивними умовами вчинення досліджуваних проступків визнано соціальні чинники, протиріччя, що не залежать від суб'єктивних характеристик особи, її свідомості, волі. Серед найважливіших слід відзначити недоліки законодавчого характеру, прогалини відомчого контролю та діяльності правоохоронних органів, недоліки обліку, зберігання, охорони товарно-матеріальних цінностей, тощо [337, с. 160].

Задля їхнього подолання вкрай важливим є застосування заходів

загальносоціального запобігання щодо вказаних деліктів. До таких відносять зміцнення фінансової системи, виваженість та обґрунтованість податкової політики загалом, проведення експертизи нормативних актів у сфері підприємницької діяльності щодо можливих ризиків виникнення деліктів у фінансового характеру [331, с. 191-192], формування довгострокових планів економічного розвитку країни [341, с. 7].

Прикладом об'єктивної умови, що зумовлює деліктну поведінку у податковій сфері є наявна практика визначення для податків і зборів різних строків податкової звітності, ускладнення процедури звітності, її переобтяження, що зумовлює потребу багаторазового збільшення кількості відвідувань платниками податків податкового органу і відповідні витрати робочого часу інспекторів на приймання звітності [333, с. 21].

Не менш важливим є встановлення причин деліктної поведінки у податковій сфері. Дуже часто причиною вчинення податкових правопорушень є відсутність спеціальних правових знань щодо порядку реалізації податкових прав та обов'язків, здійснення податкових процедур. Відповідно важливими є доступність інформації щодо організації податкових правовідносин, здійснення податкового контролю, доступність консультаційних послуг фіскальних органів, спеціальних тренінгів та індивідуальних навчальних програм для платників податків.

Досліджуючи деліктність у податковій сфері авторами відзначається, що на неї негативно впливає формалізм у роботі податкових органів та «гонитва» за показниками, дублювання функцій та відсутність реальної міжвідомчої співпраці та суперництво між підрозділами правоохоронних органів і іншими відомствами та службами, неузгодженість роботи правоохоронних і контролюючих органів, недостатній фаховий рівень співробітників, нерівномірний поділ навантаження [333, с. 12-13; 342, с. 141].

Загалом причини таких деліктів автори класифікують на економічні, нормативно-правові, соціально-психологічні і організаційні [337, с. 160] або

політичні, економічні, моральні та технічні [343, с. 154].

Серед таких причин виокремлюють проблеми усієї фінансової системи; порушення механізму ціноутворення, невважені зміни законодавства, в тому числі й щодо системи і структури звітності, деформацію моральних цінностей, незадовільний стан бухгалтерського обліку, звітності суб'єктів господарювання, некомпетентність посадових осіб; проблеми в організації перевірок господарюючих суб'єктів [337, с. 160].

У. Олійник, розмірковуючи над причинами виникнення податкових правопорушень, приходять до висновку, що економічні причини зумовлені необґрунтованим розміром податкових ставок, відсутністю диференційованого підходу до різних платників податків та їх спроможності сплачувати визначений розмір податкових ставок. Моральними причинами автор називає низьку правову культуру, нігілістичне ставлення до всієї податкової системи [339].

Технічні причини авторами визначаються як такі, що зумовлені недосконалістю форм та методів контролю. Відсутність досконалих технічних механізмів реалізації податкового контролю податкових органів за господарчими операціями, що забезпечують змогу перевіряти достовірність бухгалтерської документації є важливими технічними причинами вчинення досліджуваних деліктів [344, с. 52; 339].

П. Цимбал серед причин економічного характеру вирізняє недоліки функціонування банківської системи, неналежний рівень взаємодії банківських установ та правоохоронних органів; проблеми розрахунків із заборгованістю по заробітній платі, недоліки механізму ціноутворення. Доповнюють їх причини соціально-психологічного характеру, що відображають деструктивні тенденції щодо утвердження моральних і етичних цінностей в суспільстві, повазі до власності, відповідальності при сплаті платежів до бюджету. Натомість організаційними причинами він називає проблеми належної організації ведення бухгалтерського обліку та звітності

юридичних осіб; некомпетентність посадових осіб, наділених компетенцією у податковій та фінансовій сферах; проблеми реалізації контролю за відповідністю даних звітів реаліям фінансово-господарської діяльності господарюючих суб'єктів; недоліки організації перевірок, тощо [286, с. 12-13].

Задля покращення профілактичного впливу на податкові правовідносини слід визначити пріоритетні напрями потрібних правових та організаційних змін. Серед таких налагодження співпраці та покращення комунікації фіскальних органів з громадськими організаціями, підприємницькими об'єднаннями, правоохоронними органами, урізноманітнення форм і методів профілактичної роботи, розширення застосування методу переконання та стимулювання платників податків до законослухняної діяльності, інформаційних технологій для виявлення деліктної поведінки в податковій сфері, розширення форм та методик навчання посадових осіб, які забезпечують адміністрування податків та зборів, розробка та впровадження програм підвищення кваліфікації таких посадових осіб, зменшення навантаження та сприяння подоланню «професійного вигорання» в ході виконання ними службових обов'язків, тощо.

О. Магопєць слушно зазначає, що подолання передумов формування податкових девіацій можливе завдяки формуванню якісного законодавства у сфері податків, зниженню податкових ставок, збалансуванню розмірів податків та штрафних санкцій за їх несплату, спрощення порядку адміністрування податків, покращенню протидії податковим правопорушенням, забезпеченню розуміння платниками податків невідворотності покарання і формування податкової етики [338, с. 165].

Вагому роль у профілактичній роботі податкових органів щодо податкових правопорушень відіграє проведення спеціальних семінарів та практикумів (тренінгів) із платниками податків. Зокрема у 2019 році вони проводилися щодо новацій податкового законодавства, оподаткування заробітної плати, податкової соціальної пільги, рентної плати за спеціальне

використання води, електронних сервісів, легалізації трудових відносин, запобігання корупції, адміністрування ПДВ, порядку реєстрації платників податків, спрощеної системи оподаткування, податку на доходи фізичних осіб, єдиного внеску на обов'язкове державне соціальне страхування та інших питань [345].

Також окремими науковцями наголошується на потребі посилення впливу на роботу контролюючих органів інститутів громадянського суспільства, проведенні громадської експертизи нормативних та регуляторних документів, потребі приділити увагу питанню збалансування позицій контролюючих органів та представників бізнесу, посилення ролі громадських рад, які можуть бути ефективним майданчиком задля налагодження партнерських відносин з громадськістю, отримання зворотного зв'язку з платниками податків, реалізації незалежного контролю, тощо [346, с. 23-27], розширенні консультативно-інформаційної роботи з посиленням ролі відповідних підрозділів контролюючих органів, що сприятиме усуненню проблем в тлумаченні норм податкового права, дозволить перетворити Державну податкову службу України у консультативно-сервісну [347].

І. Гриджук, В. Єгарміна наголошують на потребі формування у платників податків відчуття соціальної відповідальності, усвідомлення важливості та розуміння необхідності добровільної сплати податків. Досягнення цієї мети може завдяки укріпленню публічно-сервісних функцій фіскальних органів, покращення діалогу з підприємницькими структурами, гарантування правових можливостей платників податків і дотримання вимог податкового законодавства учасниками податкових правовідносин, забезпечення рівних для платників податків і зборів умов і усунення чинників, що зумовлюють формування привілейованого становища окремих з них [348, с. 166-167].

При цьому автори наголошують на потребі запровадження для сумлінних платників податків спеціальних процедур розстрочки платежів, можливості укладення мирової угоди задля продовження підприємницької діяльності і

збереження робочих місць [347].

Слід погодитися, що особливо важливе значення в сучасних умовах для запобігання та припинення податкових правопорушень має впровадження спеціальних інформаційно-аналітичних систем у податковій сфері. Зокрема задля виявлення платників податків, котрі ухиляються від їхньої сплати, було зrealізувано автоматизовану інформаційно-аналітичну систему «Вибір об'єкта». Вона дає змогу ідентифікувати суб'єктів господарювання, діяльність яких має ознаки протиправної, такої, що порушує податкове законодавство. Впровадження такої системи здатне служити допоміжним ресурсом у виявленні фіктивних підприємств; тих, які порушують податкову дисципліну, не дотримуються вимог щодо повноти і своєчасності сплати податків і зборів; проводять незаконні операції з валютними рахунками; виявляти факти тіньової діяльності [347].

Впровадження інформаційно-аналітичних систем збору інформації про деліктну діяльність є вкрай потрібною задля профілактики правопорушень в податковій сфері. Розширення можливостей комп'ютерної обробки інформації про об'єкти податкового контролю, ризики в податковій сфері, причини та умови можливих правопорушень є запорукою ефективної протидії деліктам податкового характеру.

Разом з тим, як зазначають науковці, важливо удосконалити процедуру обліку платників податків, уніфікувати форму звітності, розширення переліку електронної звітності [333, с. 21-22].

При цьому цілком слушними є твердження науковців, що ефективність використання такої автоматизованої системи потребує ретельного виконання низки умов, до яких слід віднести уніфікацію використання джерел інформації, класифікаторів, міжнародних стандартів у цій сфері задля дотримання Програми переходу України на міжнародну систему статистики і обліку, удосконалення та розширення інформаційного забезпечення такого процесу через удосконалення нормативно-правової основи використання та

широкого представлення інструктивно-методичних матеріалів. При цьому профілактична робота повинна ґрунтуватися на консолідованій інформації податкових органів, платників податків, органів публічного управління різного рівня, правоохоронних, митних органів, органів статистики, банківських і фінансово-кредитних установ, фондів державного і комунального майна [347; 349, с. 67-74].

Уже здійснено низку кроків задля інформатизації процесів податкового обліку та контролю, що справляє вагомий вплив на профілактику деліктів у податковій сфері. Так діють електронні сервіси: спеціалізоване клієнтське програмне забезпечення «Єдине вікно подання електронної звітності», інформаційно-телекомунікаційна система «Електронний кабінет», тощо. Зокрема таке програмне забезпечення міститься на вебпорталі ДПС. Послуга «Електронний кабінет» реалізується через вхід за адресою: <http://cabinet.tax.gov.ua>, а також через офіційний вебпортал ДПС. Саме вона дає можливість відправляти листи до органів податкового контролю, мати доступ до власних реєстраційних і облікових даних, даних інтегрованих карток, отриманих документів і поданої звітності, отримувати витяги з приводу стану розрахунків з бюджетами та цільовими фондами, довідки про відсутність заборгованості з платежів, створювати і надсилати електронні документи (які стосуються звітності податкового, статистичного характеру, здійснених внесків щодо загальнообов'язкового державного соціального страхування) [350].

Особливої уваги заслуговує консолідація інформації, що отримується в рамках податкового контролю. Так, у податковій сфері отримання інформації відбувається в результаті функціонування самої системи органів державної податкової служби, від платників податків і зборів та від організацій, які залучені до процесу справляння податків і зборів. Інформаційна система зіставлення цих даних здатна забезпечити можливість виявлення фактів можливих правопорушень та вироблення заходів щодо протидії ним [333, с.

12-13]. Особливо важливо консолідувати інформацію податкових органів та банківських установ. Ці установи повідомляють податкові органи про відкриття або закриття банківських рахунків протягом п'яти днів з моменту такої операції. Вони видають податковим органам довідки щодо операцій з рахунками впродовж п'яти днів після отримання мотивованого запиту податкового органу, тощо [333, с. 12-13]. Тобто саме ними на ранніх стадіях можуть виявлятися правопорушення в податковій сфері.

Говорячи про профілактику правопорушень в податковій сфері, слід звернути увагу на їхній взаємозв'язок з проявами корупційної поведінки посадових осіб контролюючих органів. На думку вчених, наявність контрольних повноважень є традиційно сприятливим чинником щодо виникнення корупції.

Важливим є збільшення зусиль та розробка спеціальних заходів щодо подолання корупції в податкових органах. На думку низки вчених цьому сприяють процедури декларування майна, доходів, витрат, зобов'язань фінансового характеру посадових осіб і членів їхньої сім'ї, автоматизації процесів податкового контролю та адміністрування сплати податків та зборів; удосконалення електронних сервісів, зменшення потреби персональних контактів в процесі податкової діяльності між платниками та посадовими особами контролюючого органу; покращення внутрішньої мотивації посадових осіб щодо законслухняної поведінки, високий рівень знань платників податків в податковій сфері, покращення громадського контролю; подолання вибірковості застосування антикорупційного законодавства, тощо [351, с. 190-193; 352; 353, с. 269-270].

Також, на думку М.І. Мельника та І.В. Лещуха, важливим є реалізація внутрішнього антикорупційного контролю в межах податкових органів, проведення спеціальних перевірок щодо цього, ретельна перевірка претендентів на зайняття посад у податковому органі, достовірності інформації, яка зазначена у декларації про доходи, усунення вимог щодо

планових показників надходжень від штрафів за результатами податкового контролю, застосування суворих покарань до посадових осіб, які порушують вимоги закону у сфері корупції, що супроводжується конфіскацією цінностей, грошових коштів, поширення інформації про виявлені факти корупції та внесенні відомостей до Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні правопорушення для недопущення таких осіб до займання будь-яких державних посад у майбутньому [353, с. 269-270].

Зокрема задля добросовісного і професійного виконання посадових обов'язків працівниками органів ДПС, укріплення нетерпимості до будь-яких проявів корупційної діяльності було розроблено Правила етичної поведінки в органах Державної податкової служби, що були затверджені наказом ДПС від 02.09.2019 № 52 [354].

Прикладом активної боротьби з фактами корупційних дій у податковій сфері як чинника, що впливає на них у сфері податкових правопорушень, є робота Управління з питань запобігання та виявлення корупції. На нього покладено реалізацію заходів з метою попередження, виявлення, припинення деліктів, пов'язаних з корупційною діяльністю серед посадових осіб органів ДПС. Серед даних ДПС, що представлені на відомчому сайті, постійно розміщується інформація щодо способів комунікації з Управлінням з питань запобігання та виявлення корупції ДПС з метою боротьби з незаконною діяльністю працівників ДПС [355].

В аспекті здійснюваного дослідження слід згадати потребу адаптувати в Україні стандарти протидії податковим правопорушенням, що знайшли своє застосування у розвинутих країнах.

На шляху посилення протидії проступкам, що стосуються системи оподаткування, Україною було проголошено намір долучитися до системи обміну податковою інформацією. Це важлива запорука посилення профілактичного впливу на сферу оподаткування та покращення аналітичної обробки інформації у цій сфері задля виявлення

ризиків, що здатні їй заподіяти шкоду. Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) сформувала у 2013 р. План протидії розмиванню бази оподаткування та виведенню прибутку з-під оподаткування (План BEPS). Підтримання її Україною є важливим чинником виявлення підприємств, що ухиляються від сплати податків, покращення валютного регулювання та профілактики деліктів у сфері оподаткування [356].

Таким чином профілактика правопорушень у податковій сфері засобами адміністративного права потребує скоординованої діяльності суб'єктів податкового контролю, правоохоронних органів та громадськості задля нейтралізації економічних, правових, моральних, організаційних, технічних та інших причин вчинення деліктів, що стосуються порушення порядку справляння та адміністрування сплати податків, зборів, порядку реалізації прав платників податків і зборів, прав, обов'язків, компетенції контролюючих органів та суб'єктів адміністрування податків, зборів, іншого порушення податкового законодавства.

При цьому адміністративно-правові засоби постають системою субстанційних (адміністративно-правові норми щодо профілактики деліктів в податковій сфері, акти індивідуальної дії щодо потенційних правопорушників (регулятивні та охоронні акти)) та діяльнісних інструментів, що реалізуються в комплексі з заходами організаційного, управлінського та морально-виховного, технічного та іншого характеру.

3.4 Профілактика фінансових правопорушень у митній сфері засобами адміністративного права

Митна сфера є однією з пріоритетних для розвитку держави, визначає її економічні, бюджетні можливості, фіскальні, соціальні інтереси, стан національної безпеки. Попри свою важливість ця сфера відзначається великою кількістю порушень, які негативно впливають на економіку країни, фінансову

систему і зовнішньоекономічну діяльність. Тому на часі визначення ефективного комплексу заходів щодо детермінації порушень митних правил та нейтралізації причин і умов їх вчинення, вироблення засобів протидії ним [357, с. 68].

Як відзначають вітчизняні науковці, митні правопорушення тісно пов'язані з переміщенням через митний кордон товарів з приховуванням від митного контролю, відзначаються високим рівнем організованості, технічної підтримки, наявністю регіональних і міжнародних зв'язків [358, с. 74-81].

У своєму дисертаційному дослідженні І. Яромій слушно зазначає, що бажання забезпечити встановлений в державі порядок у сфері митного регулювання є умовою формування потреби правової охорони відносин щодо переміщення матеріальних цінностей через митний кордон. Таким чином держава визначає межу дозволеної поведінки, формулює вимоги щодо утримання від дій, що порушують визначені нею правила у сфері митної справи, за порушення яких застосовуються заходи державного примусу [359, с. 57].

У ст. 458 Митного кодексу порушення митних правил віднесено до адміністративних правопорушень, які відзначаються протиправністю, винністю, посяганням на встановлений чинними нормативно-правовими актами України порядок переміщення через митний кордон України товарів, транспортних засобів, пред'явлення для митного контролю і оформлення, а проведення операцій щодо товарів, які знаходяться під митним контролем чи контроль щодо яких реалізується митними органами. За їхнє вчинення цим кодексом передбачено адміністративну відповідальність [270].

Правопорушення в митній сфері завдають значної шкоди інтересам економічного, фінансового, соціального, комерційного характеру держав, залучених до імпорту, експорту, транзиту товарів [360, с. 15].

Глава 68 Митного кодексу України визначає різновиди порушень митних правил, серед яких порушення режиму зони митного контролю, недоставлення

товарів та документів до митного органу призначення, видача їх без дозволу митного органу або втрата, порушення порядку проходження митного контролю в зонах (коридорах) спрощеного митного контролю, недекларування товарів, транспортних засобів комерційного призначення, пересилання через митний кордон України у міжнародних поштових та експрес-відправленнях товарів, заборонених до такого пересилання, перешкоджання посадовій особі митного органу в доступі до товарів, транспортних засобів, документів та багато інших [270].

Дехто з науковців пропонує поділяти ці делікти на проступки фіскального та нефіскального характеру [261, с. 162].

Окремими авторами такі проступки у митній сфері класифіковано на кілька блоків, зокрема проступки у місцях переміщення предметів через митний кордон (ст. 468, 469, 471 МКУ), які вчиняються у зв'язку з оформленням митних документів (ст. 472, 474 МКУ); стосуються порушення термінів доставлення товарів й документів у митницю призначення (ст. 470, 473, 475 МКУ), які стосуються митних режимів (ст. 477-481 МКУ) та проступки, які пов'язані з ухиленням від сплати митних платежів (ст. 483-485 МКУ) [362, с. 107].

В аспекті здійснюваного дисертаційного дослідження на особливу увагу заслуговує остання група проступків, що стосується фінансових правовідносин. Так у МКУ визначена низка правопорушень, які стосуються не лише порядку процедур митного контролю і оформлення, але й завдають шкоди фінансовим інтересам України. Для прикладу, такими порушеннями є недекларування товарів, транспортних засобів комерційного призначення, неподання органу доходів і зборів звітності щодо товарів, які перебувають під митним контролем, порушення порядку зберігання товарів на митних складах та здійснення операцій із цими товарами, переміщення або дії, спрямовані на переміщення товарів через митний кордон України з приховуванням від митного контролю, переміщення або дії, спрямовані на переміщення товарів,

транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України поза митним контролем, дії, спрямовані на неправомірне звільнення від сплати митних платежів чи зменшення їх розміру, а також інші протиправні дії, спрямовані на ухилення від сплати митних платежів.

Митні правопорушення загалом, як і митні правопорушення фінансового характеру є специфічною групою деліктних проявів. Їх специфіка зумовлена тим, що вони, як правило, є продовженням ланцюга іншої протиправної діяльності щодо здійснення фіктивної діяльності, порушення порядку здійснення ЗЕД та підприємницької діяльності, зокрема зайняття окремими видами підприємництва без належних дозвільних документів, ліцензій, тощо [363, с. 452].

Серед об'єктивних причин деліктної поведінки у митній сфері науковцями виокремлено відсутність стабільності економічної, політичної, соціальної системи держави; оптимальності правового забезпечення митно-правових відносин, наявність колізій та можливість неоднозначного трактування окремих правових норм у митній сфері; недоліки та недостатня ефективність систем державного і громадського контролю у митній сфері. Серед суб'єктивних причин виокремлюють недостатність рівня правосвідомості, правової культури членів суспільства, що зумовлює деліктну поведінку; соціальну нерівність, недостатність соціального забезпечення населення, що зумовлює поведінкові та моральні відхилення, укорінення моделей і механізмів позаправового вирішення конфліктних ситуацій [69, с. 12].

Вагома частина правопорушень в митній сфері пов'язана з невиконанням вимог митно-тарифного регулювання ЗЕД.

Перебування під митним контролем та митне оформлення пов'язане з реалізацією митно-тарифного регулювання та сплатою податків та зборів за переміщення товарів через митний кордон. Тому вчинення правопорушень у митній сфері завдає фінансової шкоди державі.

Митно-тарифному регулюванню відведено особливе місце в економічній сфері, скільки воно визначає ЗЕД в державі, здійснює вагомий вплив на фінансову систему країни загалом. Інструментами митно-тарифного регулювання стають механізми визначення розміру мита, митної вартості, країни походження товару, коду товару відповідно до товарної номенклатури ЗЕД [364, с. 31, 61].

Безпосереднє втілення заходів митно-тарифного регулювання покладено на митні органи, що є основними суб'єктами застосування заходів тарифного і нетарифного регулювання при переміщенні товарів через митний кордон держави [223, с. 50-51; 365].

Митні органи виконують роль центральної ланки системи профілактики деліктів митного характеру. Вони реалізують різноманітні форми та методи роботи задля досягнення належного рівня ефективності профілактичної роботи [69, с. 13].

Саме вони перевіряють вірність декларування товарів, дотримання порядку визначення митної вартості товару, країни походження, коду товару відповідно до УКТ ЗЕД, дотримання процедури сплати обов'язкових платежів (мита, ПДВ, акцизного збору, митних зборів, тощо).

З метою посилення повноважень Державної митної служби України щодо профілактики адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері слід внести зміни до Положення про Державну митну службу України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 р. № 227 [366].

Зокрема у пункті 4 частину 29 вказати на потенційну можливість Державної митної служби України здійснювати профілактику адміністративних правопорушень та злочинів, що вчиняються під час застосування законодавства з питань митної справи, щодо сплати податків та митних платежів під час переміщення товарів через митний кордон України, контрабанди, виявляти причини та умови, що сприяли вчиненню контрабанди

та інших правопорушень у сфері митної справи, вживати заходів до їх усунення.

Внесення таких змін розширить профілактичні повноваження цього органу публічного управління.

З метою забезпечення наочності відповідних змін розроблено проект постанови Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до Положення про Державну митну службу України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 р. № 227» (Додаток Г).

Дуже часто профілактичний вплив справляється на діяльність та морально-психологічні аспекти роботи працівників митних органів задля запобігання вчинення ними деліктів у митній сфері. Вони реалізуються на підставі Положення про профілактику правопорушень, пов'язаних із здійсненням службової діяльності працівниками митної служби України від 24 травня 2004 р. [183].

Реалізація профілактичних заходів у цій сфері повинна виходити з потреби максимального гарантування законності в ході їх реалізації повноти й достовірності інформації щодо можливого делікту, потенційного правопорушника та його особистісних характеристик, співмірності видів, форм і методів профілактичного впливу. Ця інформація ретельно перевіряється працівниками митної служби шляхом службової перевірки та подальшого оформлення службової чи доповідної записки. Правопорушник має змогу з результатами перевірки ознайомитися та надати письмові пояснення. Відповідні пояснення та аргументація відмови від підпису доповідної записки повинні бути додані до справи [183].

Суб'єктами профілактичного впливу також є правоохоронні органи, зокрема органи внутрішніх справ, СБУ, прикордонні й податкові органи. Одним з найважливішим завданням щодо посилення профілактичної роботи у митній сфері є налагодження достатнього рівня їх взаємодії та координації роботи щодо профілактики правопорушень митного характеру [69, с. 13].

Задля оперативного реагування на факти можливого вчинення правопорушень у митній сфері у системі митних органів сформовано спеціальні телефони довіри, що працюють цілодобово і куди надходить інформація про можливе вчинення протиправних діянь, корупційні дії, неналежну та незаконну діяльність працівників митних органів. Будь-яка інформація, надана заявником, не може розголошуватися, якщо вона не має відношення до справи. Телефони довіри розміщені на спеціальних стендах для належного інформування в пунктах пропуску. На керівника митного органу покладено обов'язок оперативного реагування на факти повідомлень про деліктні діяння, інформування про них уповноважені суб'єкти та інші правоохоронні органи (протягом чотирьох годин після надходження інформації, не пізніше десятої години ранку наступного дня), їх обставини, осіб, котрі були причетні, положення нормативно-правових актів, причини деліктної поведінки. Як наслідок – проводиться службове розслідування, тематична перевірка, профілактичні заходи, покарання посадової особи чи завершення заходів щодо перевірки та визнання відсутності протиправних діянь [367].

З метою якісного реагування на потенційні делікти в митній сфері та реалізації профілактичних заходів спеціально уповноваженим органом державної влади у сфері митної справи приймаються нормативні акти задля реалізації відповідного плану дій. Зокрема Наказом Державної митної служби України «Про затвердження Плану діяльності Державної митної служби України на I квартал 2010 року» від 28 грудня 2009 № 1251 законодавцем була визнана потреба моніторити оперативну діяльність митних органів з приводу дотримання нормативних вимог чинних нормативно-правових актів, здійснення перевірок регіональних митниць, митних органів, розробки пропозицій щодо усунення причин деліктних діянь, оперативної обробки електронних копій ВМД, ретельної перевірки достовірності сертифікатів походження, правильності нарахування мита, визначення коду товару

відповідно до УКТЗЕД, визначення тенденцій встановлення рівня митної вартості, застосування автоматизованої системи управління ризиками, реалізації заходів взаємодії з іншими органами і службами задля запобігання вчинення деліктів. Особливу увагу приділено потребі формування ефективної системи зовнішніх комунікацій [368].

Важливим профілактичним потенціалом щодо деліктів у митній сфері наділена робота ДПС України та Національного банку України, що реалізують не лише контроль за поверненням валютної виручки від зовнішньоекономічних операцій, контроль за розрахунками в іноземній валюті, але є одними з головних гарантів платоспроможності держави; Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, що функціонує на основі положення про це міністерство, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2014 р. № 459 та забезпечує реалізацію єдиної митно-тарифної політики, розробляє заходи вдосконалення нормативно-правової основи здійснення митно-тарифного регулювання, здійснює розслідування задля виявлення фактів дискримінаційних чи недружніх дій щодо суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності України [366].

До прикладу, Національний банк проводить відповідно до Закону України «Про валюту і валютні операції» від 21 червня 2018 р. № 2473-VIII встановлення граничних строків розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів, мінімальні граничні суми операцій з експорту та імпорту товарів, тим самим він запобігає як незаконному виведенню валюти за кордон, так і вивезенню товарів без сплати митних платежів [369].

Національний банк, ДПС України відіграє важливу роль суб'єкта здійснення профілактики адміністративних проступків у сфері переміщення товарів та валюти через митний кордон, які здійснюються юридичними особами.

Зокрема у згаданому законі передбачена можливість у випадку

порушення резидентами строку розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів нарахування пені за кожний день прострочення в розмірі 0,3 відсотка суми неoderжаних грошових коштів за договором (вартості недопоставленого товару) у національній валюті або в іноземній валюті за курсом НБУ, встановленим на день виникнення заборгованості. Ст. 15 цього закону визначає систему додаткових заходів впливу, що можуть застосовуватися за порушення вимог валютного законодавства, серед яких письмове застереження, обмеження, зупинення чи припинення здійснення окремих видів валютних операцій; штрафні санкції; зупинення або відкликання (анулювання) ліцензії на здійснення валютних операцій [369].

При цьому посадові особи уповноважених установ чи юридичних осіб, які вчинили такі делікти, зобов'язані понести адміністративне покарання на підставі ст. 162-1 КУпАП «Порушення порядку здійснення валютних операцій» та ст. 166-5 КУпАП «Порушення банківського законодавства, законодавства у сфері державного регулювання ринків небанківських фінансових послуг, валютного законодавства, законодавства, яке регулює переказ коштів в Україні, нормативно-правових актів Національного банку України або здійснення ризикових операцій, які загрожують інтересам вкладників чи інших кредиторів банку».

Повноваженнями щодо складення протоколів про адміністративні проступки, визначені у ст. 162-1, 166-5 КУпАП, наділені органи державної податкової служби, державного фінансового контролю, а накладення стягнень належить до компетенції судових органів. При цьому заходи впливу за порушення вимог валютного законодавства застосовує Національний банк України, ДПС України.

Бажаючи комплексно вирішити проблему профілактики правопорушень у митній сфері державою неодноразово розроблялися спеціальні урядові програми, серед яких вдалими колись були Програма протидії контрабанді та захисту внутрішнього ринку на 2002-2005 рр., Державна програма

«Контрабанді – СТОП» на 2005-2006 рр. тощо [370].

Кількість порушень митних правил, які вчиняються в Україні і завдають шкоди державі і її фінансовим інтересам є доволі чисельною. Так упродовж 2018 року митними органами виявлено 48,9 тис. порушень митних правил. Вартість предметів правопорушень становила 3,4 млрд грн. Це на 51% більше за аналогічні показники 2017 року. При цьому вартість предметів правопорушення збільшилася практично удвічі. За результатами розгляду справ про порушення митних правил було тимчасово вилучено предметів на суму 914 млн. грн, зокрема промислових товарів на суму 568,6 млн грн, транспортних засобів на 149,9 млн грн, продовольчих товарів на 119,3 млн грн, валюти на 76 млн грн. Судовим органам було скеровано 6,2 тис. справ про порушення митних правил на суму 2,5 млрд грн. Стягнення у вигляді штрафу та конфіскації застосовано на суму 483,8 млн. грн [371].

При цьому прослідковується й подальша тенденція щодо збільшення кількості таких деліктних проявів. Протягом січня-березня 2019 року митниці виявили 9,3 тис. правопорушень в митній сфері з предметами цих проступків на суму 611 млн гривень, що більше на 30,2% порівняно з аналогічним періодом 2018 року. Митниці розглянули 8 тис. справ про порушення митних правил. Судами застосовано адміністративне стягнення у вигляді штрафу на суму 276,4 млн грн. До Держбюджету стягнуто майже 31,8 млн грн., що на 22,3% більше, ніж за січень-березень 2018 року [372].

Митні органи здійснюють контроль за сплатою податків та зборів при переміщенні товарів через митний кордон. До митних платежів, контроль за сплатою яких покладено на митні органи, слід виокремити мито, акцизний податок із ввезених на митну територію України підакцизних товарів, ПДВ, що справляється з увезених на митну територію України товарів та митні збори. Мито формує основу митно-тарифного регулювання та систематизоване у митних тарифах. Застосування ставок мита узалежнено від коду товару відповідно до товарної номенклатури, країни походження товару

та методів визначення митної вартості [364, с. 36].

Тому протиправна діяльність у митній сфері часто стосується спотворення інформації щодо цих складових митно-тарифного регулювання, подання неправдивої інформації щодо цього чи її неподання.

Держава, зважаючи на рівень її економічного розвитку, геополітичні чинники існування, географічне розташування, соціальну і ідеологічну специфіку, створює систему профілактичних заходів і заходів протидії митним проступкам [360, с. 15].

У вітчизняній літературі профілактику порушень митних правил визначають як багаторівневу систему заходів, що реалізуються державними, недержавними органами, підприємствами, установами та організаціями та громадянами щодо мінімізації та нейтралізації причин вчинення деліктів [373, с. 171-174], або як скоординовану діяльність різних гілок влади, підприємств, громадськості щодо застосування системи заходів задля припинення незаконного переміщення товарів через митний кордон, заборонених чи щодо переміщення яких є відповідні обмеження, застосування покарання, виявлення причин та умов скоєння таких деліктів та запобігання подальшому їх вчиненню [68, с. 95-101].

На нашу думку, профілактика фінансових правопорушень у митній сфері засобами адміністративного права є особливим напрямом протидії правопорушенням фінансового характеру та має на меті встановлення причин і умов вчинення таких адміністративних проступків митного та митно-тарифного характеру, нейтралізації чинників, які визначають таку діяльність як протиправну, реалізацію попереджувального впливу на митні та митно-тарифні відносини і здійснення попередження і припинення деліктів, що з ними пов'язані.

Правову основу профілактики фінансових правопорушень в митній сфері складають Міжнародна конвенція про взаємну адміністративну допомогу у запобіганні, відверненні, розслідуванні та припиненні порушень митного

законодавства 1977 р. (Конвенція Найробі) [374], Міжнародна Конвенція про адміністративну допомогу у сфері митних відносин 2003 р. (Йоганнесбурзька Конвенція) [375], Митний кодекс України [270], Закону України «Про валюту і валютні операції» від 21 червня 2018 р. № 2473-VIII [369], Постанова Кабінету Міністрів України «Питання пропуску через державний кордон осіб, автомобільних, водних, залізничних та повітряних транспортних засобів перевізників і товарів, що переміщуються ними» від 21 травня 2012 р. № 451 [376] та інші нормативно-правові акти.

Нормативне врегулювання питань протидії правопорушенням в митній сфері, як і профілактики таких деліктів важко назвати досконалим.

Багатьма вченими піддається сумніву доцільність виокремлення нормативного визначення складів правопорушень у митній сфері у окремому нормативно-правовому акті (Митному кодексі України) та обґрунтовується потреба розміщення відповідних положень в КУПАП. Їх мотивація пов'язана з потребою уніфікації вітчизняного законодавства, формування єдиного адміністративно-правового документу, в якому були б визначені як різновиди можливих адміністративних деліктів, так і процедури застосування адміністративного покарання за такі діяння [69, с. 7, 12].

Також у нормативно-правових актах повинно бути закладено нові організаційно-правові засади функціонування суб'єктів профілактики проступків у митній сфері. Серед таких вітчизняні вчені виокремлюють наступні принципи: єдність системи означених деліктів, що гарантує цілісність і скоординованість роботи підрозділів органів публічного управління як суб'єктів профілактики митних деліктів, системність, що передбачає аналіз та визначення усіх факторів, що потенційно можуть вплинути на митну сферу, цілеспрямованість формування й реалізації профілактичних заходів з метою досягнення профілактичної мети, єдність розуміння визначених завдань, плановість й прогнозування, нормативного визначення, розподілу й фіксування профілактичних повноважень,

компетенційна диференціація, що заснована на засадах поєднання колегіальності і єдиноначальства, інформаційної забезпеченості, відповідальності суб'єктів управління у цій сфері за неналежну реалізацію профілактичних функцій [377, с. 792–795].

Важко визначитися з пріоритетністю застосування заходів соціального, спеціального, індивідуального характеру, які спрямовані на виявлення причин, умов вчинення фінансових правопорушень в митній сфері.

Зі змісту чинних раніше сформованих державою програм профілактики деліктів у митній сфері, зокрема Програми протидії контрабанді та захисту внутрішнього ринку на 2002-2005 рр., Державної програми «Контрабанді – СТОП» на 2005-2006 рр. випливає, що чинниками, що зумовлюють деліктність у митній сфері є високі ставки мита, акцизних зборів, ПДВ [360, с. 78].

Тому одним з напрямків профілактики правопорушень у митній сфері є оптимізація оподаткування операцій, пов'язаних з переміщенням товарів через митний кордон, спрощення митних процедур, запровадження «єдиного вікна» для надання послуг митними органами та адміністрування сплати мита, податків та митних платежів, що справляються в силу імпорту, експорту, транзиту товарів.

І. Романенко у своєму дослідженні досліджувала адміністративно-правові засади профілактичної діяльності у митній сфері. Вона прийшла до висновку, що удосконалення механізму забезпечення профілактичної роботи у митній сфері, передусім пов'язано з переглядом організаційно-структурної будови митних органів, оптимізації співпраці підрозділів митних органів та взаємодії з іншими органами та службами держави, покращенням методики, форм діяльності митних органів щодо профілактики відповідних деліктів, управління профілактичною роботою загалом, підготовкою кадрів, постійним покращенням їх роботи, дисципліни, а також правового регулювання їх діяльності, тощо [69, с. 10].

Як слушно зазначають окремі автори, ефективна протидія митним

правопорушенням неможлива без застосування ретельно підібраних заходів соціального характеру, а оскільки досліджувана сфера пов'язана з економічним добробутом людей, найбільш ефективною є система заходів соціально-економічного характеру. Як приклад, заходи щодо подолання безробіття у прикордонних регіонах, трудової еміграції, відсутності соціальної інфраструктури мешканців цих регіонів, що формують стійке бажання отримати незаконну вигоду за рахунок постійного переміщення поза митним контролем чи з приховуванням від нього цигарок, алкоголю, паливно-мастильних матеріалів [360, с. 80; 378]. Така діяльність у зв'язку з наявністю легального заробітку з часом перетворилася на джерело постійного прибутку. Зважаючи на системність цього явища, рішення соціально-економічного характеру держави у цій сфері теж повинні бути системними.

Разом з ним не менш важливими є заходи індивідуального впливу на правопорушників, донесення інформації про невідворотність покарання, вплив на правосвідомість порушників [360, с. 81], та застосування заходів адміністративного припинення деліктної поведінки.

Цей вплив досягається через доделіктну профілактику, реалізацію організаційних заходів, стимулювання законслухняної поведінки; припинення вчинення адміністративних деліктів на етапі готування чи замаху; здійснення спеціальних заходів профілактичної спрямованості за наслідками реалізованих адміністративних проступків; заходи щодо недопущення й усунення чинників, що сприятливо впливають на деліктну поведінку особи [379].

Доволі вдало заходи адміністративного припинення в митній сфері диференціював І. Яромій. Зокрема науковцем їх розділено на три групи. До першої віднесено групу загальних заходів адміністративного припинення, до яких належать заходи щодо фізичних і юридичних осіб, які знаходять своє вираження у призупиненні дії дозвільних документів, митного оформлення, наприклад щодо об'єктів інтелектуальної власності, тощо. Другу групу

охоплюють спеціальні заходи адміністративного припинення, спрямовані на протиправну діяльність фізичних осіб, і проявляються через застосування засобів фізичної сили, спеціальних засобів та вогнепальної зброї. Останню є групу автор найменував «процесуальними заходами адміністративного припинення» та включив до неї заходи, спеціально визначені Митним кодексом України. Серед таких адміністративне затримання, особистий огляд, огляд і переогляд товарів, тимчасове вилучення товарів, транспортних засобів і документів, доставлення правопорушника до службового приміщення митного органу, тощо [359, с. 91].

Усунення чинників, що сприятливо впливають на деліктну поведінку особи стосується подолання недосконалості нормативно-правової основи митної діяльності, корупційних проявів у митних органах, органах охорони державного кордону, органах, наділених контрольними повноваженнями; недоліків кадрової роботи, методичного, фінансового, технічного забезпечення діяльності митних органів, їхньої взаємодії з іншими суб'єктами профілактичної діяльності в митній сфері; недосконалості обміну інформацією, адміністративно-юрисдикційної діяльності у митній сфері [380, с. 12].

У поєднання з винятково правовими засобами профілактики деліктів слід залучати психолого-правові інструменти задля впливу на правопорушників. Протягом останніх років згадується профайлінг у сфері здійснення митного контролю. Так інструменти профайлінгу допомагають оцінити і спрогнозувати дії людини, зважаючи на її опосередковані ознаки, специфіку вербальної і невербальної поведінки [381, с. 165-174]. До уваги беруться ознаки типовості та нетиповості пасажирів, товарів, суб'єктів ЗЕД, інформація про документи, тощо [382, с. 106-110; 108-109].

Тактичне управління ризиками є важливим засобом діагностики можливої наявності порушень митних правил. При цьому авторами воно визначається як процес виявлення транзакцій високої групи ризику та

наголошується на можливості застосування за його результатами проведення виїзних та невиїзних форм постмитного аудиту. Правовою основою управління ризиками є Порядок здійснення аналізу та оцінки ризиків, розроблення і реалізації заходів з управління ризиками для визначення форм та обсягів митного контролю, затверджений наказом Міністерства фінансів України від 31 липня 2015 р. № 684 [383]. Групи ризику стосуються правильності визначення митної вартості, країни походження, тарифного коду товару, дотримання певних режимів (митного складу, переробки на митній території України, переробки поза митною територією України, тимчасового ввезення), зловживання правом на ПДВ у процесі здійснення експортних операцій. До уваги як індикатори ризику приймаються плата за ввезення товарів через третю компанію, низька чи нульова ставка мита, висока митна вартість для невеликої кількості покупців, відхилення від митної вартості в режимі обробки поза митною територією України, тощо [384, с. 39-40].

У процесі застосування автоматизованої системи митного оформлення управління ризиками здійснюється з використанням інформаційних технологій та на основі результатів автоматизованого контролю із застосуванням системи управління ризиками. Згодом можливе коригування митницею на основі здійсненого комбінованого чи неавтоматизованого контролю з використанням системи управління ризиками, з огляду документальні профілі ризику, орієнтування, перелік індикаторів ризику, методичні рекомендації, тощо [383].

Найширшими повноваженнями щодо профілактики правопорушень у митній сфері наділені митні органи, які здійснюють її під час реалізації митного контролю за переміщенням товарів і послуг через митний кордон України, їхнього митного оформлення [385, с. 68].

Державна митна служба як основний суб'єкт профілактики деліктів у митній сфері сформована у 2019 році. Їй надано правовий статус центрального органу виконавчої влади, що уповноважений формувати та реалізовувати

державну митну політику, протидію деліктам митного характеру. Її діяльність координує Кабінет Міністрів України. У Положенні про Державну митну службу України, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 227, визначено правовий статус цього органу публічного управління та наголошено на повноваженнях Держмитслужби у сфері формування державної митної політики і державної політики щодо боротьби з митними правопорушеннями, а серед основних завдань виокремлена сфера забезпечення реалізації політики держави щодо боротьби з правопорушеннями в ході реалізації законодавства у сфері державної митної справи [366].

Структурними підрозділами даної служби, що здійснюють профілактику деліктів митного характеру, є Департамент організації митного контролю, Департамент забезпечення митного оформлення, Департамент запобігання та протидії контрабанді та порушенням митних правил, Департамент організації митного аудиту, Департамент з наряду реалізації правових питань, Відділ у сфері запобігання, виявлення та протидії корупції та інші підрозділи [224].

26 листопада 2019 року Наказом Міністерства фінансів України N 495 був затверджений Класифікатор Державної митної служби України, її територіальних органів та їх структурних підрозділів. Він відображає централізовану систему органів, які не лише реалізують митний контроль, здійснюють митне оформлення товарів та послуг, але й здійснюють протидію порушенням митних правил [386].

При цьому в складі митниць діють управління ЗПК та ПМП, що включають відділи оперативного реагування, на які покладається основний обов'язок щодо виявлення та припинення протиправної діяльності у митній сфері. Наприклад такими підрозділами проводяться оперативні заходи щодо виявлення фактів незаконного продажу товарів, що були ввезені з порушенням митних правил з території іншої держави без сплати податків та зборів, чим справляється профілактичний вплив на потенційних порушників та

досягається можливість їхнього юридичного покарання. Зокрема Постановою, Приморського районного суду м. Маріуполя № 88508963 від 26 березня 2020 у справі № 266/1467/20 у результаті проведення спільних заходів співробітниками відділу оперативного реагування №1 управління ЗПК та ПМП Азовської митниці Держмитслужби та оперативного управління ГУ ДФС у Донецькій області, у відповідності до листа від 17 грудня 2019 р. №8159/7/05-99-21-08 та згідно Плану-завдання на проведення оперативних заходів особовим складом управління ЗПК та ПМП Азовської митниці Держмитслужби виявлено правопорушення, передбачене ст. 484 МК України, притягнуто правопорушника до адміністративної відповідальності. Визначено покарання особі, яка вчинила адміністративне правопорушення, передбачене ст. 484 МК України (полягає у порушенні порядку переміщення товару Російської Федерації, зокрема за кодом «Готова або консервована риба; ікра осетрових (чорна ікра) та ікра інших риб» через митний кордон України, неперед'явленні їх органам доходів і зборів для проведення митного контролю та митного оформлення), у вигляді конфіскації товару, який був ввезений з порушеннями митних правил [387].

Управління ЗПК та ПМП, як і самі підрозділи оперативного реагування серед своїх завдань щодо профілактики митних правопорушень мають виявлення і припинення порушень митних правил, здійснення митних розслідувань, документування митних правопорушень, виявлення причин і умов деліктної поведінки в митній сфері, контроль за реалізацією підрозділами митниць нормативних актів щодо протидії порушенням митних правил, тощо. При цьому ними здійснюється аналіз як оперативної інформації, так інформації, отриманої відкритим шляхом, в тому числі й інформації, отриманої зі ЗМІ, від органів публічного управління, на основі чого розробляються цільові, комплексні та інші операції. Як відзначають вітчизняні науковці, ці підрозділи орієнтовані на раннє виявлення ознак митних деліктів, щодо яких здійснюється підготовка та припинення у докримінальних формах.

Реалізація повноважень цього підрозділу здійснюється у співпраці з судовими, правоохоронними органами, іншими органами публічного управління [388, с. 452-454].

Сьогодні, на думку фахівців, система запобігання порушенням митних правил потребує суттєвого реформування.

І. Романенко зазначає, що першочерговим є реформування самих митних органів, зокрема диференціація компетенції і її співвідношення між різними підрозділами й службами щодо профілактичної роботи, підвищення координаційної роботи і їхньої взаємодії [69, с. 10].

Як першочергові повинні бути визначені також потреби удосконалення порядку конфіскації доходів, що одержуються протиправним шляхом у зв'язку з порушенням митних правил, міжнародної координаційної профілактичної роботи, посилення прозорості процесів щодо притягнення до відповідальності в митній сфері, інформування громадськості про цю діяльність, формування належних умов задля реалізації повноважень суб'єктів профілактичної діяльності у цій сфері, тощо [359, с. 78].

С. Капітанець в результаті пошуку шляхів удосконалення механізму протидії незаконному переміщенню окремих товарів через митний кордон виокремила кілька груп заходів, що формують такий механізм та пріоритетні шляхи їхнього покращення. Автор сформувала кілька блоків таких заходів і виокремила інформаційно-аналітичний блок, блоки контролю, превенції та взаємодії. При цьому пріоритетними шляхами покращення усього механізму протидії незаконного переміщення окремих товарів через митний кордон автор визначає удосконалення процесу акумулювання та обробки статистичної інформації щодо проступків в митній сфері, налагодження можливості отримання оперативної інформації з джерел OLAF, Europol та SELEC; підвищення якості оперативних заходів, залучення кінологічних команд, покращення процедур відстеження та простеження поставок за допомогою інформаційних систем митних органів чи програмно-

інформаційних засобів відстеження товаропотоків, що використовуються в країнах ЄС, удосконалення механізмів інформування громадськості про щодо порушення митних правил та відповідальності за них [389, с. 85-91].

Особливо важливим є напрям організаційно-технічного супроводу профілактики фінансових правопорушень в митній сфері. Важливим є удосконалення інформаційних технологій, залучених до обробки інформації у митній сфері, налагодження всеосяжної автоматизації процедур митного контролю, митного оформлення, нарахування митних платежів, формування засобів захисту від несанкціонованого втручання в системи митних органів. Слушною є думка про правильність обрання Україною шляху щодо розроблення оригінального вітчизняного програмного забезпечення автоматизації технологічних процесів митної сфери, частиною яких є ЄАІС, АСМО «Інспектор», процедури електронного декларування, Автоматизована система аналізу управління ризиками (АСАУР) в складі АСМО «Інспектор», модуль «Митні платежі», який допомагає адмініструвати нарахування, сплату, митних платежів, що інтегрований з Електронною системою адміністрування ПДВ, модуль «Проведення в справах про порушення митних правил» АСМО «Інспектор», де вносяться дані про порушення митних правил. Також важливою є автоматизована перевірка правильності визначення митної вартості товарів, яка інтегрована в АСАУР [360, с. 117-121].

Потрібно й надалі шукати шляхи покращення роботи органів публічного управління в митній сфері задля покращення профілактики деліктів фінансового характеру. Особливо цінним щодо цього є іноземний досвід профілактичної роботи.

Досліджуючи можливості адаптації законодавства України до законодавства ЄС щодо профілактики протиправної поведінки в митній сфері, вітчизняними науковцями відзначається важливе значення Плану дій Україна – ЄС у сфері юстиції, свободи та безпеки, затверджений на засіданні Ради з питань співробітництва між Україною та ЄС 18 червня 2007 р. (м.

Люксембург) [345] та Плану-графіку його імплементації, затвердженого Підкомітетом № 6 «Юстиція, свобода та безпека» Комітету з питань співробітництва між Україною та ЄС 10 квітня 2008 р. (м. Київ,), що серед напрямів співпраці з країнами ЄС визначає управління кордонами, безпеку документів, боротьбу з відмиванням грошей, правове співробітництво в адміністративних, цивільних та кримінальних справах. Подальше впровадження стандартів ЄС у митній справі та посилення міжнародної співпраці в митній сфері є запорукою невідкладного реагування на зовнішні загрози для економічної безпеки країни, захисту економічних інтересів, тощо [390, с. 213-222].

Окремими авторами наголошується, що особливий напрям протидії правопорушенням у митній сфері, який полягає у внесенні пропозицій щодо усунення причин та умов деліктної поведінки, здебільшого ігнорується як юрисдикційними органами, так і іншими, які зобов'язані реалізовувати таку діяльність. Вони наголошують на поверхневому аналізі інформації про такі причини та умови, без системного звітування, або відсутності роботи у цьому напрямі загалом. Причини такої ситуації криються в тому, що сьогодні чинне законодавство не містить вказівки на можливість застосування юридичної відповідальності за невиконання чи невчасне виконання завдань у сфері нейтралізації причин та умов вчинення деліктів у митній сфері, юридичного механізму впливу на осіб, що повинні виявляти чинники, які детермінують протиправну діяльність та їх усувати [391, с. 72].

Суттєві кроки на шляху вироблення єдиних з європейськими країнами стандартів реалізації митно-тарифного регулювання, що унеможливають вчинення багатьох фінансових правопорушень в митній сфері, вже здійснено. 04 червня 2020 року було прийнято Закон України «Про Митний тариф України», що набув чинності 3-го липня 2020 р, УКТЗЕД було приведено у відповідність до сучасної редакції Гармонізованої системи опису та кодування товарів Всесвітньої митної організації 2017 р., що спростить співставлення

вітчизняних і іноземних показників митної статистики, спростить аналіз товарних потоків, покращить митне оформлення [392].

На часі адаптація й інших стандартів організації митної справи розвинутих країн світу в Україні, які здатні позитивно вплинути на всю систему профілактики фінансових деліктів у митній сфері.

З цього приводу цікавим є досвід США, Сінгапуру, Великої Британії та Швеції у формуванні системи, здатної ефективно протидіяти порушенням митних правил. Цінним з цього приводу є досвід Митної служби США, Агентства прикордонного контролю Великобританії (UK Border Agency), Митної служби Румунії (DGV). В основі сучасних систем організації митної справи кілька інновацій, впровадження яких є запорукою ефективною протидії митним правилам. Серед таких: комп'ютеризація та автоматизація усіх процесів, що пов'язані з митним контролем та митним оформленням (щодо операцій імпортерів, експортерів, їх митних правопорушень), при цьому інформаційна система повинна наповнюватися інформацією з різних джерел (правоохоронні, митні органи, громадськість); можливість переведення більшості адміністративних послуг митних органів в режим «єдиного вікна», що дозволить надалі аналізувати документи не лише органами митного контролю, але й фітосанітарного, ветеринарного, податкового та інших контролів, податковими органами та зменшити чисельність зловживань загалом; створення системи незалежних перевірок діяльності митних органів з розробленням напрямів удосконалення організації митної справи, що дозволить відслідкувати тенденції, динаміку та детермінанти деліктної поведінки у митній сфері; посилення аналітичної обробки статистичних даних задля встановлення причин та деліктів митного характеру, їхніх тенденцій з метою планування роботи щодо запобігання аналогічним деліктам [393, с. 174; 394; 395, с. 162-164].

Окрім цього не менш важливим є продовження адаптації в Україні новацій в організації та здійсненні митної справи, які пройшли успішно

апробацію за кордоном, пристосування їх до вітчизняних умов, посилення взаємодії з іноземними митними та правоохоронними органами задля протидії порушенням митних правил.

Посилення міжнародної співпраці щодо припинення протиправної діяльності у митній сфері дало явні результати. Внаслідок налагодження міжнародної взаємодії у митній сфері за 12 місяців 2018 року порушено понад 712 справ про порушення митних правил. Як наслідок, виявлено факти несплати понад 21,2 млн грн податків та митних платежів [396].

Важливою є й подальша робота щодо удосконалення міжнародної співпраці в митній сфері, налагодження обміну інформацією з уповноваженими органами інших держав в межах налагодження взаємної адміністративної допомоги. Така співпраця сприятиме виявленню незаконних експортно-імпортних операцій, повертати несплачені митні платежі до державного бюджету [397].

Потужний профілактичний вплив на фінансові правопорушення в митній сфері мають спільні заходи (спеціальні операції), які проводяться митними органами України разом з контролюючими органами інших держав у митній сфері.

Ефективними операціями, що дали змогу досягти бажаного профілактичного ефекту щодо правопорушень в митній сфері були спецоперації Regasus, основною метою якої була протидія незаконному перевезенню через митний кордон сировини, матеріалів, обладнання у сфері виготовлення тютюнових виробів (здійснювалася за підтримки Всесвітньої митної організації у 2017 році); SHIELD (Щит), яка стосувалася протидії незаконному переміщенню товарів (здійснювалася спільно з митними органами Болгарії, Молдови, Румунії, Сербії, Угорщини); ORBIS, яка стосувалася профілактики незаконного переміщення тютюнових виробів (під егідою EUBAM у 2017 році) [398, с. 261-263].

Численні заходи профілактики деліктів проводяться за сприяння

Європейського офісу по боротьбі з шахрайством (OLAF). Він розробив спеціальний механізм контролю за сферою переміщення товарів, що передбачав залучення контролюючих, зокрема митних органів окремих держав, перевізників, порядок обміну спеціальною інформацією щодо фактів вчинення деліктів у митній сфері [398, с. 262].

Отже, варто зазначити, що система профілактики митних правопорушень фінансового характеру передбачає широкий перелік заходів протидії різних правопорушень щодо переміщення товарів через митний кордон, що спрямовані як на попередження, так і припинення деліктної поведінки, яка завдає шкоди фінансовим інтересам нашої держави. Досягнення потрібного результату можливе лише через комплексне застосування заходів загального, спеціального та індивідуального характеру до правопорушників, ефективної ідентифікації ризиків виникнення деліктної поведінки в митній сфері, автоматизації та інформатизації процесів митного контролю та оформлення, налагодження комунікації з митними і контролюючими органами інших держав, організації спільних спеціальних операцій щодо профілактики таких деліктів, апробації кращого іноземного досвіду протидії митним деліктам фінансового характеру, тощо.

3.5 Профілактика правопорушень у банківській сфері засобами адміністративного права

Банківська система України розвивається. Так, з розвитком держави відбулися суттєві зміни і в розвитку банківської системи. Особливо цей процес активізувався після 2015 року, коли держава поставила перед собою завдання щодо відновлення довіри населення до банківського сектору, підвищення захисту прав кредиторів, споживачів та розвиток банківської інфраструктури [399, с. 82-86].

П. Нікіфоров зазначав, що банківська система дуже чутлива до зовнішніх

чинників, які можуть негативним чином позначатися на її стані. Серед важливих чинників, які впливають на банківську систему визнано рівень економічного розвитку країни, стан ринкових відносин, що в ній сформувалися, та ступінь їхньої зрілості, стан політичної системи, політика держави, довіра до судової системи, та самої банківської системи, тощо [400, с. 193].

Натомість Л. Кльоба серед зовнішніх чинників, які справляють значний вплив на фінансову безпеку, виокремлює економічну стабільність в державі загалом, стабільність вітчизняної валюти, ступінь відкритості міжбанківського ринку, сталість процентних ставок, вартість енергоресурсів, тощо. Серед внутрішніх чинників цим автором виокремлено якість управління банком, правильність організації залученого персоналу, виконання визначених в державі економічних вимог та нормативів [401, с. 7-8].

Загалом фінансовій безпеці банківської діяльності служить реалізація захисту законних інтересів банків, їх працівників, профілактика деліктів, спрямованих на заволодіння фінансовими та іншими ресурсами, власністю банків, оперативне реагування на виклики, які становлять загрозу для банківської системи та функціонування окремих банків, внутрішньої та зовнішньої зумовленості деліктної поведінки, проведення тренінгів та спеціальної підготовки працівників банку, гарантування стабільності й ефективності використання усіх ресурсів банків (фінансових, матеріальних, інформаційних) [401, с. 7; 402, с. 402].

Тому задля зміцнення безпеки банківського сектору та охорони інтересів банківських установ, їхніх клієнтів слід не лише активізувати роботу щодо протидії деліктам у банківській сфері, але й здійснювати системну роботу щодо нейтралізації негативного впливу чинників, про які зазначав П. Нікіфоров.

Адміністративні делікти банківського характеру становлять важливу частину фінансово-економічних проступків.

Профілактиці деліктних проявів у банківській сфері присвятив своє

дисертаційне дослідження М. Букреєв.

Цей автор наполягав, що адміністративна деліктність у банківській сфері характеризується низкою ознак. Серед пріоритетних цей автор виокремив специфіку стану, структури, динаміки таких правопорушень. Також ним значна увага була присвячена з'ясуванню причин та умов вчинення деліктів у банківській сфері. Зокрема він прийшов до висновку, що умови й причини таких деліктів можуть мати суб'єктивний і об'єктивний характер. Перші породжені волею особи, особистісними, моральними і психологічними чинниками, що пов'язані з цією волею. Особливо негативним впливом відзначено психологічну втому, дезінформаційний вплив ЗМІ, очевидність проявів корупції серед органів публічного управління, зокрема тих, що реалізують контрольні функції у сфері банківської діяльності, тощо. Об'єктивні умови відображають соціальні суперечності, що не залежать від індивідуальних суб'єктивних характеристик особи. Ними можуть стати недоліки банківської, фінансової системи, тощо) [67, с. 17].

Видові прояви цих діянь різноманітні. Вони можуть набувати ознаки активної чи пасивної протиправної діяльності, що завдає шкоди функціонуванню всієї банківської системи.

Серед таких проступків діяння, що проявляються у порушенні порядку приймання готівки для подальшого її переказу (163-13 КУпАП), здійсненні незаконних операцій з електронними грошима (153-14 КУпАП), протидії тимчасовій адміністрації або ліквідації банку (166-7 КУпАП), у порушеннях законів України та нормативно-правових актів Національного банку України щодо здійснення нагляду (оверсайту) платіжних систем та систем розрахунків (ст. 166-20 КУпАП), банківського законодавства, законодавства у сфері державного регулювання ринків небанківських фінансових послуг, валютного законодавства, законодавства, яке регулює переказ коштів в Україні, нормативно-правових актів Національного банку України або здійснення ризикових операцій, які загрожують інтересам вкладників чи інших

кредиторів банку (стаття 166-5 КУпАП), порушенні порядку зайняття діяльністю з надання фінансових послуг (166-8 КУпАП), законодавства у сфері гарантування вкладів фізичних осіб (166-19 КУпАП), невиконанні законних вимог посадових осіб Національного банку України у сфері банківського законодавства, законодавства у сфері державного регулювання ринків небанківських фінансових послуг, законодавства, яке регулює переказ коштів в Україні (стаття 188-29 КУпАП), тощо.

Різноманітність проявів такої протиправної діяльності спонукає виявлення їх спільних рис та уніфікації причин їх вчинення.

Дослідження причин вчинення деліктів у банківській сфері, здійснене представниками кримінально-правової науки, цілком можна екстраполювати на адміністративні правопорушення.

Так, цілком слушною є пропозиція В. Білоуса та А. Клочко, В. Нежевело диференціювати обставини, які зумовлюють вчинення деліктної поведінки, яка стосується фінансово-економічної сфери, на чинники соціально-економічного, організаційно-управлінського, нормативно-правового характеру [56, с. 297-301; 403, с. 130-138].

Перші є відображенням проблем функціонування банківської системи, зокрема тих, що зумовлені фінансовою кризою, девальвацією національної грошової одиниці, неплатоспроможністю суб'єктів господарювання, тощо. Друга група чинників є сукупністю дефектів діяльності органів публічного управління, організаційної структури, системи добору кадрів, управлінської діяльності, взаємодії фінансових органів та правоохоронних структур (наприклад, Національної поліції) у банківській сфері. До третьої групи чинників автори відносять недоліки усієї вітчизняної правової системи, зокрема хиби нормативно-правового регулювання банківської сфери, нормативного врегулювання діяльності контролюючих органів, тощо [56, с. 299-300].

Особливу увагу науковці приділяють виявленню недоліків законодавства,

що справляють негативний вплив на банківські правовідносини.

Серед таких дослідники виокремлюють проблеми законодавства щодо організації державного контролю та банківського нагляду, законодавчої регламентації порядку участі іноземного капіталу у банківській сфері, розвитку інструментів кредитування, регламентування застосування інструментів, які забезпечують оборотність банківських активів [404, с. 10-11].

У продовження цих думок вчені зазначають, що негативними чинниками, які суттєво впливають на протиправну діяльність є девальвація національної валюти, зменшення ділової активності, що веде до неспроможності корпоративних позичальників вчасно віддавати кредити, негативно позначається на банківській системі загалом; низький рівень професійності менеджменту банку, несумлінність працівників банківської сфери, неякісне оцінювання забезпеченості кредитних зобов'язань, кредитоспроможності позичальника. Серед таких чинників і проблеми з поверненням кредитів фізичних осіб через зубожіння населення, що зумовлене девальвацією та проблемами ринку праці [405, с. 174-180].

Досліджуючи проблеми фінансової безпеки банківського сектору Р. Вовченко прийшов до висновку, що на неї особливо впливають відсутність стабільності економіки, наявність дефіциту держбюджету, проблеми в реалізації антиінфляційної політики та девальваційні зміни, що стосуються національної грошової одиниці, проблеми формування чіткої стратегії розвитку банківського сектору та забезпечення прибутковості комерційних банків, нестабільність ресурсного потенціалу сучасних комерційних банків, що обумовлюється нестабільністю залучення банківських депозитів, значний ступінь залежності банківських установ від процедури рефінансування НБУ. Також на стабільності банківського сектору негативно позначається сучасна платіжна культура населення, вплив кримінального елемента на фінансово-кредитну сферу, непрозорість акціонерного складу комерційних банків, тощо [406, с. 118-121].

Система згаданих негативних чинників нейтралізується за рахунок застосування заходів, які реалізуються на загальносоціальному рівні профілактики адміністративних правопорушень. Саме система соціальних, економічних, організаційних та інформаційних заходів профілактичної спрямованості, що застосовується органами публічного управління, є запорукою подолання проблем, що негативно позначаються на стабільності банківської системи, та, водночас, створюють умови для зменшення кількості деліктних проявів у банківській сфері. Здійснюється опосередкований вплив через загальносоціальні заходи профілактичної спрямованості на банківську сферу задля усунення чинників, які негативно впливають на реалізацію прав кредиторів, споживачів банківських послуг і розвиток банківської інфраструктури загалом.

Загальносоціальна профілактика у банківській сфері здійснюється за допомогою системи спеціальних нормативно-правових актів, які допомагають ідентифікувати негативні чинники, що впливають на банківську сферу та їх усунути.

Серед найважливіших слід відзначити Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо відшкодування фізичним особам через систему гарантування вкладів фізичних осіб шкоди, завданої зловживаннями у сфері банківських та інших фінансових послуг» від 15 листопада 2016 р. № 1736-VIII [407], Указ Президента України Про заходи щодо забезпечення відновлення стабільності у банківській системі від 08 жовтня 2009 р. № 813/2009 [408], Постанова Верховної Ради України «Про проведення парламентських слухань на тему: «Про шляхи стабілізації банківської системи України» від 15 січня 2015 р. № 112-VIII [409], Постанова Національного банку України «Про затвердження Положення про визначення об'єктів критичної інфраструктури в банківській системі України» від 30 листопада 2020 р. № 151 [410], Постанови Національного банку України «Про затвердження Положення про здійснення оцінки стійкості банків і банківської

системи України» від 22 грудня 2017 р. № 141 [411], «Про особливості здійснення оцінки стійкості банків і банківської системи України у 2020 році та контролю за виконанням банками програм капіталізації/реструктуризації, погоджених за результатами проведеної у 2019 році оцінки стійкості, у зв'язку з установленням карантину та запровадженням обмежувальних заходів від 13 липня 2020 р. № 100» [412], «Про затвердження Інструкції щодо організації роботи банківської системи в надзвичайному режимі» від 22 липня 2014 р. № 435 [413], «Про затвердження Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах» від 11 червня 2018 р. № 64 [414] та інші.

Така широка система нормативно-правових актів є фундаментом діяльності Національного банку України, правоохоронних органів для виявлення проблем функціонування банківської системи, несприятливих змін у макроекономічному середовищі, що надалі можуть завдати шкоди правам та законним інтересам банків та їхніх клієнтів загалом.

На основі цих нормативно-правових актів здійснюється оцінка можливих змін якісних показників балансових і позабалансових позицій банків через гіпотетичні, однак цілком ймовірні зміни у макроекономічних показниках зовнішнього середовища; виявляються об'єкти критичної інфраструктури в банківській системі нашої держави, щодо яких потрібен особливий контроль, оскільки наявність перешкод для їхнього сталого функціонування здатне зашкодити стабільності усієї банківської системи держави, створити перешкоди в належному функціонуванні економіки та безпеки держави; створюються правові засади забезпечення інформаційної безпеки банківської системи і кіберзахисту.

Разом з тим ці нормативно-правові акти служать і безпосередньо правоохоронній меті, наприклад формування реєстру недобросовісних позичальників задля зменшення ризиків банків під час обслуговування кредитної заборгованості позичальників, сприянню правоохоронним органам

у здійсненню оцінки стану дотримання законності під час розгляду заяв про вчинення проступків, які стосуються заподіяння шкоди банкам через невиконання кредитних зобов'язань позичальниками, тощо.

Система профілактичних заходів, що стосується банківської сфери, втілюється на основі системи спеціальних нормативно-правових актів, в системі яких важливу роль відведено Положенню про застосування Національним банком України заходів впливу, затвердженого Постановою Правління Національного банку України від 17 серпня 2012 р. № 346 [415].

Цим нормативно-правовим актом окреслюється порядок реалізації НБУ заходів профілактики деліктів в банківській сфері, гарантування законності функціонування банківських установ, реалізації примусових заходів щодо недобросовісних суб'єктів банківської сфери.

Національний банк втілює контрольні заходи з приводу надання банківських послуг, може зобов'язати банки усунути можливі порушення, зобов'язати їх припинити ризикову діяльність.

Л. Гуцаленко переконує, що мета державного фінансового контролю полягає у виявленні на підконтрольних об'єктах деліктів, що стосуються порушення базових принципів банківської діяльності (законності, ефективності, економії й доцільності витрачання фінансових ресурсів), попередження фінансових деліктів, покарання винних та запобігання вчиненню таких деліктів у майбутньому [416; 417, с. 50].

Реалізуючи контрольні повноваження, суб'єкти керуються принципами багаторівневості його проявів, дотримання міжнародних стандартів і вимог, постійного підвищення ефективності його нормативної основи та методичного забезпечення, наукового підґрунтя, матеріально-технічного і кадрового ресурсів, гарантування відкритості, прозорості інформації щодо функціонування банківських установ, пріоритет механізму ринкової самодисципліни [418, с. 46].

Слід схвально відзначити підхід окремих авторів щодо диференціації

напрямів діяльності суб'єктів, уповноважених реалізовувати контрольні повноваження щодо банків.

Серед таких відзначають нормативно-правові, що стосуються формування та втілення в життя державної політики щодо контролю за діяльністю банків; аналітично-оціночні, пріоритетом яких є здійснення моніторингу функціонування банківської системи, аналізу ризиків щодо функціонування банків; координаційні, які мають на меті здійснення контролю за дотримання банками чинного законодавства, формування вказівок задля підвищення ефективності їх функціонування та усунення недоліків у їхній роботі [417, с. 56].

Сам факт ризикової діяльності у банківській сфері встановлюється Правлінням НБУ чи Комітетом з питань нагляду.

Важливо, що НБУ наділений правом реалізовувати широкий перелік заходів примусового характеру задля приведення порядку діяльності банків до законодавчих вимог.

Прикладом таких заходів впливу є застереження, яке реалізується з метою усунення банком порушення банківського, валютного законодавства, законодавства з питань фінансового моніторингу, нормативних вказівок НБУ, тощо. Банку надається строк протягом п'яти робочих днів із дати отримання письмового застереження для вирішення виявлених проблем і усунення порушень в діяльності.

Також задля надання можливості банку усунення потенційних ризиків, що можуть служити підставою для виникнення деліктної поведінки, НБУ може укласти письмову угоду з банком, в діяльності якого виявлено порушення банківського, валютного законодавства, нормативних вимог щодо фінансового моніторингу, нормативно-правових актів Національного банку, або діяльність якого містить ознаки ризикової, за умови надання обґрунтованого плану заходів задля усунення наявних порушень [415].

Особливо важливо визначити загальні ознаки профілактики протиправної

діяльності у банківській сфері, що дадуть комплексно зрозуміти зміст та особливості профілактичного впливу на банківську сферу:

1. по-перше, профілактика адміністративних правопорушень у банківській сфері стосується різних видів протиправних діянь, які завдають істотних збитків не лише комерційним банкам та кредитним установам, що діють в рамках загального грошово-кредитного механізму у сфері банківського кредитування, та вкладникам, а й негативно впливають на функціонування усієї економічної системи держави, завдають шкоди державним інтересам, що пов'язані з уникненням інфляційних процесів, знецінення національної валюти.

2. Система досліджуваних правопорушень, на профілактику яких скеровується вплив держави, стосується деліктної поведінки як працівників банку (службових осіб, серед яких можуть бути керуючі банком; їх заступники, начальники кредитного управління; їхні заступники, кредитні інспектори та операціоністи), які зловживаючи службовим становищем завдають шкоди банківським установам чи окремим клієнтам, так і протиправної діяльності клієнтів банку чи третіх осіб, які здійснюють діяльність, що порушують порядок здійснення банківської діяльності.

3. Говорячи про ознаки профілактики протиправної діяльності у банківській сфері, слід зважати, що сама банківська система тісно взаємодіє зі суміжними системами: бюджетною, податковою, валютною системою [419, с. 450]. Тому правопорушення у банківській сфері справляють полісистемний негативний вплив, деструктуючи інші системи, про які було зазначено. Тому розробка та впровадження заходів профілактики деліктної поведінки у цій сфері повинна здійснюватися з огляду на полісистемний характер досліджуваних правопорушень.

4. Банківська сфера суттєво відрізняється від інших сфер суспільного життя, оскільки банківський сектор є відносно «закритою» від різних контрольних впливів органів публічного управління [371, с. 192-198], за

винятком НБУ.

В структурі НБУ є низка інституційних утворень, які володіють широким колом повноважень для нейтралізації причин та умов вчинення деліктів у банківському секторі.

До таких належить Департамент банківського нагляду НБУ.

Він реалізує повноваження щодо захисту інтересів вітчизняних та іноземних банків, зменшення можливих ризиків у банківському секторі, захист інтересів вкладників і кредиторів, здійснення оперативного реагування на відомі факти порушення вимог банківського законодавства, нормативних вказівок НБУ, організує і проводить заходи, які стосуються приведення банківських операцій з пов'язаними особами у відповідність нормативних вимог, тощо [421].

Чинним законодавством задекларовано мету банківського нагляду. Її пов'язують зі забезпеченням стабільності банківської системи, захистом прав кредиторів, вкладників банків задля безпечного зберігання коштів [421].

Її досягнення гарантується за допомогою формування визначених державою та обов'язкових для банків нормативів та лімітів, моніторингу вірності їхнього розрахунку НБУ.

Встановлені НБУ економічні нормативи виконують роль індикаторів, що слугують вчасному виявленню ризиків і загроз, своєчасному застосуванню до банківських установ коригувальних заходів, державно-примусових заходів щодо усунення наявних порушень, підвищення ефективності їх діяльності, тощо [423, с. 722–726].

Визначені межі нормативних значень є засобом ідентифікації ступеня надійності і ефективності банківських установ [424, с. 152–161].

Своєчасно реагуючи на порушення та виявлені негативні тенденції у діяльності комерційних банків, центральний банк може впливати на діяльність як окремих банківських установ для нормалізації їх роботи, укріплення фінансового стану, підтримки стабільності та надійності, так і контролювати

фінансовий ринок у цілому, впливаючи на прискорення чи уповільнення економічного зростання.

У банківській системі повноваженнями щодо перевірки законності функціонування банківських структур наділений департамент виїзних перевірок НБУ.

Його діяльність стосується організації та реалізації банківського нагляду, зокрема проведення інспекційних перевірок банків, їхніх структурних підрозділів задля встановлення ступеня безпеки, стабільності функціонування банків, відповідності реальних показників матеріалам звітності і виконання законодавчих вимог у банківській сфері та нормативних вказівок НБУ [425].

Не менш важливими повноваженнями наділений Комітет з питань нагляду та регулювання діяльності банків, нагляду (оверсайту) платіжних систем НБУ, на який покладено гарантування стабільності банківської системи, координацію функціонування суб'єктів банківського нагляду, реалізацію заходів впливу до порушників задля профілактики проступків у банківському секторі економіки.

Проте реалізація профілактики відповідних деліктів, як правило, вимагає застосування різноманітної системи засобів профілактичного впливу, що можливо реалізувати лише у співпраці з правоохоронними органами.

Запобіганню проступків присвячена й діяльність самих банківських установ. Серед їх підрозділів є служба безпеки банків. У разі виникнення складностей у реалізації заходів щодо попередження та припинення правопорушень в банківській сфері, ця служба має можливість звернутися за допомогою до правоохоронних органів.

Задля профілактики проступків залучаються оперативні підрозділи МВС України, зокрема з метою запобігання шахрайству в зазначеній сфері, незаконних кредитних операцій, «відмивання» грошей через банківську систему на національному й міжнародному рівнях [426, с. 252-264; 427].

Діяльність й інших суб'єктів може стосуватися профілактики

досліджуваних деліктів. Серед них Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, що наділена повноваженнями щодо запобігання адміністративним правопорушенням, які стосуються порушення законодавства про захист прав споживачів фінансових послуг, вимог чинних нормативно-правових актів щодо ринку цінних паперів.

Ще одним суб'єктом профілактичного впливу є фонд гарантування вкладів фізичних осіб, який володіє відповідно до КУпАП повноваженнями щодо розгляду справ про адміністративні правопорушення, які стосуються протидії тимчасовій адміністрації та ліквідації банку та порушення законодавства щодо гарантування вкладів фізичних осіб, нормативних вимог Фонду гарантування вкладів фізичних осіб.

Уся система засобів профілактики правопорушень у банківській сфері справляє вагомий позитивний вплив на фінансово-економічну систему нашої держави, служить зміцненню банківської та фінансової безпеки, є запорукою стабільності фінансових процесів та захисту фінансових прав та законних інтересів громадян, юридичних осіб, держави загалом.

Висновки до розділу 3

У третьому розділі представлено результати адміністративно-правового аналізу засобів профілактики правопорушень у фінансовій сфері, охарактеризовано систему адміністративно-правових засобів профілактики цих правопорушень, її особливості, представлено розгорнутий аналіз профілактики правопорушень у бюджетній, податковій, митній, банківській сфері засобами адміністративного права, що дало змогу сформулювати певні висновки:

1. Фінансову сферу слід розглядати як специфічну сферу життєдіяльності суспільства, яка стосується формування, розподілу й перерозподілу фондів фінансових ресурсів, фінансових активів країни для того, щоби задовольнити господарські потреби членів суспільства, надавати якісні публічно-правові

послуги, гарантувати реалізацію державою її функцій, тощо.

2. Адміністративно-правові засоби профілактики правопорушень у фінансовій сфері є системою субстанційних і діяльнісних правові явищ, за допомогою яких суб'єкти фінансового контролю, правоохоронні та інші органи, громадяни, їхні об'єднання та інші суб'єкти протидії правопорушенням фінансового характеру, встановлюють причини і умови вчинення проступків у фінансовій сфері, нейтралізують фактори, що детермінують деліктну поведінку, здійснюють попереджувальний вплив задля запобігання вчиненню податкових, бюджетних правопорушень, правопорушення у банківській сфері, фінансових правопорушень у митній сфері та інших фінансових проступків. Засоби адміністративного права є важливим інструментом профілактики не лише адміністративних правопорушень у фінансовій сфері, але й фінансових правопорушень, оскільки за допомогою потенціалу адміністративного права здатні попередити та припинити деліктну поведінку фінансового характеру. Такі заходи мають правоохоронний та управлінський характер.

3. Комплексний аналіз адміністративно-правових засобів профілактики правопорушень у фінансовій сфері дає змогу виокремити найсуттєвіші ознаки цих засобів. По-перше, ця система заходів реалізовується щодо відносин, пов'язаних з мобілізацією (формуванням), розподілом (перерозподілом), використанням централізованих і децентралізованих грошових фондів. Вони стосуються профілактики деліктів, визначених КУпАП, фінансових деліктів, юридичний склад яких окреслено у змісті Податкового кодексу України, Бюджетного кодексу України, окремих нормативно-правових актів. По-друге цю систему адміністративно-правових засобів слід окреслити як сукупність тісно пов'язаних, взаємодоповнювальних субстанційних й діяльнісних правових явищ, що сприяють суб'єктам правовідносин досягати визначених публічно-правових цілей щодо попередження деліктів, що стосуються порядку формування, розподілу, перерозподілу, використання

централізованих і децентралізованих грошових фондів, фінансових ресурсів та фінансових активів держави з метою задоволення потреб у сфері господарювання, надання та отримання публічно-правових послуг, реалізації гарантій виконання державою її функцій. Третя особливість досліджуваних інструментів зумовлена специфікою різновиду діяльнісних адміністративно-правових засобів профілактики деліктів фінансового характеру. Їх реалізація нерозривно пов'язана наявністю багатьох їхніх рівнів й широкого видового різноманіття. Реалізація профілактичних засобів здійснюється на соціальному, спеціальному та індивідуальному рівнях. Втілення в життя цих засобів здебільшого потребує наявності спеціальної компетенції, повноважень у суб'єктів профілактики деліктів у фінансовій сфері. Четверта особливість досліджуваних адміністративно-правових засобів проявляється у широкому діапазоні впливу на функціонування значного кола суб'єктів, до яких може бути віднесено посадових осіб міністерств, інших органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, банків, господарюючих суб'єктів, державних фондів, бюджетних установ.

4. Важливими критеріями, що сприяють розумінню специфіки профілактики досліджуваних деліктів у фінансовій сфері є специфіка виду фінансових правовідносин, що визначають зміст фінансово-правових інститутів. З огляду на зазначене, можна виокремити профілактику бюджетних, податкових, митних деліктів, правопорушення у банківській сфері, тощо.

5. Профілактику деліктів у бюджетній сфері слід розглядати як багаторівневу систему заходів щодо забезпечення ефективного функціонування бюджетної системи. Ці заходи слугують виявленню фактів незаконної, недоцільної та неефективної роботи суб'єктів публічного управління, пов'язаної з формуванням, розподілом, використанням грошових фондів, порушенням бюджетної дисципліни, з'ясуванню чинників, які зумовлюють ці делікти, причин та умов їх вчинення, закономірностей

формування системності деліктів у бюджетній сфері і зростанню ефективності використання фінансів в державі. Ознакам профілактики правопорушень у бюджетній сфері засобами адміністративного права є те, що профілактика стосується правопорушень, які можуть набувати форму дій або бездіяльності, незаконної дезінформаційної, організаційної, управлінської, нормотворчої корупційної та іншої діяльності. Часто діяльність щодо порушення бюджетного законодавства стосується корупційних дій розпорядника чи одержувача бюджетних коштів. Профілактичні заходи вживаються в ході державного фінансового контролю, що реалізуються суб'єктами, які володіють спеціальними повноваженнями у бюджетній сфері. У ході реалізації профілактики правопорушень у бюджетній сфері засоби адміністративного права тісно переплетені з засобами фінансового права, а їх роздільне існування неможливе. Сам правовий інститут державного фінансового контролю є комплексним правовим інститутом, в якому поєднані інструменти фінансового права та адміністративного. Потенціал останніх реалізується з приводу потреби зупинити деліктні дії у фінансовій сфері, зокрема й бюджетного характеру, вилучити окремі документи й предмети щодо ухвалених управлінських рішень, що служать попередженню вчиненню аналогічних правопорушень надалі, тощо. Суб'єктами реалізації профілактики правопорушень у бюджетній сфері засоби адміністративного права є широке коло інституцій держави, що утворюють систему. Загальносоціальний профілактичний вплив реалізується через втілення в життя державних планів і програм економічного, соціального характеру загальнодержавного чи регіонального рівня, заснованих на стратегії розвитку регіону. Індивідуальний профілактичний вплив спрямований на діяльність широкого кола суб'єктів, які є посадовими особами розпорядника та одержувачів бюджетних коштів.

6. Адміністративно-правові засоби профілактики правопорушень у податковій сфері є системою субстанційних інструментів (адміністративно-

правові норми щодо профілактики деліктів в податковій сфері, акти індивідуальної дії щодо потенційних правопорушників (регулятивні та охоронні акти)) та діяльнісних інструментів, що реалізуються в комплексі з заходами організаційного, управлінського та морально-виховного, технічного та іншого характеру. Профілактика правопорушень у податковій сфері засобами адміністративного права потребує скоординованої діяльності суб'єктів податкового контролю, правоохоронних органів та громадськості задля нейтралізації економічних, правових, моральних, організаційних, технічних та інших причин вчинення деліктів, що стосуються порушення порядку справляння та адміністрування сплати податків, зборів, порядку реалізації прав платників податків і зборів, прав, обов'язків, компетенції контролюючих органів та суб'єктів адміністрування податків, зборів, іншого порушення податкового законодавства. Впровадження інформаційно-аналітичних систем збору інформації про деліктну діяльність є вкрай потрібною задля профілактики правопорушень в податковій сфері. Розширення можливостей комп'ютерної обробки інформації про об'єкти податкового контролю, ризики в податковій сфері, причини та умови можливих правопорушень є запорукою ефективної протидії деліктам податкового характеру.

7. Профілактика фінансових правопорушень у митній сфері засобами адміністративного права є особливим напрямом протидії правопорушенням фінансового характеру та має на меті встановлення причин і умов вчинення таких адміністративних проступків митного та митно-тарифного характеру, нейтралізації чинників, які визначають таку діяльність як протиправну, реалізацію попереджувального впливу на митні та митно-тарифні відносини і здійснення попередження і припинення деліктів, що з ними пов'язані. Митні правопорушення фінансового характеру є специфічною групою деліктних проявів. Їх специфіка зумовлена тим, що вони, як правило, є продовженням ланцюга іншої протиправної діяльності щодо здійснення фіктивної діяльності,

порушення порядку здійснення ЗЕД та підприємницької діяльності. Досягнення потрібного результату можливе лише через комплексне застосування заходів загального, спеціального та індивідуального характеру до правопорушників, ефективної ідентифікації ризиків виникнення деліктної поведінки в митній сфері, автоматизації та інформатизації процесів митного контролю та оформлення, налагодження комунікації з митними і контролюючими органами інших держав, організації спільних спеціальних операцій щодо профілактики таких деліктів, апробації кращого іноземного досвіду протидії митним деліктам фінансового характеру, тощо. З цього приводу важливим є досвід США, Сінгапуру, Великої Британії та Швеції у формуванні системи, здатної ефективно протидіяти порушенням митних правил. Цінним з цього приводу є досвід Митної служби США, Агентства прикордонного контролю Великобританії (UK Border Agency), Митної служби Румунії (DGV). В основі сучасних систем організації митної справи кілька інновацій, впровадження яких є запорукою ефективною протидією митним правилам.

8. Адміністративні делікти банківського характеру становлять важливу частину фінансово-економічних проступків. Ознаками профілактики протиправної діяльності у банківській сфері, що дадуть комплексно зрозуміти зміст та особливості профілактичного впливу на банківську сферу є наступні: 1) по-перше, профілактика адміністративних правопорушень у банківській сфері стосується різних видів протиправних діянь, які завдають істотних збитків не лише комерційним банкам та кредитним установам, що діють в рамках загального грошово-кредитного механізму у сфері банківського кредитування, але й вкладникам, загалом справляють негативний вплив на економіку держави, завдають шкоди державним інтересам, що пов'язані з уникненням інфляційних процесів, знецінення національної валюти; 2) система досліджуваних правопорушень, на профілактику яких скеровується вплив держави, стосується деліктної поведінки як

працівників банку (службових осіб, серед яких можуть бути керуючі банком; їх заступники, начальники кредитного управління; їхні заступники, кредитні інспектори та операціоністи), які зловживаючи службовим становищем завдають шкоди банківським установам чи окремим клієнтам, так і протиправної діяльності клієнтів банку чи третіх осіб, які порушують порядок здійснення банківської діяльності; 3) правопорушення у банківській сфері справляють полісистемний негативний вплив, деструктуючи інші системи (бюджетну, податкову, валютну). Тому розробка та впровадження заходів профілактики деліктної поведінки у цій сфері повинна здійснюватися з огляду на полісистемний характер досліджуваних правопорушень. 4) банківська сфера є відносно «закритою» від різних контрольних впливів органів публічного управління, що слід враховувати при планування профілактичних заходів впливу.

РОЗДІЛ 4.

ПРОФІЛАКТИКА ПРАВОПОРУШЕНЬ У ЕКОНОМІЧНІЙ СФЕРІ ЗАСОБАМИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

4.1 Адміністративно-правові засоби профілактики правопорушень у економічній сфері

Законодавець у Постанові Верховної ради України «Про основні засади і напрями становлення економіки України в кризовий період» від 15 червня 1994 р. № 61/94-ВР визнав економічні засади розвитку суспільства основою для функціонування нашої держави як незалежної та суверенної загалом. При цьому стратегія соціально-економічних перетворень з огляду на потребу поглиблення прогресивного розвитку суспільства в аспекті домінування людиноцентристських начал визначає своєю метою в економічній частині – формування високорозвинутої фінансової інфраструктури [428].

Одними з напрямів, окреслених рішенням Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України» від 14 вересня 2020 року, стало гарантування втілення в життя пріоритетів національних інтересів нашої держави і гарантування національної безпеки, забезпечення сталого розвитку економіки країни та її інтеграція до європейського економічного простору, охорона правових можливостей особи, суспільних та державних інтересів від порушень, зокрема корупційного характеру, сприяння відновленню прав, відшкодуванню завданої шкоди [429].

10 березня 2021 р. Кабінетом Міністрів України було схвалено проект Стратегії економічної безпеки України на період до 2025 року. Він заклав фундамент формування державної політики щодо забезпечення економічної безпеки. Законодавцем у цьому нормативно-правовому акті було не лише окреслено цілу низку теоретичних питань («економічна

безпека», «національні економічні інтереси», «економічна стійкість», «економічний суверенітет»), але й шляхи досягнення основних національних економічних інтересів, нарощення конкурентоспроможності економіки, заходи щодо поступового зміцнення показників економічної стійкості й невразливості економіки країни до можливих загроз [430].

У контексті досягнення національних економічних інтересів України реалізація Стратегії зорієнтована на забезпечення захисту економіки країни за наявності загроз внутрішнього і зовнішнього характеру [431].

Надзвичайно важливим є вплив держави на економічну систему задля забезпечення свободи і добробуту суспільства. В. Окейн деталізував регулюючі засади такого впливу. Серед них цей автор виокремлював формування перешкод, що протистояли б спотворенню ринкових процесів, сприяння створенню системи ринкового ціноутворення, що б була незалежною від держави, підтримання відкритості ринку, охорони можливостей особи володіти, користуватися та розпоряджатися майном, свободи договірної діяльності у господарюванні, подолання монополізму, тощо [432, с. 335-378].

Попри пріоритети формування у державі вільної ринкової економіки, доцільність підтримання у економіці державного впливу державного впливу неодноразово піддавалася критиці. Окремі вчені наполягали на потребі забезпечення помірною державного впливу як доцільного поєднання «вільного і соціально обов'язкового суспільного устрою» [433, с. 335-378].

Вітчизняними та іноземними економістами поширювалася думка про потребу застосування низки засобів державного впливу на економічні процеси. Серед таких науковцями виокремлено засоби політики зростання, монетарні та фіскальні інструменти, інновації та інвестиції, тощо [434, с. 36-39; 435, с. 47].

Попри вагомість економічних важелів впливу на економіку, низка

важливих засобів впливу держави на економічну систему, економічні процеси перебуває в площині правового та галузевого адміністративно-правового регулювання. Вони служать інструментами забезпечення збалансованих економічних процесів в державі та можливості реалізації державою економічних засобів впливу на економічні процеси, про які вже було згадано.

Саме до системи таких адміністративно-правових засобів належать адміністративно-правові засоби профілактики правопорушень у економічній сфері. Вони є запорукою протидії адміністративним деліктам, що стосуються організаційно-економічних, виробничих відносин, відносин власності, функціонування усього господарського механізму держави.

Попри вагомість дослідження питань профілактики адміністративних правопорушень в економічній сфері, визначення цих деліктів у наукових джерелах доволі розмите.

В. Понікаров економічні правопорушення тлумачить як різновид протиправної діяльності, що торкається різних аспектів зловживання державною й економічною владою, слугує порушенню визначеного порядку управління фінансово-господарською діяльністю, здатне завдати суттєвої шкоди державним та економічним інтересам, економічній безпеці, господарюючим суб'єктам й фізичним особам, наділене інтелектуальним характером, реалізується в ході законної економічної діяльності чи за сприяння службового становища задля отримання прибутку незаконним чином [436, с. 15].

У доповнення окремими авторами не розділяються адміністративні правопорушення в економічній та фінансовій сферах. Зокрема В. Сидоренко до економічних правопорушень відносить і делікти, які стосуються господарсько-правової, торгівельної сфери, та ті, які пов'язані з фінансами, банківською діяльністю, податковою і митною сферою. [437, с. 305].

Такий підхід видається некоректним, оскільки стирає межу між фінансовою та економічною сферою, не враховує суттєву різницю в змісті

таких деліктів, їх специфіку, що відображається на системі засобів профілактики таких деліктів.

На сферу адміністративних правопорушень можна екстраполувати окремі характеристики деліктної поведінки, визначені представниками кримінально-правової науки.

Тлумачення економічних деліктів відзначається певним дуалізмом, оскільки, з одного боку, мова йде про орієнтованість таких деліктів порушення ustalених соціальних устоїв, посягання на них, а з другого – такі делікти орієнтовані на порушення економічного інтересу та вчиняються з метою отримання незаконної вигоди [438, с. 105].

За твердженням С. Кравчука, протиправну діяльність у економічній сфері вирізняє використання спеціальних фінансово-, технічно-облікових, та контрольно-управлінських правових можливостей. Цей автор наголошує на тому, що основними характеристиками цих деліктів є продовжуваність у часі, значний ступінь латентності, здатність заподіяти шкоду порядку управління економікою, пов'язаність з корупцією, тіньовою економікою; можливість заподіяння збитків державі, суспільству, фізичним особам [439].

Іншими вченими серед важливих ознак виокремлено можливість справляння широкого деструктивного та протиправного впливу на економічні правовідносини, порушення цих правовідносин, зовнішня вираженість через різні дії щодо зловживання економічною владою. Особливу увагу цей автор відводить множинності епізодів деліктної діяльності, реалізації як фізичними, так і юридичними особами, латентності, заподіяння вагомої економічних збитків інтересам держави [440].

Специфіка економічної сфери та деліктної поведінки, що її стосується, дозволяє визначити економічні правопорушення як протиправну, винну діяльність, що порушує встановлений порядок реалізації контрольно-управлінських прав суб'єктів економічних відносин, посягає на здійснення економічного управління, спричиняє збитки державі, суспільству, завдає

шкоди економічним правам і свободам громадян та має на меті одержання економічної вигоди, за яку законом передбачено адміністративну відповідальність.

Склад економічних правопорушень є специфічним. Так, об'єктом цих адміністративних правопорушень виступає економіка держави загалом та її складові елементи (встановлений порядок функціонування промисловості, здійснення будівництва та використання паливно-енергетичних ресурсів, торгівлі, громадського харчування, надання послуг та здійснення підприємницької діяльності, володіння, користування та розпорядження майном, зайняття сільськогосподарською діяльністю, тощо), економічні права та свободи фізичних та юридичних осіб. Слід звернути увагу на дослідження представників кримінально-правової науки, що вивчали об'єкти економічних злочинів. Окремі їх твердження цілком слушні й при аналізі адміністративних деліктів в означеній сфері.

Зокрема А. Бойко, цілком слушно, стверджує, що об'єктом такої протиправної діяльності є механізм організації національної економіки, що проявляється через поєднання складових елементів: економічного механізму та механізму господарсько-правового регулювання [52, с. 36; 53, с. 76-77].

Об'єктивною стороною є протиправні діяння особи, що порушують встановлений порядок реалізації контрольних-управлінських заходів суб'єктів економічних відносин, посягають на здійснення економічного управління, спричиняють збитки державі, суспільству, завдають шкоди економічним правам і свободам громадян.

Особливо важливими сферами економічних відносин, в яких вчиняються адміністративні делікти є сфери промисловості, будівництва та використання паливно-енергетичних ресурсів (глава 8 КУпАП), торгівлі, громадського харчування, сфера послуг (глава 12 КУпАП), власності (глава 6 КУпАП), сільського господарства (Глава 9 КУпАП), тощо. Саме ці сфери визначені законодавцем як такі, що здатні завдати найбільшої шкоди економічним

відносинам в державі та закладені у зміст КУпАП задля формування дієвих засобів протидії таким деліктам.

Суб'єктами вчинення адміністративних деліктів в економічній сфері, визначених в КУпАП, є громадяни та в окремих випадках – посадові особи.

Деліктна діяльність громадян у сфері економіки може стосуватися порушення нормативних вимог щодо будівництва, визначених законом стандартів і правил в ході його здійснення (ст. 96 КУпАП), планування і забудови територій (ст. 96-1 КУпАП), нераціонального використання паливно-енергетичних ресурсів (ст. 101-1 КУпАП), вимог щодо комерційного обліку води (ст. 103-3 КУпАП), пошкодження насаджень суб'єктів господарювання, що функціонують в сфері сільського господарства (104 КУпАП), вчинення експортно-імпортних операцій без проходження фітосанітарного контролю (ст. 106 КУпАП), торгівлі алкогольними напоями та тютюновими виробами (ст. 156 КУпАП), провадження господарської діяльності (ст. 164 КУпАП), недобросовісної конкуренції (ст. 164-3 КУпАП), здійснення заборонених видів господарської діяльності (ст. 164-16 КУпАП), зловживання монопольним становищем на ринку (ст. 166-1 КУпАП), ліцензування господарської діяльності (ст. 166-12 КУпАП), тощо.

Як правило, делікти посадових осіб пов'язані з неналежним виконанням посадових обов'язків у сфері будівництва, промисловості (наприклад щодо експлуатації паливо- та енерговикористовуючого устаткування (ст. 102 КУпАП)), санітарних та карантинних вимог у сфері сільського господарства, дискримінації підприємців органами влади і управління (ст. 166-3 КУпАП), тощо.

Аналізуючи те, правопорушення у якому сегменті економічної сфери завдають особливої шкоди державним та суспільним законним інтересам, правам та законним інтересам громадян, найбільше опитаних за темою дисертації респондентів вказали на делікти у галузі торгівлі, громадського харчування, сфері послуг та підприємницькій діяльності (33% опитаних

громадян та 32% посадових осіб), 27% громадян і 38% посадових осіб вважають, що це проступки у сфері промисловості, будівництва та використання паливно-енергетичних ресурсів. 14% опитаних громадян і 12% посадових осіб вказали на те, що ними є делікти щодо сільського господарства, а 26% громадян і 18% посадових осіб вважають, що найбільшої шкоди завдають делікти у сфері власності.

Суб'єктивна сторона таких деліктів характеризується, як правило, умислом. Ці делікти, здебільшого, вчиняються з корисливою метою. Мотив здійснення протиправної діяльності у сфері економіки здебільшого пов'язаний з отриманням неправомірної винагороди, збагаченням, приховуванням інших протиправних діянь [54].

Вчені вказують, що деліктну діяльність у сфері економіки вирізняє спрямованість на заподіяння майнової шкоди державі, господарюючим суб'єктам, орієнтація правопорушника на отримання певної майнової вигоди, тісний зв'язок з неналежним виконанням повноважень технічно-облікової, фінансово-облікової та контрольно-управлінської спрямованості, триваючий характер протиправного діяння, високий ступінь латентності, можливість спричинення шкоди економіці, економічним процесам, пов'язаність з тіньовою економікою, корупційними деліктами [54; 439].

Цілком слушним є твердження А. Бойка та низки інших вчених, що економічні делікти не слід пов'язувати винятково з порушенням порядку здійснення господарювання. Такі дії безпосередньо задають шкоду власності, довкіллю, економічним процесам, виробництва, обміну та розподілу, споживання товарів та послуг [52, с. 37-38; 441, с. 27-28].

Дехто з вчених надзвичайно широк підходить до класифікації адміністративних правопорушень в екологічній сфері. Зокрема Н. Кантор стверджує, що це делікти, які посягають відносини щодо володіння, користування та розпорядження майном, з приводу охорони довкілля, використання природних ресурсів, пов'язані з промисловістю, здійсненням

будівництва, використанням паливно-енергетичних ресурсів, сільським господарством, транспортом, шляховим, житлово-комунальним господарством, благоустроєм, торгівлею, громадським харчуванням, фінансами й підприємництвом, тощо [61, с. 41].

У продовження цей автор наводить твердження, що слід вирізнити чотири головні підгрупи цих деліктів: що можуть порушувати визначений державою порядок зайняття підприємництвом, антимонопольні вимоги; дискримінаційні дії у підприємницькій сфері; друга група – які порушують торговельні правила, порядок надання послуг, здійснення розрахунків зі споживачами; третя група – делікти фінансового характеру, ті, що стосуються оподаткування; четверта – проступки у митній сфері [392, с. 41; 61, с. 41].

Видається, що останні дві групи правопорушень хоч і тісно пов'язані з економічними деліктами та вимогами економічного законодавства, проте суттєво відрізняються, що, логічно, відзначається на системі засобів їх профілактики. Вони повинні розглядатися відокремлено від економічних проступків, в рамках фінансових правопорушень.

Адміністративні правопорушення в економічній сфері можна класифікувати за низкою критеріїв, визначальними серед яких є об'єкт цих адміністративних правопорушень, наприклад адміністративні правопорушення, що посягають на встановлений порядок функціонування промисловості, здійснення будівництва та використання паливно-енергетичних ресурсів, торгівлі, громадського харчування, надання послуг та здійснення підприємницької діяльності, володіння, користування та розпорядження майном, зайняття сільськогосподарською діяльністю, делікти, які порушують економічні права та свободи фізичних та юридичних осіб.

Залежно від джерела фіксації складів адміністративних деліктів такі правопорушення можуть бути розміщеними в КУпАП, або в інших нормативно-правових актах (наприклад, бути зафіксованими у Законах України «Про відповідальність за правопорушення у сфері містобудівної

діяльності» від 14 жовтня 1994 р. № 208/94-ВР [394], «Про виключну (морську) економічну зону України» від 16 травня 1995 р. № 162/95-ВР [165], тощо).

Ці делікти можуть мати основний (простий), кваліфікований чи привілейований склад. Перші відзначаються обтяжуючими й пом'якшуючими ознаками; другі – несуть підвищену суспільну небезпеку, а треті відзначаються ознаками, які пом'якшують суспільну небезпеку проступку [444].

Залежно від характеру заподіяної шкоди адміністративні правопорушення в економічній сфері бувають з формальним та матеріальним складом. Перші не спричиняють певної матеріальної шкоди, а стосуються порушення певних визначених державою правил. Проте їх вчинення здатне спричинити формування умов та чинників, наслідком виникнення яких може стати заподіяння матеріальної шкоди певним особам чи державі загалом (наприклад порушення правил користування енергією, водою чи газом (ст. 103-1 КУпАП), порушення порядку провадження господарської діяльності (ст. 164 КУпАП), недобросовісна конкуренція (ст. 164-3 КУпАП), неправомірні угоди між підприємцями (ст. 166-2 КУпАП)). Адміністративні правопорушення у сфері економіки з матеріальним складом спрямовані на безпосереднє заподіяння матеріальної шкоди, знищення чи заволодіння певними цінностями, ресурсами чи об'єктами (наприклад порушення права державної власності на надра (ст. 47 КУпАП), порушення права державної власності на води (ст. 48 КУпАП), марнотратне витрачання паливно-енергетичних ресурсів (ст. 98 КУпАП)).

Додатковими критеріями для класифікації може бути специфіка об'єктивної сторони проступку (дія чи бездіяльність). Наприклад активна поведінка може проявлятися у вигляді порушення правил торгівлі і надання послуг працівниками торгівлі, громадського харчування та сфери послуг, громадянами, які займаються підприємницькою діяльністю (ст. 155 КУпАП)

Натомість прикладом пасивної діяльності є невиконання законних вимог посадових осіб центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері енергозбереження (ст. 188-14 КУпАП).

Класифікація адміністративних правопорушень в економічній сфері є запорукою визначення ефективних засобів профілактики таких деліктів, дає змогу зважити при виборі останніх специфіку видового прояву протиправної поведінки особи можливості настання несприятливих наслідків майнового та немайнового характеру.

Профілактика деліктів у економічній сфері зорієнтована попередження та припинення деліктної поведінки фізичних й юридичних осіб, з'ясування причин і умов такої протиправної діяльності, чинників, які її зумовлюють, застосування системи адміністративно-правових засобів профілактичного впливу до порушника.

Останні виступають інструментами втілення в життя профілактичного впливу на поведінку учасників економічних відносин в державі задля нейтралізації чинників, що зумовлюють вчинення адміністративних деліктів.

Немає однозначного підходу до визначення терміну «засіб». Він по-різному тлумачиться вітчизняними науковцями. Його визначають системою ідей, явищ, предметів, способів діяльності, що допомагають досягати визначених цілей [445, с. 206]. Дехто вважає, що ця категорія є узагальненням інституційних явищ правової дійсності, через які реалізується регулятивна сила права, його енергія, що відіграють роль своєрідних її центрів [446, с. 14], чи визначають юридичними інструментами, що слугують задоволенню з інтересів суб'єктів права, досягненню визначених завдань [447, с. 621-622].

Виправданим видається намагання визначити зміст засобів профілактики правопорушень як інституційно окресленої системи своєрідних інструментів, що допомагають вирішити важливі соціально-економічні завдання [448, с. 30].

Ці засоби характеризуються низкою ознак.

1) Найбільш вагомими засобами профілактики адміністративних

правопорушень у економічній сфері є засоби-норми, індивідуальні рішення суб'єктів публічної влади [168], діяльнісні засоби, пов'язані з активною діяльністю щодо попередження, припинення деліктної поведінки, усунення чинників, що її зумовлюють, нейтралізації причин та умов її здійснення, ліквідації передумов до їх повторення. Профілактичні дії можуть проявлятися через перевірку підприємств, установ, організацій, їхньої документації, огляд певних об'єктів, прийняття актів реагування чи звернення до компетентних органів задля їх видання, тощо [169].

2) Засоби профілактики адміністративних правопорушень у економічній сфері проявляються у вигляді інструментів особливого різновиду соціального управління чи підінституту правоохоронної діяльності, що спрямований на утвердження принципів економічної та національної безпеки, пріоритету захисту економічних прав та законних інтересів громадян та економічних інтересів держави.

3) Застосування засобів профілактики адміністративних деліктів у економічній сфері слугує виявленню й усуненню причин та умов деліктних проявів в економічній сфері, здійсненню профілактичного впливу на осіб, що наділені схильністю до деліктних дій, усуненню детермінантів вчинення проступків, нейтралізації чинників, які зумовлюють проступки економічній сфері [57, с. 119].

4) Ця система засобів є інструментами, що застосовуються державними, недержавними інституціями, громадськими формуваннями, громадянами. Реалізація цих засобів відбувається на засадах координації, взаємодії суб'єктів профілактичного впливу.

5) Профілактичні засоби втілюються в життя через потенціал нормативно-правового, організаційного та виховного профілактичного впливу. Нормативно-правовий аспект реалізується завдяки активній діяльності суб'єктів профілактики щодо ухвалення нормативно-правових рішень, внесення змін до законодавства України з метою його удосконалення,

вироблення нових заходів щодо попередження, припинення цих деліктів, ліквідації невідповідностей щодо різних нормативно-правових актів, щодо профілактики адміністративних деліктів економічного характеру, тощо. Наприклад окремим міністерствами та відомствами можуть розроблятися Плани заходів щодо запобігання та протидії корупційним та економічним правопорушенням у системі цих інституцій. Серед таких заходів особлива увага присвячується участі у проведенні прес-конференцій, брифінгів, наданню даних ЗМІ з приводу важливих питань діяльності органів публічного управління, забезпеченню ефективної роботи громадських приймалень цих інституцій, періодичному розгляду на засіданнях підрозділів питань, що стосуються доброчесності та службової дисципліни представників органів публічного управління, протидії корупційним проявам, реалізації заходів попередження корупційних, економічних деліктів й здійсненню реагування на ці проступки, забезпеченню належного реагування на зверненнями громадян, реалізації прозорих механізмів взаємодії особи та органів публічного управління, наприклад прозорості здійснення державних закупівель, розміщенню в ЗМІ обов'язкової до оприлюднення інформації щодо заходів публічного характеру, наприклад державних закупівель, реалізації належного кадрового відбору та політики в системі державної служби з урахуванням потенціалу заходів конкурсного відбору, атестації, щорічної оцінки виконання державними службовцями покладених на них обов'язків і завдань, проведенню перевірки неналежного подання декларацій про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру, інформування спеціальних уповноважених підрозділів та осіб про такі протиправні дії чи ризик їхнього вчинення, веденню обліку державних службовців, щодо яких наявне судове рішення щодо притягнення до відповідальності за корупційні діяння, активний моніторинг задля доцільного коригування переліку посад державної служби, що пов'язані з високим ризиком вчинення корупційних дій, аналізу чинного законодавства на предмет наявності прогалин, колізій, що відіграють роль

чинників, які пливають на корупційну діяльність, вчинення економічних проступків, гарантуванню доступу громадськості до проектів нормативно-правових актів в економічній сфері, участь, в межах компетенції, залучення найширшого кола населення до зустрічей із представниками органів публічного управління задля пропагування негативного ставлення до протиправної діяльності, налагодженню співпраці з представниками владних інституцій, правоохоронними органами, забезпечення належного обліку майна і земельних ресурсів, які є у користуванні суб'єктів господарювання; обліку виданих управлінських рішень, які пов'язані з майновими та суміжними правовідносинами, реалізації контрольних повноважень щодо таких рішень, тощо [449].

Організаційний аспект профілактичного впливу стосується формування стратегії профілактичної діяльності, налагодження координаційних зав'язків між суб'єктами профілактики адміністративних деліктів в економічній сфері, налагодження порядку реалізації цими суб'єктами ефективного контролю за реалізацією економічних прав та обов'язків, розроблення системи економічних стимулів (податкових, кредитних, страхових) [450, с. 83-91]. Виховний аспект тісно пов'язаний з особистісно-мотивувальним, просвітницьким, пропагандистським впливом, втіленням переконання, роз'яснення, інформаційною підтримкою законослухняної поведінки та соціально-психологічною, консультаційною та роз'яснювальною роботою.

б) Засоби профілактики адміністративних правопорушень у економічній сфері можуть стосуватися загально-соціальної профілактики, або реалізовуватися в рамках спеціальних та індивідуальних заходів профілактики економічних правопорушень.

Потенціал загально соціальної профілактики реалізується завдяки проведенню освітніх, культурних заходів, через загальне підвищення рівня добробуту населення [185, с. 87-89].

Серед конкретних заходів, що все ж таки мають загальнопрофілактичну

спрямованість у сфері економіки Н. Шмигельська виокремила ініціативне надання послуг з охорони майна усіх форм власності, реалізацію правової пропаганди та правовиховних заходів щодо громадян у сфері економіки, тощо [60, с. 154-155].

Загалом створений у державі механізм гарантування економічної безпеки є відображенням потенціалу засобів нейтралізації факторів, що негативно впливають на економічні процеси, втілення в життя економічних інтересів, що слугуватимуть протидії впливу внутрішніх та зовнішніх загроз щодо розвитку країни загалом [60, с. 141].

Водночас засоби спеціальної профілактики стосуються нейтралізації факторів, що детермінують протиправну поведінку у економічній сфері, при цьому визначення об'єкту впливу є конкретнішим, стосується певного сегменту економічної сфери, а суб'єктам профілактичного впливу надана спеціальна компетенція у сфері економіки. Виокремлюється вузька система деліктних проявів, яких стосується профілактичний вплив [451, с. 313-316].

Адміністративно-правові засоби, що є інструментами індивідуальної профілактики економічних правопорушень, реалізуються щодо конкретних осіб, які винні у певних протиправних діяннях, або перебувають в умовах потенційного ризику вчинення деліктів, під впливом факторів, що слугують здійсненню протиправної діяльності, які зумовлюють умисне вчинення економічних проступків, на стадії підготовки певного делікту, можливістю замаху на його скоєння [451, с. 313-316; 452, с. 10-11].

Засоби індивідуального профілактичного впливу залучають потенціал, волю конкретної особи задля формування законослухняної поведінки, вони спрямовані на формування індивідуальних стійких позитивних характеристик особи, її форм поведінки, стереотипів.

7) Загальною метою реалізації профілактичних засобів є втілення ідей законності, демократизму, соціальної справедливості, гуманізму, конкретизації, повноти взаємодії і координування можливостей суб'єктів

профілактичного впливу, тощо [60, с. 14].

Таким чином адміністративно-правові засоби профілактики правопорушень у економічній сфері є важливою системою інструментів адміністративного права, що спрямовані на забезпечення економічної безпеки, стабільності економіко-правового регулювання суспільних відносин, нейтралізацію чинників, що негативно на неї впливають, порушують економічні права та законні інтереси фізичних та юридичних осіб, припинення деліктної поведінки в економічній сфері. Задля ретельного дослідження та з'ясування специфіки цієї системи слід зосередитися на окремих її видових проявах.

4.2 Профілактика правопорушень у сфері промисловості, будівництва та використання паливно-енергетичних ресурсів засобами адміністративного права

Профілактика правопорушень у сфері промисловості, будівництва та використання паливно-енергетичних ресурсів засобами адміністративного права є важливим напрямом профілактичного впливу щодо економіки, оскільки вона спрямована на формування безпечних, стабільних умов для розвитку економіки, належна її реалізація здатна усунути чинники, що впливають на ефективність багатьох економічних процесів, що, хоч не розглядаються в контексті промисловості, будівництва та енергетики, проте перебувають під їх постійним впливом, зумовлюються станом цих сфер економіки країни.

У системі досліджуваних деліктів є три їх різновиди: 1) адміністративні правопорушення у сфері промисловості; 2) адміністративні делікти в сфері будівництва; 3) адміністративні проступки, що стосуються використання паливно-енергетичних ресурсів.

Це доволі широке коло деліктів, що доволі часто вчиняється в Україні.

Для прикладу, у 2017 р. в Україні було розглянуто 12541 справу за фактом вчинення таких правопорушень та накладено 12346 адміністративних стягнень [453].

Профілактика адміністративних правопорушень в сфері промисловості пов'язана з нейтралізацією чинників, що слугують порушенню вимог чинного законодавства щодо безпечного виконання робіт промислового характеру, до здійснення яких наявні спеціальні вимоги, пов'язані охороною праці, нагляд за якими здійснюються спеціальними уповноваженими державою суб'єктами з метою попередження й припинення можливих деліктів (ст. 93 КУпАП).

Разом з тим, зважаючи на особливу небезпеку для життя та здоров'я населення, особливу увагу законодавця привернули делікти, що повзанні з порушенням вимог чинного законодавства, присвяченого зберіганню, використанню й обліку вибухових матеріалів у промисловій сфері, що визначені ним у ст. 94 КУпАП.

Безпека економічних процесів тісно пов'язана з безпекою виконання робіт, дотриманням безпечних технологій промислових процесів та системою охорони праці загалом. Тому для держави надзвичайно важливим є здійснення профілактичного впливу у сфері промисловості на працівників, посадових осіб господарюючих суб'єктів та окремих громадян, які є власниками цих господарюючих суб'єктів, або у визначеному законом порядку уповноважені такими особами.

Профілактика цих правопорушень покладена на Державну службу України з питань праці та її територіальні органи. Її діяльність пов'язана з реалізацією державного регулятивного та контрольного впливу на функціонування суб'єктів у сфері використання об'єктів підвищеної небезпеки, щодо сфер охорони та гігієни праці, промислової безпеки, щодо використання вибухових матеріалів, стосується реалізації наглядових повноважень (державного гірничого нагляду, нагляду за сферою функціонування ринку природного газу з огляду на потребу підтримання

належного технічного стану облікових систем, приладів у сфері його видобування, тощо), гарантування належного використання об'єктів Єдиної газотранспортної системи.

Реалізація повноважень щодо адміністративних правопорушень у сфері промисловості реалізується цим органом на підставі Положення про Державну службу з питань праці, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 11 лютого 2015 р. № 96 [454].

Профілактика адміністративних правопорушень здійснюються в рамках реалізації державного контролю за виконанням вимог законодавства про працю різними видами суб'єктів господарської діяльності (юридичними особами та їхніми відокремленими підрозділами, фізичними особами, що злучають найманих працівників.

Особливо широкі повноваження закріплені з приводу гарантування безпечності для людини виробничого середовища та виробничих операцій, запобігання виникненню професійних захворювань, дотриманням вимог санітарних норм та правил, безпечності різного роду діяльності в сфері використання вибухових матеріалів у промисловості, виконання операцій щодо утилізації матеріалів військового призначення, боєприпасів, ракетного палива, тощо [455, с. 14].

Другою групою є профілактика правопорушень у сфері будівництва, що спрямована на протидію правопорушенням, які порушують правові та організаційні засади здійснення архітектурної діяльності, визначені Законом України «Про архітектурну діяльність».

Правове регулювання цієї сфери спрямоване на створення максимально сприятливих для життя умов, гарантування втілення в життя пріоритетів естетичної та економічної необхідності, безпечності й надійності будинків та споруд [455, с. 163].

Суб'єктами адміністративної відповідальності за правопорушення в галузі будівництва є громадяни й посадові особи. Крім них, згідно із Законом

України «Про відповідальність за правопорушення у сфері містобудівної діяльності» від 14 жовтня 1994 року № 208/94-ВР, відповідальність у цій галузі несуть також юридичні особи [456, с. 242].

Керуючись положеннями ст. 5 Закону України «Про основи містобудування», реалізація містобудівної діяльності пов'язана з гарантуванням дотримання визначених державою вимог. Нею визначаються такі спеціальні вимоги щодо формування містобудівної документації, розробки містобудівних проектів конкретних об'єктів, будівельних робіт згідно проектів та визначених умов у містобудівній документації, раціонального використання земельних ділянок у сфері містобудівної діяльності, збереження культурної спадщини, здійснення такої діяльності з огляду на інтереси держави та громадян, тощо [457].

Система правопорушень у сфері будівництва визначена ст. 96 КУпАП (стосуються порушення законодавчих вимог, будівельних вимог, стандартів та правил), 96-1 КУпАП (пов'язані з порушення законодавства під час планування і забудови територій), Законом України «Про відповідальність за правопорушення у сфері містобудівної діяльності», ст. 32 Закону України «Про архітектурну діяльність» та інші.

Державний контроль за дотриманням суб'єктами господарювання державних будівельних норм реалізується центральним органом публічного управління у сфері державного архітектурно-будівельного контролю [458].

Профілактичний вплив справляється щодо порушення посадовими особами та громадянами порядку проектування, розміщення, будівництва, реконструкції та експлуатації об'єктів чи споруд.

Суб'єктами профілактики цих правопорушень є Інспекції державного архітектурно-будівельного контролю.

Вони здійснюють запобігання, виявлення, припинення адміністративних правопорушень, пов'язаних з порушенням законодавчих вимог в ході планування та забудови територій, стандартів та правил будівельного

характеру, встановлюють факти невиконанням вимог чи приписів, що видаються посадовими особами органів державного архітектурно-будівельного контролю, реалізують розгляд справи про вчинення адміністративних деліктів у цій сфері.

Основним суб'єктом профілактики адміністративних правопорушень у сфері будівництва є Державна архітектурно-будівельна інспекція України (Держархбудінспекція (ДАБІ України)). Вона перевіряє на відповідність вимогам законодавства, будівельних норм, стандартів і правил рішення, прийняті територіальними органами Держархбудінспекції, нею ведеться єдиний реєстр документів, які гарантують можливість здійснення підготовчих й будівельних робіт, засвідчується введення у експлуатацію завершених будівництвом об'єктів, облік інформації з приводу доопрацювання, відмови у виданні, анулювання дозвільної документації [459]. На місцях цією інспекцією формуються територіальні органи – Департаменти (управління) Державної архітектурно-будівельної інспекції у областях (Управління Державної архітектурно-будівельної інспекції у Кіровоградській області, Департамент Державної архітектурно-будівельної інспекції у Львівській області, та інші).

Державною архітектурно-будівельною інспекцією України (ДАБІ) виконуються обов'язки центрального органу виконавчої влади, що втілює в життя основні напрями державної політики щодо державного контролю та нагляду у архітектурно-будівельній сфері.

ДАБІ має змогу перевіряти об'єкти містобудівної діяльності з приводу дотримання законодавчих та будівельних вимог і стандартів в ході здійснення підготовчої і будівельної діяльності, відповідності цим вимогам матеріалів, конструкцій, які використовуються.

Важливе її завдання присвячене перевірці правильності та законності формування нормативно-технічних і проектних документів, контролю за дотримання вимог законодавства при прийнятті в експлуатацію завершених будівельних об'єктів, здійснення обстеження таких об'єктів задля

гарантування безпечності їхнього використання в майбутньому.

У випадку встановлення в зареєстрованих документах, а саме повідомленнях, деклараціях про початок виконання підготовчих робіт чи будівельних робіт недостовірних даних, наприклад, наведені в документах дані не відповідають дійсності, чи коли відсутня відповідність наведеної інформації фактичним даним, посадові особи Держархбудінспекції реалізують їхню оцінку задля прийняття обґрунтованого рішення з приводу наявності підстав для визнання самочинним будівництвом збудованого об'єкта [460].

Інспектори Держархбудінспекції уповноважені фіксувати делікти у сфері містобудівної діяльності, складати протоколи про їхнє вчинення та застосовують адміністративні стягнення. Також вони уповноважені зупиняти підготовчі й будівельні роботи [461].

Від імені Держархбудінспекції здійснювати розгляд справ про згадані делікти й застосовувати адміністративні покарання можуть керівник, заступники керівника Держархбудінспекції, уповноважені керівником посадові особи даного органу [462, с. 306].

Профілактика адміністративних правопорушень у сфері будівництва реалізується органами місцевого самоврядування, в структурі яких можуть формуватися інспекції державного архітектурно-будівельного контролю, що діють на підставі Законів України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо децентралізації повноважень у сфері архітектурно-будівельного контролю та удосконалення містобудівного законодавства», «Про регулювання містобудівної діяльності», «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про відповідальність за порушення у сфері містобудівної діяльності».

Прикладом нормативно-правового акта органу місцевого самоврядування, що закріплює правовий статус цієї установи є ухвала Львівської міської ради від 26 травня 2016 р. № 505 «Про затвердження структури виконавчих органів Львівської міської ради, загальної чисельності

апарату ради та її виконавчих органів».

Профілактика адміністративних правопорушень цією інституцією здійснюється в рамках реалізації контрольних повноважень щодо дотримання законодавства України у сфері містобудівної діяльності та інших обов'язкових вимог у цій сфері.

Контрольна діяльність стосується виявлення порушень задекларованих державою будівельних норм і стандартів, умов містобудівної документації, вимог проектної документації. Нею реалізується контроль з приводу реалізації приписів щодо усунення порушень положень закону, що стосується містобудівної діяльності, обов'язкових вимог, зафіксованих будівельними нормами і стандартами, вимог до здійснення підготовчих й будівельних робіт, дотримання термінів і якості проведення запланованих відповідно до проектної документації замірів і випробувань, тощо [463].

Загалом профілактичні функції виконують керівники виконавчих органів з питань державного архітектурно-будівельного контролю сільських, селищних, міських рад, керівники виконавчих органів з питань державного архітектурно-будівельного контролю міських рад населених пунктів, які є адміністративними центрами областей, міських рад населених пунктів з чисельністю населення понад 50 тисяч, структурних підрозділів з питань державного архітектурно-будівельного контролю Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій, головні інспектори будівельного нагляду центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику з питань державного архітектурно-будівельного контролю та нагляду.

На сьогодні подання, заповнення та подальша перевірка документів у сфері будівництва максимально автоматизується за допомогою програмних інструментів та сучасних технологічних рішень. У 2019–2020 роках 80% дозвільних документів до початку будівництва подавалися у формі повідомлення [464].

Автоматизація цих процесів стає запорукою профілактики адміністративних правопорушень, що вчиняються в сфері будівництва та виявлення латентних деліктів у цій сфері.

Особливо важливою складовою профілактики правопорушень у сфері економіки є профілактика правопорушень щодо використання паливно-енергетичних ресурсів.

Використання паливно-енергетичних ресурсів та адміністративні проступки, що стосуються використання паливно-енергетичних ресурсів, тісно пов'язані з категорією паливно-енергетичного комплексу (ПЕК).

В. Самсоновим і М. Вяткіним стверджується, що ПЕК за своїм змістом є складною системою видобування природних енергетичних ресурсів, їхнього збагачення, трансформації у різновиди енергії та у енергоносії, її передачі й розподілу, споживання і використання у сфері національного господарства [465, с. 7].

ПЕК є об'єктом економіко-правового регулювання, що наділений низкою особливостей. Зокрема він є елементом природних чинників виробництва, охоплює природне, економічне і нематеріальне багатство; належить до видобувної та обробної виробничих систем, відзначається приваблюючою державною формою власності у порівнянні з іншими секторами економіки, характеризується високим рівнем монополізації. Також ПЕК перебуває у тісному зв'язку з енерговиробництвом та енергозбереженням, що справляють вагомий вплив на національну безпеку [466, с. 9-10].

Сектором споживання енергоресурсів, який найшвидше розвивається в нашій державі є електроенергетика. Планований приріст до 2035 р. становитиме 56%. У розвинених країнах він здебільшого пов'язаний з генерацією і споживанням електро- й теплоенергії. Натомість для країн, які розвиваються, він стосується промисловості. Міжнародне енергетичне агентство (МЕА) прогнозує, що до 2035 р. обсяги світового енергоспоживання й надалі зростатимуть. Проте темпи приросту дещо скоротяться, у порівнянні

з попередніми 25 роками, й становитимуть 1,3% (2% у 1985 –2010 рр.) [467].

Використання паливно-енергетичних ресурсів пов'язано з низкою загроз у сфері енергетичної безпеки.

У Стратегії національної безпеки України, затвердженій рішенням Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020, визнано, що недостатній рівень конкуренції та панування монополій, зокрема в енергетичній сфері та інфраструктурі, низька енергоефективність зменшують конкурентоспроможність України, загрожують добробуту її громадян року [429; 468].

У цьому програмному документі зазначено, що економічний розвиток і безпека неможливі без стійкого розвитку енергетики. Для цього маємо: сприяти розширенню енергетичного потенціалу України та ефективності його використання, інтегрувати енергетичні ринки України до енергоринку ЄС, протидіяти реалізації проектів, що негативно впливають на енергетичну безпеку держави, підвищити енергоефективність, упровадити суцільний облік виробництва, передачі та використання енергетичних ресурсів, упровадити загальнодержавний енергетичний баланс, забезпечити подальший розвиток паливно-енергетичного сектору на умовах сталого розвитку та екологічної безпеки, з урахуванням новітніх технологій виробництва енергії з відновлюваних джерел та її зберігання, тощо [468].

У аналітичній записці Національного інституту стратегічних досліджень «Загрози у сфері енергетичної безпеки та їхній вплив на стан національної безпеки: моніторинг реалізації стратегії національної безпеки України» акцентовано, що основним стратегічним завданням сьогодення є забезпечення прозорості, протидія «тінізації» й поширенню деліктів енергетичної галузі [469].

Стратегія національної безпеки України визнає загрозами енергетичній безпеці зростання кількості деліктів та корумпованість енергетичної сфери; її

високу «тінізацію», а також неефективну систему державного управління, в частині здійснення органами, що формують та реалізують державну політику розвитку енергетичних ринків, діяльності в корпоративних та особистих інтересах [468].

На думку фахівців, на часі уніфікувати, зробити прозорою та закріпити на рівні закону процедуру отримання спеціальних дозволів на користування надрами, внесення змін до них, призупинення й позбавлення прав на користування надрами; гарантувати рівні умови всім учасникам ринку при видачі спеціальних дозволів на користування надрами; запровадити прозорі юридичні механізми створення партнерських відносин та залучення інвестицій у надрокористування; спростити дозвільну систему нафтогазовидобувної галузі, обмеживши її державною екологічною експертизою, державною експертизою запасів корисних копалин, укладенням договору на проведення розвідувальних робіт, отриманням погоджень на зміну цільового призначення та отримання земельної ділянки в користування, дозволом на приєднання до мережі, а також повідомленнями про затвердження проектів на буріння свердловин і спорудження супровідних об'єктів, досліднопромислової й промислової розробки [469].

У чинних в Україні нормативно-правових актах відсутні чітко сформульовані механізми протидії загрозі здійснення державними органами діяльності в корпоративних та особистих інтересах [469].

Також варто було б запровадити персональну відповідальність за спроби втручання в будь-якій формі в діяльність регуляторів і вчинення тиску на них із боку органів державної влади та місцевого самоврядування, їхніх посадових осіб, суб'єктів господарювання та їхніх асоціацій, політичних партій, громадських об'єднань, професійних спілок, інших об'єднань громадян та їхніх органів; виключити на певний період установлення колишніми керівниками регуляторів договірних відносин із суб'єктами господарювання, що здійснюють свою діяльність на регульованих ринках; установити чітку

процедуру обговорення проектів рішень, у тому числі з галузевими об'єднаннями та асоціаціями; надати регуляторам повноваження з розгляду скарг і врегулювання суперечок, а також накладення штрафних санкцій за правопорушення; фінансувати діяльність органів нагляду виключно за рахунок внесків, що надійшли до спеціального фонду державного бюджету і розраховуються як частка доходу платників цих внесків від регульованого виду діяльності протягом установленого часу; передбачити періодичний аудит регуляторів відомими незалежними компаніями із зовнішньою оплатою послуг [469].

Комплексний характер і масштабність потрібних змін зумовлює профілактичний вплив держави на інші правовідносини у сфері використання паливно-енергетичних ресурсів. Особливою частиною цієї діяльності є профілактика деліктних проявів, визначених в КУпАП.

Система правопорушень щодо використання паливно-енергетичних ресурсів, профілактика яких здійснюється засобами адміністративного права, чітко визначена главою 8 КУпАП та полягає у порушенні вимог законодавства у сфері енергетичної ефективності будівель (ст. 96-2 КУпАП), марнотратному витрачанні паливно-енергетичних ресурсів (ст. 98 КУпАП), порушенні правил охорони електричних мереж (ст. 99 КУпАП), порушенні щодо використання газу (ст. 101 КУпАП), недотриманні вимог щодо ефективного використання паливно-енергетичних ресурсів (ст. 101-1 КУпАП), неефективній експлуатації паливно- і енерговикористовуючого устаткування (ст. 102 КУпАП), невідповідності до роботи резервного паливного господарства (ст. 103 КУпАП), порушенні правил користування енергією, водою чи газом (ст. 103-1 КУпАП), пошкодженні газопроводів при провадженні робіт (ст. 103-2 КУпАП), порушенні вимог щодо комерційного обліку теплової енергії, гарячої та питної води (ст. 103-3 КУпАП).

Індивідуальний профілактичний вплив скеровується, як правило, на керівників підприємств, установ та організацій, їх заступників, головних

інженерів, головних енергетиків (головних механіків) цих організацій, керівників інших служб [470, с. 137-139].

Здебільшого профілактичні дії стосуються попередження та припинення нераціонального, неефективного використання паливно-енергетичних ресурсів, порушення технологій використання паливно-енергетичних ресурсів, заподіяння шкоди системі енергопостачання.

Як слушно зазначає Р. Крамар, органи виконавчої влади повинні зосередитися на виконанні завдань щодо боротьби з марнотратним витрачанням паливно-енергетичних ресурсів. Серед механізмів впливу слід згадати залучення їх до вироблення державної політики у зазначеній сфері, реалізації контрольних повноважень щодо цього, вироблення засобів взаємодії з територіальними органами Державного агентства з енергоефективності та енергозбереження України, формування умов задля належного функціонування цих органів, гарантування належної реалізації ними повноважень, що належать до їх компетенції; здійснення координації інформаційної діяльності ДАЕЕУ, надання інформації територіальним органам ДАЕЕУ щодо деліктів, пов'язаних з використанням паливно-енергетичних ресурсів, тощо [470, с. 138].

Цим автором слушно наполягається, що запорукою успішної профілактики правопорушень в паливно-енергетичній сфері повинна стати тісна взаємодія органів виконавчої влади з правоохоронними органами України. Зокрема серед основних напрямів взаємодії органів виконавчої влади з правоохоронними органами щодо боротьби з марнотратним використанням паливно-енергетичних ресурсів Р. Крамарем визначено здійснення спільного аналізу здійснених деліктів й тенденцій деліктної діяльності; забезпечення координації профілактичної діяльності, обміну інформацією, розробку спільних профілактичних заходів, удосконалення нормативно-правової основи протидії деліктам щодо використання паливно-енергетичних ресурсів, тощо. Він слушно наполягає на потребі прийняття Кабінетом Міністрів

України Правил взаємодії вищих органів державної влади України у сфері запобігання марнотратному витрачання паливно-енергетичних ресурсів в Україні. Її регламентація дала б змогу розширити регламентацію взаємної роботи щодо боротьби з марнотратним використанням паливно-енергетичних ресурсів [470, с. 138].

Дійсно, слід погодитися з тим, що особливо проблемним є питання гарантування ефективної взаємодії органів виконавчої влади з правоохоронними органами з приводу марнотратного використання паливно-енергетичних ресурсів в нашій державі. Авторами наголошується на потребі врахування недоліків взаємодії МВС, прокуратури, місцевих державних адміністрацій щодо використання паливно-енергетичних ресурсів. Проблемною визнають завантаженість вітчизняних правоохоронних органів [471, с. 139].

Серед безпосередніх суб'єктів профілактики деліктної поведінки у сфері використання паливно-енергетичних ресурсів слід виокремити Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України, органи державного енергонагляду, підприємства (організацій), у віданні яких є електричні мережі, органи місцевого самоврядування та їх виконавчі комітети, адміністративні комісії при виконавчих органах міських рад та інші.

Наприклад, серед суб'єктів профілактичного впливу, що не лише запобігають порушенню вимог законодавства у сфері енергетичної ефективності будівель (ст. 96-2 КУпАП), але й припиняють їх, слід виокремити посадових осіб, уповноважених на те виконавчими комітетами (а у населених пунктах, де не створено виконавчих комітетів, – виконавчими органами, що виконують їх повноваження) сільських, селищних, міських рад, посадових осіб, уповноважених на те місцевими державними адміністраціями.

Профілактику марнотратного витрачання паливно-енергетичних ресурсів (ст. 98 КУпАП), як правило, здійснює центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері енергозбереження.

Профілактику порушення правил охорони електричних мереж (ст. 99 КУпАП) підприємства і організації, у віданні яких є електричні мережі, здійснюють адміністративні комісії при виконавчих органах міських рад, виконавчі комітети (а в населених пунктах, де не створено виконавчих комітетів, – виконавчі органи, що виконують їх повноваження) сільських, селищних, міських рад. Загалом, наприклад за даними Державної служби статистики України у 2018 р. цими суб'єктами було порушено 53 справи, за якими в подальшому до 29 осіб було застосовано адміністративне покарання [472].

Профілактичний вплив щодо порушень, зв'язаних з використанням газу (ст. 101 КУпАП) забезпечується центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері енергозбереження, а щодо порушень, пов'язаних з неефективною експлуатацією паливо- і енерговикористовуючого устаткування (ст. 102 КУпАП), неефективною експлуатацією паливо- і енерговикористовуючого устаткування (ст. 102 КУпАП), невідповідністю до роботи резервного паливного господарства (ст. 103 КУпАП) – центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері енергозбереження.

Практика притягнення до відповідальності за ст. 103 КУпАП є незначною. Так за даними Державної служби статистики України за 2018 рік було порушено лише одну справу про вчинення такого делікту та одну особу надалі було притягнуто до адміністративної відповідальності. Це заставляє замислитися над ефективністю цієї статті та доцільності її розміщення у КУпАП, або про можливий значний ступінь латентності таких протиправних діянь [472].

Широкими повноваженнями щодо профілактики порушень правил користування енергією, водою чи газом (ст. 103-1 КУпАП) наділені підприємства і організації, у віданні яких є електричні мережі, органи державного енергонагляду, адміністративні комісії при виконавчих органах

міських рад; а щодо порушень вимог щодо комерційного обліку теплової енергії, гарячої та питної води (ст. 103-3 КУпАП) – посадові особи, уповноважені на те виконавчими комітетами (а у населених пунктах, де не створено виконавчих комітетів, – виконавчими органами, що виконують їх повноваження) сільських, селищних, міських рад.

Практика притягнення до адміністративної відповідальності за ст. 103-1 КУпАП є доволі поширеною. У 2018 р. було порушено 397 справ та надалі 377 осіб було притягнуто до адміністративної відповідальності [472].

Одним з найважливіших суб'єктів профілактики адміністративних правопорушень щодо незаконного використання паливно-енергетичних ресурсів є Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України.

Його профілактичний вплив стосується як діяльності фізичних осіб, так і незаконного функціонування юридичних осіб як суб'єктів енергоринку та проявляється через систему контролю за діяльністю суб'єктів господарювання на ринку енергетичних послуг.

Згідно зі своїм мандатом, ДАЕЕ є національним державним органом, відповідальним за політику енергоефективності. Воно координує діяльність відповідних секторних міністерств, відомств та місцевих органів виконавчої влади, які реалізують політику в галузі енергоефективності [473].

Положенням «Про Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України», затвердженим Указом Президента України від 13 квітня 2011 року № 462/2011 цю інституцію наділено правом здійснення державного контролю у сфері ефективного використання паливно-енергетичних ресурсів, проведення державної експертизи з енергозбереження у порядку, встановленому законодавством, здійснення державного контролю у сфері ефективного використання паливно-енергетичних ресурсів, участь у роботі технічних і державних комісій щодо введення у експлуатацію обладнання з використання паливно-енергетичних ресурсів, завершених

будівництвом об'єктів. Держенергоефективності України має право складати протоколи про адміністративні правопорушення відповідно до законодавства [474].

Не менш важливими та найширшими функціями щодо профілактики деліктів в енергетичній сфері наділена Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг. Вона здійснює свою діяльність з огляду на Закон України «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг» від 22 вересня 2016 р. № 1540-VIII [475].

Водночас цей орган володіє широкими повноваженнями щодо нейтралізації негативних чинників у сфері енергетики.

Він реалізує функцію контролю за виконанням господарюючими суб'єктами у сфері енергетики вимог чинного законодавства України шляхом проведення планових, позапланових виїзних та невиїзних перевірок. Ним здійснюється перевірка ліцензійних умов. У разі виявлення під час проведення позапланової виїзної перевірки однорідних порушень або таких, що прямо впливають із питань, потреба перевірки яких стала підставою для проведення позапланової перевірки, Регулятор має право перевіряти такі порушення із подальшим застосуванням до суб'єкта господарювання відповідальності, передбаченої законодавством.

При цьому господарюючі суб'єкти у сфері енергетики можуть притягатися до адміністративної відповідальності за вчинення деліктних діянь у даній сфері з огляду на положення низки нормативно-правових актів: Законів України «Про теплопостачання», «Про ринок електричної енергії», «Про комбіноване виробництво теплової та електричної енергії (когенерацію) та використання скидного енергопотенціалу», «Про ринок природного газу», «Про трубопровідний транспорт», тощо.

Серед різновидів адміністративних покарань що застосовуються до винних осіб за вчинення згаданих деліктів слід відзначити наступні: 1) застереження

та/або попередження про необхідність усунення порушень; 2) накладення штрафу; 3) зупинення дії ліцензії; 4) анулювання ліцензії.

Посадові особи господарюючих суб'єктів, які функціонують у сфері енергетики, повинні понести адміністративну відповідальність за діяльність, яка стосується несвоєчасного надання інформації, яка потрібна для реалізації визначених у нормативно-правовому порядку завдань Регулятора, ненадання цієї інформації або надання неправдивих даних, невиконання чи несвоєчасного виконання рішень Регулятора.

Важливим органом державного енергонагляду, що реалізує профілактичний вплив на сферу використання паливно-енергетичних ресурсів є Державна інспекція енергетичного нагляду України, яка функціонує на основі Положення «Про Державну інспекцію енергетичного нагляду України», затвердженого постановою Кабінету міністрів України від 14 лютого 2018 р. № 77 [476].

Її компетенція пов'язана з реалізацією державної політики щодо нагляду і контролю у сфері електроенергетики й теплопостачання. Важливим завданням цієї інспекції є здійснення контролю за виконанням учасниками ринку нормативно-правових вимог щодо технічної експлуатації електричних станцій і мереж.

Також вона здійснює перевірку технічного стану електричних установок і мереж, дотримання правил безпеки в процесі постачання споживачам електричної енергії, перевіряє схеми електропостачання. Важливим напрямом її роботи є нагляд за процесом організації й дотриманням строків спеціальної підготовки працівників, що займаються оперативно-технологічним управлінням та ведуть технічне обслуговування обладнання енергопостачання, нею організовується перевірка їхнього рівня знань змісту відповідних нормативно-правових актів й нормативних вимог, що стосуються технічної експлуатації електричних станцій і мереж, установок, тощо [476].

У рамках контрольних і наглядових повноважень цей орган має право

вимагати від учасників ринку електроенергії й учасників правовідносин з приводу теплопостачання усунути наявні порушення нормативних вимог, що стосуються технічного використання електричних станцій та мереж, стану відповідних установок і мереж, їхньої експлуатації, формування проектів, побудови, введення в експлуатацію теплових, тепловикористальних установок і мереж, використання енергії задля теплопостачання. У рамках реалізації цих повноважень інспекція може пред'являти вимоги до суб'єктів ринку електроенергії та теплопостачання, припинити діяння, що створюють перешкоди для реалізації державного енергетичного нагляду (контролю). Також до її прав належить видання суб'єктам цих ринків обов'язкових розпорядчих документів з приводу усунення наявних порушень законодавства з питань, що стосуються технічного використання електричних станцій та мереж, стану відповідних установок і мереж, їхньої експлуатації, формування проектів, побудови, введення в експлуатацію теплових, тепловикористальних установок і мереж, використання енергії задля теплопостачання.

Вона вносить керівникам господарюючих суб'єктів, їхнім представникам подання щодо усунення від виконання обов'язків відповідальних за теплове господарство посадових осіб теплотехнічного профілю, діяльність яких служить порушенню положень чинного законодавства з приводу використання, формування проектів і побудови енергообладнання й мереж, що стосуються теплопостачання, результати перевірки знань яких щодо правил технічної експлуатації теплових установок та мереж є незадовільними. Інспекція має змогу вступити ініціатором зупинки використання електричних, теплових, тепловикористальних установок і мереж, відповідного обладнання через несправність, невідповідність технічного стану. З цією метою вона має змогу звернутися до адміністративного суду з огляду на результати складення акта в ході здійснення перевірки. Нею можуть складатися протоколи та розглядатися

справи про делікти адміністративного характеру в порядку, визначеному КУпАП та іншого законодавства, тощо [476].

Результатом роботи Державної інспекції енергетичного нагляду України протягом останніх років стало зростання інтересу та довіри громадськості до роботи цієї інспекції, що зумовлює збільшення кількості звернень громадян та юридичних осіб до цієї інституції [477]. Взаємодія з громадськістю є основною запорукою профілактики правопорушень у досліджуваній сфері.

Підприємства і організації, у віданні яких є електричні мережі, активно залучаються до профілактики досліджуваних правопорушень.

Як правило, їх діяльність стосується профілактики деліктів споживачів електричної енергії на роздрібному ринку, що пов'язані з розподілом, передачею, постачанням електроенергії споживачам.

Запобігання розкрадання електроенергії служить процедура встановлення індикаторів на лічильники електроенергії споживачів. Вони вмонтовуються безкоштовно.

Факт їхнього встановлення й відповідний стан фіксуються в актах про пломбування чи інших документах, що підтверджують факт монтування.

У випадку встановлення в ході контрольних перевірок уповноваженими представниками операторів систем, що забезпечують постачання електричної енергії відповідних правопорушень, зокрема й фактів безоблікового споживання електричної енергії, складається акт про вчинення відповідного правопорушення, визначаються обсяг необлікованої електричної енергії та сума завданих споживачем збитків [478].

Господарюючі суб'єкти, у віданні яких перебувають електричні мережі відповідно до положень статті 255 КУпАП мають право складати протоколи про адміністративні правопорушення.

КУпАП серед правопорушень, протоколи про вчинення яких КУпАП покладено на підприємства і організації, у віданні яких є електричні мережі, визначає деліктні дії, що стосуються самовільного користування електричною

й тепловою енергією без використання приладів обліку за умови, що застосування приладів обліку є обов'язковим, чи з умисним пошкодженням відповідних приладів, або іншим способом, самовільного використання газу, порушення правил його використання в побутових умовах, якщо не завдано значної шкоди (ст. 103-1 КУпАП).

Надалі справи про адміністративні правопорушення, передбачені ст. 103-1 КУпАП, розглядають адміністративні комісії при виконавчих органах міських рад [479]

Широкими повноваженнями щодо профілактики деліктів у сфері використання паливно-енергетичних ресурсів наділені органи місцевого самоврядування та їх виконавчі комітети, відповідні облдержадміністрації.

Наприклад з метою реалізації ст. 12 Закону України «Про комерційний облік теплової енергії та водопостачання» та постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку здійснення моніторингу стану оснащення вузлами комерційного обліку та обміну інформацією між Державним агентством з енергоефективності та енергозбереження та Державною службою з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів щодо порушення вимог законодавства в частині відповідності засобів вимірювальної техніки вузлів комерційного обліку технічним регламентам, строків її встановлення або заміни» від 26 липня 2018 р. №603 облдержадміністрації займаються моніторингом стану оснащення споживачів вузлами комерційного обліку теплової енергії та водопостачання.

Цими нормативно-правовими актами чітко регламентовано процедуру оснащення вузлами комерційного обліку будівель.. За порушення вимог вищенаведеного закону суб'єкти господарювання – оператори зовнішніх інженерних мереж несуть адміністративне покарання у вигляді штрафів [480].

Слід також згадати важливе значення у профілактиці деліктів у паливно-енергетичній сфері низки й інших суб'єктів. До таких слід віднести Державну

аудиторську службу України, Державну казначейську службу України, Рахункову палату України, Державну податкову службу України. Перші три перелічені суб'єкти реалізують контрольні повноваження щодо використання бюджетних коштів, здійснюють ревізію і перевірку діяльності у фінансовій сфері, зберігання грошових й матеріальних цінностей, процедур обліку, звітності органами публічного управління, бюджетними установами, господарюючими суб'єктами у сфері ПЕК, що використовують бюджетні кошти й кошти державних валютних фондів [481, с. 35; 466, с. 202].

Судові органи, застосовуючи адміністративні стягнення за вчинення деліктів у означеній сфері, тим самим реалізують профілактичний потенціал адміністративних стягнень. Як приклад, можна навести Постанову Павлоградського міськрайонного суду Дніпропетровської обл. у справі № 3-5884-2010 від 02 грудня 2010 р. Судом було застосовано адміністративне стягнення у вигляді штрафу до головного інженера КП «ПВУВКГ» відповідно до ст. 101-1 ч. 2 КУпАП за перевищення встановлених відповідно до законодавства норм питомих витрат паливно енергетичних ресурсів питомої витрати електроенергії на очищення стічних вод [482]. Своєчасне застосування судами адміністративних стягнень справляє профілактичний вплив на потенційних правопорушників, утворює принцип невідворотності покарання як запоруки запобігання аналогічним деліктам.

Низкою вітчизняних авторів наголошується на системі засобів, здатних покращити нейтралізацію чинників, які зумовлюють деліктну діяльність у сфері ПЕК, з якими слід цілком погодитися. Особливу увагу вони приділяють спрощенню процедури реалізації правоохоронними органами й органами, наділеними контрольними повноваженнями, перевірок господарюючих суб'єктів сфери ПЕК, статутні фонди яких містять частку понад 25 %, щодо належності й повноти проведення оперативного, бухгалтерського, податкового обліків господарських операцій, які стосуються видобування й продажу вугілля, нафти, газу; унормуванню вимог щодо здійснення відомчої

охорони і приватно охоронної діяльності стосовно підприємств сфери ПЕК, їх зобов'язання передавати правоохоронним органам дані щодо можливого планування та реалізації деліктних діянь, що стосуються привласнення, розтрата майна, залучення посадових осіб підприємств до цих процесів; розширенню технічних засобів супроводу охоронної діяльності [483, с. 282]; розширенню засобів виявлення й припинення функціонування фіктивних господарюючих суб'єктів, фактів наявності корупційних зв'язків, що спрощують процес заволодіння матеріальними цінностями в сфері ПЕК; перевірці відповідності законодавству фінансово-господарської діяльності юридичних осіб, щодо яких є сумніви щодо законності договірних відносини у сфері ПЕК [484, с. 178]; покращенню процедури документообігу в ході здійснення виробничих, торгівельних й інших операцій в сфері ПЕК [485, с. 440]; посилення конкурсних вимог та унормування ретельної процедури добору кадрів, що залучені до реалізації організаційно-розпорядчих й адміністративно-господарських функцій в сфері ПЕК, посилення протидії корупційним проявам серед службовців контролюючих органів цієї сфери; тощо [486, с. 218-219; 466, с. 218-219].

На важливий досвід країн-сусідів, який можна адаптувати в нашій державі звернув увагу Р. Крамар. Відповідно до поширеної в Республіці Білорусь практики, слід розглянути можливість залучення до цієї сфери й правоохоронних органів. У змісті Директиви Президента Республіки Білорусь «Економія та ощадливість – головні фактори економічної безпеки держави» від 14 червня 2007 р. № 3 [487] була апробована в Республіці Білорусь процедура залучення органами виконавчої влади на місцях працівників правоохоронних органів (зокрема міліції) до профілактики запобігання псуванню об'єктів паливно-енергетичної сфери в житлових комплексах, будинках, інших об'єктах житлово-комунального господарства. Відповідно до п. 6.5 цього нормативно-правового акта суб'єкти надання послуг у сфері житлово-комунального господарства, органи публічного управління повинні

реалізовувати просвітницьку і контрольну роботу з метою забезпечення раціонального споживання паливно-енергетичних, матеріальних ресурсів. На низку органів публічного управління, серед яких прокуратура, МВС України, Комітет державної безпеки, Державний комітет з майна, Державний комітет із стандартизації покладаються завдання щодо реалізації контрольної діяльності задля підтримання державними установами, їх працівниками режиму ощадливості, забезпечення раціональності споживання паливно-енергетичних ресурсів, сировини, доцільності використання устаткування; зменшення безгосподарності загалом та необґрунтованості споживання згаданих ресурсів [471, с. 193].

4.3 Профілактика правопорушень у галузі торгівлі, громадського харчування, сфері послуг та підприємницькій діяльності засобами адміністративного права

За сучасних фінансово-економічних умов в Україні важливе значення має розв'язання проблеми щодо створення сприятливого середовища для підприємництва, торгівлі, сфери послуг, їх розвитку в період поглинання національної економіки глобалізаційними міжнародними системами, активізації процесу інвестиційної діяльності, охорони та захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності від протиправних дій.

Ці проблемні питання постійні та актуальні, адже економічні, фінансові, соціальні та політичні зміни, за яких відбувається становлення громадянського суспільства, впливають на розвиток зазначених правовідносин. Один із головних суб'єктів таких правовідносин – суб'єкт підприємницької діяльності, який є основою розвитку економічної системи держави, заснованої на засадах конкуренції, а не на тиску державно-монополістичних структур. Суб'єкт підприємницької діяльності є гарантом соціально-економічної захищеності громадянського суспільства та національної безпеки держави [488, с. 12].

Профілактика досліджуваних правопорушень засобами адміністративного права є одним із головних напрямків діяльності органів публічного управління у сфері економіки, оскільки своєчасне, повне і правильне застосування норм права у цій сфері є запорукою недопущення протиправної поведінки осіб, що мають на меті завдати шкоди наявній у державі системі товарного обігу, споживання, реалізації допоміжної діяльності, яка спрямована на надання відповідних послуг, порядку зайняття підприємницькою діяльністю загалом.

Система цих деліктів вміщує тісно пов'язані між собою адміністративні делікти, які стосуються порушення правил торгівлі й надання послуг працівниками торгівлі, громадського харчування та сфери послуг, громадянами, які займаються підприємницькою діяльністю (ст. 155 КУпАП); порушення порядку проведення розрахунків (ст. 155-1 КУпАП); обман покупця чи замовника (ст. 155-2 КУпАП); порушення правил торгівлі пивом, алкогольними, слабоалкогольними напоями і тютюновими виробами (ст. 156 КУпАП); порушення законодавства про захист прав споживачів (ст. 156-1 КУпАП); порушення встановленого порядку промислової переробки, зберігання, транспортування або знищення конфіскованих спирту, алкогольних напоїв чи тютюнових виробів (ст. 156-2 КУпАП); порушення встановлених законодавством вимог щодо заборони реклами та спонсорства тютюнових виробів (156-3 КУпАП); порушення правил прийняття ставок у лотерею (ст. 156-4 КУпАП); порушення правил торгівлі на ринках (ст. 159 КУпАП); торгівля з рук у невстановлених місцях (ст. 160 КУпАП); незаконний відпуск або придбання бензину чи інших паливно-мастильних матеріалів (ст. 161 КУпАП); порушення правил про валютні операції (ст. 162 КУпАП); порушення порядку здійснення валютних операцій (ст. 162-1 КУпАП); порушення правил здачі дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння (ст. 162-3 КУпАП); порушення порядку провадження господарської діяльності (ст. 164 КУпАП); недобросовісна конкуренція (ст. 164-3 КУпАП); несвоєчасне

здавання виторгу (ст. 164-4 КУпАП); порушення законодавства про закупівлі (ст. 164-14); зайняття забороненими видами господарської діяльності (ст. 164-16 КУпАП); зловживання монопольним становищем на ринку (ст. 166-1 КУпАП); неправомірні угоди між підприємцями (КУпАП), дискримінація підприємців органами влади і управління (ст. 166-3 КУпАП) та інші.

Кількість цього різновиду деліктів доволі велика. Зокрема у 2017 р. було притягнуто до відповідальності за такі правопорушення 77573 особи та розглянуто 77550 справ з винесенням відповідної постанови про притягнення до адміністративної відповідальності [453].

Це надзвичайно широкий перелік протиправних діянь, розміщених у главі 12 КУпАП [489], основні з яких можна згрупувати у кілька блоків.

Перший блок цих деліктів стосується порушення технологічних правил надання послуг та здійснення певної діяльності підприємницького характеру (ст. 155, 156-1 КУпАП), другий - порушення правил та порядку здійснення окремих видів підприємницької діяльності (ст. 156, 156-2, 156-3, 156-4, 160, 161, 164-14 КУпАП); третій – підприємницької діяльності без дозволів, ліцензій, здійснення заборонених видів підприємницької діяльності (ст. 164-16, 166-12 КУпАП), до четвертого блоку слід віднести делікти щодо порушення порядку розрахунків та валютних операцій (ст. 155-1, 162, 162-1, 163-15, 164-4 КУпАП), до п'ятого - порушення антимонопольного законодавства та законодавства про економічну конкуренцію (156-3, 164-3, 166-1, 166-2 КУпАП), а до шостого - незаконні дії щодо підприємців (ст. 166-3 КУпАП, 166-21, 166-24, 166-27 КУпАП).

Це різні, та водночас взаємодоповнюючі блоки адміністративних деліктів, кожен з яких порушує усталений в державі порядок здійснення торгівлі, громадського харчування, надання послуг та підприємницької діяльності. Це система деліктів як суб'єктів підприємництва, так і органів публічного управління, сфера повноважень яких стосується торгівлі, громадського харчування, послуг, підприємницької діяльності.

Профілактичний вплив у означеній сфері справляється через тісне поєднання економічних та адміністративних методів впливу як на поведінку посадових осіб, так і суб'єктів підприємницької діяльності. Заходи профілактичного впливу впливають на волю та мотивацію цих осіб. За цільовим призначенням заходи впливу на правопорушників у цій сфері проявляються як адміністративно-попереджувальні та адміністративно-припиняючі. Особливості адміністративно-правових методів, що сприяють реалізації профілактики досліджуваних деліктів, проявляється в тому, що вони відображають тісне поєднання системи заходів правового та неправового характеру, що мають виховний, роз'яснювальний, примусовий характер. Важливо, що здійснюючи цю профілактику суб'єкти її реалізації діють виключно на підставі закону, керуючись Законами України «Про захист прав споживачів» [490], «Про споживчу кооперацію» [491], «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» [161], «Про лікарські засоби» [492], «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» [493], «Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв, тютюнових виробів, рідин, що використовуються в електронних сигаретах, та пального» [494] та багатьма іншими нормативно-правовими актами, приймають та реалізують правозастосовні акти, здійснюють юридично-значущі дії (перевіряють та вилучають документи, предмети, здійснюють різні види огляду, встановлюють певні адміністративні обмеження, анулюють дозволи та ліцензії чи право здійснення певної діяльності, припиняють чи призупиняють певні роботи, виробництво товарів, надання послуг чи здійснення певної діяльності).

У доповнення до цього слід згадати перелік особливостей адміністративно-правових заходів запобігання згаданим правопорушенням, визначених В. Васильєвим: 1) вони позбавлені єдиної підстави реалізації, оскільки застосовуються винятково для недопущення деліктної діяльності;

2) їх реалізує широке коло суб'єктів, що володіють владними повноваженнями в державі; 3) вони можуть скеровуватися на окремого суб'єкта господарювання, так і стосуватися зміни його організаційно-правового статусу; 4) вони реалізуються в усній формі, або шляхом видання індивідуального правозастосовного акта; 5) вони багатоманітні; 6) реалізуються винятково відповідно до положень чинних нормативно-правових актів [62, с. 8].

Суб'єктами протидії деліктам у сфері підприємницької діяльності є органи публічного управління, громадські організації, громадські об'єднання і громадяни, що спрямовують свою діяльність на нейтралізацію причин й умов здійснення в нашій державі підприємництва, недопущення здійснення учасниками підприємницьких правовідносин таких деліктів, припиняють таку діяльність.

Серед спеціальних суб'єктів В. Васільєв, цілком слушно, виокремлює правоохоронні структури, суб'єктів контрольно-наглядових повноважень, суб'єктів недержавної правоохоронної діяльності. Саме вони втілюють в життя заходи профілактичного впливу у сфері підприємництва, здійснюють виявлення, припинення таких деліктів, реалізують контрольні функції. Серед таких цей автор виділяє судові органи, прокуратуру, СБУ, МВС України, ДПА України, їхні структурні підрозділи, Антимонопольний комітет України, Фонд державного майна України, Державну службу України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів, Державну казначейську службу України, недержавних суб'єктів правоохоронної діяльності [62, с. 29].

Надзвичайно важливою у сфері профілактики адміністративних правопорушень, що стосуються правил торгівлі, виконання робіт і надання послуг є робота адміністративних комісій при виконавчих органах міських, сільських, селищних рад, центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державного контролю за додержанням законодавства про захист прав споживачів.

Реалізація профілактичних заходів Державною службою України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів (Держпродспоживслужбою) здійснюється задля нейтралізації негативних чинників, що зумовлюють порушення правил торгівлі, надання послуг, порушення визначеної процедури здійснення окремих видів діяльності в окресленій сфері.

Вони пов'язані з промисловою переробкою, зберіганням, транспортуванням, знищенням конфіскованих спирту, алкогольних напоїв чи тютюнових виробів, можливості рекламування та спонсорювання тютюнових виробів, тощо. Задля цього Держпродспоживслужба реалізує функції із здійснення державного контролю (нагляду) за дотриманням процедури визначення й застосування державних регульованих цін, додержанням законодавства про захист прав споживачів, контролю за виконанням фітосанітарних заходів, здійснення державного санітарного, ветеринарно-санітарного контролю, організовує, здійснює у межах повноважень, передбачених законодавством, державного нагляду (контролю) щодо безпеки та окремих показників якості харчових продуктів, реалізує фітосанітарні заходи, контролює процес усунення факторів, що зумовлюють виникнення різного роду інфекційних та неінфекційних хвороб, розробляє санітарні, протиепідемічні (профілактичні), фітосанітарні заходи. Нею розробляються вимоги щодо якості продуктів харчування, кормів, реалізуються заходи контролю за дотриманням державних санітарних норм, гігієнічних нормативів, процесом забезпечення безпеки в сфері виготовлення, перевезення, зберігання, використання пестицидів й агрохімікатів.

Вона може прийняти рішення щодо застосовування обмежувальних примусових заходів, реалізує контроль за діяльністю господарюючих суб'єктів щодо продукції, з приводу якої наявне рішення щодо вилучення з обігу; попереджує споживачів щодо виявлення небезпеки застосування певної продукції, тощо [495].

В умовах карантину діяльність Держпродспоживслужби щодо профілактики правопорушень у сфері торгівлі та підприємницької діяльності розширилася. Так мобільні групи Держпродспоживслужби здійснюють перевірку ринків, магазинів, закладів громадського харчування, освітніх закладів, громадського транспорту й об'єктів критичної інфраструктури. Вони функціонують з огляду на постанову та рекомендації Кабінету Міністрів і Головного санітарного лікаря України стосовно організації робочого процесу в умовах карантину. Цією службою проводяться «рейди», виявляються порушники, складаються протоколи про адміністративні проступки й здійснюється роз'яснювальна робота.

Держпродспоживслужба повідомила, що за першу декаду вересня 2020 року фахівці Головного управління здійснили роз'яснювальну діяльність на 1 258 об'єктах Буковини. Ними була проведена перевірка продовольчих й непродовольчих ринків, магазинів, заклади громадського харчування, перукарень, навчально-виховних закладів, громадський транспорту тощо.

Як наслідок було складено 45 протоколів про адміністративні делікти, надано 3 приписи про потребу дотримуватися карантинних обмежень цими інституціями й 130 рекомендацій [496].

Серед суб'єктів профілактичного впливу слід згадати Державну інспекцію України з контролю за цінами, яка діє на підставі Положення про Державну інспекцію України з контролю за цінами, затвердженого Указом Президента України від 30 березня 2012 року №236/2012 р., та здійснює профілактику деліктів, що посягають на порядок формування, визначення й застосування цін і тарифів, стосуються невиконання приписів й вимог посадових осіб цієї інституції. Одним з важливих завдань цієї інституції, що служить профілактичній меті є проведення планових й позапланових перевірок. Об'єктом перевірки, як правило, є правдивість наведеної у відповідних документах інформації, присвяченої визначенню й застосуванню державних регульованих цін; зміст бухгалтерських книг, звітів, кошторисів,

декларацій, інших документів, що стосуються державних регульованих цін. З метою отримання достовірної інформації ця інспекція має змогу отримувати пояснення, документи, інформацію у письмовій формі з приводу своєї діяльності, отримувати копії документів, інформацію, потрібну для реалізації контрольних повноважень у сфері визначення й застосування державних регульованих цін, документи, що слугують доказами відповідних деліктів, відповідних платіжних доручень, квитанцій, які засвідчують вчинення делікту. Нею застосовуються заходи, присвячені усуненню виявлених деліктів у досліджуваній сфері [497].

Спеціальними функціями щодо профілактики правопорушень, пов'язаних з недодержанням вимог стандартів, виготовлення, зберігання, перевезення, продажу чи використання лікарських засобів, володіє Державна служба України з лікарських засобів та контролю за наркотиками. Ця служба реалізує контрольні повноваження з приводу дотриманням вимог нормативно-правових актів у сфері гарантування якості й безпечності для життя й здоров'я людини лікарських засобів, медичних препаратів. Нею здійснюється контроль за виробництвом, дистрибуторською діяльністю, зберіганням таких засобів та препаратів, за додержанням відповідних ліцензійних умов такої діяльності суб'єктів господарювання щодо їхнього виготовлення, імпортування, торгівельної діяльності. У випадку виявлення відповідних деліктів цією службою складаються протоколи про адміністративні правопорушення. Також ця служба наділена можливістю розгляду відповідних адміністративних справ про ці проступки й застосування заходів покарання до порушників [498].

Окрім згаданого, слід наголосити на важливій ролі Національної поліції України, що наділена широкими повноваженнями у галузі торгівлі, громадського харчування, сфері послуг та підприємницькій діяльності.

До її відання віднесено профілактику порушень правил торгівлі, надання послуг, громадського харчування, протидію обману покупців чи замовників

працівниками торгівлі, громадського харчування і сфери послуг та громадянами, порушенням законодавства про захист прав споживачів, порушенням порядку провадження господарської діяльності, тощо.

Діяльність органів Антимонопольного комітету України є запорукою профілактики недобросовісної конкуренції, відповідальність за яку передбачена ст. 164-3 КУпАП, зловживання монопольним становищем на ринку, покарання за яке передбачено ст. 166-1 КУпАП, протидії укладенню угод, що стосуються визначення й підтримання монопольних цін, тарифів, знижок, надбавок, націнок, розподілу ринків за певними принципами (територіальним, асортиментом товарів, обсягом їх реалізації чи закупівель або за колом споживачів чи за іншими ознаками) задля їхньої монополізації, діяльності, що переслідує мету усунення з ринку конкурентів (продавців, покупців, інших підприємців) чи обмеження їхнього доступу на нього, відповідальність за що передбачена у ст. 166-2 КУпАП, порушенню процедури інформування й виконання рішень АКУ і його територіальних відділень (ст. 166-4 КУпАП) та інших незаконних дій у сфері конкуренції та порушення антимонопольного законодавства.

Профілактика адміністративних правопорушень цим органом здійснюється в ході перевірки суб'єктів господарювання, об'єднань, органів влади місцевого самоврядування, інших суб'єктів з приводу виконання законодавчих з приводу захисту економічної конкуренції в ході здійснення розслідувань у справах про порушення вимог закону про захист економічної конкуренції. АКУ має змогу здійснювати низку примусових заходів.

Зокрема ним проводяться огляди службових приміщень, транспортних засобів господарюючих суб'єктів, вилучення й накладення арешту на предмети, документацію, носії інформації, що слугуватимуть доказами чи джерелами доказів у справах про адміністративні делікти, здійснювати дослідження ринку, встановлювати їхні межі, визначати становище, зокрема й монопольне (домінуюче), окремих господарюючих суб'єктів, надавати

обов'язкові для розгляду рекомендації органам публічного управління, господарюючим суб'єктам, іншим особам з приводу потреби припинення їхньої діяльності, що містить ознаки деліктів у сфері економічної конкуренції, з приводу потреби усунення чинників, які зумовлюють їх виникнення, умов, що їм сприяють, тощо [438].

Серед суб'єктів профілактичного впливу слід також назвати центральні органи виконавчої влади, що реалізують державну політику у сфері безпеки та окремих показників якості харчових продуктів, державну політику у сфері ветеринарної медицини, державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, здійснюють контроль за використанням нафтопродуктів у промисловості та сільському господарстві та багато інших.

Доцільно згадати й діяльність судів щодо розгляду справ про притягнення до відповідальності за означені делікти як тих суб'єктів, що уповноважені реалізовувати профілактичну функцію адміністративних покарань, тим самим запобігаючи вчиненню аналогічних деліктів.

Зокрема, судами розглядається широкий перелік деліктів у сфері торгівлі, громадського харчування, сфері послуг та підприємницькій діяльності. Як приклад, слід навести справу про порушення правил про валютні операції, розглянуту 03 червня 2015 р. Котовським міськрайонним судом Одеської області. Відповідальність за таке правопорушення визначена ст. 162 КУпАП. Постановою цього суду громадянина України, який на Котовському міському ринку незаконно здійснював обмін іноземної валюти (долари США), чим порушив вимоги ч. 1 ст. 162 КУпАП було притягнуто до адміністративної відповідальності. Як результат – судом було накладено штраф у розмірі 510 (п'ятсот десять) грн. з конфіскацією відповідної іноземної валюти [499].

Слід зауважити, що незначний розмір адміністративних стягнень, визначений в КУпАП за делікти щодо сфери торгівлі, громадського харчування, послуг, підприємницької діяльності, неспівмірний з розміром

заподіяної шкоди правовідносинам у цій сфері та розміру потенційної вигоди, яку отримає правопорушник у зв'язку з його вчиненням, справляє недостатній профілактичний вплив на потенційних правопорушників та посилює корисливі мотиви вчинення цих деліктів.

Тому посилення адміністративної відповідальності за правопорушення в означеній сфері є запорукою потрібного профілактичного впливу на потенційних правопорушників та важливим чинником запобігання вчиненню таких деліктів.

Залучення громадськості до механізму профілактики досліджуваних деліктів відбувається через форму громадського контролю, що формує один з важливих елементів механізму функціонування громадянського суспільства. До реалізації громадського контролю залучаються усі громадяни та громадські об'єднання.

При цьому, як відзначають вітчизняні автори, не менш важливе значення у цьому механізмі має діяльність громадських ради, що функціонують у вигляді своєрідних форм владно-громадської взаємодії та функціонують при органах публічного управління. Наявність громадських рад в системі органів публічного управління посилює значення громадськості у профілактиці деліктів, що стосуються сфери відання відповідних органів, та дає змогу громадськості отримувати інформацію, звертатися до цих органів, розширює інструменти впливу на сферу публічного управління [62, с. 30].

Дана профілактика реалізується через застосування індивідуального й загального (колективного) впливу на адміністративні правовідносини і їхніх учасників. Профілактиці цих деліктів слугує низка заходів, що застосовуються уповноваженими суб'єктами.

Особливе значення у цій сфері В. Васильєв відводить збору й аналізу інформації про скоєні делікти, їхній оцінці, прогнозуванню потенційної можливості вчинення цих деліктів й формування чинників й передумов для нейтралізації негативних факторів впливу, реалізації правової пропаганди й

посилення виховного й інформаційного впливу у суспільстві, укоріненню нетерпимого ставлення до деліктних проявів суб'єктів господарювання, розробці різного рівня програм профілактичного впливу на сферу бізнесу, розширенню залучення громадськості до профілактики деліктів у сфері підприємницької діяльності, тощо. При цьому не менш важливим є застосування індивідуальних заходів профілактичного впливу, постійне інформування господарюючих суб'єктів щодо наявності потенційних ризиків і загроз, відкриті прояви критики деліктних дій окремих юридичних осіб у підприємницькій сфері, проведення бесід, консультацій щодо їх належного функціонування [500, с. 170].

Незважаючи на те, що перераховані вище заходи є профілактичними (попереджувальними), вони мають реалізовуватися в односторонньому примусовому порядку органами і посадовими особами, наділеними владними повноваженнями. Адміністративно-профілактичні заходи у цій сфері підприємницької діяльності повинні проявлятися у вигляді певних обмежень і заборон, що також свідчить про їх примусову природу.

Для детальнішої характеристики згаданих заходів профілактики деліктів у цій сфері підприємницької діяльності слід згадати про принципи їх застосування.

Доволі ретельна характеристика цих принципів була наведена Н. Кантором. Серед них цей автор наводить принцип законності, що відображає потребу дотримання вимог чинного законодавства суб'єктами профілактичної роботи, реалізації винятково тих заходів, що визначені у законодавчому порядку; гуманізму, який стосується гарантування захисту правових можливостей особи в ході профілактичної діяльності; гласності, що є індикатором обізнаності суспільства щодо змісту застосовуваних заходів, та реалізується через оприлюднення статистичної інформації, представлення даних у ЗМІ; демократизму, що стосується залучення до профілактики деліктів як спеціалізованих суб'єктів, так і інших органів публічного управління та

громадськості; науковості, який є відображенням наукового обґрунтування заходів профілактичного впливу і, як наслідок, доцільності їх застосування; диференційованого підходу, що є свідченням врахування різних особливостей осіб, які вчиняють делікти (загальних, спеціальних їх особливостей, характеристик груп таких деліктів); плановості та прогнозування, що є свідченням ретельного аналізу деліктної ситуації, реалізації програм профілактики цих деліктів; взаємодії та координування роботи суб'єктів профілактичного впливу; адекватності інструментів профілактичного впливу, тощо [61, с. 43; 500, с. 170].

Окремою групою згаданих правопорушень є ті, що вчиняються у сфері торгівлі. Сферою їх вчинення є реалізація товарів споживчого призначення та надання послуг громадського (масового) харчування, торговельна діяльність, цивільна купівлю-продаж об'єктів цивільних прав і промисел.

Торгівельна діяльність реалізується на професійній основі та здійснюються систематично. Також суб'єкти господарювання можуть використовувати такі торговельні об'єкти: магазин, павільйон, кіоск, ятка, намет, лоток, рундук, склад товарний, крамниця-склад, магазин-склад.

На думку С. Ващенко та С. Лисенка, загальнообов'язкові правила торгівлі наділені рисами інших складових частин законодавства нашої держави. Автори їх розглядають як необхідний правовий засіб, що визначає та забезпечує захист відносин у сфері торгівлі, регламентує правові можливості суб'єктів таких відносин.

Правила торгівлі є засобом окреслення правил поведінки у окремій галузі господарства, характеризуються державною обов'язковістю. Ці правила торгівлі набувають значення організаційних джерел розвитку торгівлі, набувають ролі інструментів підвищення культури обслуговування, посилення протидії чинникам, які негативно впливають на цю сферу, вони визначають межі належної поведінки учасників торговельних відносин, обов'язки посадових осіб господарюючих суб'єктів, які функціонують у цій

сфері, представників органів публічного управління, які виступають гарантами забезпечення прав громадян як учасників цих відносин [501; 502, с. 226-227].

Зокрема відповідно до Порядку провадження торговельної діяльності та правил торговельного обслуговування населення від 15 червня 2006 р. № 833 господарюючий суб'єкт повинен надавати споживачам достовірні, потрібні, та своєчасні дані щодо товарів; забезпечувати їхній вільний вибір товарів і послуг, а у випадку наявності відповідного клопотання, проводити перевірку якості, безпечності і комплектності цих товарів, інших характеристик, зокрема й вартості товару, наявності документації підтверджують ці характеристики; перевіряти справність товарів, тощо [503].

Профілактичний вплив реалізується щодо осіб, функціональні обов'язки яких стосуються здійснення розрахункових операцій, організації їх проведення у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг, виконання операцій щодо купівлі-продажу іноземної валюти, суб'єктів, що функціонують на підставі агентських угод з відповідними банками щодо проведення операцій купівлі-продажу іноземної валюти [504, с. 146-147].

Суб'єктами профілактичного впливу реалізується контроль у сфері продажу продовольчих товарів, які є готовими до застосування, таких, які швидко псуються (у тому числі овочів і фруктів), особливо в умовах виїзної, виносної торгівлі, перевіряється дотримання температурного режиму зберігання та санітарних вимог [503].

Загалом профілактичний вплив здійснюється на діяльність учасників торговельної діяльності задля забезпечення дотримання законодавства про захист прав споживачів, санітарних та протиепідемічних норм та інших вимог щодо безпечності товарів для життя та здоров'я населення.

Погоджуємось із думкою науковця про те, що сьогодні є об'єктивна потреба у внесенні змін до Кодексу про адміністративні правопорушення з метою удосконалення протидії окресленим деліктам, це викликано таким:

наявний сьогодні перелік адміністративних правопорушень у галузі торгівлі, а також санкції за їх вчинення не виконують тієї виховної функції, яка закладена в основу адміністративної відповідальності та функції запобігання новим правопорушенням; рівень розмірів штрафів не відповідає інфляційним процесам; розміри штрафів не забезпечують необхідний рівень соціального захисту населення від порушень у галузі торгівлі [502, с. 229; 504, с. 145-149] та, зрештою, не справляє потрібного профілактичного впливу на потенційних порушників.

У доповнення слід згадати дисертаційне дослідження В. Васильєва, в якому автором було представлено специфіку адміністративно-правового механізму протидії деліктним проявам щодо підприємництва в нашій державі.

Зокрема цей автор наголосив, що доцільним є поділ деліктів у означеній сфері на ті, які завдають шкоди правовим можливостям особи у сфері підприємництва (деталізовані у ч. 1 ст. 42 Конституції України, ст. 43 ГКУ); деліктну діяльність, яка стосується економічної конкуренції та ту, що порушує принципи охорони прав споживачів [62, с. 14].

Також слід визнати слушність твердження про надзвичайно важливе значення реалізації контрольно-наглядових повноважень у сфері профілактики цих правопорушень. Важливим є недопущення органами контролю надання дозволів, ліцензій тим господарюючим суб'єктам, які не дотримуються встановлених вимог до певного роду діяльності, недотримуються реєстраційних та дозвільних порядків, припинення роботи цих суб'єктів [62, с. 23].

Як наголошує В. Васильєв, водночас, слід розуміти, що в окремих випадках діяльність суб'єктів державного контролю негативно впливає на правовідносини у підприємницькій сфері.

Цьому слугує значний рівень розсуду осіб, що безпосередньо реалізують контрольні повноваження, відсутність уніфікованих підходів до правозастосування різними органами та їх підрозділами щодо аналогічних

випадків, тощо [62, с. 23].

Підсумовуючи, зазначимо, що профілактика правопорушень у галузі торгівлі, громадського харчування, сфері послуг та підприємницькій діяльності засобами адміністративного права має низку характерних ознак:

1) суб'єктами здійснення профілактичного впливу є органи публічного управління, які діють на чітко визначеній нормативній основі та мають зафіксовані у нормативно-правових актах повноваження профілактичного характеру щодо попередження та припинення незаконних дій у сфері надання послуг та здійснення певної діяльності підприємницького характеру, розрахунків та валютних операцій, антимонопольного законодавства та законодавства про економічну конкуренцію, так і дій суб'єктів владних повноважень щодо суб'єктів підприємницької діяльності. Також до таких суб'єктів належать громадські ради при органах влади, громадські організації та самі суб'єкти підприємницької діяльності, громадяни;

2) спрямованість на попередження та припинення діяльності осіб, що негативно впливає на гарантований державою порядок надання послуг та здійснення підприємницької діяльності (ст. 155, 156-1 КУпАП), окремих її видів (ст. 156, 156-2, 156-3, 156-4, 160, 161, 164-14 КУпАП); порядок отримання дозволів, ліцензій, здійснення дозволених видів підприємницької діяльності (ст. 164-16, 166-12 КУпАП), порядок розрахунків та валютних операцій (ст. 155-1, 162, 162-1, 163-15, 164-4 КУпАП), антимонопольного регулювання (156-3, 164-3, 166-1, 166-2 КУпАП), надання адміністративних послуг суб'єктам господарювання (ст. 166-3 КУпАП, 166-21, 166-24, 166-27 КУпАП);

3) такі засоби відображають поєднання економічних та адміністративних методів впливу як на поведінку посадових осіб, так і суб'єктів підприємницької діяльності, тісне поєднання системи заходів правового та неправового характеру (виховних, роз'яснювальних, примусових), можуть застосовуватися як в усній формі, так і у формі здійснення юридично-

значущих дій (перевірки та вилучення документів, предметів, огляду, встановлення певних адміністративних обмежень, анулювання дозволів та ліцензій), за допомогою видання індивідуального правового акта (припису);

4) профілактика правопорушень у галузі торгівлі, громадського харчування, сфері послуг та підприємницькій діяльності здійснюється на таких принципах, як законність, диференційований підхід, поєднання загальних та індивідуальних заходів профілактики деліктів, підконтрольність органам публічного управління, ідея домінування інтересів споживачів над інтересами підприємців та захисту прав підприємців від неправомірних дій органів публічного управління, системність, співмірність, плановість та прогнозування.

Загалом профілактика означених правопорушень засобами адміністративного права є комплексом заходів адміністративно-правового впливу на правовідносини у галузі торгівлі, громадського харчування, сфері послуг та підприємницькій діяльності задля нейтралізації чинників, що негативно впливають на захист прав суб'єктів цих правовідносин, порушують їх право на здійснення підприємницької, торговельної діяльності, діяльності у сфері послуг, завдають шкоди економічним інтересам цих суб'єктів, визначеному державою порядку здійснення такої діяльності та економіці країни загалом.

4.4 Профілактика правопорушень, що посягають на власність, засобами адміністративного права

У розвинутих державах відносини власності формують основу сучасної економіки й ринкового господарства. В умовах розвитку економічних відносин держава повинна приділяти особливу увагу захисту права власності засобами різних галузей права, в тому числі й адміністративної, та протидії деліктам у цій сфері.

Ставлення держави до питання захисту права власності та протидії деліктам у цій сфері змінювалося протягом років. Якщо в радянський період захист приватної власності не визнавався в державі пріоритетним, то в сучасній Україні в умовах проведення приватизації, розширення ролі комерційного капіталу та приватно-правових відносин, профілактика деліктів у сфері власності набула особливого значення [505, с. 3].

Як зазначає В. Мандибура, власність виконує низку важливих функцій, зокрема вона є відображенням найважливіших мотиваційних характеристик поєднання трудового потенціалу й засобів виробництва, фінансових та природних ресурсів; вона зумовлює цільову спрямованість розвитку економічної системи; специфіку економічного розподілу, привласнення, споживання життєвих благ та послуг як результатів виробництва; вона є індикатором суспільного і персоніфікованого характеру мотивації праці та підприємництва; зумовлює соціально-класову структуру суспільства, тощо [506, с. 59-60].

Аналіз даних Міжнародного індексу захисту прав власності (International Property Right Index), що є комбінованим показником Міжнародного Альянсу прав власності (The Property Rights Alliance) за 2020 року і відображенням здобутків держав з огляду на рівень захисту права власності, засвідчує, що Україна посіла лише 105 місце серед держав, які гарантують захист права власності. Ці показники можна прирівняти до тих, які отримали такі країни, як Замбія і Бурунді. Натомість Німеччина посіла шіснадцяте місце, Чехія – двадцять сьоме, Литва – тридцять п'яте, Румунія – п'ятдесят четверте, Грузія – сімдесят третє [507].

У 2018 р. Європейською комісією було внесено нашу державу до числа тих країн, де найбільше порушується право інтелектуальної власності, завдається шкода економічним інтересам ЄС. За даними звіту Європейської комісії, в нашій державі наявні проблеми у сфері захисту права інтелектуальної власності, особливо щодо реєстрації торговельних марок, у

митній сфері, з огляду на значний обсяг перевезення через митний кордон України контрафактних товарів на ринки Європейського Союзу [508].

У січні 2020 року Європейською комісією було оприлюднено новий звіт про захист та забезпечення прав інтелектуальної власності в третіх країнах.

Це перелік держав, де захист права інтелектуальної власності має недоліки та потребує значного реформування. Україні в ньому присвячено особливу увагу з огляду на взяті нашою державою зобов'язання відповідно до Угоди про асоціацію між Україною та ЄС щодо приведення вітчизняного законодавства у окресленій сфері до нормативних вимог ЄС.

На думку Європейської Комісії, й надалі проблемними залишаються питання патентування, захисту від недобросовісної реєстрації прав щодо торгівельних марок, захисту авторського права і суміжних прав. Україну визнано державою, яка все ще залишається пунктом транзиту контрафактної продукції на ринок ЄС. В Україні все ще присутнє піратство у мережі Інтернет, тощо [509].

Тому питання захисту права власності, протидії деліктам у цій сфері є особливо актуальним в сучасних умовах.

Слід приділити особливу увагу обґрунтуванню вирішення проблем протидії деліктам у сфері власності в умовах сучасних змін, у ході ринкових перетворень. Без внесення науково обґрунтованих змін до законодавства процес подолання заявлених Європейською комісією проблем не можна визнати завершеними.

Чинним законодавством України задекларовано недоторканість права власності в Україні.

На думку окремих вчених принцип недоторканості права власності є відображенням стану захищеності, гарантованості можливості володіти, користуватися й розпоряджатися майном від можливого порушення як з боку фізичних і юридичних осіб, так і держави й її інституцій, результатом правового забезпечення майнового обігу, який створює для власників

можливість безперешкодної реалізації правомочностей з привод майна, що перебуває у їхній власності [510, с. 3, 8].

Дехто принцип недоторканості права власності пов'язує з потенційною можливістю захисту прав на майно та фактичним станом охорони державою прав на майно власників. Цей стан відображає прийнятні для держави і суспільства межі зовнішнього втручання у сферу власності [511, с. 8].

Схожі визначення змісту цього принципу знаходимо в працях й інших авторів. Зокрема його пов'язують з гарантіями охорони (захисту) даного права від незаконного позбавлення або обмеження [512, с. 11]; з абсолютним обов'язком особи не порушувати правові можливості власників, та з позитивним обов'язком держави здійснювати охорону та захист цих можливостей [513, с. 51, 52].

Слід зазначити, що О. Антонюк, зміст даного принципу асоціює з неприпустимістю будь-якого порушення даного права суб'єктами приватного та публічного права, зокрема й держави. При цьому цей автор вказує, що неприпустимість незаконного позбавлення особи прав на майно відіграє роль елемента вищенаведеного принципу [514, с. 5-9].

З огляду на це, важливим елементом захисту права власності є профілактика деліктів, що посягають на правові можливості особи володіти, користуватися та розпоряджатися майном.

Профілактичний вплив на деліктну поведінку осіб у сфері власності має на меті спонукання громадян, посадових осіб до законослухняної поведінки, зменшення кількості деліктів щодо володіння, користування та розпорядження майном і розміру завданої деліктами шкоди, нейтралізацію причин та умов деліктної поведінки, пропагування суспільно прийнятних моделей діяльності особи у сфері власності, щодо її набуття, реалізації, припинення шляхом застосування виховних, пропагандистських засобів, позитивний вплив на потенційних порушників за допомогою їх соціальної адаптації.

Розробляючи засоби профілактичного впливу, держава зважає на групу соціально-економічних чинників, що зумовлюють скоєння адміністративних деліктів щодо майнових прав особи, визначає економіко-правові засоби, що позитивно детермінують діяльність особи в суспільстві. Потужний вплив на деліктну діяльність такого типу мають загальні проблеми соціального забезпечення населення, рівня його добробуту, значний вплив справляє тіньова економіка; високий рівень безробіття, тощо [515, с. 50-53].

Класифікуючи причини й умови здійснення деліктів у сфері власності, на усунення яких повинна спрямовувати профілактика означених проступків, окремі вчені пропонують розрізняти: загальні, серед яких особливе місце відведено економічним, політичним, ідеологічним, правовим, організаційним, культурно-виховним; тим, що стосуються виконання посадових обов'язків, зумовлені недосконалістю контролю; тим, що не залежать від специфіки особи правопорушника [516, с. 13].

Державою застосовується система заходів профілактичного впливу у сфері власності задля скорочення обсягу негативного впливу на права громадян щодо володіння, користування та розпорядження майном. Державою застосовується активний профілактичний вплив задля того, щоби делікт не набув такого розмаху чи небезпеки, коли порушеними стають не лише права одного потерпілого, але й багатьох інших осіб, суспільства і держави загалом [517, с. 217].

Серед деліктів у сфері власності, профілактика яких реалізується засобами адміністративного права, є порушення права державної власності на надра (ст. 47 КУпАП), порушення права державної власності на води (ст. 48 КУпАП), порушення права державної власності на ліси (ст. 49 КУпАП), порушення права державної власності на тваринний світ (ст. 50 КУпАП), дрібне викрадення чужого майна (ст. 51 КУпАП), порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності (ст. 51-2), порушення прав на геопросторіві дані та метадані (ст. 51-4 КУпАП).

Профілактичний вплив досягається завдяки застосуванню актів адміністративного попередження, що стосуються перевірки документів особи, особистого огляду й огляду речей, відвідування юридичних осіб, застосування обмежень у доступі до певних об'єктів, до окремих ділянок місцевості, через внесення подань до органів публічного управління, юридичних осіб різних форм власності задля нейтралізації чинників деліктної діяльності у сфері власності, тощо [169, с. 68-69].

Мета, яку переслідують суб'єкти профілактики означених деліктів є з'ясування факту причетності осіб до деліктної діяльності щодо прав особи володіти, користуватися та розпоряджатися майном, потенційної можливості її виникнення, попередження скоєння відповідного делікту, припинення його вчинення.

Серед суб'єктів, наділених повноваженнями у цій сфері, органи спеціально уповноваженого органу виконавчої влади у галузі праці, спеціально уповноважені органи виконавчої влади у галузях водного господарства, геології та використання надр, органи рибоохорони, органи лісового господарства, органи мисливського господарства, органи спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади у галузі екології та природних ресурсів України, Національна поліція, органи місцевого самоврядування, їх посадові особи, громадські організації та громадяни.

Профілактичними функціями наділене Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України, Державна екологічна інспекція України, Державне агентство водних ресурсів України, Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру, Державне агентство лісових ресурсів України, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Міністерство освіти і науки України, Міністерство юстиції України, Міністерство внутрішніх справ України, Служба безпеки України, Національний банк України, Державна податкова служба, Антимонопольний комітет України, Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту

споживачів (Держпродспоживслужби), Державна архітектурно-будівельна інспекція України та інші органи влади. Ці суб'єкти безпосередньо реалізують профілактичну діяльність у сфері власності, або її організують, спрямовують, координують, долучаються до спільних заходів.

Для прикладу, Н. Павлюк, досліджуючи напрями діяльності Національної поліції України щодо профілактики адміністративних правопорушень у сфері власності, прийшла висновку, що реалізація профілактичного впливу на деліктну діяльність у сфері власності Національною поліцією України здійснюється за сприяння Департаменту превентивної діяльності, патрульної поліції, поліції охорони Національної поліції України, управління превентивної діяльності, поліції охорони, організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування, через роботу відділів (секторів) превенції відділів поліції та секторів превенції відділень поліції, територіальні підрозділи поліції охорони, ювенальної поліції, дільничних офіцерів поліції [518, с. 3-4].

Як стверджує Н. Павлюк, діяльність цього суб'єкта профілактики адміністративних деліктів у сфері власності втілюється в життя через кілька напрямів, серед яких авторка важливе місце відводить виявленню схильних до деліктів у означеній сфері суб'єктів, усунення деліктних намірів щодо цього, потенційної підготовки, реалізації деліктних дій, їхнє припинення, застосування заходів задля усунення чинників, що детермінують таку діяльність, її причин та умов [518, с. 3-4].

Загалом Національна поліція України здійснює діяльність, що слугує виявленню, попередженню адміністративних правопорушень, їхньому припиненню, виявленню детермінант таких протиправних діянь, причин, умов скоєння.

При цьому в сучасних умовах ці завдання реалізуються у тісній взаємодії з громадськістю, зокрема з населенням, громадськими організаціями, формуваннями. У таких умовах важливим є формування довіри між

правоохоронними структурами та громадськістю [518, с. 3-4].

Надзвичайно важливе місце авторами відводиться громадським формуванням як суб'єктам профілактики адміністративних деліктів у сфері власності.

Вони активно реалізують профілактичні функції винятково як уповноважені на захист можливостей володіти, користуватися та розпоряджатися майном суб'єктами, або як ті суб'єкти, профілактична діяльність в окресленій сфері яких є важливим напрямом їхньої роботи і співпраці з правоохоронними та іншими публічно-владними структурами [519].

До профілактичної діяльності долучаються комерційні й некомерційні господарюючі суб'єкти, інші неспеціалізовані суб'єкти профілактичної діяльності, серед яких освітні та культурні заклади і установи, ЗМІ, установи надання соціальних послуг, природоохоронні інституції, тощо, що поєднують профілактичну роботу з іншими завданнями та компетенцією.

Системи заходів профілактики окреслених деліктів вітчизняні автори визначають як широкий перелік різного роду інструментів впливу на відносини щодо майна задля приведення їх у відповідність до наявних вимог чинного законодавства.

При цьому, деталізуючи заходи індивідуальної профілактичної діяльності, особливе значення вони відводять виховним бесідам роботодавців, соціальних працівників, представників органів публічного управління, їхнім ознайомлювальним і попереджувальним розмовам з потенційними правопорушниками та їхніми родичами, сприянню їхньому працевлаштуванню, залученню їх до соціальної та іншої роботи, налагодженню їхніх комунікативних навиків, особистісного контакту задля встановлення детермінант протиправної поведінки особи з метою їхньої нейтралізації, допомозі у подоланні соціальних проблем, медичній, соціальній і психологічній підтримці [520, с. 71].

О. Барух досліджував заходи профілактичного впливу у сфері інтелектуальної власності та акцентував на доцільності посилення роботи суб'єктів профілактики на формуванні загальних планів утвердження в суспільстві правової культури, розуміння непорушності права інтелектуальної власності, інформуванні громадян про правові засади використання й охорони правових можливостей власників об'єктів інтелектуальної творчості; здійснення роз'яснювальної роботи в суспільстві про потребу виконання вказівок закону щодо недопущення порушення права інтелектуальної власності, покарання за такі діяння, тощо [521, с. 89].

Переконання та примус є основними методами адміністративно-правового впливу на потенційного правопорушника.

Переконання реалізується через позитивне стимулювання, застосування заходів заохочення до реалізації законослухняної поведінки. При цьому заходи адміністративно-правового примусу, здебільшого, присвячені попередженню, припиненню відповідних деліктів задля недопущення протиправних діянь та настання негативних для особи та держави наслідків, відвернення їхнього настання [517, с. 218; 522]

Слід зауважити, що доволі часто порушення права інтелектуальної власності здійснюється в ході переміщення товарів через митний кордон. Повноваженнями щодо профілактики таких деліктів наділені митні органи. Зокрема відповідно до ст. 399 Митного кодексу України у разі якщо під час проведення митного контролю митний орган на підставі даних митного реєстру об'єктів права інтелектуальної власності, які охороняються відповідно до закону, виявляє товари, що підозрюються у порушенні прав інтелектуальної власності, їх митне оформлення призупиняється, а товари підлягають розміщенню на складі цього органу.

Відповідно до ч. 2 Митного кодексу України митний орган вживає заходів щодо призупинення за власною ініціативою митного оформлення товарів, що містять об'єкти права інтелектуальної власності, які охороняються відповідно

до закону, виключно за умови наявності відомостей про правовласника.

У разі призупинення за підозрою у порушенні прав інтелектуальної власності митного оформлення товарів, що переміщуються через митний кордон України, такі товари можуть бути знищені під митним контролем без необхідності встановлення порушення прав інтелектуальної власності.

Протягом січня–липня 2018 р. митницями здійснено майже 4,2 тис. призупинень митного оформлення товарів за підозрою у порушенні прав інтелектуальної власності.

За зазначений період порушено 7 справ про порушення митних правил за фактами ввезення та вивезення товарів, які зараховані до митного реєстру об'єктів права інтелектуальної власності, на загальну суму майже 1,4 млн грн (за ст. 476 Митного кодексу України). Загалом станом на 1 серпня 2018 р. у митний реєстр об'єктів права інтелектуальної власності за заявами правовласників було внесено 3 818 об'єктів [523].

Доволі проблемними на сьогодні все ще залишаються окремі аспекти профілактики деліктів у сфері власності, на думку вітчизняних науковців. На наявні недоліки вказує О. Барух, відзначаючи низький рівень запобіжних заходів в окресленій сфері, недосконалу роботу щодо виявлення й усунення чинників, що зумовлюють вчинення таких деліктів, індивідуальної профілактичної діяльності з потенційними правопорушниками, недоліки правової культури населення, проблемах системи нагляду органів публічного управління за дотриманням вимог законів та чинних нормативно-правових актів [482, с. 89].

Державою повинно бути чітко визначено у чинному законодавстві механізм протидії проступкам у сфері власності.

На часі внесення змін до наявних нормативних актів, розширити правові можливості суб'єктів профілактики означених деліктів [524, с. 89].

О. Чернишова наголосила на важливості посилення взаємодії між органами публічного управління, іншими суб'єктами профілактичного впливу

та засобів масової інформації [525, с. 50].

Як слушно зазначає У. Русанюк, удосконалення профілактичної роботи щодо деліктів у сфері власності потребує розробки ефективних правових засад застосування організаційних методологічно-інформаційних, технічних, юридичних заходів.

Підвищення ефективності повинно стосуватися як системи суб'єктів профілактичної роботи, форм та методів її організації, координації та реалізації, так і розробки спеціальних механізмів профілактичної роботи, методологічних вказівок щодо їх втілення в життя, процедур профілактичної роботи органів публічного управління, діяльності суб'єктів консультативної й організаційної допомоги посадовим особам, які її проводять, залучення їх до консультативних, координаційних заходів, забезпечення постійного моніторингу роботи органів публічного управління, діяльність яких стосується сфери власності, взаємного інформування органів публічного управління щодо означеної сфери [526, с. 6-7].

4.5 Профілактика правопорушень у сільському господарстві засобами адміністративного права

Структура валового внутрішнього продукту засвідчує приналежність нашої держави до аграрних країн. Підприємницька діяльність, пов'язана з веденням сільськогосподарського виробництва є особливо актуальною для України в умовах ринкової економіки. Реформування аграрного сектора економіки, земельна реформа служать формування ринкових відносин у сільській місцевості, спрямовані на реалізацію соціально-економічних перетворень та покращенню рівня життя населення [527].

Функціонування державних інституцій націлено на гарантування продовольчої безпеки в країні, що виступає важливою функцією держави, втілення в життя якої залежить від обраних форм, методів, компетенції органів

публічного управління. Важливість державного адміністративно-правового впливу на цю сферу зумовлена відповідальністю держави за рівень соціального благополуччя населення, гарантування належних умов життя людей, забезпечення їх сільськогосподарськими товарами у кількості та якості, що відповідають їхнім потребам, захисту правових можливостей виробників і споживачів сільськогосподарської продукції. Особлива увага держави до цієї сфери зумовлена наявністю дефіциту матеріальних та фінансових ресурсів, недоліками технічного забезпечення, слабкістю мотиваційного обґрунтування, проблемами захисту прав учасників сільськогосподарських відносин, тощо [528].

Недоліки аграрної сфери засвідчують, що аграрну реформу в нашій країні не можна вважати завершеною. У державі відсутня сучасна науково-поґрунтована програма розвитку агробізнесу та захисту прав учасників сільськогосподарських відносин [527]. Крім цього необхідно визнати, що на сьогоднішній момент чинне законодавство не забезпечує ефективної протидії правопорушенням у сільському господарстві.

Важливе місце в системі протидії правопорушенням а у сільському господарстві займає профілактика таких деліктів.

Так, профілактика адміністративних правопорушень у сільському господарстві стосується попередження та припинення деліктів, визначених у КУпАП. Особливу увагу законодавець у змісті КУпАП присвятив потраві посівів, зіпсуттю чи знищенню врожаю сільськогосподарських культур, пошкодженню насаджень підприємств, господарств (ст. 104 КУпАП), порушенню порядку здійснення насінництва й розсадництва (ст. 104-1 КУпАП), порушення вимог щодо виконання фітосанітарних заходів (ст. 105 КУпАП), імпортно-експортним і транзитним операціям, що стосуються карантинних зон, ввезенню до них товарів, щодо яких не був здійснений фітосанітарний контроль (ст. 106 КУпАП), невжиттю заходів, пов'язаних з охороною посівів снотворного маку, конопель, місць, де вони зберігаються та

переробляються (ст. 106-1 КУпАП), незаконним посівам чи вирощуванню снотворного маку чи конопель (ст. 106-2 КУпАП), порушенню вимог законів щодо племінної справи у тваринництві (ст. 107-1 КУпАП), ідентифікації й реєстрації тварин (ст. 107-2 КУпАП), порушенню вимог до технічної експлуатації сільськогосподарської техніки (ст. 108 КУпАП).

Кількість осіб, що притягаються до адміністративної відповідальності за такий різновид адміністративних деліктів досить велика. Зокрема за вчинення таких деліктів у 2017 р. було притягнуто до відповідальності 8623 особи. Найбільше таких правопорушень було вчинено у Житомирській та Хмельницькій областях [453].

Крім КУпАП, проступки в сільському господарстві закріплені і в інших законодавчих актах. Так, наприклад, у Законі України «Про захист рослин» закріплено положення щодо відповідальності за делікти, які стосуються захисту рослин.

Так, відповідальність передбачена за поширення шкідливих організмів через недотримання технологій вирощування, зберігання сільськогосподарських рослин; поширення шкідників через несвоєчасність здійснення профілактичних заходів й знищення таких організмів, діяльності щодо протидії шкідникам, хворобам та бур'янам; екологічно необґрунтоване застосування заходів щодо захисту рослин; недотримання положень законодавства, що стосується захисту рослин, коли це призводить до пошкодження рослин, зниження якісних характеристик продукції рослинного походження, негативного впливу на довкілля [529].

Відповідно до Закону країни «Про ветеринарну медицину» вчинення проступків у сфері ветеринарної медицини (щодо вирощування (розведення) тварин, виробництва та обігу об'єктів державного ветеринарно-санітарного контролю, нагляду, надання послуг лабораторної діагностики та веденням ветеринарної практики) зумовлює застосування до фізичних і юридичних осіб, фізичних осіб – суб'єктів підприємницької діяльності штрафу [531].

Законом України «Про карантин рослин» визначено адміністративну відповідальність за порушення законодавства у сфері карантину рослин.

До відповідальності особи притягуються за поширення карантинних організмів, недотримання порядку реалізації фітосанітарних заходів; невиконання законних вимог державного фітосанітарного інспектора з приводу здійснення окремих карантинних заходів; імпортно-експертних операцій з карантинних зон об'єктів регулювання, що не піддавалися фітосанітарному контролю, та їх реалізації; невиконання вказівок посадових осіб, котрі реалізують державний контроль за дотриманням вимог нормативно-правових актів щодо карантин рослин [532], тощо [530, с. 100].

На нашу думку, цим деліктам притаманна низка спільних ознак:

1. вони справляють загалом негативний вплив на сільське господарство, як спеціальну сферу економіки, завданням якої є забезпечення населення продовольством і отримання сировини для цілого ряду галузей промисловості;

2. об'єктивна сторона таких деліктів стосується знищення зібраного врожаю сільськогосподарських культур, що знаходиться у полі, пошкодження насаджень, порушення фітосанітарних та ветеринарних та інших встановлених державою вимог з приводу виробництва сільськогосподарської продукції, в ході перевезення її через митний кордон, щодо насінництва та розсадництва, щодо захисту тварин та рослин та вчинення дій у сфері сільського господарства, які завдають шкоди здоров'ю населення;

3. суб'єктами вчинення таких деліктів є посадові особи, громадяни, які займаються сільським господарством, посадові особи, до компетенції яких належить здійснення контролю за виконанням вимог щодо насінництва, рослинництва, тваринництва, ветеринарно-санітарних правил, особи, які працюють на посадах механізаторів.

4. такі порушення проявляються у активній та пасивній формі. Перша проявляється через вчинення прямих порушень правових вимог закону

(пошкоджень майна, нехтування вимогами закону тощо). Пасивна форма має ознаки бездіяльності, проявляється як відсутність належних дій у сфері розпорядництва, певне недбальство [533, с. 90].

На думку Н. Васильєвої, профілактику адміністративних правопорушень у сільському господарстві слід дефініювати як визначену умовами соціально-економічного розвитку країни діяльність компетентних органів, громадських інституцій і фізичних осіб щодо встановлення й усунення чинників, що зумовлюють скоєння адміністративних деліктів у сільському господарстві та правосвідомості осіб з приводу дотримання вимог закону в ході здійснення сільськогосподарської діяльності [63, с. 64].

Цей автор стверджує, що профілактика адміністративних деліктів у сільському господарстві відзначається спеціальними характеристиками. Вони зумовлені специфікою суб'єктного складу, компетенцією суб'єктів, формами і методами профілактичної роботи, різновидами відносин, щодо яких скоюються делікти (наприклад ті, що стосуються використання ресурсів довкілля, посівів і збору врожаю, імпортно-експортних операцій тощо [63, с. 64].

На нашу думку, профілактику адміністративних правопорушень у сільському господарстві слід визначати дещо ширше – це система заходів соціального, спеціального та індивідуального характеру, що реалізуються органами публічного управління, їх посадовими особами, громадськими організаціями та окремими громадянами задля виявлення причин та умов вчинення адміністративних правопорушень, які посягають на суспільні відносини щодо дотримання фітосанітарних та ветеринарних та інших встановлених державою вимог з приводу виробництва сільськогосподарської продукції, в ході перевезення її через митний кордон, щодо насінництва та розсадництва, щодо захисту тварин та рослин, здоров'я населення в ході здійснення сільськогосподарської діяльності, усунення чинників, які детермінують протиправну діяльність сільгоспвиробників та інших осіб щодо

порушення фітосанітарних, ветеринарних та інших вимог щодо забезпечення безпеки здійснення сільської діяльності для населення, попереджувального впливу на осіб, схильних до протиправної поведінки, запобігання правопорушенням у цій сфері.

Система суб'єктів профілактики таких деліктів охоплює адміністративні комісії при виконавчих органах міських рад, Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства, Державну службу України з питань геодезії, картографії та кадастру, Державне агентство лісових ресурсів України, Державну службу України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів, громадські організації та громадян.

Компетенція органів публічного управління щодо профілактики адміністративних правопорушень в сільському господарстві повинна бути закріпленою у відповідних нормативно-правових актах.

У науковій літературі особливу увагу приділяють низці різновидів заходів профілактичного впливу у сфері сільського господарства, зокрема формуванню правосвідомості населення задля належного виконання вказівок чинних в державі нормативно-правових актів, контрольо-наглядовим заходам, які застосовуються задля виявлення фактів недотримання суб'єктами господарювання чинного законодавства; заходів попереджувального впливу, обмежень з приводу можливості вчинення протиправних дій; нейтралізації негативних чинників здійснення сільськогосподарської діяльності; усуненню умов, що зумовлюють вчинення деліктів у сфері сільського господарства [63, с. 64].

Здебільшого реалізація заходів профілактики адміністративних правопорушень в сільському господарстві реалізується через здійснення функції державного контролю в цій сфері.

М. Кравчук слушно зазначає, що державний контроль у сільському господарстві – це нормативно-встановлена й управлінсько-визначена функція компетентних органів, втілення якої здійснюється у сфері матеріального

виробництва та стосується вирощування сільськогосподарських культур, розведення сільськогосподарських тварин задля виробництва та реалізації продуктів харчування, сировини, і спрямована на корегування поведінки учасників правовідносин, виявлення й усунення деліктів і покарання винних [533, с. 54].

З огляду на вищенаведене, слід констатувати, що хоча наявна суттєва різниця між завданнями державного контролю та адміністративно-правової профілактики деліктів у галузі сільського господарства, водночас втілення в життя завдань державного контролю на етапі з'ясування фактичного стану речей та аналітичної обробки інформації суб'єктами контрольних повноважень [534, с. 135] дає змогу ідентифікувати чинники, що справляють негативний вплив на правовідносини у сфері сільського господарства, зумовлюють деліктні діяння [533, с. 61], усунути ці чинники та припинити неправомірні діяння, що завдають шкоди сільському господарству.

Реалізація заходів профілактики адміністративних правопорушень в сільському господарстві Міністерством розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства здійснюється через повноваження щодо реалізації державного контролю у сфері карантину та захисту рослин, земельних відносин, пов'язана зі землеустроєм, веденням Державного земельного кадастру, реалізацією контрольних повноважень щодо агропромислового комплексу, використанням та охороною земель, забезпеченням родючості ґрунтів [366].

Наприклад, Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру володіє широкими функціями профілактики деліктів у сфері сільського господарства через реалізацію контрольних повноважень щодо органів публічного управління, юридичних і фізичних осіб з приводу використання землі згідно з цільовим призначенням, реалізації положень земельного законодавства, дотримання вимог з приводу використання протиерозійних, гідротехнічних споруд, захисних насаджень і межових знаків,

порядку встановлення і відшкодування втрат сільськогосподарського та лісогосподарського виробництва, забезпечення родючості ґрунтів. Вона володіє можливістю складення протоколів про адміністративні правопорушення у сфері сільського господарства [535].

Держпродспоживслужба здійснює інспектування, огляд у тому числі відбір зразків, та проведення фітосанітарної експертизи (аналізів), що забезпечує належний рівень фітосанітарного захисту в Україні [536]. Профілактика деліктів у сфері сільського господарства здійснюється цим органом на підставі Закону України «Про карантин рослин», постанови Кабінету Міністрів України від 15 листопада 2019 року № 1177 «Деякі питання реалізації Закону України «Про карантин рослин», під час інспектування, огляду, у тому числі відбору зразків, та проведення фітосанітарної експертизи (аналізів), нагляду, обстеження, моніторингу, знезараження об'єктів регулювання, оформлення фітосанітарних сертифікатів, тощо [536].

Діяльність вищенаведених суб'єктів щодо профілактики правопорушень у сільському господарстві проявляються через цілеспрямований вплив посадових осіб, громадян, які займаються сільським господарством, посадових осіб, до компетенції яких належить здійснення контролю за виконанням вимог щодо насінництва, рослинництва, тваринництва, ветеринарно-санітарних правил, тощо задля приведення їх діяльності у відповідність до вимог чинного законодавства у сфері рослинництва, тваринництва, ветеринарно-санітарних та інших визначених у чинному законодавстві правил, припинення деліктної поведінки у сфері сільського господарства, виявлення причин та умов вчинення таких адміністративних правопорушень, чинників, які детермінують протиправну діяльність особи у сфері сільського господарства, захисту прав споживачів сільськогосподарської продукції, попереджувального впливу на осіб, схильних до протиправної поведінки,

попереджувального впливу на осіб, схильних до протиправної поведінки у цій сфері.

Профілактика правопорушень у сільському господарстві зумовлена не лише вимогами чинного законодавства, але й соціальними, економічними умовами життя суспільства, наявними стандартами життя населення, якістю виконання органами влади функцій щодо охорони права власності та станом правового забезпечення прав, свобод та законних інтересів власників майна.

Діяльність усіх суб'єктів профілактики правопорушень у сільському господарстві є важливим засобом подолання соціальних, економічних, правових та інших чинників впливу на відносини у сфері сільського господарства задля захисту прав учасників правовідносин у сфері сільського господарства, населення, інтересів держави загалом.

Висновки до розділу 4

У четвертому розділі відображено специфіку профілактики правопорушень у економічній сфері, засобів її реалізації. Особлива увага присвячена різновидам профілактики правопорушень у економічній сфері, їхнім особливостям, суб'єктам реалізації та проблемам втілення в життя. Дослідження даної системи дозволило сформулювати низку висновків:

1. Об'єктом адміністративних правопорушень у економічній сфері виступає економіка держави загалом та її складові елементи (встановлений порядок функціонування промисловості, здійснення будівництва та використання паливно-енергетичних ресурсів, торгівлі, громадського харчування, надання послуг та здійснення підприємницької діяльності, володіння, користування та розпорядження майном, зайняття сільськогосподарською діяльністю, тощо), економічні права та свободи фізичних та юридичних осіб. Особливо важливими сферами економічних відносин, щодо яких вчиняються адміністративні делікти є сфери

промисловості, будівництва та використання паливно-енергетичних ресурсів (глава 8 КУпАП), торгівлі, громадського харчування, сфера послуг (глава 12 КУпАП), власності (глава 6 КУпАП), сільського господарства (Глава 9 КУпАП), тощо.

2. Класифікація адміністративних правопорушень в економічній сфері є запорукою визначення ефективних засобів профілактики таких деліктів, дає змогу зважити при виборі останніх специфіку видового прояву протиправної поведінки особи, можливості настання несприятливих наслідків майнового та немайнового характеру. Адміністративні правопорушення в економічній сфері можна класифікувати за низкою критеріїв, визначальними серед яких є об'єкт цих адміністративних правопорушень, джерело фіксації складів адміністративних деліктів, їхній юридичний склад, характер заподіяної шкоди, специфіка об'єктивної сторони проступку (дія чи бездіяльність).

3. Адміністративно-правові засоби профілактики правопорушень у економічній сфері є важливою системою інструментів адміністративного права, що спрямовані на забезпечення економічної безпеки, стабільності економіко-правового регулювання суспільних відносин, нейтралізацію чинників, що негативно на неї впливають, порушують економічні права та законні інтереси фізичних та юридичних осіб, припинення деліктної поведінки в економічній сфері. Вони відзначаються низкою ознак. Найбільш вагомими засобами профілактики адміністративних правопорушень у економічній сфері є засоби-норми, індивідуальні рішення суб'єктів публічної влади, діяльнісні засоби, пов'язані з активною діяльністю щодо попередження, припинення деліктної поведінки, усунення чинників, що її зумовлюють, нейтралізації причин та умов її здійснення, ліквідації передумов до їх повторення. Засоби профілактики адміністративних правопорушень у економічній сфері проявляються у вигляді інструментів особливого різновиду соціального управління чи підінституту правоохоронної діяльності, що спрямований на

утвердження принципів економічної та національної безпеки, пріоритету захисту економічних прав та законних інтересів громадян та економічних інтересів держави. Ця система засобів є інструментами, що застосовуються державними, недержавними інституціями, громадськими формуваннями, громадянами. Профілактичні засоби втілюються в життя через потенціал нормативно-правового, організаційного та виховного профілактичного впливу. Засоби профілактики адміністративних правопорушень у економічній сфері можуть стосуватися загально-соціальної профілактики, або реалізовуватися в рамках спеціальних та індивідуальних заходів профілактики економічних правопорушень.

4. Важливою групою правопорушень у економічній сфері є делікти у сфері промисловості, будівництва та використання паливно-енергетичних ресурсів. Профілактика цих правопорушень засобами адміністративного права є важливим напрямом профілактичного впливу щодо економіки, оскільки вона спрямована на формування безпечних, стабільних умов для її розвитку. Належна її реалізація здатна усунути чинники, що впливають на ефективність багатьох економічних процесів, що, хоч не розглядаються в контексті промисловості, будівництва та енергетики, проте перебувають під їх постійним впливом, зумовлюються станом цих сфер економіки країни. У системі досліджуваних деліктів є три їх різновиди: 1) адміністративні правопорушення у сфері промисловості; 2) адміністративні делікти в сфері будівництва; 3) адміністративні проступки, що стосуються використання паливно-енергетичних ресурсів. Серед суб'єктів профілактики таких деліктів виокремлено Державну службу з питань праці, Державну архітектурно-будівельну інспекцію України (ДАБІ України), Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України (ДАЕЕУ), підприємства і організації, у віданні яких є електричні мережі, органи державного енергонагляду, органи місцевого самоврядування, адміністративні комісії при виконавчих органах міських рад та багато

інших. Акцентовано, що багато профілактичних дій вчиняються в ході здійснення нагляду і контролю, наприклад у сфері електроенергетики й теплопостачання.

5. Профілактика правопорушень у галузі торгівлі, громадського харчування, сфері послуг та підприємницькій діяльності засобами адміністративного права є комплексом заходів адміністративно-правового впливу на правовідносини задля нейтралізації чинників, що негативно впливають на захист прав суб'єктів цих правовідносин, порушують їх право на здійснення підприємницької, торговельної діяльності, діяльності у сфері послуг, завдають шкоди економічним інтересам цих суб'єктів, визначеному державою порядку здійснення такої діяльності та економіці країни загалом. Вона має низку характерних ознак: 1) суб'єктами здійснення профілактичного впливу є органи публічного управління, які діють на чітко визначеній нормативній основі та мають зафіксовані у нормативно-правових актах повноваження профілактичного характеру щодо попередження та припинення незаконних дій у сфері надання послуг та здійснення певної діяльності підприємницького характеру, розрахунків та валютних операцій, антимонопольного законодавства та законодавства про економічну конкуренцію, так і дій суб'єктів владних повноважень щодо суб'єктів підприємницької діяльності. Також до таких суб'єктів належать громадські ради при органах влади, громадські організації та самі суб'єкти підприємницької діяльності, громадяни; 2) спрямованість на попередження та припинення діяльності осіб, що негативно впливає на гарантований державою порядок надання послуг та здійснення підприємницької діяльності (ст. 155, 156-1 КУпАП), окремих її видів (ст. 156, 156-2, 156-3, 156-4, 160, 161, 164-14 КУпАП); порядок отримання дозволів, ліцензій, здійснення дозволених видів підприємницької діяльності (ст. 164-16, 166-12 КУпАП), порядок розрахунків та валютних операцій (ст. 155-1, 162, 162-1, 163-15, 164-4 КУпАП), антимонопольного регулювання (156-3, 164-3, 166-1, 166-2 КУпАП), надання

адміністративних послуг суб'єктам господарювання (ст. 166-3 КУпАП, 166-21, 166-24, 166-27 КУпАП); 3) такі заходи відображають поєднання економічних та адміністративних методів впливу як на поведінку посадових осіб, так і суб'єктів підприємницької діяльності, відображають тісне поєднання системи заходів правового та неправового характеру (виховних, роз'яснювальних, примусових), можуть застосовуватися як в усній формі, так і у формі здійснення юридично-значущих дій (перевірки та вилучення документів, предметів, огляду, встановлення певних адміністративних обмежень, анулювання дозволів та ліцензій), за допомогою видання індивідуального правового акта (припису); 4) профілактика правопорушень у галузі торгівлі, громадського харчування, сфері послуг та підприємницькій діяльності здійснюється на таких принципах, як законність, диференційований підхід, поєднання загальних та індивідуальних заходів профілактики деліктів, підконтрольність органам публічного управління, ідея домінування інтересів споживачів над інтересами підприємців та захисту прав підприємців від неправомірних дій органів публічного управління, системність, співмірність, плановість та прогнозування.

6. Профілактичний вплив на деліктну поведінку осіб у сфері власності має на меті спонукання громадян, посадових осіб до законослухняної поведінки, зменшення кількості деліктів щодо володіння, користування та розпорядження майном і розміру завданої деліктами шкоди, нейтралізацію причин та умов деліктної поведінки, пропагування суспільно прийнятних моделей діяльності особи у сфері власності, щодо її набуття, реалізації, припинення шляхом застосування виховних, пропагандистських засобів, позитивний вплив на потенційних порушників за допомогою їх соціальної адаптації. Серед суб'єктів, наділених повноваженнями у цій сфері, органи спеціально уповноваженого органу виконавчої влади у галузі праці, спеціально уповноважені органи виконавчої влади у галузях водного господарства, геології та використання надр, органи рибоохорони, органи лісового господарства, органи

мисливського господарства, органи спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади у галузі екології та природних ресурсів України, Національна поліція, органи місцевого самоврядування, їх посадові особи, громадські організації та громадяни.

7. Адміністративним деліктам у сфері сільського господарства притаманна низка спільних ознак: вони справляють загалом негативний вплив на сільське господарство, як спеціальну сферу економіки, завданням якої є забезпечення населення продовольством і отримання сировини для цілого ряду галузей промисловості; об'єктивна сторона таких деліктів стосується знищення зібраного врожаю сільськогосподарських культур, що знаходиться у полі, пошкодження насаджень, порушення фітосанітарних та ветеринарних та інших встановлених державою вимог з приводу виробництва сільськогосподарської продукції, в ході перевезення її через митний кордон, щодо насінництва та розсадництва, щодо захисту тварин та рослин та вчинення дій у сфері сільського господарства, які завдають шкоди здоров'ю населення; суб'єктами вчинення таких деліктів є посадові особи, громадяни, які займаються сільським господарством, посадові особи, до компетенції яких належить здійснення контролю за виконанням вимог щодо насінництва, рослинництва, тваринництва, ветеринарно-санітарних правил, особи, які працюють на посадах механізаторів; такі порушення проявляються у активній та пасивній формі. Діяльність суб'єктів профілактики правопорушень у сільському господарстві проявляються через цілеспрямований вплив посадових осіб, громадян, які займаються сільським господарством, посадових осіб, до компетенції яких належить здійснення контролю за виконанням вимог щодо насінництва, рослинництва, тваринництва, ветеринарно-санітарних правил, тощо задля приведення їх діяльності у відповідність до вимог чинного законодавства у сфері рослинництва, тваринництва, ветеринарно-санітарних та інших визначених у чинному законодавстві правил, припинення деліктної поведінки у сфері

сільського господарства, виявлення причин та умов вчинення таких адміністративних правопорушень, чинників, які детермінують протиправну діяльність особи у сфері сільського господарства, захисту прав споживачів сільськогосподарської продукції, попереджувального впливу на осіб, схильних до протиправної поведінки, попереджувального впливу на осіб, схильних до протиправної поведінки у цій сфері.

РОЗДІЛ 5.
УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФІЛАКТИКИ ПРАВОПОРУШЕНЬ У
ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНІЙ СФЕРІ ЗАСОБАМИ
АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

5.1 Сучасні проблеми профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері засобами адміністративного права та шляхи їх подолання

У сучасних умовах держава з розвиненою економікою потребує налагодженої системи забезпечення фінансово-економічної безпеки, що рівною мірою служить задоволенню її інтересів та потреб суб'єктів господарювання. Фінансово-економічна система держави повинна бути забезпеченою сукупністю правових гарантій, спрямованих на її ефективне функціонування. Серед важливих гарантій функціонування фінансово-економічної системи одне з чільних місць займають засоби профілактики правопорушень фінансово-економічного характеру.

Адміністративно-правові засоби профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері становлять систему субстанційних і діяльнісних правових явищ, що дозволяють суб'єктам фінансового контролю, правоохоронним та іншим органам, представникам громадськості протидіяти правопорушенням фінансово-економічного характеру, виявляти причини та умови деліктної поведінки у фінансово-економічній сфері, нейтралізувати чинники, що здатні негативно вплинути на діяльність учасників фінансово-економічних відносин, спонукати їх до вчинення податкових, бюджетних правопорушень, правопорушення щодо банківської сфери, фінансових правопорушень митного характеру, правопорушень, які посягають на встановлений порядок функціонування промисловості, здійснення будівництва та використання паливно-енергетичних ресурсів, торгівлі,

громадського харчування, надання послуг та здійснення підприємницької діяльності, володіння, користування та розпорядження майном, зайняття сільськогосподарською діяльністю, тощо.

В умовах євроінтеграції адміністративно-правові засоби профілактики правопорушень зазнають суттєвої трансформації. Вона стосується впровадження людиноцентристської концепції адміністративно-деліктних відносин, зокрема утвердження пріоритету прав людини, визначення їх орієнтиром правового регулювання таких відносин, укорінення принципів верховенства права та презумпції невинуватості, визначення широкого кола осіб як потенційних суб'єктів вчинення адміністративних деліктів, в тому числі й юридичних осіб, врахування при визначенні міри покарання потреби досягнення каральної, попереджувальної чи виховної мети [191].

Удосконалення в сучасних умовах потребують засоби-регулятори, зокрема норми, положення чинного адміністративного законодавства, адміністративно-правові акти загальної та індивідуальної дії, що визначають правові засади попередження та припинення деліктної поведінки у фінансово-економічній сфері, так і діяльнісні засоби, зокрема правотворчість, правозастосування у фінансово-економічній сфері.

Також держава повинна по-новому осмислити значення виховного, мотиваційного аспектів профілактики адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері, посилити систему засобів профілактичного впливу з урахуванням цих аспектів.

Зміцнення та підвищення ефективності засобів профілактики правопорушень фінансово-економічного характеру нерозривно пов'язано з подоланням сучасних проблем фінансово-економічної сфери, що лежать в площині економіки і права та зумовлюють деліктну поведінку фінансово-економічного характеру.

Загалом сучасні засоби профілактичного впливу повинні слугувати вирішенню найважливіших проблем фінансово-економічного характеру,

зміцненню фінансово-економічної системи та безпеки держави.

Державі слід ретельно переглянути систему чинного законодавства задля подолання економіко-правових проблем, налагодження механізмів запобігання реальним загрозам економічного характеру, посилити боротьбу з корупцією, проступками економічного характеру. З огляду на це, надзвичайно важливим залишається не лише теоретичне ідентифікування змісту економічної безпеки міжнародного, національного, регіонального та особистісного рівня, але й прикладення безпосередніх зусиль щодо приведення управлінських інституцій в економічній сфері до європейського рівня [537, с. 55-60].

Як слушно зазначають вітчизняні автори, сьогодні національній фінансово-економічній безпеці створюють реальну загрозу недоліки фінансово-економічного законодавства, незавершеність його реформування у фінансово-кредитній сфері; відсутність потрібного для стабільності економіки золотовалютного запасу і алмазного фонду країни; проблеми у інвестиційній сфері; високий рівень «тіньової» економіки та значний рівень ухилення від сплати податків та обов'язкових платежів; недоліки бюджетної системи, зокрема забезпечення бюджетної дисципліни та надмірний дефіцит Державного бюджету; значні інфляційні процеси; виведення валютних коштів за кордон; вплив держави штучними засобами на курс національної грошової одиниці; проблеми щодо налагодження системи довірчого управління майном, тощо [538; 539, с. 274-275].

О. Ладюк наводить складові фінансової безпеки нашої держави, серед яких бюджетна, боргова, грошово-кредитна, валютна, інвестиційна та банківського та небанківського фінансового сектору та ідентифікує низку проблем потенційних загроз у цих сферах. Серед проблемних цим автором відзначено вітчизняну систему контролю за надходженнями і видатками бюджетних коштів; помилки бюджетного планування; названо недоліки законодавчого регулювання процедури формування, використання,

обслуговування й погашення державного боргу; неврегульованість механізму оцінки ефективності кредитних ресурсів; проблеми планування державної валютної, грошово-кредитної політики на певний період; незабезпеченість ліквідності банківських активів, кредитоспроможності господарюючих суб'єктів; недоліки функціонування банківських установ та констатовано їхню невідповідність міжнародним стандартам, тощо [540].

Серед соціально-економічних чинників, які зумовлюють делікти фінансово-економічного характеру А. Ключко виокремлено наступні: наслідки соціально-економічної кризи в державі; проблеми банківської системи та невідповідність потребам ринкової економіки і вимогам ЄС; недостатність фінансової спроможності господарюючих суб'єктів і населення; значну девальвацію вітчизняної грошової одиниці; недоліки діяльності і взаємодії фінансових, правоохоронних інституцій [227, с. 262-263].

З цього приводу слід зазначити, що державою неодноразово розроблялися програмні документи, які націлені на усунення зазначених проблем та загроз й можливих деліктів, що з ними пов'язані.

Зокрема слід згадати один з перших програмних документів у цій сфері – Указ Президента України «Про Стратегію економічного та соціального розвитку України «Шляхом європейської інтеграції» на 2004-2015 роки від 28 квітня 2004 р. № 493/2004, де главою держави визначалися найважливіші завдання, спрямовані на посилення економічної безпеки країни. Серед ключових відзначалося вирішення проблем, завданих економічною кризою, гарантування фінансової безпеки, збалансування правового регулювання бюджетної сфери, посилення енергетичної безпеки й розвиток власного енергетичного потенціалу, зменшення імпорту сільськогосподарської продукції, що може вироблятися в державі, тощо [539 с. 275-276; 541].

Не менш важливе значення мала Стратегія національної безпеки України «Україна у світі, що змінюється», затверджена Указом Президента України від 12 лютого 2007 р. № 105, де Президентом України особлива увага була

присвячена посиленню захисту права власності, оптимізації податкового навантаження, удосконаленню нормативно-правових актів щодо регуляторного та корпоративного управління, обмеження тіньової сфери господарювання, монополізму і недобросовісної конкуренції.

26 травня 2015 р. було указом Президента України було введено в дію рішення Ради національної безпеки і оборони України 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України», а згодом, указом Президента України від 14 вересня 2020 р. № 392/2020 рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України» та сама стратегія під назвою «Безпека людини – безпека країни».

Останнім програмним документом було доповнено перелік загроз, про які згадувалося у попередніх програмних документах та, водночас, змінено акценти уваги держави у економіко-правовій сфері. Зокрема особливу увагу держави приділено посиленню дерегуляції та зменшенню податкового та іншого навантаження на бізнес-структури; реформування земельних відносин, обліку земель, відносин, що стосуються обігу земель сільськогосподарського призначення, розвитку агропромислового комплексу; диверсифікації джерел постачання енергоносіїв [429].

Таке різноманіття стратегічних та програмних документів, у змісті яких постійно дублюється схожий перелік проблем фінансово-економічного характеру, засвідчує недосконалість правового забезпечення окресленої сфери суспільних відносин, недосконалість механізмів економіко-правового забезпечення. Наявність та невирішеність таких проблем є важливим чинником, що сприяє деліктній поведінці учасників фінансово-економічних відносин, полегшує вчинення адміністративних правопорушень фінансово-економічного характеру.

Вагомі проблеми профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері стосуються недосконалості нормативно-правової основи її здійснення.

На цьому неодноразово наголошували вітчизняні науковці. Такої ж думки громадяни та посадові особи, які були опитані в рамках проведеного за темою дисертаційного дослідження анкетування.

Зокрема, як свідчать результати анкетування, 24 % опитаних громадян та 22% опитаних посадових осіб органів публічного управління вважають, що вітчизняне законодавство цілком визначає порядок організації та реалізації відповідних заходів профілактики. Натомість 43% громадян та 26% посадових осіб стверджують, що воно частково задовольняє сучасні потреби протидії деліктам фінансово-економічного характеру адміністративно-правовими засобами.

Слід також наголосити, що 30% громадян та 43% опитаних за темою дисертації посадових осіб переконані, що воно не задовольняє сучасні потреби протидії деліктам фінансово-економічного характеру.

Основною проблемою профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері слід вважати відсутність базового законодавчого акта, що визначав би зміст профілактичної діяльності, формував уніфіковану нормативну основу діяльності органів публічного управління у цій сфері.

Як зазначає О. Тихонова, сьогодні наявна гостра потреба покращення нормативно-правової основи організації та реалізації профілактики адміністративних деліктів.

Як наполягає цей автор, подоланню наявних проблем може слугувати прийняття Закону про профілактичну діяльність чи Концепції державної політики у сфері профілактики правопорушень. Слушним є те, що навіть програмного документа щодо профілактики деліктів загалом та фінансово-економічних проступків зокрема в нашій державі немає. До 2015 року була чинною Концепція реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень [542], проте, наразі аналогічного документу в державі не прийнято, що негативно впливає на сферу профілактики означених деліктів.

Як відзначають науковці, ухвалення аналогічного документа є вкрай потрібним. Наявність кризових процесів, що пов'язані зі соціально-економічною сферою, збільшують різного роду деліктні прояви, зумовлюють погіршення ситуації, формування нових форм і способів скоєння проступків. А подолання цих проблем вимагає виваженої, чітко спланованої діяльності у коротко- та середньо-строковій перспективі, що неможливо без прийняття відповідної Концепції [167, с. 151-152].

Говорячи про загальнодержавну концепцію профілактики адміністративних правопорушень загалом, вченими відзначається потреба визначення в ній векторів удосконалення законодавства, покращення правоохоронної і судової систем, морально-етичного стану представників правоохоронних структур, що реалізують профілактичні заходи, визначення шляхів підвищення вимог до посадових осіб правоохоронних органів та підвищення їх кваліфікації, визначення чітких механізмів визначення рівня деліктності та механізмів його зменшення, викорінення суспільної толерантності до правопорушників, покращення податкової митної політики, координація профілактичних заходів з правоохоронними органами інших держав, удосконалення ресурсного, технічного забезпечення профілактики деліктів, наукової обґрунтованості профілактичних заходів, тощо [191, с. 29-30].

Видається, що найкращому вирішенню проблем профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері слугувало б прийняття Концепції реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері на наступні п'ять років.

У цьому програмному документі держава повинна ідентифікувати основні ризики та загрози фінансово-економічного характеру, особливо нові, пов'язані з розвитком економіки, науково-технічним прогресом та комп'ютеризацією більшості фінансово-економічних процесів, ті, що зумовлені з фінансово-економічним аспектом протистояння з іншими

державами на тлі проведення ООС, визначити суб'єктів профілактичного впливу, засоби його здійснення, шляхи та способи нейтралізації причин вчинення цих деліктів.

Підтримали ідею прийняття Концепції реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері 56% опитаних за темою дисертації громадян та 54% посадових осіб і лише 4% громадян та 2% посадових осіб були категорично проти прийняття такого нормативно-правового акта.

Обґрунтування ідеї прийняття нормативно-правового акту у вигляді закону України «Про профілактику правопорушень в Україні» чи «Про основи державної системи профілактики адміністративних проступків», в якому були б окреслені форми, методи профілактичної діяльності, заходи загальної та індивідуальної профілактики деліктної діяльності, наполягає Н. Павлюк [518, с. 129].

Також слід згадати наявні в науковій літературі й пропозиції щодо розробки Концепції профілактики правопорушень для окремих інституцій публічного управління та правоохоронних органів.

Як приклад, В. Фелик наполягає на потребі розробки Концепції профілактики правопорушень Національною поліцією, затвердження низки нормативно-правових актів, що окреслюватимуть порядок залучення громадськості, інших правоохоронних органів у цій сфері [543, с. 231].

Видається найдоцільнішим прийняття закону України «Про профілактику правопорушень в Україні», в якому б не лише окреслювалася система заходів охорони пріоритетних сфер суспільних відносин від протиправних посягань, але й принципи та способи їх здійснення, система чинників, які зумовлюють цю діяльність, окреслювалися б правові засади загальної та індивідуальної профілактики таких деліктів.

Особлива увага в цьому нормативно-правовому акті повинна приділятися суб'єктам профілактичного впливу, їх завданням, правам та обов'язкам,

формам та методам взаємодії, порядку реалізації їх повноважень та способам залучення громадськості до профілактичної роботи.

Важливість прийняття такого нормативно-правового акта засвідчується результатами опитування громадян за темою дисертаційного дослідження. Зокрема 52% опитаних громадян та 65% посадових осіб органів публічного управління засвідчили нагальну потребу прийняття цього закону.

У доповнення до цього слід згадати твердження вітчизняних науковців, що вкрай важливим завданням в ході реформування адміністративно-правового механізму забезпечення економічної безпеки нашої країни є окреслення у стратегічному документі нормативного характеру найважливіших напрямів діяльності правоохоронних органів в ході подолання зовнішніх і внутрішніх загроз щодо економічної складової безпеки нашої країни [539, с. 281-282].

Таким чином, вирішенню проблем профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері повинно слугувати прийняття низки нормативно-правових актів, серед яких Закон України «Про профілактику правопорушень в Україні» та Концепція реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері на найближчих п'ять років. Прийняття останньої дало б змогу конкретизувати систему засобів, способів профілактики правопорушень фінансово-економічного характеру та суб'єктів її реалізації в нових соціально-економічних та політичних умовах, з огляду на ризики та загрози нового типу.

Також цілковитого схвалення заслуговує твердження У. Русанюк щодо потреби врахування під час розробки нормативно-правових актів щодо профілактики адміністративних правопорушень специфіки певної сфери суспільних відносин, щодо якої справляється профілактичний вплив. Авторка наголошує на потребі врахування специфіки юридичних засад, цілей, різновидів і механізмів профілактичної роботи щодо деліктів, вчинених посадовими особами певних органів публічного управління.

Це ж стосується правопорушень в системі органів публічного управління, діяльність яких стосується фінансово-економічної сфери.

Як приклад, вона наводить Положення про профілактику правопорушень, пов'язаних зі здійсненням службової діяльності працівниками митної служби України, затверджене Наказом Державної митної служби України від 24 травня 2004 р. № 380. Цим документом визначено специфіку профілактичної діяльності в системі митних органів нашої держави. Саме там окреслено специфіку завдань і об'єктів профілактичного впливу, визначено підрозділи, що реалізують профілактичні заходи, її форми, різновиди, методи й інше [526, с. 108-109].

Це, дійсно, один з небагатьох нормативно-правових актів, в якому деталізовано механізм профілактичного впливу на певну групу суб'єктів публічного управління, діяльність яких може завдати шкоди фінансово-економічній сфері нашої держави.

Прийняття аналогічних відомих документів у податковій, бюджетній, банківській та інших сферах, в яких би було окреслено специфіку профілактичного впливу на посадових осіб органів публічного управління, уповноважених представників юридичних осіб в цих сферах, діяльність яких пов'язана з ризиками вчинення деліктів з використанням службового становища, з огляду на корупційний вплив, є вкрай актуальною.

Нагальним завданням є ідентифікація системи профілактичних заходів, що були б ефективними саме для конкретної сфери суспільно-економічних відносин.

На найважливіших проблемах фінансово-економічної сфери, на подолання яких повинні бути скеровані засоби профілактики, наголошують основні органи публічного управління, які наділені відповідними профілактичними повноваженнями в досліджуваній сфері.

За даними, оприлюдненими Держаудитслужбою, проблемами у досліджуваній сфері є недостатня інституційна спроможність

Держаудитслужби, що слугувала б максимальному виявленню деліктних проявів, що справляють вплив на фінансову безпеку країни, недопущенню зловживань фінансово-економічного характеру, шахрайству з використанням державних ресурсів, недоліки та недостатні темпи процесів діджиталізації щодо роботи Держаудитслужби, і, як наслідок, недостатність державного фінансового контролю щодо вкрай ризикових сфер, проблеми комунікативного характеру щодо органів публічного управління, правоохоронних структур, Рахункової палати, внутрішніх аудиторів підконтрольних установ, тощо.

Особливо важливим залишається покращення фахової підготовки працівників Держаудитслужби, механізмів забезпечення якості контрольних заходів, серед яких особливе місце відводиться інспектуванню, перевірці та моніторингу закупівель, державному фінансовому аудиту, тощо [509].

Держаудитслужба визнає потребу покращення комунікації з іншими органами публічного управління, налагодження комунікаційних зв'язків з органами, що реалізують контрольні повноваження у фінансово-економічній сфері і суб'єктами правоохоронної діяльності, громадянами, інституціями ЄС, покращення системи обміну інформацією [544].

Держаудитслужба активно залучена до превентивної роботи.

Зокрема у 2019 р. нею було реалізовано 8,8 тис. моніторингів закупівель, 118 перевірок закупівель, за результатами проведення моніторингу було складено 539 протоколів про адміністративні правопорушення [545].

Вона користується високою довірою серед населення. Зокрема до Держаудитслужби впродовж першого півріччя 2020 р. звернулися громадяни з метою перевірки понад 600 закупівель стосовно можливого порушення процедури закупівлі [546].

За даними звіту, підготованого в рамках проекту Трансперенсі Інтернешнл Україна в межах проекту USAID, діяльність Держаудитслужби й надалі потребує суттєвого удосконалення.

Серед важливих проблем їхньої роботи визначено недостатнє охоплення заходами моніторингу тендерних процедур держзакупівель в Україні (біля 1,79%), недостатнє організаційне забезпечення роботи аудиторів, суміщення роботи щодо моніторингу з іншими завданнями, що зменшує ефективність їх роботи, недостатність повноважень з метою притягнення особи до відповідальності, відсутність можливості застосування заходів примусу до порушника, обмежена можливість отримання персональних даних для складення протоколів про адміністративне правопорушення щодо тендерних закупівель, обмеженість засобів для оперативного притягнення до відповідальності, високий ступінь неналежної фіксації результатів моніторингу, їх сумнівності (за результатами понад половини справ про адміністративні правопорушення суд не визнав вини учасника тендерних закупівель), недостатність комунікації та інформаційного обміну Держаудитслужби з правоохоронними органами щодо вчинених чи можливих деліктів, обмеженість кола деліктів, визначеного КУпАП, за якими Держаудитслужба складає протоколи та застосовує профілактичні заходи, недостатнє матеріальне забезпечення працівників і, як наслідок, плінність кадрів [545].

Починаючи з 19 квітня 2020 р. Держаудитслужба отримала право притягувати до адміністративної відповідальності осіб за делікти, визначені у ст. 164-14 КУпАП. Проте, доволі часто така можливість є відсутньою з огляду на технічні перешкоди. Зокрема у цієї інституції немає технічної можливості доступу до персональних даних правопорушників і, як наслідок, ускладнюється можливість складення протоколу про адміністративне правопорушення. Також вона не має права зупиняти процес закупівлі, якщо замовником не усунуто порушення, що визначені у висновку державного аудитора.

Впродовж першого півріччя 2020 року апаратом Держаудитслужби було надіслано понад 65 запитів замовникам, котрими не було усунуто порушень,

не оскаржено висновків до суду, з приводу надання персональних даних членів тендерного комітету й уповноважених осіб, які вчинили порушення порядку складання тендерної документації і неоприлюднили дані про закупівлю у встановленому законом порядку. Проте 35 замовників не застосували відповідні заходи з приводу усунення вчинених порушень на суму понад 1,7 млрд грн. Ними не було надано даних щодо своїх службових (посадових) осіб, які здійснили делікт у сфері публічних закупівель [546].

З огляду на зазначене, окреслена сфера функціонування Держаудитслужби потребує особливої уваги законодавця, удосконалення її нормативно-правового регулювання та технічного забезпечення.

У Стратегії розвитку Рахункової палати на 2019-2024 роки серед проблем визначено проблеми, пов'язанні з недостатністю визначення механізмів проведення аудитів і заходів експертно-аналітичного характеру чинним законодавством і розпорядчими актами, відсутністю потрібних методик, інструкцій тощо, недосконалою системою моніторингу, періодичного оцінювання стану реалізації рекомендацій Рахункової палати, рівня їх імплементації і надання інформації про їх результати виконання задля застосування заходів реагування, недосконалістю практики та результатів виконання рекомендацій Рахункової палати, недостатністю залучення інституцій громадянського суспільства, ЗМІ, науковців, експертів [547].

Економічні делікти за своєю природою різноманітні, характер яких достатньо динамічно змінюється і доповнюється новими способами здійснення правопорушень. Все більш значна частина економічних деліктів скоюється проти приватних або публічних корпорацій, фінансових установ їх власними співробітниками, клієнтами або партнерами. Викриття більшості таких деліктів дедалі частіше здійснюється власними службами цих інституцій, і тільки після цього інформація передається до правоохоронних органів [548].

Реалізація цими суб'єктами заходів профілактики адміністративних

правопорушень у фінансово-економічній сфері в чинних нормативно-правових актах фактично не регламентована та потребує особливої уваги законодавця.

Різноманіття деліктів у фінансово-економічній сфері, що потребують широкого кола засобів протидії, дедалі ширше залучення до профілактики таких правопорушень представників суб'єктів господарювання, громадських організацій та громадян заставляє переосмислити систему адміністративно-правових засобів протидії таким деліктам.

Вченими наголошується, що підвищення ефективності профілактичного впливу у фінансово-економічній сфері напряму залежить від удосконалення планування взаємодії між наділеними відповідною компетенцією правоохоронними й контролюючими органами.

В якості доцільних форм О. Тихонова наводить формування і впровадження спільних програм боротьби з деліктними проявами, узгоджених пропозицій щодо профілактики проступків, зокрема які стосуються індивідуальної та загальної профілактичної діяльності, єдиного комплексу заходів профілактики, націлених на нейтралізацію чинників, які зумовлюють посягання на фінансово-економічні правовідносини; налагодження взаємного інформаційного обміну щодо виявлених у процесі реалізації компетенції причин й умов вчинення деліктів, узгодження переліку інформації, визначення порядку та безпосереднє здійснення оперативного обміну якою є важливим з огляду на завдання профілактики деліктів у фінансово-економічній сфері, проблем профілактичної роботи; спільне формування й внесення до органів публічного управління різних рівнів пропозицій щодо усунення причин та умов вчинення деліктів, формування інтегрованої бази інформації, що стосується протидії правопорушенням [549, с. 151-152].

Для прикладу, усунення наявних проблем профілактики правопорушень у фінансовій сфері можливе завдяки покращенню методичних, кадрових та інформаційних засад організації та реалізації державного фінансового

контролю, впровадження сучасних ІТ-рішень у роботу органів публічного управління задля формування умов належного виконання ними їх функціональних завдань, визначення й аналізу потенційних ризиків їхнього функціонування, детального окреслення порядку взаємного обміну інформацією між Державною податковою службою України, Державною казначейською службою України, Держфінмоніторингом та іншими суб'єктами, налагодження автоматичного доступу до баз інформації про результати контрольних заходів; діджиталізації процесів у діяльності контролюючих служб з метою створення умов для ефективного виконання ними завдань та функцій [544].

На часі посилення взаємодії фінансово-контрольних органів та правоохоронних органів щодо профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері.

В. Ортинський під такою взаємодією розуміє спільну, основу на чіткому дотриманні правових норм, яка проводиться у конкретних формах, за допомогою спеціально визначених методів, узгоджених за місцем і часом [550, с. 7].

Науковці Т. З. Гарасимів і Т. Ю. Дашо роблять висновок, що взаємодія різного роду державних інституцій громадянського суспільства повинна бути комплексною. Це стосується узгодження взаємних функцій і механізмів діяльності. Повномасштабна взаємодія стає можливою лише через формування динамічної системи, здатна реагувати на сучасні соціально-економічні виклики. Розроблення такої системи та її нормативна фіксація дадуть змогу ефективно і вчасно реагувати на зміни суспільної ситуації [551, с. 121-126].

Особливо важливим напрямом взаємодії суб'єктів профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері є взаємний обмін інформацією. Зокрема інформаційно-аналітичне забезпечення органів ДПС України охоплює відомості, що надаються платниками податків та податковими

агентами, розміщені у податкових деклараціях, впливають зі змісту розрахунків, звітних документів; копій документів з обліку доходів, видатків, які надаються платниками податків у електронному вигляді; органами публічного управління, НБУ, банками, фінансовими установами щодо наявності й руху коштів на рахунках платників податків, тощо [260; 321, с. 157].

Такий обмін повинен бути структурованим, системним, стосуватися найважливіших правовідносин, що формують фінансово-економічну сферу. Створення єдиних інтегрованих баз даних, інформаційних систем, до яких мали б доступ основні органи, що володіють контрольно-наглядовими функціями у фінансово-економічній сфері, є вимогою сьогодення.

Вітчизняні науковці зазначають, що практика організації взаємодії свідчить про те, що підрозділи ДПС, правоохоронні структури реалізують взаємодію винятково в рамках спільних організаційних нарад, колегій, в ході проведення спільних оперативно-профілактичних операцій задля профілактики й виявлення адміністративних проступків, в ході функціонування спільних інституційних утворень.

При цьому А. Дудніков відзначає, що у сфері взаємодії все ще наявні проблеми теоретичної, організаційної та правової площини. Особливо це впливає на якість роботи у правоохоронній сфері [321, с. 172; 342, с. 172].

На важливості взаємодії органів податкового контролю з громадськістю при здійсненні контрольно-наглядової діяльності у сфері обігу підакцизних товарів наголошував Є. Дубовий.

У якості переваг цей автор наводить наступні позитивні результати: посилення гарантування захисту правових можливостей споживачів, їхнього захисту від можливої фальсифікації, надання недоброякісних підакцизних товарів; гарантування господарюючим суб'єктам у сфері обігу підакцизних товарів належних умов, що забезпечуватимуть просту й доступну процедуру ліцензування, сертифікації, подолання низки суміжних деліктів, зокрема

корупцію, контрабанду, фальсифікацію документів фінансової звітності; ефективні й чіткі форми, методи, процедури контролю щодо підакцизних товарів, тощо [552, с. 253].

Зокрема Держаудитслужбою наголошується на потребі налагодження ефективних комунікаційних зв'язків з органами публічного управління, префектурами, контролюючими та правоохоронними органами, з Рахунковою палатою, внутрішніми аудиторами підконтрольних установ, громадськістю задля належної організації і здійснення обміну інформацією.

Особлива увага присвячена розвитку електронної взаємодії контролюючих органів, формування діалогової платформи задля взаємного інформування про важливі події, виникнення ризиків у окресленій сфері, вплив задля утвердження транспарентності й прозорості функціонування цієї інституції, удосконалення її організаційної структури, налагодження взаємодії з органами публічного управління, які реалізують контрольні повноваження щодо управління фінансами, удосконалення організації міжнародного співробітництва у сфері державного фінансового контролю й державного фінансового аудиту [544].

Особливо важливим є залучення органів місцевого самоврядування до профілактики деліктів у фінансово-економічній сфері. Вони здатні впливати на втілення державної фінансово-економічної політики на регіональному рівні, є носіями найточнішої інформації про фактори, що зумовлюють делікти у фінансово-економічній сфері. При цьому слід зазначити, що координаційний вплив на функціонування органів місцевого самоврядування та господарюючих суб'єктів, формування колективних рішень забезпечується формуванням при органах місцевого самоврядування Координаційних рад [553, с. 275].

Посилення профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері пов'язують зі створенням Бюро економічної безпеки, що набуде функцій центрального органу виконавчої влади, який реалізує державну політику з

питань запобігання, виявлення, припинення, розслідування та розкриття правопорушень у сфері господарської діяльності, які прямо чи опосередковано заподіюють шкоду публічному інтересу у сфері фінансів. Його створення пов'язують з потребою розділення сервісної та правоохоронної функцій податкової служби, ліквідації податкової міліції, оптимізації структури та чисельності органів, які ведуть боротьбу зі правопорушеннями у сфері фінансів, усунення дублювання їх функцій [511].

На думку деяких депутатів, фахівців та представників громадськості, реорганізація існуючих правоохоронних органів у сфері захисту фінансової системи держави та створення відносно нового органу є єдиним способом удосконалення діяльності правоохоронних органів щодо захисту фінансово-економічних інтересів держави від зовнішніх і внутрішніх загроз. У зв'язку із цим, протягом кількох років було здійснено низку спроб щодо такого реформування [555].

У первинному варіанті законопроекту, переданого до Верховної Ради України назва цього органу була «Бюро фінансових розслідувань». Проте в останній редакції 28 січня 2021 року було прийнято Закон України «Про Бюро економічної безпеки України» [233].

Відповідно до цього закону діяльність новоствореного органу служитиме протидії ризикам в бюджетній, податковій, митній, грошово-кредитній або інвестиційній сфері, вплив якої призводить до тонізації економіки та послаблення економічної безпеки держави. Ним здійснюватиметься збирання та аналіз інформації про правопорушення, що впливають на економічну безпеку держави, та визначення способів запобігання їх виникненню в майбутньому.

Загалом профілактичні функції Бюро економічної безпеки України здебільшого стосуватимуться профілактики кримінальних правопорушень, проте загальний профілактичний вплив матиме позитивний ефект і щодо профілактики адміністративних деліктів, оскільки результати інформаційно-

аналітичної діяльності Бюро економічної безпеки України, у тому числі щодо оцінювання загроз та ризиків вчинення кримінальних правопорушень, віднесених законом до підслідності Бюро економічної безпеки України, прогнозів їх розповсюдження та можливих способів реагування стане основою для розробки заходів профілактики деліктів адміністративного характеру. Крім того, ст. 8 згаданого закону визначено повноваження Бюро економічної безпеки України відповідно до покладених на нього завдань здійснювати провадження у справах про адміністративні правопорушення, приймати рішення про застосування адміністративних стягнень.

Попри це, вважаємо, що на сьогодні вкрай мало визначено повноважень цього новоствореного органу щодо профілактики адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері. Вимоги забезпечення фінансово-економічної безпеки цим органом потребують розширення його повноважень щодо профілактики адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері.

Зокрема, з огляду на цю потребу, слід внести зміни до частини першої статті 4 Закону України «Про Бюро економічної безпеки України» від 28 січня 2021 року № 1207-VII [233]. Серед важливих завдань цієї інституції слід закріпити забезпечення економічної безпеки держави за допомогою профілактики адміністративних правопорушень, причин і умов їх вчинення; розроблення автоматизованих інформаційних систем і техніко-програмних засобів з метою отримання інформації про рівень економічної безпеки, ідентифікації фактичних відхилень від граничних значень індикаторів економічної безпеки, виявлення злочинів та адміністративних правопорушень у сфері економіки, причин і умов їх вчинення.

Особливо важливим завданням цього новоствореного органу повинно стати забезпечення координації, узгодження профілактичної діяльності у сфері економіки, комунікаційних зв'язків з органами державної влади, місцевого самоврядування, контролюючими та правоохоронними органами з

метою виявлення та припинення кримінальних та адміністративних правопорушень у сфері економіки, причин і умов їх вчинення, напрацювання способів їх мінімізації та усунення.

Задля втілення цих змін у чинне законодавство розроблено Проект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про Бюро економічної безпеки України» від 28 січня 2021 року № 1207-VII (Додаток Б).

Результатом створення цього органу повинно стати підвищення ефективності правоохоронної діяльності щодо використання фінансових ресурсів країни та її економічної безпеки, і як наслідок, зменшення тіньового бізнесу в Україні та збільшенні надходжень податків та зборів, оптимізації структури правоохоронних органів, їх матеріально-технічної бази [554].

Серед найважливіших аспектів ефективності профілактичної роботи Є. Шульга особливу увагу приділяє правомірності застосування заходів профілактики, безкомпромісності їх реалізації, систематичності реалізації, організаційно-правовій підтримці та спрямованості на отримання результату [191, с. 27].

У якості числових орієнтирів ефективності профілактики деліктів авторами пропонується визначати величини за зразком: максимальна, середня та низька. Відповідна категорія обирається з огляду на досягнення визначених завдань, термінів, матеріально-технічні витрати, потребу подальшого корегування, зміни тактики чи виконавців. Критеріями ж ефективності, на думку Є. Шульги, повинні служити рівень правомірної поведінки, що зумовлює методи і спектр заходів, які слід залучити, діапазон охоплення заходами профілактики осіб та негативних чинників, оперативність реагування на інформацію про делікти, стан протиправної діяльності на об'єктах профілактики [191, с. 27-28].

У аспекті цього дослідження слід також згадати слушне твердження У. Русанюк, щодо сучасної потреби залучення потенціалу автоматизованих інформаційних систем і техніко-програмних засобів з метою ідентифікації як

самих деліктів у фінансово-економічній сфері, так і причин і умов їх вчинення. Їхнє використання може стати запорукою покращення реалізації формально-логічного контролю у фінансово-економічній сфері. За його допомогою виникає змога проведення автоматизованої перевірки електронних відомостей з метою виявлення факторів, що зумовлюють деліктні діяння, причин, умов їхнього вчинення, встановлення недостовірності даних, невідповідності рішень владних інституцій завдяки інформаційному обміну органів публічного управління.

Проведення заходів контролю-співставлення дозволяє порівнювати й обробляти інформацію в автоматичному режимі, співставляти задекларовані дані, внесені у електронні системи публічних інституцій.

Цілком вважаємо виправданим потребу співставлення інформації з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, Реєстру прав власності на нерухоме майно, Державного реєстру Іпотек, Єдиного реєстру заборон відчуження об'єктів нерухомого майна, інших зведених інформаційних баз і реєстрів [526, с. 177-178].

Потенціал інформаційних систем і техніко-програмних засобів слід максимально використати в ході організації та реалізації профілактики досліджуваних деліктів фінансово-економічного характеру.

Прикладом інформатизації економічних процесів, як служать вагомим механізмом протидії правопорушенням в цій сфері, є застосування системи ProZorro, яка апробує новітні методи, що дають змогу бюджетним установам та господарюючим суб'єктам здійснювати управління електронними засобами в ході проходження основних етапів закупівельного циклу.

Ця система є інструментом адміністрування маркетингових досліджень, процедури придбання, розміщення замовлень, поставки та їхньої оплати, процедури бюджетування і планування закупівель. Починаючи з 01 серпня 2016 р. застосування системи електронних публічних закупівель ProZorro набуло обов'язкового характеру для органів публічного управління [556].

Використовувана в Україні системи електронних публічних закупівель ProZorro є схожою на системи, які використовуються у європейських державах.

Зокрема у Німеччині адміністрування державних закупівель здійснюється з використанням централізованої моделі закупівель, що реалізується зі застосуванням платформи E-Vergafe. Її застосування є обов'язкове для федеральних відомств. Натомість приватними інституціями реалізуються закупівлі зі залученням спеціальної організації «Форум держзамовлення». Цією організацією аналізуються наявні тенденції щодо державних закупівель зі залученням органів публічного управління [557, с. 22].

Прикладом активного використання потенціалу автоматизованих інформаційних систем для виявлення правопорушень в системі ProZorro стало використання «ризик-індикаторів», що допомагають без залучення людських ресурсів обробляти великий об'єм інформації, отриманої з відкритих даних про закупівлі. Системою фіксуються випадки, коли алгоритм законного перебігу закупівлі є порушеним, тим самим спрацьовує система індикаторів ризику [545].

Це своєрідні критерії, параметри, що дозволяють в автоматичному режимі ідентифікувати процедуру закупівель, що має ознаки порушення вимог законодавства про публічні закупівлі. Наявні позначення «червоних прапорців» та «ризик-індикаторів».

Перші вказують на вчинений делікт (як приклад, порушення строків оприлюднення даних про закупівлі), а другі про потенційне правопорушення (як приклад, замовником було відхилено заявки усіх учасників торгів, за винятком того, який переміг). Завданням цієї системи є з одного боку – визначити можливість вчинення делікту в окремо взятому випадку, а з іншого – гарантувати моніторинг максимально широкого переліку взаємовідносин в процесі закупівель [545].

Для розрахунку індикаторів використовується ризик-система, що

функціонує на основі спеціального програмного забезпечення, що функціонує на основі алгоритмів розрахунків за певними шаблонами (параметрами) [558].

Проте, як відзначають фахівці, кількість таких індикаторів повинна збільшуватися (станом на першу половину 2020 р. їх було 48). Задля покращення системи реалізації автоматичних індикаторів ризику Держаудитслужбою було здійснено приведення їх у відповідність до Закону України «Про публічні закупівлі», затверджено наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Методики визначення автоматичних індикаторів ризиків, їх переліку та порядку застосування» від 28 жовтня 2020 р. № 647 [558]. Загалом ним передбачено розширення переліку цих індикаторів до 50.

З прийняттям цього наказу ідентифіковано джерела отримання інформації про індикатори ризик-системою. Ними наказ визнав електронну систему закупівель, єдині державні реєстри, бази даних, які є відкритими для Міністерства фінансів України. При цьому кожен індикатор має присвоєну йому вагу (варіюється від 0,1 до 0,5), що свідчить про рівень потенційної можливості, наявність ознак вчинення делікту адміністративного характеру [558].

Держаудитслужба констатує, що перешкодою на шляху розширення переліку згаданих ризик-індикаторів є відсутність машиночитаних даних, використання текстових форматів поданої інформації. Задля вирішення цієї проблеми слід повністю завершити процес діджиталізації публічних закупівель, покращити якість програмного забезпечення цього процесу [546].

Особливою сферою адміністрування фінансово-економічних відносин, що підлягає реформуванню в сучасних умовах, є реалізація заходів державного фінансового контролю. Ця діяльність реалізується за допомогою заходів інспектування, перевірки, державного фінансового аудиту, моніторингу закупівель.

Її удосконалення є запорукою гарантування якості адміністрування фінансово-економічної сфери, утвердження пріоритету захисту прав суб'єктів

господарювання у взаємовідносинах з контролюючими органами. Вкрай важливим залишається покращення практичної діяльності контролюючих органів у досліджуваній сфері, забезпечення якості доказової бази в ході притягнення органами державного фінансового контролю до адміністративної відповідальності, тощо [544].

Вагоме значення для посилення профілактики адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері має удосконалення процедур для професійної підготовки і підвищення кваліфікації фахівців органів публічного управління у означеній сфері.

Це умова підтримання високого рівня професіоналізму, компетентності, ефективності реалізації посадовими особами своїх обов'язків. Особливої уваги заслуговує покращення професійної підготовки працівників з апробацією індивідуального підходу до її здійснення, удосконалення порядку оцінювання результатів роботи службовців, залучення молодих фахівців та їх мотивація [544].

Застосування вищенаведених заходів дозволить підвищити професіоналізм посадових осіб щодо нейтралізації потенційних ризиків у фінансово-економічній сфері, так і підвищити якість виконання ними їхніх завдань і зменшити кількість проступків, які ними вчиняються.

Вітчизняними вченими у науковій літературі юридичного та економічного спрямування наголошується й на багатьох інших проблемах протидії правопорушенням у фінансово-економічній сфері [559; 560; 561; 562; 563; 564; 565; 566; 567; 568].

Загалом з огляду на зазначене, можна згрупувати основні проблеми профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері засобами адміністративного права у кілька блоків.

1. недоліки сучасної фінансово-економічної системи, різноманіття ризиків щодо забезпечення фінансово-економічної безпеки держави, динамічність їх змін;

2. недосконалість нормативно-правової основи здійснення профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері, відсутність уніфікованих нормативно-правових актів, що визначали б особливості правових засад, завдань, видів і порядку ведення профілактичної роботи щодо фінансово-економічних деліктів;

3. недоліки функціонування суб'єктів профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері, координації, узгодження їх профілактичної діяльності, комунікаційних зв'язків з органами державної влади, місцевого самоврядування, контролюючими та правоохоронними органами; недостатнє залучення до профілактики таких правопорушень представників суб'єктів господарювання, громадських організацій та громадян. Недостатньо регламентованими у чинному законодавстві є повноваження суб'єктів профілактичного впливу на фінансово-економічну сферу, зокрема й повноваження Бюро економічної безпеки України щодо профілактики таких адміністративних деліктів;

4. відсутність належного рівня діджиталізації процесів профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері, інформаційного забезпечення процесу державного фінансового контролю, впровадження сучасних ІТ-рішень в діяльність органів державного фінансового контролю, тощо. Розуміння потреб посилення в Україні процесів діджиталізації профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері, інформаційного забезпечення процесу державного фінансового контролю, впровадження ІТ-рішень в діяльність органів державного фінансового контролю є і серед громадян, і серед посадових осіб. Так 80% громадян та 74% опитаних за темою дисертації посадових осіб наполягають на потребі посилення цих процесів.

У результаті проведеного опитування за темою дисертаційного дослідження встановлено, що найбільша кількість опитаних громадян (38%) вважають, що чинниками, які найбільше справляють негативний вплив на фінансово-економічну сферу в сучасних умовах є незаконні, корупційні дії

посадових осіб, що залучені до здійснення державного фінансового контролю та реалізації інших контрольних повноважень, натомість найбільша кількість опитаних посадових осіб вважає, що таким чинником є недобросовісні дії господарюючих суб'єктів, громадян пов'язані з ухиленням від сплати податків, порушенням порядку держзакупівель, тощо (41%).

Серед вагомих чинників також респондентами було підтримано недосконалість законодавства щодо реалізації державного управління у фінансово-економічній сфері (підтримали 27% опитаних громадян і 31% посадових осіб) і недосконалість методик, засобів державного фінансового контролю (підтримали 9% опитаних громадян і 13% посадових осіб).

З огляду на зазначене, основні шляхи подолання окреслених проблем профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері повинні стосуватися формування правових гарантій фінансово-економічної системи держави, спрямованих на забезпечення її ефективного функціонування, сучасних нормативно-правових інструментів, як субстанційних правових явищ, що дозволяють суб'єктам фінансового контролю, правоохоронним та іншим органам, представникам громадськості протидіяти правопорушенням фінансово-економічного характеру, удосконалення правореалізаційної діяльності таких суб'єктів через налагодження належного рівня взаємодії, обміну інформацією, апробації уніфікованого комплексу профілактичних заходів задля нейтралізації причин і умов, що сприяють вчиненню посягань на фінансово-економічну систему, системи контролю за їх реалізацією, впровадження сучасних ІТ-рішень в діяльність органів державного фінансового контролю для ідентифікації, аналізу та оцінки ризиків діяльності публічних органів у фінансово-економічній сфері, удосконалення правового статусу Бюро економічної безпеки України та розширення його можливостей щодо профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері.

Таким чином, подолання проблеми профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері є процесом, що потребує об'єднання зусиль

органів публічного управління, суб'єктів господарювання, громадських організацій та громадян.

Це тривалий процес, що потребує ретельного стратегічного планування та координації зусиль різних суб'єктів.

З огляду на зазначене, цілком виправданим видається прийняття Стратегії запобігання правопорушенням у фінансово-економічній сфері, як програмного документу, що визначить завдання, напрями профілактичного впливу, розподіл повноважень органів публічного управління у цій сфері, способи їх взаємодії та шляхи залучення громадськості до цього процесу, фінансові ресурси для втілення таких завдань.

На часі втілення якісних змін чинного законодавства та практики функціонування профілактики правопорушень у фінансово-економічній. Реалізація цього процесу потребує адаптації іноземного досвіду та комплексного підходу до вирішення наявних проблем.

5.2 Напрями використання іноземного досвіду адміністративно-правового забезпечення профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері

Нормативно-правове визначення правових гарантій фінансово-економічної безпеки держави, в тому числі профілактики деліктів фінансово-економічного характеру в зарубіжних країнах виходить з різних моделей організації протидії таким деліктам.

Очевидно, що в сучасних складних умовах забезпечення економічної безпеки є надзвичайно важливим напрямом роботи держави [539 с. 248-249].

Питання забезпечення економічної безпеки та протидії деліктам у цій сфері регламентуються у Німеччині директивами Міністерства оборони, що визначають головні сфери економіки й контрольні повноваження уповноважених державою суб'єктів. Правове забезпечення фінансово-

економічних відносин в Німеччині служить гарантуванню економічної безпеки, економічного та соціального прогресу в державі, підтриманню належних ринкових відносин, запобіганню виникнення монополізму щодо важливих сфер соціально-економічного характеру, підтриманню добросовісної конкуренції, стабільності у валютно-кредитній сфері, тощо. У Франції важливі засади забезпечення економічної безпеки регламентовані законом «Про національну безпеку».

У Іспанії законодавчу основу гарантування економічної безпеки вирізняє гнучкість. Чинним законодавством цієї країни окреслено функціональні завдання органів виконавчої влади, інших інституцій у фінансово-економічній сфері, деталізовано напрями їх роботи щодо формування та реалізації спеціальних програм економічного розвитку.

Слід також вказати на узгодженість національного законодавства у фінансово-економічній сфері з правовими актами наднаціонального рівня регулювання в країнах ЄС. Особлива увага в цьому аспекті присвячена забезпеченню економічної безпеки щодо найважливіших сфер промисловості, стимулюванню інвестицій, посиленню валютного контролю, тощо [539, с. 235].

У багатьох країнах наявні стратегічні концепції забезпечення фінансово-економічної безпеки держав, або питанням фінансово-економічної безпеки присвячено вагомую роль у структурі Концепції національної безпеки держави. Прикладом такої країни є Республіка Болгарія, де така Концепція національної безпеки Республіки Болгарія [569], була схвалена Народними Зборами держави 16 квітня 1998 р. Нею деталізовано безпосередні завдання, засади, чинники, які впливають на національну безпеку, визначено національні інтереси економічного характеру. Економічну сферу розглянуто у безпосередньому зв'язку з гарантуванням економічної безпеки держави, певної адміністративної одиниці. Серед національних економічних інтересів Республіки Болгарії виокремлено удосконалення якості й підвищення рівня

життя людей, соціальних та інших послуг. Особлива увага приділена гарантуванню економічної незалежності та фінансової стабільності держави, розвитку економічної й соціальної сфери; покращенню внутрішньої та зовнішньої економічної політики [570, с. 159].

З огляду на кращі зразки адміністративно-правового гарантування законності у фінансово-економічній сфері, наявні у розвинутих державах світу, вкрай важливим є формування системи ефективних органів, що здатні забезпечити фінансово-економічну стабільність, безпеку, протидіяти загрозам фінансово-економічного характеру, попереджувати та припиняти деліктну поведінку у фінансово-економічній сфері.

Удосконалення адміністративно-правового забезпечення профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері повинно стати результатом визначення та адаптації кращого досвіду функціонування органів публічного управління у фінансово-економічній сфері в зарубіжних країнах.

З огляду на це, слід взяти до уваги наявні наукові розвідки, присвячені виокремленню організаційно-правових моделей формування органів публічного управління, до основних функцій яких належить протидія правопорушенням у фінансово-економічній сфері у цих державах.

Цікавою з цього приводу є пропозиція В. Бернадіна класифікувати такі органи на чотири групи. Перший підхід цей автор називає «поліцейський», оскільки він передбачає наділення поліцейських органів широкими функціями в досліджуваній сфері.

Зокрема у Данії та Норвегії поліцією поєднано функції протидії деліктам, що стосуються порушення майнових прав, а також деліктів податкового і митного характеру. Водночас податкові і митні органи цих держав реалізують лише адміністрування податків, а не протидію цим проступкам [571; 572, с. 12-14].

Другий варіант присвячений формуванню у зарубіжних країнах уніфікованого воєнізованого правоохоронного органу. Серед його

повноважень вагоме місце займає протидія деліктам фінансово-економічного характеру. Зокрема в Італії було створено воєнізовану правоохоронну структуру, що протидіє економічним деліктам, наприклад неправомірній діяльності щодо обігу підакцизних товарів. Ця правоохоронна структура перебуває у підпорядкуванні Міністерства економіки і фінансів, а не Міністерства внутрішніх справ. Нею реалізуються завдання щодо профілактики деліктів з приводу валютного, фінансового і податкового регулювання у державі.

Авторами відзначається двоїстість правової природи Фінансової гвардії Італії. Не дивлячись на те, що пріоритетним для цієї інституції є забезпечення економічної й фінансової безпеки держави, нею реалізуються й інші колективні інституційні завдання правоохоронного характеру. Ця інституція стоїть на сторожі відносин щодо формування доходів та здійснення витрат коштів, що надаються ЄС, реалізує заходи протидії ухиленню від сплати обов'язкових платежів, відмиванню коштів та іншим фінансовим деліктам. Водночас нею реалізуються заходи щодо стабільного функціонування ринків та дотримання умов добросовісної конкуренції [573]. Узгоджене управління Фінансовою гвардією Італії реалізується міністерством економіки і фінансів цієї країни. Структура цієї організації узгоджена з адміністративно-територіальним поділом держави, а організація управління співвідноситься з ієрархією системи управління центральних органів виконавчої влади у Італії. Аналогічну модель функціонування такої інституції зреалізовано у Румунії й Македонії.

Зокрема, у Румунії відповідні контрольні повноваження щодо виконання вказівок податкового законодавства, здійснення профілактичної роботи, встановлення фактів ухиляння від сплати податків, вчинення податкових деліктів реалізуються Фінансовою гвардією Румунії, підпорядкованою Міністерству економіки і фінансів [71, с. 366-367, 369].

Третій варіант відзначається стійким тандемом інституцій податкової та

митної системи, що мають змогу функціонувати як правоохоронні структури, наділені державою відповідними повноваженнями. Серед країн, де апробована відповідна модель, слід згадати Нідерланди, Австрію, Велику Британію, Португалію, Іспанію, Південну Африку. Водночас поліція теж володіє компетенцією щодо профілактики деліктів у податковій та митній сферах [571; 572, с. 12-14].

Проведення інституційних реформ у Великій Британії зумовило формування у 2006 році спеціалізованого правоохоронного органу, наділеного контрольними функціями щодо фінансових установ. Цією інституцією стала Служба з протидії організованій злочинності [574, с. 192].

Натомість у Іспанії на основі Міністерства економіки та фінансів було сформовано Податкове агенство (Agencia Tributaria). Ця інституція стала провідною щодо організації і керівництва управлінням, інспектуванням та збором податків й обов'язкових платежів як в межах держав-членів ЄС, так і ЄС як наднаціонального формування, реалізації контрольних повноважень щодо митниць у сфері запобігання контрабанді; з'ясування обставин вчинення деліктів, пов'язаних з контрабандою товарів [575].

У Ірландії, Нідерландах, Португалії сформовано уніфіковані структури, що виступають поєднанням податкових та митних служб у рамках єдиного інституційного утворення, натомість протидія окремим проступкам у економічній сфері реалізується й поліцією [555].

У Німеччині створено централізовану правоохоронну структуру, що має назву «Служба податкових розслідувань «Штойфа»» (Steuerfahndungstelle). Ця інституція підпорядковується Міністерству фінансів Німеччини (Bundesministerium der Finanzen) та реалізує функції розслідування податкових деліктів, які пов'язані з порушенням порядку нарахування та сплати податків і зборів, визначення бази оподаткування, обчислення розміру податків та зборів, встановлення обставин, що слугують основою для формування податкових зобов'язань [576].

Аналогічна централізована структура з поєднанням функцій у податковій і митній сфері сформована у Бельгії та Словаччині. Водночас слід зазначити, що ця інституція наділена компетенцією щодо реалізації профілактичних функцій та розслідування деліктів у митній сфері, натомість податкові проступки розслідує поліція [571].

Четвертий варіант організаційно-правового механізму функціонування уповноважених органів держави у фінансово-економічній сфері характеризується значною кількістю суб'єктів, що наділені контрольними повноваженнями, можуть реалізовувати профілактику деліктів у цій сфері, накладати стягнення. Зокрема у Франції, Чеській Республіці, Фінляндії такі повноваження було надано поліції, митній службі, а податковій службі надано можливість винятково адміністрування податків і зборів [571; 572, с. 12-14].

Заслужує на увагу досвід найближчих сусідів України, які вже мають державні органи у сфері боротьби з фінансово-економічними правопорушеннями. Так, у Казахстані у 2005 році була проведена масштабна реорганізація Агентства з боротьби з економічною і корупційною злочинністю (фінансової поліції). Підпорядковується цей орган безпосередньо президенту країни.

У Киргизькій Республіці створена фінансова поліція, що володіє повноваженнями щодо виявлення, профілактики адміністративних проступків у фінансово-економічній сфері, посадових правопорушень, пов'язаних з економікою та фінансами [574, с. 192].

Характеризуючи організаційно-правовий механізм функціонування органів публічного управління щодо профілактики деліктів фінансово-економічного характеру у США, слід акцентувати, що практика засвідчує тісну співпрацю правоохоронних інституцій та органів публічного управління цієї країни у фінансово-економічній сфері.

Зокрема, Міністерством фінансів США реалізуються не лише усталені для фінансових інституцій обов'язки, але й заходи, націлені на протидію

деліктам фінансового характеру. Серед іншого, такі функції закріплено за Міністерством фінансів США, в структурі якого створено Службу внутрішніх доходів (Internal Revenue Service, IRS), Службу з боротьби з тероризмом і фінансової розвідки, повноваження яких стосуються безпосереднього виявлення деліктів фінансово-економічного характеру та протидії цим проступкам [574, с. 191].

Практикою європейських держав та держав СНД засвідчено ефективність створення спеціальної правоохоронної структури, що має змогу запобігати вчиненню, припиняти та розслідувати проступки у фінансово-економічній сфері. Проте найвищою ефективністю відзначаються ті моделі організаційно-правового механізму функціонування таких органів публічного управління, при яких вони безпосередньо підпорядковані Міністерству фінансів [71, с. 386].

Слід звернути увагу, що специфіка англосаксонської моделі охорони правопорядку виходить з домінування профілактичної функції поліції. Серед важливих авторами відзначається програма «Neighborhood Watch», зміст якої стосується формування в середовищі адміністративно-правових одиниць нульової толерантності до деліктних проявів, інформування про можливе вчинення сусідами адміністративних деліктів, їхню асоціальну поведінку. Завданням програми є реалізація усесторонньої роботи щодо зменшення деліктів, залучення громадськості до протидії правопорушенням [191, с. 386].

У США особливо актуальними є програми профілактики деліктів фінансово-економічного характеру, що реалізуються через спільну діяльність правоохоронних інституцій та державних і приватних установ, що здійснюють охоронну і детективну діяльність. При цьому пріоритет у їхній роботі віддається безконфліктному вирішенню проблем фінансово-економічного характеру [577].

Вітчизняними вченими доволі широко досліджувалася й інша специфіка діяльності суб'єктів протидії деліктам в означеній сфері у зарубіжних країнах

[578; 579; 580; 581; 582].

Зокрема доволі часто предметом наукових розвідок стає специфіка профілактичної діяльності поліції у таких зарубіжних країнах, як Велика Британія, Італія, США, Німеччина, Франція, Канада та інших [583; 584; 585; 586; 587; 588; 589; 590]. Слід наголосити, що основою застосування заходів профілактичної діяльності поліцією у цих країнах є кримінальні та кримінально-процесуальні кодекси, а реалізація заходів примусового впливу на правопорушників за адміністративні делікти пов'язана зі застосуванням арешту правопорушника, проведенням оглядів та обшуків, вилученням документів і речей, затриманням транспортних засобів, тощо. При цьому не використовується здебільшого адміністративне затримання. Можливість затримання особи вимагає наявності відповідного рішення суду [591].

У таких країнах адміністративно-деліктне право не розвинуте, а профілактика деліктів здійснюється за рахунок застосування засобів кримінального і кримінально-процесуального права.

Проте є держави, де поліція застосовує профілактичні заходи, які за змістом є аналогічними до тих, які наявні в нашій державі та застосовуються цією інституцією у випадку вчинення адміністративних деліктів. Це держави Східної Європи, серед яких Словенія, Польща, Чехія. Поліція в цих країнах здійснює перевірку документів, здійснює виклик осіб, що підозрюються у вчиненні правопорушення, огляд осіб та предметів [143, с. 134].

Здебільшого в розвинутих країнах, серед яких і США, доволі успішна практика розробки програм профілактики правопорушень, що реалізуються поліцією у тісному зв'язку з громадськістю, фінансуються за рахунок місцевих бюджетів та відображають потреби територіальних громад. Цей досвід є цінним та потребує врахування при оновленні правових засад профілактики адміністративних деліктів у нашій державі.

З метою апробації кращої практики функціонування органів протидії правопорушенням у фінансово-економічній сфері, за сприяння і

консультування представників країн ЄС, в Україні створено Бюро економічної безпеки. Цей правоохоронний орган сформовано за зовсім новою моделлю. Він виник як альтернатива податковій міліції.

Напрями його функціонування будуть зумовлюватися результатами аналітичних досліджень, за зразком правоохоронних інституцій ЄС та ОБСЄ. В основі функціонування цього органу буде закладено сучасну модель правоохоронної роботи ІЛР (Intelligence Led Policing). Її використання у низці європейських держав засвідчило якісний результат та гарантувало ефективність та результативність правоохоронної діяльності щодо сфери фінансово-економічних відносин.

Провідним завданням ІЛР-моделі є формування чітких інструментів покращення роботи правоохоронних органів, оптимізація їхньої роботи, підвищення якості використання наявних ресурсів та підвищення рівня суспільної довіри.

У ІЛР-моделі пріоритетне значення має акумулювання та систематизація інформації з використанням детально регламентованого аналітичного процесу, що дає змогу інформації трансформуватися у стратегічні й робочі аналітичні продукти. Такі механізми є запорукою прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

Нова методика роботи новоствореного Бюро дасть змогу використовувати власних інформаційні ресурси, інформацію зі спеціальних джерел й проводити оцінювання широкого переліку різних даних безконтактно, тобто без впливу на функціонування бізнес-структур. Це дасть змогу виявляти проблеми, протиправні схеми, способи вчинення протиправної діяльності, чинники, що на неї впливають, негативні тенденції в процесі стягнення податків, зборів, здійснення витрат з бюджетних коштів, тощо [592, с. 6-13].

Доцільність створення в Україні Бюро економічної безпеки та оновлена методика його роботи знайшла підтримку 78% опитаних за темою дисертації

респондентів та 68% посадових осіб органів публічного управління.

При цьому 13% опитаних громадян та 6% посадових осіб висловилися щодо того, що позитивна оцінка створення цієї інституції можлива за умови ефективної системи підготовки кадрів для цієї інституції.

Вважаємо, що на часі формування в структурі цього новоствореного органу спеціальних підрозділів, діяльність яких би стосувалася профілактики адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері, нейтралізації негативних чинників, що впливає на цю сферу.

Слід визнати, що вагома робота щодо протидії адміністративним правопорушенням у фінансово-економічній сфері здійснюється суб'єктами профілактики злочинної діяльності фінансово-економічного характеру. Вона реалізується через процедури проведення фінансових розслідувань, в ході застосування заходів щодо нейтралізації чинників, що впливають на деліктну поведінку у фінансово-економічній сфері.

Слід звернути увагу на кращий досвід суб'єктів профілактичної діяльності, апробований в інших державах. Зокрема це досвід функціонування правоохоронних органів Грузії. Позитивним є апробація методик роз'яснювально-профілактичної роботи МВС Грузії.

Серед цікавих є програма профілактики деліктів «Безпечне місто, безпечний регіон, безпечна держава».

Пріоритетом цього проекту є апробація заходів роз'яснювально-профілактичної роботи МВС Грузії серед осіб, що потенційно спроможні вчинити правопорушення, реалізації превентивних проектів, пов'язаних з безпосереднім консультуванням громадян, формування почуття нетерпимості в суспільстві до різноманітних деліктних проявів поведінки. Попри це, правоохоронними органами здійснюється потужна інформаційно-аналітична робота щодо стану, рівня деліктів в суспільстві, засоби та способи протидії, прояви корупційної діяльності [593, с. 195-196; 594; 595].

Для прикладу, в Литві діє проект «ePolicija.lt», що присвячений

формуванню електронної системи надання поліцейських послуг. Разом з тим, за допомогою цього порталу наявна можливість оперативного інформування поліції про правопорушення.

Також цей портал спрощує окремі адміністративні процедури, можливість отримання публічної інформації в сфері правоохоронної діяльності. Не менш важливим є запровадження електронного інформування поліції про вчинені правопорушення. Не менш важливим є практика оприлюднення у іноземних державах алгоритмів поведінки осіб, що мали змогу бути присутніми при вчиненні правопорушення [593 с. 197-198; 596; 597; 598; 599].

Вітчизняними вченими досліджувалися різні аспекти діяльності органів публічного управління як суб'єктів протидії деліктам в окресленій сфері в зарубіжних країнах. Результати наукових досліджень у окресленій сфері засвідчують схожість вітчизняної системи з тією, що наявна в Республіці Польща.

У Республіці Польща широко застосовують такі примусові заходи, як виклик особи, що підозрюється у вчиненні делікту, допит свідка та особи, якою було вчинене протиправне діяння, огляд предмета правопорушення. При цьому законодавство не передбачає примусового приводу підозрюваного. Натомість у Чеській та Словацькій республіках доволі часто використовують вилучення предметів [600, с. 181-183, 185].

У Словенії натомість застосування примусових заходів пов'язане з потребою отримання дозволу суду. Без його отримання це можливо у випадках затримання правопорушника, котрий є під впливом алкогольних напоїв, психоактивних засобів, або у випадку затримання особи під час вчинення проступку) [143, с. 132-133].

Профілактика адміністративних правопорушень у США реалізується у трьох формах: ситуаційна, соціальна, превенція за допомогою громадськості. Важливо взяти на озброєння теорії розробки заходів спеціальної профілактики

протиправних діянь, що представлені трьома рівнями у цій країні.

Первинним є рівень профілактики, що стосується нейтралізації негативних чинників соціальної сфери. Вторинному рівню притаманна мета попередження потенційних правопорушників, що становлять «групу ризику» про неприпустимість вчинення делікту. Доповнює цей перелік профілактика рецидиву вчинення делікту особою, до якої вже було застосоване покарання [143, с. 138-139].

У доповнення слід зазначити, що надзвичайно важливою в Україні є адаптація досвіду зарубіжних країн щодо широкого залучення суб'єктів господарювання та громадськості, ЗМІ до профілактики адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері.

Для прикладу, у розвинутих країнах, серед яких Велика Британія, США, Канада профілактика деліктів фінансово-економічного характеру реалізується правоохоронними органами й службами суб'єктів господарювання. До останніх належать спеціалізовані підрозділи юридичних осіб, банківських установ, фірм, які надають консалтингові послуги [529, с. 194].

Програми залучення громадськості до сфери профілактики деліктів діють і в пострадянських державах, серед яких і Грузія. Новою системою співпраці громадськості з поліцією є програма САРА (присвячена скануванню, аналізу, реакції на делікти, аналітичній оцінці ризиків) [601].

Програма передбачає комплекс скоординованих заходів громадськості й поліції щодо виявлення деліктів, встановлення їх складів, осіб, чиї права порушені деліктною поведінкою, причин вчинення правопорушень, розробки стратегій їхнього подолання та оцінки ефективності таких стратегій [602].

Натомість у Латвії взаємодія поліції та громадськості здійснюється через функціонування спеціальних інституцій, якими є громадські ради, здійснення інформаційно-пропагандистських взаємних заходів, консолідованих заходів з розробки програмних документів, концепцій щодо профілактичного впливу, проведення спеціальних освітніх та виховних заходів, проведення тематичних

науково-практичних заходів, тощо [602].

У таких умовах надзвичайно важливим завданням держави є надання навчально-методичного забезпечення для таких суб'єктів, відкритість баз даних, інформаційних ресурсів, що здатні допомогти виявити потенційні делікти та повідомити правоохоронні органи про їх вчинення.

Також на часі розширення співпраці зі ЗМІ з профілактичною метою. Зокрема важливо залучати ЗМІ для формування позитивного іміджу правоохоронних та контролюючих органів, залучення населення до заходів профілактичного характеру.

Зокрема у США задля посилення профілактичного впливу на населення розробляються спеціальні звернення до населення, що містять практичні поради з приводу протидії будь-яким посяганням, заходи залучення громадськості до цього процесу, самооборони, використання спеціальних засобів щодо цього [603]. Крім того місцевими ЗМІ організовується проведення спеціальних опитувань з приводу відповідності рівня органів публічного управління потребам місцевої громади. Крім того ЗМІ дають змогу ефективно інформувати населення про вчинення деліктів, відповідальність за їх вчинення, вжиті заходи попередження та припинення деліктів [143, с. 136-137].

Розширення співпраці зі ЗМІ задля посилення профілактичного впливу на фінансово-економічну сферу є вкрай важливим. Сьогодні є безліч телевізійних програм, в яких предметом журналістських розслідувань стають корупційні схеми у фінансово-економічній сфері, недобросовісна діяльність посадових осіб органів публічного управління у фінансово-економічного характеру, тощо. Посилення профілактичного впливу на фінансово-економічну сферу потребує врахування інформації ЗМІ задля попередження та виявлення фактів протиправної діяльності.

Профілактичний вплив на фінансово-економічну сферу загалом справлятиме також утвердження пріоритетів публічно-сервісної держави. На

часі адаптація в Україні синергетичного підходу до діяльності багатьох фінансово-економічних структур нашої держави. Найважливіші засади їх діяльності повинні охоплювати спільність діяльності, співпрацю як на рівні з іншими державними структурами (податковими, банківськими, бюджетними), так і підприємницькими інституціями.

У цьому аспекті особливо важливим є формування інформаційно-правового супроводу низки фінансово-економічних послуг (наприклад митних). Зокрема важливим у митній сфері є формування, наприклад, загальнообов'язкових митно-торгівельних документів, меморандумів, прийнятних для усіх учасників ринку митних послуг.

Адаптації в аспекті організації протидії порушенням у митній сфері є досвід Румунії щодо налагодження механізмів взаємодії Митної служби Румунії (DGV) з іншими інституціями, що функціонують в митній сфері, налагодження міжвідомчої взаємодії. Також слід звернути увагу на реалізацію в цій країні прогностичної функції окремих органів публічного управління. Зокрема Румунський національний інститут статистики значну увагу приділяє прогнозуванню й встановленню основних тенденцій деліктної поведінки населення в державі. Це допомагає митним органам ідентифікувати пріоритетні напрями профілактичної роботи, здійснювати ефективне планування, прогнозування профілактичної роботи задля максимальному запобіганню митним проступкам в державі [358, с. 77].

Слід визнати, що посилення профілактики правопорушень митного характеру з огляду на зарубіжний досвід пов'язане з посиленням процесів автоматизації процедур митного оформлення, зменшення впливу, так званого, «людського фактору»; гарантування інтеграції інформаційних ресурсів митних органів в діяльність органів державного контролю; розширення системи оцінки ризиків щодо митно-тарифних операцій на ранніх стадіях, на основі попередньо отриманих даних, ще до прибуття товару у пункт пропуску, налагодження комунікації з митними органами іноземних держав;

удосконалення механізмів і засобів митного контролю, тощо [358, с. 80].

Таким чином, нормативно-правове визначення правових гарантій фінансово-економічної безпеки держави, у тому числі профілактики деліктів фінансово-економічного характеру в зарубіжних країнах, виходить з різних моделей організації протидії таким деліктам.

Досвід зарубіжних країн так само, як і досвід деяких держав СНД, свідчить про ефективність спеціального правоохоронного органу, який запобігає, виявляє, припиняє та розслідує фінансово-економічні правопорушення.

Також на часі адаптація досвіду широкого залучення суб'єктів господарювання, ЗМІ, громадськості до профілактики адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері, розробки програм їхнього залучення до профілактичних заходів, формування в суспільстві нульової толерантності до деліктних проявів у фінансово-економічній сфері, визначення ризик-індикаторі потенційної деліктної поведінки державних службовців фінансово-економічної сфери та учасників цих відносин, ранньої ідентифікації схильності цих осіб до деліктної поведінки, нейтралізації причин і умов її формування, взаємної інтеграції інформаційних баз даних різних контролюючих органів у фінансово-економічній сфері .

Висновки до розділу 5

У п'ятому розділі дисертаційного дослідження визначено сучасні проблеми профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері засобами адміністративного права та шляхи їх подолання, деталізовано напрями використання іноземного досвіду адміністративно-правового забезпечення профілактики правопорушень фінансово-економічного характеру. У результаті сформовано такі висновки:

1. Удосконалення в сучасних умовах потребують засоби-регулятори

правопорушень у фінансово-економічній сфері, зокрема норми, положення чинного адміністративного законодавства, адміністративно-правові акти загальної та індивідуальної дії, що визначають правові засади попередження та припинення деліктної поведінки у фінансово-економічній сфері, так і діяльнісні засоби, зокрема правотворчість, правозастосування у фінансово-економічній сфері, здатні нейтралізувати чинники, що негативно впливають на діяльність учасників фінансово-економічних відносин, спонукають їх до вчинення податкових, бюджетних правопорушень, правопорушення щодо банківської сфери, фінансових проступків митного характеру, правопорушень, які посягають на встановлений порядок функціонування промисловості, здійснення будівництва та використання паливно-енергетичних ресурсів, торгівлі, громадського харчування, надання послуг та здійснення підприємницької діяльності, володіння, користування та розпорядження майном, зайняття сільськогосподарською діяльністю.

2. Вирішенню проблем профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері повинно слугувати прийняття низки нормативно-правових актів, серед яких Закон України «Про профілактику правопорушень в Україні» та Концепція реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері на найближчих п'ять років. Прийняття Концепції реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері на наступні п'ять років дало б змогу конкретизувати систему засобів, способів профілактики правопорушень фінансово-економічного характеру та суб'єктів її реалізації в нових соціально-економічних та політичних умовах, з огляду на ризики та загрози нового типу. У цьому програмному документі держава повинна ідентифікувати основні ризики та загрози фінансово-економічного характеру, особливо нові, пов'язані з розвитком економіки, науково-технічним прогресом та комп'ютеризацією більшості фінансово-економічних процесів, ті, що зумовлені з фінансово-

економічним аспектом протистояння з іншими державами на тлі проведення ООС, визначити суб'єктів профілактичного впливу, засоби його здійснення, шляхи та способи нейтралізації причин вчинення цих деліктів. Також на часі прийняття закону України «Про профілактику правопорушень в Україні», в якому б не лише окреслювалася система заходів охорони пріоритетних сфер суспільних відносин від протиправних посягань, але й принципи та способи їх здійснення, система чинників, які зумовлюють цю діяльність, окреслювалися б правові засади загальної та індивідуальної профілактики таких деліктів. Особлива увага в цьому нормативно-правовому акті повинна приділятися суб'єктам профілактичного впливу, їх завданням, правам та обов'язкам, формам та методам взаємодії, порядку реалізації їх повноважень та способам залучення громадськості до профілактичної роботи. Також на часі розробка відомчих документів щодо профілактики правопорушень, що вчиняються посадовими особами у фінансово-економічній сфері. Прийняття таких відомчих документів у податковій, бюджетній, банківській та інших сферах, в яких би було окреслено специфіку профілактичного впливу на посадових осіб органів публічного управління, уповноважених представників юридичних осіб в цих сферах, діяльність яких пов'язана з ризиками вчинення деліктів з використанням службового становища, з огляду на корупційний вплив, є вкрай актуальною. Нагальним завданням є ідентифікація системи профілактичних заходів, що були б ефективними саме для конкретної сфери суспільно-економічних відносин.

3. Можна згрупувати основні проблеми профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері засобами адміністративного права у кілька блоків: 1) недоліки сучасної фінансово-економічної системи, різноманіття ризиків щодо забезпечення фінансово-економічної безпеки держави, динамічність їх змін; 2) недосконалість нормативно-правової основи здійснення профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері, відсутність уніфікованих нормативно-правових актів, що визначали б

особливості правових засад, завдань, видів і порядку ведення профілактичної роботи щодо фінансово-економічних деліктів; 3) недоліки функціонування суб'єктів профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері, координації, узгодження їх профілактичної діяльності, комунікаційних зв'язків з органами державної влади, місцевого самоврядування, контролюючими та правоохоронними органами; недостатнє залучення до профілактики таких правопорушень представників суб'єктів господарювання, громадських організацій та громадян. Недостатньо регламентованими у чинному законодавстві є повноваження суб'єктів профілактичного впливу на фінансово-економічну сферу, зокрема й повноваження Бюро економічної безпеки України щодо профілактики таких адміністративних деліктів; 4) відсутність належного рівня діджиталізації процесів профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері, інформаційного забезпечення процесу державного фінансового контролю, впровадження сучасних ІТ-рішень в діяльність органів державного фінансового контролю, тощо.

4. Шляхи подолання окреслених проблем профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері повинні стосуватися формування правових гарантій фінансово-економічної системи держави, спрямованих на забезпечення її ефективного функціонування, формування сучасних нормативно-правових інструментів, як субстанційних правових явищ, що дозволяють суб'єктам фінансового контролю, правоохоронним та іншим органам, представникам громадськості протидіяти правопорушенням фінансово-економічного характеру, удосконалення правореалізаційної діяльності таких суб'єктів через налагодження належного рівня взаємодії, обміну інформацією, апробації уніфікованого комплексу профілактичних заходів задля нейтралізації причин і умов, що сприяють вчиненню посягань на фінансово-економічну систему, системи контролю за їх реалізацією, впровадження сучасних ІТ-рішень в діяльність органів державного фінансового контролю для ідентифікації, аналізу та оцінки ризиків діяльності

публічних органів у фінансово-економічній сфері, удосконалення правового статусу Бюро економічної безпеки України та розширення його можливостей щодо профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері.

5. Удосконалення потребує практична діяльність органів публічного управління, які організують та реалізують заходи профілактики деліктів фінансово-економічної сфери. Зокрема важливим є удосконалення нормативного визначення та практичної діяльності Держаудитслужби, посилення державного фінансового контролю щодо вкрай ризикових сфер, розвитку електронної взаємодії контролюючих органів, покращення регламентації механізмів проведення аудитів і заходів експертно-аналітичного характеру Рахункової плати, залучення інституцій громадянського суспільства, ЗМІ, науковців, експертів до сфери їх діяльності, покращення комунікації з іншими органами публічного управління, детального окреслення порядку взаємного обміну інформацією між Державною податковою службою України, Державною казначейською службою України, Держфінмоніторингом та іншими суб'єктами, налагодження автоматичного доступу до баз інформації про результати контрольних заходів; діджиталізації процесів у діяльності контролюючих служб з метою створення умов для ефективного виконання ними завдань та функцій. Особливо важливим є залучення потенціалу автоматизованих інформаційних систем і техніко-програмних засобів з метою ідентифікації як самих деліктів у фінансово-економічній сфері, так і причин і умов їх вчинення. Посилення профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері пов'язують зі створенням Бюро економічної безпеки, що набуде функцій центрального органу виконавчої влади, який реалізує державну політику з питань запобігання, виявлення, припинення, розслідування та розкриття правопорушень у сфері господарської діяльності, які прямо чи опосередковано заподіюють шкоду публічному інтересу у сфері фінансів. Відповідно до цього чинного законодавства діяльність новоствореного органу служитиме протидії ризикам

в бюджетній, податковій, митній, грошово-кредитній або інвестиційній сфері, вплив якої призводить до тонізації економіки та послаблення економічної безпеки держави.

6. Удосконалення адміністративно-правового забезпечення профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері повинно стати результатом визначення та адаптації кращого досвіду функціонування органів публічного управління у фінансово-економічній сфері в зарубіжних країнах. У зарубіжних країнах наявні чотири основні моделі організаційно-правового механізму функціонування уповноважених органів держави, що мають змогу реалізовувати заходи профілактики деліктів у фінансово-економічній сфері. Відповідно до першої – поліція наділяється широким колом повноважень щодо протидії деліктам фінансово-економічного характеру, а податкові, бюджетні, митні та інші органи виконують лише функцію адміністрування фінансово-економічної діяльності. Друга модель передбачає формування воєнізованого правоохоронного органу, наділеного відповідною компетенцією щодо профілактики деліктів фінансово-економічного характеру. Відповідно до третьої – формується стійкий тандем інституцій податкової та митної системи, створення спеціалізованого правоохоронного органу, наділеного контрольними функціями щодо фінансових установ. Четверта модель передбачає формування значної кількості суб'єктів, що наділені контрольними повноваженнями, можуть реалізовувати профілактику деліктів у фінансово-економічній сфері, накладати стягнення. Слід взяти до уваги практику зарубіжних країн щодо створення єдиного воєнізованого правоохоронного органу, до повноважень якого входить боротьба з економічними правопорушеннями.

7. З метою апробації кращої практики функціонування органів протидії правопорушенням у фінансово-економічній сфері, за сприяння і консультування представників країн ЄС, в Україні створено Бюро економічної безпеки. Цей правоохоронний орган сформовано за зовсім новою моделлю. В

основі функціонування цього органу буде закладено сучасну модель правоохоронної роботи ILP (Intelligence Led Policing). На часі формування в структурі цього новоствореного органу спеціальних підрозділів, діяльність яких би стосувалася профілактики адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері, нейтралізації негативних чинників, що впливає на цю сферу.

ВИСНОВКИ

Результати комплексного аналізу профілактики адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері, проблем її організації та реалізації, їх подолання засобами адміністративного права сформульовані з огляду на використання широкого комплексу методів наукового пізнання, положень чинного законодавства та практики його реалізації, широкої емпіричної основи дослідження. Вони дозволили реалізувати мету і завдання дисертаційного дослідження, відобразити положення наукової новизни та обґрунтувати шляхи вирішення сучасних проблем профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері засобами адміністративного права.

Результати дисертаційного дослідження можуть бути представлені у висновках:

1. Формування наукознавчого підґрунтя дослідження профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері засобами адміністративного права стало запорукою пізнання сучасного змісту категорії «профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері». Наукознавче підґрунтя дослідження профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері засобами адміністративного права відображає тенденції наукового пошуку щодо визначення закономірностей, способів визначення й побудови теорій та тверджень, системи сучасних знань про особливості фінансово-економічної сфери, специфіки деліктів у фінансово-економічній сфері, особливостей профілактики правопорушень фінансово-економічного характеру, тощо, і охоплює кілька груп наукових розвідок. Такі наукові публікації стосуються: 1) дефініювання та визначення основних характеристик фінансово-економічної безпеки держави та її основних складових (фінансової та економічної безпеки); 2) аналізу окремих підсистем фінансово-економічної сфери (бюджетної, податкової, тощо); 3) загальнотеоретичного визначення

профілактики адміністративних деліктів та профілактики адміністративних правопорушень фінансово-економічного характеру; 4) визначення правової природи та здійснення правової характеристики окремих адміністративних деліктів у фінансово-економічній сфері, визначення їх складу; 5) аналізу змісту профілактики адміністративних правопорушень та специфіки заходів профілактичного впливу на суспільні відносини у фінансово-економічній сфері; 6) діяльності суб'єктів, наділених можливістю реалізовувати заходи профілактичного впливу у фінансово-економічній сфері, теоретико-правовим підходам до визначення сутності фінансового контролю та ін. Методологічну основу дослідження склали філософсько-світоглядні, загальнонаукові та спеціально-юридичні методи, зокрема: методи аналізу, синтезу, діалектичний, історико-правовий, системно-структурний, логіко-семантичний, функціональний, формально-логічний, метод класифікації, статистичний, соціологічний, порівняльно-правовий методи, загальні логічні прийоми дедукції, індукції, моделювання.

2. Сформульовано понятійно-категоріальний апарат сфери профілактики правопорушень фінансово-економічного характеру. Цілісне тлумачення особливостей системи адміністративно-правових засобів профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері здійснено з огляду на лінгво-юридичний зміст низки термінів: «фінансова сфера», «економічна сфера», «адміністративне правопорушення», «профілактика правопорушень», «правопорушення у фінансово-економічній сфері». З'ясовано, що терміном «правопорушення у фінансово-економічній сфері» слід окреслювати суспільно небезпечне, протиправне, винне діяння деліктоздатного суб'єкта, що посягає на відносини щодо створенням, розподілу і перерозподілу фондів фінансових ресурсів та фінансових активів держави задля задоволення господарських потреб, виробництва, розподілу, обміну, споживання товарів чи послуг, реалізації публічно-правових послуг у фінансово-економічній сфері, гарантування здійснення

державою її фінансово-економічних функцій.

3. Встановлено, що система правопорушень у фінансово-економічній сфері в Україні є цілісним чітко структурованим комплексом деліктів, які стосуються створення, розподілу і перерозподілу фондів фінансових ресурсів та фінансових активів держави задля задоволення господарських потреб, реалізації публічно-правових послуг фінансово-економічного характеру, гарантування здійснення державою її функцій у сфері забезпечення функціонування системи суспільного виробництва, розподілу й обміну отриманими продуктами задля задоволення матеріальних потреб суспільства, реалізації контрольно-управлінських прав суб'єктів у сфері фінансово-економічних відносин. Уся ця система правопорушень у фінансово-економічній сфері посягає на здійснення фінансово-економічного управління, завдає збитки державі, державним та суспільним інтересам, переслідує мету одержання економічної вигоди, за яку законом передбачено адміністративну відповідальність. Основними ознаками системи правопорушень у фінансово-економічній сфері в Україні є цілісність та чітка структурованість з огляду на їх зміст та суспільну небезпеку, суб'єктів вчинення та іншу специфіку, єдність та взаємний вплив чинників, що їх зумовлюють, деструктивний вплив на державу та фінансово-економічні відносини, відносини публічного адміністрування фінансово-економічної сфери, що в ній наявні, об'єктивування через деструктивну, протиправну дію чи бездіяльність, яка з юридичного погляду виражається у невиконанні особою своїх фінансово-економічних обов'язків, порушенні вимог закону, недотриманні нормативних вказівок чи заборон, порушенні прав інших учасників фінансово-економічних відносин, відносин щодо адміністрування фінансово-економічної сфери, зловживанні службовим становищем, створення незаконних перепон для учасників фінансово-економічних відносин, тощо. Представлено класифікацію правопорушень у фінансово-економічній сфері з огляду на

зміст правовідносин, що охороняються нормами адміністративно-деліктного законодавства, видові об'єкти адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері, суб'єкти їх вчинення, джерело фіксації складу таких деліктів, ознаку «суспільної небезпеки» та специфіку характеру заподіяної шкоди, ознаки суб'єктивної сторони (щодо форм вини) та чинники фінансово-економічного характеру, що зумовлюють вчинення адміністративних деліктів.

4. З'ясовано поняття та особливості профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері та адміністративно-правові засади її реалізації. Профілактику адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері представлено багаторівневою системою заходів соціального, спеціального, індивідуального характеру, які спрямовані на виявлення та нейтралізацію причин, умов вчинення адміністративних проступків, що посягають на порядок регулювання мобілізації (формування), розподілу (перерозподілу), використання централізованих і децентралізованих грошових фондів, формування, розгляду, ухвалення, внесення змін, виконання бюджету, сплати податків та інших обов'язкових платежів, митно-тарифного регулювання та переміщення товарів через митний кордон, функціонування банківських структур, стабільність банківської системи загалом, організаційно-економічних, виробничих відносин, відносин власності, функціонування усього господарського механізму держави, економічної безпеки, стабільності економіко-правового регулювання суспільних відносин, порушення фінансово-економічних прав та законних інтересів фізичних та юридичних осіб, недопущення можливості їх здійснення, припинення таких деліктів, попередження шкідливих наслідків від їхнього вчинення. До її особливостей віднесено такі характеристики: 1) профілактика правопорушень у фінансово-економічній сфері є багаторівневою системою, яка складається із сукупності елементів, що перебувають у взаємодії і взаємозалежності між собою та складають певну цілісність (заходів соціального, спеціального,

індивідуального характеру), що стосується попередження та припинення деліктів, що проявляються як невиконання особою своїх фінансово-економічних обов'язків, порушення вимог закону, недотримання нормативних вказівок чи заборон, порушення прав інших учасників фінансово-економічних відносин, відносин щодо адміністрування фінансово-економічної сфери, зловживанні службовим становищем, створення незаконних перепон для учасників фінансово-економічних відносин припинення протиправної діяльності у фінансово-економічній сфері, виявлення та усунення причин і умов, які сприяють учиненню таких правопорушень, їх нейтралізації; 2) профілактика адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері передбачає залучення широкого кола правових, економічних, виховних, політичних та інших заходів задля усунення чи подолання негативних чинників суспільного життя, що можуть виявлятися і як причини й умови здійснення деліктної діяльності фінансово-економічного характеру; 3) вона пов'язана з реалізацією спеціалізованими, так і неспеціалізованими суб'єктами профілактики субстанційних та діяльнісних правових явищ, за допомогою яких конкретні суб'єкти фінансових правовідносин досягають публічно-правової мети щодо реалізації профілактики деліктів; 4) об'єктом профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері є поведінка та спосіб життя осіб з високою імовірністю вчинення адміністративних правопорушень фінансово-економічного характеру, соціальні елементи їх особистості, які відображають антисуспільну спрямованість; соціально значущі при формуванні і реалізації останньої деякі психофізичні особливості індивідів; несприятливі умови оточуючого таку особу середовища та життєвого укладу; 5) система суб'єктів профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері охоплює широке коло суб'єктів, наділених спеціальними повноваженнями у профілактичній сфері, так і не наділених ними, зокрема органів публічного управління, місцевого самоврядування та

фізичних і юридичних осіб, які виступають учасниками фінансово-економічних правовідносин.

5. Визначено правову природу адміністративно-правових засобів профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері та встановлено, що вони проявляються у єдності правового інструментарію та форм правореалізаційної практики у сфері економіки та фінансів. До їхньої системи входять засоби-регулятори, зокрема норми, положення чинного законодавства, явища правової форми, зокрема адміністративно-правові акти загальної та індивідуальної дії, що визначають правові засади попередження та припинення деліктної поведінки у фінансово-економічній сфері, так і діяльнісні засоби, зокрема правотворчість, правозастосування, тлумачення положень чинного законодавства у фінансово-економічній сфері. Особливе значення, з огляду на важливість виховного, мотиваційного аспектів профілактики адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері, мають явища суб'єктивної сторони правової діяльності (правосвідомість, суб'єктивні елементи правової культури, тощо).

6. Визначено зміст та особливості адміністративно-правових засобів профілактики правопорушень у фінансовій сфері. Адміністративно-правові засоби профілактики правопорушень у фінансовій сфері є системою субстанційних і діяльнісних правові явищ, за допомогою яких суб'єкти фінансового контролю, правоохоронні та інші органи, громадяни, їхні об'єднання та інші суб'єкти протидії правопорушенням фінансового характеру, встановлюють причини і умови вчинення проступків у фінансовій сфері, нейтралізують фактори, що детермінують деліктну поведінку, здійснюють попереджувальний вплив задля запобігання вчиненню податкових, бюджетних правопорушень, правопорушення у банківській сфері, фінансових правопорушень у митній сфері та інших фінансових проступків. Різні, на перший погляд, адміністративно-правові засоби профілактики

правопорушень у фінансовій сфері, водночас утворюють стійку систему, що дає змогу суб'єктам фінансового контролю, правоохоронним та іншим органам і громадянам, їхнім об'єднанням та іншим суб'єктам здійснювати протидію правопорушенням фінансового характеру, встановити причини і умови вчинення проступків у фінансовій сфері, нейтралізувати чинники, які детермінують деліктну поведінку, здійснювати попереджувальний вплив задля запобігання вчиненню податкових, бюджетних правопорушень, правопорушення у банківській сфері, фінансових правопорушень у митній сфері та інших фінансових проступків. Система цих засобів стосується регулювання мобілізації (формування), розподілу (перерозподілу), використання централізованих і децентралізованих грошових фондів, зокрема адміністративних правопорушень, деталізованих у КУпАП (статті 163-1, 163-2, 163-3, 163-4, 164-1, 164-2, 164-12 КУпАП)), та фінансових правопорушень, склад яких визначено в змісті Бюджетного кодексу України, Податкового кодексу України, закону України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» від 06.07.1995 № 265/95-ВР та інших нормативно-правових актів. Комплексний аналіз адміністративно-правових засобів профілактики правопорушень у фінансовій сфері дав змогу виокремити найсуттєвіші ознаки цих засобів. Реалізація профілактичних засобів здійснюється на соціальному, спеціальному та індивідуальному рівнях. Втілення в життя цих засобів здебільшого потребує наявності спеціальної компетенції, повноважень у суб'єктів профілактики деліктів у фінансовій сфері. Система засобів профілактичного впливу спрямована на діяльність широкого кола суб'єктів, до яких може бути віднесено посадових осіб міністерств, інших органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, банків, господарюючих суб'єктів, державних фондів, бюджетних установ. Особливістю системи адміністративно-правових засобів профілактики правопорушень у фінансовій сфері є тісний зв'язок цих засобів

з неправовими засобами впливу психологічного, економічного, ідеологічного та іншого характеру та потреба залучення усього арсеналу таких засобів для досягнення профілактичної мети. Важливими критеріями, що сприяють розумінню специфіки профілактики досліджуваних деліктів у фінансовій сфері є особливості виду фінансових правовідносин, що визначають зміст фінансово-правових інститутів. З огляду на зазначене можна виокремити профілактику бюджетних, податкових, митних деліктів, правопорушення у банківській сфері, тощо.

7. Визначено зміст та особливості адміністративно-правових засобів профілактики правопорушень у економічній сфері. Адміністративно-правові засоби профілактики правопорушень у економічній сфері є важливою системою інструментів адміністративного права, що спрямовані на забезпечення економічної безпеки, стабільності економіко-правового регулювання суспільних відносин, нейтралізацію чинників, що негативно на неї впливають, порушують економічні права та законні інтереси фізичних та юридичних осіб, припинення деліктної поведінки в економічній сфері. Вони відзначаються низкою ознак. Найбільш вагомими засобами профілактики адміністративних правопорушень у економічній сфері є засоби-норми, індивідуальні рішення суб'єктів публічної влади, діяльнісні засоби, пов'язані з активною діяльністю щодо попередження, припинення деліктної поведінки, усунення чинників, що її зумовлюють, нейтралізації причин та умов її здійснення, ліквідації передумов до їх повторення. Засоби профілактики адміністративних правопорушень у економічній сфері проявляються у вигляді інструментів особливого різновиду соціального управління чи підінституту правоохоронної діяльності, що спрямований на утвердження принципів економічної та національної безпеки, пріоритету захисту економічних прав та законних інтересів громадян та економічних інтересів держави. Ця система засобів є інструментами, що застосовуються державними, недержавними інституціями, громадськими формуваннями, громадянами. Профілактичні

засоби втілюються в життя через потенціал нормативно-правового, організаційного та виховного профілактичного впливу. Засоби профілактики адміністративних правопорушень у економічній сфері можуть стосуватися загально-соціальної профілактики, або реалізовуватися в рамках спеціальних та індивідуальних заходів профілактики економічних правопорушень. Особливо важливими сферами економічних відносин, в яких вчиняються адміністративні делікти, на профілактику яких спрямовані засоби адміністративного права, є сфери промисловості, будівництва та використання паливно-енергетичних ресурсів (глава 8 КУпАП), торгівлі, громадського харчування, сфера послуг (глава 12 КУпАП), власності (глава 6 КУпАП), сільського господарства (глава 9 КУпАП), тощо. Система засобів профілактики правопорушень щодо економічних правовідносин є інструментами, що застосовуються державними, недержавними інституціями, громадськими формуваннями, громадянами. Реалізація цих засобів відбувається на засадах координації, взаємодії суб'єктів профілактичного впливу.

8. Основні проблеми профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері засобами адміністративного права представлено кількома блоками, серед яких недоліки сучасної фінансово-економічної системи, різноманіття ризиків щодо забезпечення фінансово-економічної безпеки держави, динамічність їх змін; недосконалість нормативно-правової основи здійснення профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері, відсутність уніфікованих нормативно-правових актів, що визначали б особливості правових засад, завдань, видів і порядку ведення профілактичної роботи щодо фінансово-економічних деліктів; недоліки функціонування суб'єктів профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері, координації, узгодження їх профілактичної діяльності, комунікаційних зв'язків з органами державної влади, місцевого самоврядування, контролюючими та правоохоронними органами; недостатнє залучення до

профілактики таких правопорушень представників суб'єктів господарювання, громадських організацій та громадян. Недостатньо регламентованими у чинному законодавстві є повноваження суб'єктів профілактичного впливу на фінансово-економічну сферу, зокрема й повноваження Бюро економічної безпеки України щодо профілактики таких адміністративних деліктів; відсутність належного рівня діджиталізації процесів профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері, інформаційного забезпечення процесу державного фінансового контролю, впровадження сучасних ІТ-рішень в діяльність органів державного фінансового контролю, тощо. Розуміння потреб посилення в Україні процесів діджиталізації профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері, інформаційного забезпечення процесу державного фінансового контролю, впровадження ІТ-рішень в діяльність органів державного фінансового контролю є і серед громадян, і серед посадових осіб. Так 80% громадян та 74% опитаних за темою дисертації посадових осіб наполягають на потребі посилення цих процесів.

З огляду на зазначене, основні шляхи подолання окреслених проблем профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері повинні стосуватися формування правових гарантій фінансово-економічної системи держави, спрямованих на забезпечення її ефективного функціонування, формування сучасних нормативно-правових інструментів, як субстанційних правових явищ, що дозволяють суб'єктам фінансового контролю, правоохоронним та іншим органам, представникам громадськості протидіяти правопорушенням фінансово-економічного характеру, удосконалення правореалізаційної діяльності таких суб'єктів через налагодження належного рівня взаємодії, обміну інформацією, запровадження єдиного комплексу профілактичних заходів щодо усунення причин та умов, які сприяють вчиненню посягань на фінансово-економічну систему, системи контролю за їх реалізацією, впровадження сучасних ІТ-рішень в діяльність органів

державного фінансового контролю для ідентифікації, аналізу та оцінки ризиків діяльності публічних органів у фінансово-економічній сфері, удосконалення правового статусу Бюро економічної безпеки України та розширення його можливостей щодо профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері. Вирішенню проблем профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері повинно слугувати прийняття низки нормативно-правових актів, серед яких Закон України «Про профілактику правопорушень в Україні» та Концепція реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері на найближчих п'ять років.

Для посилення захисту прав, свобод та законних інтересів людини запропоновано внести зміни до частини першої ст. 4 Закону України «Про Бюро економічної безпеки України» від 28 січня 2021 року № 1207-VII, частини першої ст. 31 Закону України «Про Національну поліцію» від 02 липня 2015 року № 580-VIII, частини 29 пункту 4 Положення про Державну митну службу України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 р. № 227. Ці зміни стосуються розширення завдань Бюро економічної безпеки України, зокрема доповнення їх обов'язком розроблення автоматизованих інформаційних систем і техніко-програмних засобів з метою отримання інформації про рівень економічної безпеки, ідентифікації фактичних відхилень від граничних значень індикаторів економічної безпеки, виявлення злочинів та адміністративних правопорушень у сфері економіки, причин і умов їх вчинення; забезпечення економічної безпеки держави за допомогою профілактики адміністративних правопорушень, причин і умов їх вчинення; забезпечення координації, узгодження профілактичної діяльності у сфері економіки, комунікаційних зв'язків з органами державної влади, місцевого самоврядування, контролюючими та правоохоронними органами з метою виявлення та припинення кримінальних та адміністративних правопорушень у сфері

економіки, причин і умов їх вчинення, напрацювання способів їх мінімізації та усунення. На часі також розширення превентивних заходів, що вживаються Національною поліцією задля посилення профілактики адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері, профілактичних повноважень Державної митної служби України.

9. З'ясовано напрями використання іноземного досвіду адміністративно-правового забезпечення профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері. Встановлено, що удосконалення адміністративно-правового забезпечення профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері повинно стати результатом визначення та адаптації кращого досвіду функціонування органів публічного управління у фінансово-економічній сфері в зарубіжних країнах. У зарубіжних країнах наявні чотири основні моделі організаційно-правового механізму функціонування уповноважених органів держави, що мають змогу реалізовувати заходи профілактики деліктів у фінансово-економічній сфері. Використання досвіду Великої Британії, Італії, Румунії, Німеччини та інших країн з розвинутою економікою щодо адміністративно-правового забезпечення профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері є запорукою проведення успішних реформ в Україні. Слід взяти до уваги практику зарубіжних країн щодо створення єдиного воєнізованого правоохоронного органу, до повноважень якого входить боротьба з економічними правопорушеннями. З метою апробації кращої практики функціонування органів протидії правопорушенням у фінансово-економічній сфері, за сприяння і консультування представників країн ЄС, в Україні створено Бюро економічної безпеки. На часі формування в структурі цього новоствореного органу спеціальних підрозділів, діяльність яких би стосувалася профілактики адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері, нейтралізації негативних чинників, що впливає на цю сферу. Слід адаптувати в Україні досвід широкого залучення

суб'єктів господарювання та громадськості до профілактики адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері. У таких умовах надзвичайно важливим завданням держави є надання навчально-методичного забезпечення для таких суб'єктів, відкритість баз даних, інформаційних ресурсів, що здатні допомогти виявити потенційні делікти та повідомити правоохоронні і контролюючі органи про їх вчинення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Шевченко Л. С., Гриценко О. А., Макуха С. М. Економічна безпека держави: сутність та напрями формування: монографія / за ред. Л. С. Шевченко. Харків: Право, 2009. 312 с.
2. Шлемко В. Т., Бінько І. Ф. Економічна безпека України: сутність і напрями забезпечення: монографія. Київ: НІСД, 1997. 144 с.
3. Єрмошенко М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення. Київ: КНТЕУ, 2001. 309 с.
4. Падалко Р. Адміністративно-правова природа економічної безпеки України. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. 2013. Вип. 182. Ч. 1. С. 285–292.
5. Олейников Е. А. Экономическая и национальная безопасность: учебник для вузов. Москва: Экзамен, 2004. 768 с.
6. Паньков В. Экономическая безопасность: мирохозяйственный и внутренний аспект. Внешнеэкономические связи. 1992. Вып. 8. С. 5–18.
7. Пастернак-Таранущенко Г. А. Экономическая и национальная безопасность Украины. *Экономика Украины*. 1994. № 2. С. 51–57.
8. Трухан О. Л. Наукова інтерпретація функцій стратегічного управління підприємствами. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2010. № 1. Т. 2. С. 29–35.
9. Бандурка О. М., Духов В. Є., Петрова К. Я., Черняков М. Основи економічної безпеки: підручник. Харків: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2003. 236 с.
10. Основы экономической безопасности (государство, регион, предприятия, личность) / под ред. Е. А. Олейникова. Москва, 1997. 288 с.
11. Шкарлет С. М. Еволюція категорії «безпека» в науковому та економічному середовищі. *Формування ринкових відносин*. 2007. № 6. С. 7–12.
12. Гетьман О. О., Шаповал В. М. Економічна діагностика: навчальний посібник. Центр навчальної літератури, 2007. 307 с.

13. Дацків Р. М. Економічна безпека у глобальному вимірі. *Актуальні проблеми економіки*. 2004. №7 (37). С. 143–153.
14. Голюков І. В. Сутність та еволюція поняття економічна безпека. *Проблеми економіки*. 2014. № 1. С. 309-314. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pekon_2014_1_47.
15. Словник української мови: в 11 т. / за ред. П. Й. Горещького, А. А. Бурячок та ін. Київ: Наукова думка, 1970–1980. Т. 1. 1970. 799 с.
16. Єрмошенко М. М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2001. 309 с.
17. Сак Т. В. Економічна безпека України: поняття, структура, основні тенденції. *Інноваційна економіка*. 2013. № 6. С. 336–340. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/inek_2013_6_81.
18. Буковська О. Д., Пойда-Носик Н.Н. Економічна безпека України у контексті транс-кордонного співробітництва. *Науковий вісник Ужгородського університету. Економіка*. 2011. Вип. 32. С. 50–55.
19. Мельник В.М. Аналіз фінансової безпеки України URL [http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/pirpr_2015_1\(1\)__13.pdf](http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/pirpr_2015_1(1)__13.pdf)
20. Єрмошенко М. М. Фінансова безпека. Віче. 1998. №11. С. 61–73.
21. Барановський О. І. Фінансова безпека: монографія. Київ: Фенікс, 1999. 338 с.
22. Мелих О. Фінансова безпека держави: сутність, критерії оцінки та превентивні заходи зміцнення. *Економічний аналіз*. 2013. Т. 12(2). С. 266–272. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecan_2013_12%282%29__54.
23. Томчук О. Фінансова безпека України: ключові виклики та завдання <http://www.visnuk.com.ua/uk/news/100006350-finansova-bezpeka->

ukrayini-klyuchovi-vikliki-ta-zavdannya.

24. Лазур М. П. Фінансово-економічні зміни в УСРР в умовах непу 1921-1929 рр.: історіографія: автореф. дис... канд. юрид. наук: 07.00.06. Переяслав-Хмельницький, 2011.
http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:ImNS6rbeyZEJ:www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe%3FC21COM%3D2%26I21DBN%3DARD%26P21DBN%3DARD%26Z21ID%3D%26Image_file_name%3DDOC/2011/11LMPVUN.zip%26IMAGE_FILE_DOWNLOAD%3D1+%&cd=1&hl=uk&ct=clnk&gl=ua.
25. Организация государственной промышленности в СССР Ленинград: Изд-во Ленингр. ун-та, 1957-1961. - 1. Власть (коллекция). Т. 2. 1961. 864 с.
26. П'ятаченко Г. О., Кухарець Л. В. Становлення та розвиток фінансів України. 1917-2003. Київ: НДФІ, 2005. 784 с.
27. Горбоватий М. Д. Розвиток організаційних форм управління промисловістю в перші роки соціалістичного будівництва в СРСР (1920-1923). *Історія нар. гос-ва та екон. думки української РСР*. Вип.9. Київ, 1975. С.53–58.
28. Черненко Н. В. Переход к новой экономической политике на Украине. Київ, 1955. 334 с.
29. Бакулев Г. Д. Развитие угольной промышленности Донецкого бассейна. Москва: Госполитиздат, 1955. 672 с.
30. Мартинюк Ф. М. Соціалістична індустріалізація України. Київ, 1959. 134 с.
31. Колесник В. Ф, Коцур В. П, Коцур Г. Г. Історіографія нової економічної політики в Українській СРР. Київ: Хрещатик, 2002. 176 с.
32. Акмаль Вассеф Абдала Вплив Азіатської фінансової кризи на формування Європейського валютного союзу: автореф. дис... канд. екон. наук: 08.05.01. Київ, 2000. 20 с.

33. Васильєва Т. А. Діяльність банківських установ на ринку інноваційного інвестування: методологічні засади: автореф. дис... д-ра екон. наук: 08.00.08. Суми, 2008. 38 с.
34. Плєшков С. П. Автоматизація управління енергоспоживанням в сільськогосподарському виробництві в умовах невизначеності: автореф. дис... канд. техн. наук: 05.13.07. Кіровоград, 2003. 20 с.
35. Лук'яненко Т. В. Інформатизація процесів управління в виробничо-фінансовій діяльності підприємств: автореф. дис... канд. техн. наук: 05.13.06 Херсон, 2002. 18 с.
36. Колісник О. Я. Економічна природа бюджетної безпеки держави. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Сер.: Економіка*. 2011. Вип. 16. С. 369-377. URL: <http://nbuv.gov.ua/j-pdf/13>.
37. Соколов Ю. А. Бюджетная безопасность Российской Федерации. *Наука и экономика: научно-информац. журнал*. 2010. № 4(4). С. 45-48.
38. Постоленко Ю. П. Бюджетна безпека як ключова складова фінансової та економічної безпеки. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2011. Випуск 3 (43). С. 121–126.
39. Іщенко В. В. Податкова складова фінансової безпеки держави. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2012. № 37. С.35–40.
40. Темовеева І. Ю. Налоговая безопасность государства, бизнеса и общества: концепция і методология: автореф. дис. ... док. эк. наук.: 12. 00. 14. Москва, 2011. 53 с.
41. Іванов Ю. Б., Бережна Ю .В. Податкова безпека: сутність та умови забезпечення. *Економіка розвитку*. 2010. № 2(54). С. 9–11.
42. Виклюк М. І., Гресик В. В. Податкова безпека: дуалістичність економічної природи трактування змісту основних характеристик. *Інноваційна економіка*. 2013. № 5(43). С. 242–246. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/inek_2013_5_62.pdf.

43. Кобелька Д. М. Класифікація видів правопорушень у фінансовій сфері. *Форум права*. 2015. № 1. С. 141–146. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2015_1_24.pdf.
44. Потапова С. М. Адміністративна відповідальність за порушення проведення розрахунків у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. Ірпінь, 2010. 19 с.
45. Прохоров К. О. Адміністративна відповідальність за порушення порядку подання декларації про доходи та ведення обліку доходів і витрат: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2021. 20 с.
46. Ярмоленко Ю. В. Адміністративна відповідальності за порушення вимог фінансового законодавства. *Наше право*. 2014. № 2. С. 162–168.
47. Бугайчук К. Л. Адміністративні проступки: сутність та організаційно-правові заходи їх профілактики: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Харків, 2002. 20 с.
48. Ковалів М. Роль та місце профілактики у сфері боротьби з адміністративними проступками. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: юридичні науки: збірник наукових праць. № 865. 2017. С. 230–235.
49. Махова Л.О., Виприцький А.О. Профілактика адміністративних правопорушень у громадських місцях: поняття та види. *Право і суспільство*. 2019. №2. С. 142-147.
50. Вань-Кань. Экономические факторы преступности. Москва: Изданіе Г. А. Лемана, 1915. 315 с.
51. Несімко О. Д. Правопорушення в сфері економіки – конфлікт економічних інтересів. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки: збірник наукових праць. 2016. № 850. С. 526–532. URL: http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/37452/1/78_526-532.pdf
http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/37452/1/78_526-532.pdf.
52. Бойко А. Про поняття та основні ознаки економічної злочинності.

Вісник Національної академії прокуратури України. 2008. № 4. С. 33–40.
URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnapu_2008_4_7.

53. Бойко А. М. Детермінація економічної злочинності в Україні в умовах переходу до ринкової економіки (теоретичнокримінологічне дослідження): моногр. Львів, 2008. 380 с.

54. Скакун Т. О. Економічні злочини: сутнісні ознаки та криміналістичний аналіз їх вчинення. *Ефективна економіка: електрон. наук. фахове видання*, № 3. 2018. URL:
http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/3_2018/155.pdf.

55. Мочкош Я. В. Проблеми боротьби з економічною злочинністю. *Часопис Київського університету права*, 2012. № 2. С. 299–304.

56. Клочко А. М., Нежевело В. В. Детермінанти злочинності у сфері банківської діяльності України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2017. № 6. URL: <http://www.lsej.org.ua/index.php/ostannij-vipusk>.

57. Макаренко О. М. Щодо з'ясування терміна «профілактика правопорушень» та суміжних з ним понять. *Право і Безпека*. 2004. Т. 3, № 1. С. 118–120, С. 118 URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2004_3_1_32.

58. Соха С. І. Профілактика адміністративних правопорушень: поняття та зміст. *Митна справа*. 2014. № 2(2.1). С. 206–211. URL:
http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ms_2014_2%282.1%29__38.

59. Игошев К. Е., Устинов В. С. Введение в курс профилактики правонарушений: учебное пособие. Горький: Горьковская высшая школа МВД СССР, 1977. 100 с.

60. Шмігельська Н. О. Адміністративно-правове регулювання профілактики правопорушень у сфері економіки: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук: дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2015. 173 с.

61. Кантор Н. Ю. Адміністративно-правовий механізм запобігання правопорушенням у сфері економіки як основа забезпечення економічної

стабільності держави. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: *Юридичні науки*. 2015. № 824. 39–44. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2015_824_9.

62. Васильєв В. М. Адміністративно-правовий механізм протидії правопорушенням у сфері підприємницької діяльності в Україні: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2019. 42 с.

63. Васильєва Н. С. Профілактика адміністративних правопорушень у сільському господарстві: поняття, особливості та види. *Форум права*. 2014. № 2. С. 63–68. URL: http://nbuv.gov.ua/jpdf/FP_index.htm_2014_2_12.pdf.

64. Апаров А. М. Правове забезпечення фінансового контролю діяльності органів влади: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. Класич. приват. ун-т. Запоріжжя, 2009. 20 с.

65. Гетманець О. П. Правове регулювання бюджетного контролю в Україні: автореф. дис... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2009. 33 с.

66. Трофімчук А. А. Профілактика адміністративних правопорушень у сфері виготовлення, гуртової та роздрібної торгівлі аудіовізуальною продукцією: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. Львівський національний ун-т ім. Івана Франка. Львів, 2009. с. 18.

67. Букреєв, М. Ю. Правова протидія адміністративній деліктності у сфері банківської діяльності: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2019. 23 с.

68. Серих О. В. Індивідуальна профілактика в системі заходів профілактики порушень митних правил. *Митна безпека*. 2014. № 2. С. 95–101 URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/mb_2014_2_16.

69. Романенко І. М. Адміністративно-правові засади профілактики порушень митних правил: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Запоріжжя, 2011. 17 с.

70. Романенко І. М. Види профілактики порушень митних правил. *Право та державне управління*. 2011. № 3. С. 57-60.

71. Резнік О. М. Адміністративно-правові засади діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України: дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. Суми, 2019. 509 с.

72. Ключев О. М. Форми та методи профілактичної діяльності органів внутрішніх справ на місцевому рівні. *Форум права*. 2007. № 1. С.99–103. URL: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2007-1/07komsmr.pdf>.

73. Поптанич Ю. М. Нормативне регулювання діяльності підрозділів Національної поліції України, що здійснюють запобігання правопорушенням у фінансовій сфері та галузях економіки: адміністративно-правові аспекти. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2017. № 4. С. 146–154. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdduvs_2017_4_21.

74. Лошицький М. В. Спеціальна профілактика правопорушень: поліцейський підхід до визначення поняття. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки*. 2013. Вип. 5. Т. 2. С. 40–43.

75. Тичина Д. М. Національна поліція України в системі суб'єктів запобігання злочинам. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2016. № 2 (13). С. 154–162.

76. Русанюк У. Я. Правові засади організації та реалізації адміністративно-правових заходів профілактики проступків, які вчиняються посадовими особами органів публічного управління. *Журнал східноєвропейського права*. 2019. № 69. С. 200–205. URL: https://zenodo.org/record/3555221/files/rusaniuk_69.pdf

77. Крамар Р. І. Співпраця державних структур у протидії марнотратному витрачання паливно-енергетичних ресурсів в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 5/2015. С. 137–139 URL:

http://lsej.org.ua/5_2015/39.pdf.

78. Запотоцька О. В. Поняття та елементи адміністративно-правового статусу Національного банку України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. № 42. С. 166–170. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2017_42_40.

79. Лещух А. Р. Правова характеристика органів місцевого самоврядування України як суб'єктів профілактики адміністративних правопорушень. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2009. № 4. С. 145–152.

80. Стахура І. Б. Адміністративно-правові засади діяльності громадських формувань з охорони громадського порядку щодо профілактики правопорушень: автореф. дис ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Львів, 2011. 16 с.

81. Бортник Н. П., Сопільник Л. І. Глобалізація як феномен розвитку цивілізації. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична*. 2018. Вип. 19. С. 158–163.

82. Дудченко В. В. Традиція правового розвитку: плюралізм правових вчень: монографія. Одеса: Юридична література, 2006. 302 с.

83. Кузьменко О. В., Чорна В. Г. Адміністративно-правове регулювання торгово-економічних відносин України та Чорногорії. URL: *Прикарпатський юридичний вісник*. 2019. №4. С.116–119. http://www.pjv.nuoua.od.ua/v4-2_2019/24.pdf

84. Корнієнко М. В. Правоохоронна діяльність в Україні. *Юридичний бюлетень*. 2016. Вип. 2. С. 66–74. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ub_2016_2_9.

85. Користін О. Є. Актуалізація окремих напрямів правоохоронної діяльності у протидії економічній злочинності. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 4. С. 118–125. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvknuvs_2013_4_18.

86. Лазур Я. Забезпечення прав і свобод громадян в сфері публічного

управління: дис. ... докт. юрид. наук: спец. 12.00.07. Київ., 2011. 454 с.

87. Селіванов А. О. Публічна влада і громадянин в умовах застосування судової адміністративної юрисдикції (проблеми теорії і практики). *Право України*. 2006. № 9. С. 28–33.

88. Каламбет С. В., Іванов С.І., Півняк Ю.В. *Методолія наукових досліджень: навч. посіб.* Дн-вськ: Вид-во Маковецький, 2015. 191 с.

89. Юдин Э. Г. Системный подход и принцип деятельности: *Методолог. проблемы соврем. науки.* Москва: Наука, 1978. 392 с.

90. Конспект лекцій з дисципліни «Методологія наукових досліджень» для студентів спеціальності 8.03050801 «Фінанси і кредит», 8.1810012 «Управління інноваційною діяльністю» Дніпродзержинський державний технічний університет, Дніпродзержинськ, ДДТУ, 2015. 91 с.

91. Андрійчук В. Г. Сутнісний аспект методології наукових досліджень. *Економіка АПК*. 2016. № 7. С. 87–94 URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/E_apk_2016_7_14.

92. Грабченко А. І., Федорович В. О., Гаращенко Я. М. *Методи наукових досліджень: навч. посібник.* Харків: НТУ «ХП», 2009. 142 с.

93. Гаманкова О.О. Діалектичний метод пізнання в теорії страхування. *Вчені записки. Зб. наук. праць.* Київ: КНЕУ, 2009. Вип.11 С.41–48.

94. Проблеми сучасної конституціоналістики: навч. посіб. / [Орзіх М. П. та ін.] ; за ред. М. П. Орзіха ; Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». Київ: Юрінком Інтер, 2011. 267 с.

95. *Загальна теорія держави і права / За ред. В.В. Копейчікова.* Київ, 1998. С. 9.

96. Бандурка О. М., Богатирьова О. І. Застосування порівняльного методу в науці кримінально-виконавчого права. *Право і суспільство*. 2013. № 1. С. 81–85. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2013_1_15.

97. Хавронюк М. І. Компаративний метод у сучасному кримінальному-правовому дослідженні: мета застосування. *Право.іа.* 2017. №

1. С. 5–9. С. 8- URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pravo_2017_1_3.

98. Баранова Ю. О. Методологічні правила порівняльно-правових досліджень: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Одеса, 2015. 28 с.

99. Ілляшенко К. В. Дедукція й індукція в сучасному економічному аналізі. Актуальні проблеми соціально-економічних систем в умовах трансформаційної економіки: Збірник наукових статей за матеріалами VI Всеукраїнської науковопрактичної конференції (16 – 17 квітня 2020 р.). Частина 2. Дніпро: НМетАУ, 2020. С. 265–268.

100. Цільмак О. М. Загальнологічні методи побудови та перевірки криміналістичних версій. *Юридичний бюлетень*. 2015. Вип. 1. С. 113–119 URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ub_2015_1_19.

101. Фінанси: Навчальний посібник / Крутова А.С., Близнюк О.П., Лачкова Л.І. та ін. Харків: Видавництво «Лідер», 2013. 560 с.

102. Ушаков Д. Н. Толковый словарь современного русского языка, Москва: «Аделант», 2014. 800 с.

103. Словник української мови: в 11 т. / за ред. Білодід І. К. та ін. Київ: Наукова думка, 1970–1980. Т. 10 / ред. тому: А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк. 1979. 910 с.

104. Заяць О. С. Протидія адміністративним правопорушенням у фінансовій сфері: монографія. Львів: ЛьвДУВС, 2018. 240 с.

105. Лондар С. Л. Вхідження України у світовий економічний простір та трансформація фінансових визначень. *Фінанси України*. 2006. № 5. С. 39–49.

106. Опарін В. М. Фінанси (Загальна теорія): навч. посібник. 2-ге вид., доп. і перероб. Київ: КНЕУ, 2002. 240 с.

107. Глущенко А. С. Фінанси: навч. посіб. Львів «Магнолія 2006», 2014. 440с.

108. Лондар С. Л., Тимошенко О. В. Фінанси: навчальний посібник
Вінниця: Нова Книга, 2009. 384 с.

URL:https://pidru4niki.com/14170120/finansi/sutnist_finansiv_funktsiyi_rol_suspi_lstvi.

109. Виникнення фінансів URL: <http://mkdagma.org.ua/wp-content/uploads/2017/12/%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%97-34.pdf>.

110. Пилипенко І. І., Бондарук Т. Г., Момотюк Л. Є., Ігнатова І. С. Фінанси: навчальний посібник-практикум. Київ: ДП «Інформ-аналіт. агенство», 2013. 307 с.

111. Василик О.Д. Теорія фінансів: підручник. Київ: НІОС 2000. 416 с. URL: <https://library.if.ua/book/35/2318.html>.

112. Єрмошенко М. М., Горячева К. С. Фінансова складова економічної безпеки: держава і підприємство: наук. моногр. Київ: Національна академія управління, 2010. 232 с.

113. Завадський Й. С., Осовська Т. В., Юшкевич О. О. Економічний словник. Київ: Кондор, 2006. 356 с.

114. Ванькович Д. В. Теоретико-методологічні засади та механізм реалізації фінансової політики в Україні: дис ... канд. юрид. наук: спец. Львів, 2015. 425 с. URL: <https://lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/12/disVankovych.pdf>.

115. Гріненко А. Ю. Особливості формування економічної безпеки в трансформаційній економіці. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2017. Вип. № 28/2017 С. 20–23. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npkntu_e_2017_32_6.

116. Міхель Р. В. Вплив соціально-ринкової економіки Німеччини на формування економічної системи ЄС: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.02. Львів, 2014. 205 с.

117. Словник української мови: в 11 т. / за ред. Білодід І.К. та ін. Київ: Наукова думка, 1970–1980. Том 9. 1978. 916 с.

118. Царук І. М. Теоретичні підходи до визначення соціальної сфери як

складової економіки та її функцій. *Продуктивні сили і регіональна економіка*. 2008. Ч. 2. С. 115–122. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/xmlui/handle/123456789/12025?show=full>.

119. Остапенко О. І. Адміністративна деліктологія: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Київ, 1997. 42 с.

120. Адміністративна відповідальність в Україні: навч. посіб. / за заг. ред. А. Т. Комзюка. 2-е вид., перероб. і допов. Харків: Ун-т внутр. справ, 2001. 99 с.

121. Берізко В. М. Особливості складу адміністративного правопорушення у сфері протидії легалізації коштів, отриманих злочинним шляхом. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2017. № 1. С. 80–83.

122. Стрельченко О. Г. Специфіка проступку як складової частини адміністративного делікту. *Право і суспільство*. 2012. № 3. С. 137–143.

123. Цабека К. Є. Юридичний склад адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2020. № 2. С. 112–117, С. 113 URL: <https://doi.org/10.32840/1813-338X-2020.2.19>.

124. Адміністративний проступок: поняття, ознаки та особливості прояву в законодавстві про захист прав споживачів. *Держава і право*. 2009. Вип. 46. С. 299-305.

125. Панасюк О. В. Сучасні наукові підходи щодо визначення адміністративного проступку. *Право і безпека*. 2020. № 1 (76). С. 83–88. URL: <http://pb.univd.edu.ua/index.php/PB/article/download/328/250/>.

126. Забарний Г. Г., Калюжний Р. А., Шкарупа В. К. Адміністративне право України: навч. посіб. / за заг. ред. Р. А. Калюжного. Київ: Видавництво Юрінком, 2003. 530 с.

127. Якуба О. М. Административная ответственность. Москва, 1972. 152 с.

128. Резвых В. Д. Административная ответственность за

хозяйственные правонарушения: Учеб. пособие. Горький: Изд-во ГВШ МВД СССР, 1976. 136 с.

129. Проект Закону України «Про профілактику правопорушень». URL: <https://cv.court.gov.ua/tu26/6/2358>.

130. Словник іншомовних слів / за ред. О. С. Мельничука. Київ: Гол. ред. укр. рад. енциклопедії АН УРСР, 1975. 775 с.

131. Сухарев А. Я., Крутских В. Е. Большой юридический словарь Москва: ИНФРА-М, 2000. 704 с.

132. Ветров Н. И. Профилактика правонарушений среди молодежи. Москва: Юридическая литература, 1980. 184 с.

133. Лекарь А. Г. Профилактика преступлений. Москва: Юридическая литература, 1972. 101 с.

134. Игошев К. Е, Устинов В. С. Введение в курс профилактики правонарушений: учебное пособие. Горький: Горьковская высшая школа МВД СССР, 1977. 100 с.

135. Старков О. В. Предупреждение преступлений: учеб. пособие. Москва: Юристъ, 2005. 284 с.

136. Лошицький М. В. Спеціальна профілактика правопорушень: поліцейський підхід до визначення поняття. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки*. 2013. Вип. 5. Т. 2. С. 40–43.

137. Зінич В. М. Дільничний інспектор міліції як суб'єкт профілактики правопорушень: організаційно-правовий аспект: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2007. 211 с.

138. Аванесов Г. А. Криминология. М.: Академия МВД СССР, 1984. 500 с.

139. Поволоцька, С. Г. Діяльність органів внутрішніх справ по профілактиці правопорушень серед неповнолітніх (адміністративно-управлінське дослідження): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07.

Харків, 2005. 20 с.

140. Стахура І. Б. Адміністративно-правові засади діяльності громадських формувань з охорони громадського порядку щодо профілактики правопорушень: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Львів, 2011. 19 с.

141. Булатін, Д. О. Поняття «превенція» і «превентивна діяльність» в адміністративно-правовому аспекті. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2018. Вип. 1. С. 15–22.

142. Мельник М. І. Кримінологічні та кримінально-правові проблеми протидії корупції: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.08 Київ, 2002. 31 с.

143. Міловідова С. В. Попередження та протидія адміністративним правопорушенням в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2016. 231 с.

144. Повзун Д. І. Фінансово-економічна безпека як основна складова соціально-економічного розвитку регіону. *Ефективна економіка*. 2020. № 8. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=8122>.

145. Ванькович Д. В. Оцінка невизначеності й ризику в системі управління фінансовими ресурсами промислових підприємств. *Фінанси України*. 2016. №9. С.79–86.

146. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29 жовтня 2013 р. № 1277. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13>.

147. Єпіфанов А. О., Пластун О. Л., Домбровський В. С., Болгар Т. М., Ващенко О. М. Фінансова безпека підприємств і банківських установ: монографія. Суми: УАБС НБУ, 2009. 295 с.

148. Ареф'єва О. В., Кузенко Т. Б. Економічні основи формування

фінансової складової економічної безпеки. *Актуальні проблеми економіки*. 2010. № 1 (91). С. 98–103.

149. Фінансово-економічна безпека: теоретико-правові аспекти: навч. посіб. Кол. авт. Резворович К. Р. (кер.), Юнін О. С., Круглова О. О. та ін. Дніпро Видавець Біла К.О., 2019. 195 с.

150. Повзун Д. І. Фінансово-економічна безпека як основна складова соціально-економічного розвитку регіону. *Ефективна економіка*. 2020. № 8. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=8122>.

151. Пшиннік О. В. Поняття економічних злочинів як об'єкта адміністративно-правової протидії. *Право і Безпека*. 2016. № 3. С. 60–65.

152. Бодров В. Г., Бодров В. Г., Балдич Н. І., Сафронова О. М. Державне управління у фінансово-економічній сфері: навч.-метод. матеріали / уклад. В. М. Гаврилюк. Київ: НАДУ, 2013. 88 с.

153. Степаненко А., Герасимов М. Оцінка економічної безпеки України та її регіонів. *Регіональна економіка*. 2002. № 2. С. 39–54.

154. Основы налогового права / под ред. С. Г. Пепеляева. Москва: Инвест Фонд, 1995. 496 с.

155. Грачева Е. Ю., Куфакова Н. А., Пепеляев С. Г. Финансовое право России. Москва: ТЕИС, 1995. 232 с.

156. Пепеляев С. Г. Предложения по проекту Налогового кодекса. *Ответственность за нарушения налогового законодательства. Выпуск первый* / отв. ред. В. Ф. Захарова. Москва, 1996. С. 87–101.

157. Пепеляев С. Г. Налоговый кодекс: взаимная ответственность. *Ваш налоговый адвокат. Советы юристов: Сб. статей*. Вып. 1. Москва: ФБК-ПРЕСС, 1997. С. 203–217.

158. Налоговое право / под ред. С. Г. Пепеляева. Москва: Юристь, 2004. 591 с.

159. Іщенко В. В. Класифікація адміністративних правопорушень у сфері оподаткування: доктринальні підходи. *Порівняльно-аналітичне право*.

2017. № 1. С. 142–145.

160. Про відповідальність за правопорушення у сфері містобудівної діяльності: закон України від 14 жовтня 1994 р. № 208/94. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 46. С. 411.

161. Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення: закон України від 24.02.1994 № 4004-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 27. С. 218.

162. Рейдель Л. Б. Правонарушения в сфере реализации функции налогообложения российского государства: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.14. Хабаровск, 2002. 207 с.

163. Кролис Л. Ю. Административная ответственность за нарушение налогового законодательства: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Екатеринбург, 1996. 18 с.

164. Кролис Л. Ю. Административная ответственность за нарушение налогового законодательства: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Екатеринбург, 1996. 193 с.

165. Про виключну (морську) економічну зону України: закон України від 16 травня 1995 р. № 162/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 21. С. 152.

166. Державне фінансове регулювання економічних перетворень: монографія / І. Я. Чугунов, А.В. Павелко, Т. В. Канєва, та ін. ; за заг. ред. А. А. Мазаракі. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2015. 376 с.

167. Тихонова О. Актуальні питання профілактики фінансової злочинності. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. Вип. 1. С. 150–153.

168. Котормус Т. І. Адміністративно-правові гарантії захисту права власності громадян України в районах проведення операції Об'єднаних сил: автореф. дис. ... канд. юридич. наук: 12.00.07. Київ. 22 с.

169. Чабан В. П. Акти адміністративного примусу в діяльності міліції

України: дис...канд.юрид.наук: 12.00.07. Київ, 2001 178 с.

170. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. Київ, Ірпінь: Перун, 2005. 1728 с

171. Советский энциклопедический словарь / гл. ред. Прохоров А. М. 3-е изд. Москва: Советская энциклопедия, 1984. 1600 с.

172. Фелик В. Поняття та види форм профілактичної діяльності національної поліції України. *Право*. 2017. Вип. 2. С. 77–82. URL: https://www.cuspu.edu.ua/images/nauk_zapiski/pravo/2_2017/77-82.pdf.

173. Бахрах Д. Н., Россинский Б. В., Стариков Ю. Н. Административное право: учебник для вузов [3-е изд.], [пересмотр, и доп.]. Москва: Норма, 2007. 816 с.

174. Теория государства и права. Курс лекций / под ред. Н. И. Матузова и А. В. Малько. Москва: Юристъ, 1997. 672 с.

175. Гумін О. М. Теоретико-правові аспекти профілактики адміністративних карних діянь. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2015. № 5. С. 118–120. URL: http://lsey.org.ua/5_2015/33.pdf.

176. Комзюк В. Т. Адміністративно-правовий статус митних органів України: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2014. 446 с.

177. Адміністративне право України. Загальна частина. Академічний курс: підруч. / за заг. ред. О. М. Бандурки. Харків: Золота миля, 2011. 584 с.

178. Гладкова Є. О. Питання загальносоціального запобігання злочинності. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2014. № 7. С. 101–108.

179. Бахур О. В. Профілактика правопорушень у сфері інтелектуальної власності. *Право та економіка*. № 2 (2019). С. 83–91. URL: <https://jpch.donnu.edu.ua/article/view/7852>.

180. Березняк В.С., Корогод С. В. Конспект лекцій з навчальної дисципліни «Кримінологія та профілактика злочинів». Дніпропетровський

державний університет внутрішніх справ. 2019. URL: <https://dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/Structure/library/student/lectures/2020/kpk/20.pdf>.

181. Макаренко О.М. Суб'єкти профілактики правопорушень. *Право і безпека*. 2004. № 3'3. С. 68–70.

182. Профілактика злочинів: підручник / О. М. Джужа, В.В. Василевич, О. Ф. Гіда та ін.; за заг. ред. докт. юрид. наук, проф. О. М. Джужи. Київ: Атіка, 2011. 720 с.

183. Положення про профілактику правопорушень, пов'язаних із здійсненням службової діяльності працівниками митної служби України: наказ Держмитсужби України від 24 травня 2004 р. № 380. *Офіційний вісник України*. 2004. № 28. С. 812.

184. Ключев О. М. Сутність та місце профілактичних заходів у правоохоронній діяльності. *Право і суспільство*. 2013. № 6. С. 195–197.

185. Блага А. Б., Журавель Т. В., Заброда Д. Г., Мілорадова Н. Е. Діяльність служби дільничних інспекторів міліції щодо профілактики насильства над дітьми й дорослими членами сім'ї: навчально-методичний посібник / за ред. Г. О. Христової. Київ: ТОВ «ВПК «ОБНОВА», 2012. 140 с.

186. Йосипів А. О. Загальносоціальна, спеціально-кримінологічна та індивідуальна профілактика злочинності: правові аспекти. *Науковий вісник Львівськ.держ. ун-ту внутр. справ. Серія юридична*. 2010. № 1. С. 315–324.

187. Голіна В. В., Лукашевич С. Ю., Колодяжний М. Г. Державне програмування і регіональне планування заходів запобігання злочинності в Україні. Харків: Право, 2012. 304 с.

188. Бандурка, О. М., Литвинов О. М. Протидія злочинності та профілактика злочинів: монографія. Харків: ХНУВС, 2011. 308 с.

189. Батиргареева В. С. Рецидивна злочинність в Україні: соціально-правові та кримінологічні проблеми: монографія. Харків: Право, 2009. 576 с.

190. Бандурка А. М., Давыденко Л. М. Преступность в Украине: причины и противодействие: монография. Харьков: Основа, 2003. 368 с.
191. Шульга Є.В. Адміністративно-деліктні відносини в Україні в умовах Євроінтеграції автореф. дис. докт. юрид. наук. 12.00.07. Дніпро, 2018. 38 с.
192. Клеймёнов М. П. Криминология: учебник. Москва: Норма, 2008. 447 с.
193. Проект закону України «Про профілактику правопорушень» від 30 грудня 2009 р. URL: <https://cv.court.gov.ua/tu26/6/2358/>
194. Ткачук І. В. Організація системи профілактики правопорушень серед дітей та підлітків на основі гуманізації сучасної школи URL: <http://klasnaocinka.com.ua/uk/article/organizatsiya-sistemi-profilaktikipravoporushen-s.html>.
195. Заяць Н. Сутнісна характеристика правових засобів у механізмі правового регулювання. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 12. С. 202–205 URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pgip_2016_12_38.
196. Алексеев С. С. Правовые средства: постановка проблемы, понятие, классификация. *Советское государство и право*. 1987. № 6. С. 12–19.
197. Алексеев С. С. Теория права. Москва: Издательство БЕК, 1994. 224 с.
198. Сапун В. А. Теория правовых средств и механизм реализации права: дисс. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.01. Москва, 2003. 321 с.
199. Малько А. В. Теория государства и права в вопросах и ответах: учеб.-метод. пособие. 4-е изд., перераб. и доп. Москва: «Юристъ», 2006. 300 с.
200. Шундигов К. В. Механизм правового регулирования: Учебное пособие / под ред. д-ра юрид. наук, проф. А. В. Малько. Саратов: СГАП, 2001. 104 с.
201. Сапун В. А. Теория правовых средств и механизм реализации права. СПб., 2002. 152 с.

202. Скакун О. Ф. Теорія держави і права (Енциклопедичний курс): підручник. 2-е вид., перероб. і доп. Харків: Еспада, 2009. 752 с.
203. Рассказов Л. П. Теория государства и права: учебник для вузов. Москва: Риор, 2008. 463 с.
204. Луць Л. А. Загальна теорія держави і права: навч.-метод. посібник (за кредитно-модульною системою). Київ: «Атіка», 2008. 412 с.
205. Мельничук І. М. Нормативно-правові акти міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, правові аспекти їх виконання та застосування. URL: <https://minjust.gov.ua/m/normativno-pravovi-akti-ministerstv-inshih-tsentralnih-organiv-vikonavchoi-vladi-pravovi-aspekti-ih-vikonannya-ta-zastosuvannya>.
206. Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні: закон України від 26 січня 1993 р. № 2939-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1993 р. № 13. С. 110.
207. Порядок проведення інспектування Державною аудиторською службою, її міжрегіональними територіальними органами: постанова Кабінету Міністрів України від 20 квітня 2006 р. № 550. *Офіційний вісник України*. 2006 р. № 16. С. 215.
208. Авер'янов В. Б. Державне управління: проблеми адміністративноправової теорії та практики / за заг. ред. В. Б. Авер'янова. Київ: Факт, 2003. 384 с.
209. Константи́й О. В. Джерела адміністративного права України: монографія. Київ: Укр. Агентство інформ. та друку «Рада», 2005. 120 с.
210. План роботи Державної податкової служби України на 2021 рік. 23 березня 2021 року. URL: <https://tax.gov.ua/data/files/255276.pdf>.
211. Небесна М. О. Адміністративні акти контролюючих органів у сфері оподаткування: поняття та ознаки. *Право і суспільство*. 2018. № 4. С. 130-135. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2018/4_2018/part_2/25.pdf.
212. Податківці Вінниччини провели 244 фактичні перевірки щодо обігу

підакцизних товарів. URL: <https://tax.gov.ua/media-tsentr/regionalni-novini/461249.html>.

213. Підсумки проведення операції «Урожай» URL: <https://tax.gov.ua/pro-sts-ukraini/struktura-/apar-at-dps/departament-podatkovogo-administruvannya/povidomlennya/394744.html>.

214. Лещух А. Р. Діяльність органів місцевого самоврядування у сфері профілактики адміністративних правопорушень: організаційно-правове забезпечення: монографія. Львів: ЛьВДУВС, 2012. 292 с.

215. Суббот А. Участь громадськості в запобіганні та протидії корупції. *Вісн. Нац. акад. прокуратури України*. 2014. № 4. С. 56–62. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnapu_2014_4_11.

216. Лиховид В. І. Профілактика як дійсний засіб попередження росту злочинності. *Вісник Запорізького юридичного інституту*. 2001. № 3. С. 199–203.

217. Комітет Верховної Ради України з питань бюджету. Предмети відання Комітету URL: http://budget.rada.gov.ua/news/Pro_Komitet/Predmet_vidannya_Komit/73956.html.

218. Положення про Державну казначейську службу України: постанова Кабінету Міністрів України від 15 квітня 2015 р. № 215. *Офіційний вісник України*. 2015 р. № 33. С. 27.

219. Русанюк У. Я. Класифікація суб'єктів системи профілактики адміністративних проступків посадових осіб органів публічного управління. *Часопис Київського університету права*. 2020. № 1. С. 173–176. URL: <https://chasprava.com.ua/index.php/journal/article/download/281/266>.

220. Пономаренко, Г. О. Функції суб'єктів загальної компетенції у сфері забезпечення внутрішньої безпеки держави. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2007. Вип. 38. С. 12–17.

221. Адміністративне право України: підручник для юрид. вузів і

факультетів / Ю.П. Битяк, В.В. Богуцький, В.М. Гаращук, В.В. Зуй та ін.]; За ред. Ю.П. Битяка. Харків: Право. 2000. 520 с

222. Удалов О Субекти та методи профілактики адміністративних правопорушень неповнолітніх. *Корупційна злочинність у міжнародному вимірі: форми, методи та засоби протидії. Збірник наукових праць.* 2017. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/handle/123456789/3791>.

223. Науменко В. П., Пашко П. В., Руссков В. А. Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні. 2.вид., перероб. і доп. Київ: Знання, 2006. 394 с.

224. Мінфін затвердив структуру головного апарату нової митниці і штатний розпис. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2019/09/2/651178>.

225. Положення про застосування Національним банком України заходів впливу: постанова Правління Національного банку України від 17 серпня 2012 р. № 346 *Офіційний вісник України.* 2012. № 72. С. 21.

226. Фінагеев В. О. Взаємодія оперативних підрозділів зі службами банківської безпеки у протидії шахрайству в сфері кредитування. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ.* 2016. № 1. С. 252–264. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aymvs_2016_1_23.

227. Клочко А. М. Теоретико-прикладні засади протидії злочинам у сфері банківської діяльності в Україні. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2020. 563 с.

228. Звіт команди програми інноваційних проєктів Трансперенсі Інтернешнл Україна в межах проєкту USAID / UK aid «Прозорість та підзвітність у державному управлінні та послугах / TAPAS». URL: <https://ti-ukraine.org/wp-content/uploads/2020/07/Derzhaudytssluzhba-v-publichnyh-zakupivlyah-chy-efektyvni-monitoryngy-1.pdf>.

229. Толочко В.В. Профілактична діяльність органів Національної поліції України щодо забезпечення економічної безпеки. *Науковий вісник публічного та приватного права.* Випуск 6, том 2, 2018. С. 151–158.

230. Фелик, В. І. Адміністративно-правове забезпечення профілактичної діяльності Національної поліції України: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07 Харків, 2017. 40 с. URL: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/2618/aref_Felyk_2017.pdf?sequence=2&isAllowed=y].\

231. Бабакін В. М. Організаційно-правові засади діяльності транспортної міліції в Україні щодо профілактики адміністративних правопорушень у сфері пасажирських та вантажних перевезень: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2008. 198 с., с. 132–133.

232. Уряд ліквідував Департамент захисту економіки <https://www.kmu.gov.ua/news/kabinet-ministriv-ukrayini-likviduvav-ubez>

233. Закон України «Про Бюро економічної безпеки України» від 28.01.2021 р. № 1150-IX. *Офіційний вісник України*. 2021 р. № 25. С. 11.

234. Економіку розслідувати БЕБу чи гуртом? <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3207322-buro-ekonomichnoi-bezpeki-ukraini-krok-upered-ci-zmina-dekoracij.html>.

235. Костюк Б. В. Особливості участі підрозділів податкової міліції у здійсненні податкового аудиту в умовах реформування її організаційної структури. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: Економічні науки*. 2017. Вип. 24(2). С. 128–131. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2017_24\(2\)__30](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2017_24(2)__30).

236. Положення про Департамент захисту інтересів суспільства і держави Національної поліції України, затверджений наказом Національної поліції України від 12 березня 2020 р. № 202. URL: <http://tranzit.ltd.ua/nakaz/files/%D0%9D%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D0%B7%D0%9D%D0%9F%20297%20-%2015042020%20%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%94%D0%97%D0%86%D0%A1%D0%94.pdf>

237. Поліція охорони <https://securitypolice.com.ua/index.php>

238. Про Держфінмоніторинг URL: <https://fiu.gov.ua/pages/pro-sluzhbu/zagalni-vidomosti/pro-derzhfinmonitoring.html>.

239. Про Антимонопольний комітет України Закон України від 26 листопада 1993 р. № 3659-XII. Відомості Верховної Ради України. 1993. № 50. С. 472

240. Річний звіт АМКУ за 2020 рік. URL: <https://amcu.gov.ua/news/richnij-zvit-amku-za-2020-rik>.

241. Звіт Антимонопольного комітету України за 2020 рік: Розпорядження Антимонопольного комітету України від 11 березня 2021 р. № 7-рп URL: <https://amcu.gov.ua/storage/app/uploads/public/605/4a0/e26/6054a0e268fc0702551413.pdf>.

242. Потрапляння у поле зору АМКУ за статтею про поширення інформації, що вводить в оману, - може обернутися великими проблемами для бізнесу. URL: <https://notagroup.com.ua/ru/news/potraplyannya-u-pole-zoru-amku-za-statteyu-pro-poshirennya-informatsiyi-shho-vvudit-v-omanu-mozhe-obernutisya-velikimi-problemami-dlya-biznesu/>

243. Звіт Антимонопольного комітету України за результатами дослідження з виявлення та припинення недобросовісних практик в сфері реклами лікарських засобів, біологічно активних добавок, лікувальних процедур, антисептичних та дезінфекційних засобів. URL: <https://amcu.gov.ua/storage/app/uploads/public/5ff/5b9/766/5ff5b976685ac541795869.pdf>.

244. Як Рахункова Палата контролює закупівлі URL: <https://dozorro.org/blog/yak-rahunkova-palata-kontrolyuye-zakupivli>.

245. Про розгляд Звіту про результати аудиту ефективності використання коштів державного бюджету, виділених Державній інспекції енергетичного нагляду України: рішення Рахункової палати від 23 березня

2021 року № 5-3. URL: https://rp.gov.ua/upload-files/Activity/Collegium/2021/5-3_2021/R-RP_5-3_2021.pdf.

246. Малько А. В. Проблемы правовых средств. *Проблемы теории государства и права: сборник науч. исслед.* Москва, 1999. 727 с.

247. Комарницька І. І. Система адміністративно-правових засобів профілактики правопорушень у фінансовій сфері. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Юридичні науки»*. 2020. № 9 (31). С. 32–37. URL: <https://www.inter-nauka.com/uploads/public/16015505992335.pdf>.

248. Маврин С. П. Правовые средства управления трудом на предприятии. Ленинград, 1989. 144 с.

249. Пашук Т. І. Право людини на ефективний державний захист її прав та свобод: автореф. дис... канд. юр. наук: спец. 12.00.01. Львів, 2006. 16 с.

250. Матузов Н. И. Малько А. В. Теория государства и права: учебник. Москва, 2004. 152 с.

251. Алексеев С. С. Правовые средства: постановка проблемы, понятие, классификация. *Советское государство и право*. 1987. № 6. С. 12–19.

252. Поптанич Ю. Адміністративно-правові аспекти регулювання діяльності підрозділів Національної поліції України, що здійснюють запобігання правопорушень у фінансовій сфері та галузях економіки. *Підприємництво, госп-во і право*. 2018. № 8. С. 101–105. <http://www.pgjournal.kiev.ua/archive/2018/8/20.pdf>

253. Кобелько Д. М. Характеристика та види правопорушень у фінансовій сфері. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2014. № 12. С. 138-14. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzlubp_2014_12_34.

254. Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. К.: Укр. енцикл., 1998. Т. 6: Т–Я. 2004. 768 с.

255. Остапенко О. І., Кісіль З. Р., Ковалів М. В., Кісіль Р. В. Адміністративне право: [навч. пос.]. Київ: Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. 536 с.

256. Кучерявенко М. П. Целостность и системность финансового права. *Финансовое право*. 2003. № 2. С.12-17.
257. Очкуренко С. В. Розмежування та взаємодія фінсового права і адміністративного права. *Верховенство права. Suprematia Dreptului*. 2017. № 4. URL: <http://sd-vp.info/2017/rozmezhuvannya-ta-vzayemodiya-finansovogo-prava-finsovogo-prava-i-administrativnogo-prava/>.
258. Фінансове право: підручник / відп. ред. Гетманець О. П. Харків: Еспада, 2008. 416 с.
259. Конституція України: закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%B>.
260. Податковий кодекс України: закон України від 02 грудня 2010 р. з змінами та доповненнями від 20. 10. 2019 р., підстава № 129-ІХ. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
261. Бюджетний кодекс України: закон України від 08 липня 2010 р. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
262. Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг: закон України від 06 липня 1995 р № 265/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995 р. № 28. С. 205.
263. Иоффе О.С., Шаргородський М. Д. О системе советского права. *Советское государство и право*. 1997. №6. С. 102–112.
264. Фінансове право: підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки та О. П. Гетманець; Ю. М. Жорнокуй, О. В. Кашкарьова, Т. В. Колесник та інші. Харків: Екограф, 2015 500 с.
265. Онуфрієнко О. В. Правові засоби у контексті інструментальної теорії права: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.01, Х., 2004. 18 с.

266. Сапун В. А., Турбова Я. В. Инструментальная теория права и правовые средства как элементы юридической техники. *Ученые записки юридического факультета*. Вып. 18 (28). 2010. С. 65–71.

267. Личенко І. О.. Захист законних інтересів громадян України у сфері власності засобами адміністративного права: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2015. 495 с.

268. Фінансове правопорушення як підстава фінансово-правової відповідальності: поняття, склад, види. URL: <https://studfile.net/preview/5462433/page:10/>.

269. Сергеев, С. О. Способи забезпечення законності в сфері фіскальних правовідносин. *Вісник Національного університету внутрішніх справ*. 2005. Вип. 30. - С. 182–188. URL: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/8069/Sposoby%20zabezpechennia%20zakonnosti%20v%20sferi%20fiskalnykh%20pravovidnosyn_Serheiev_2005.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

270. Митний кодекс України від 13.03.2012 № 4495-VI. *Офіційний вісник України*. 2012. № 32. С. 9.

271. Надобко С. В. Адміністративна відповідальність за порушення законодавства про банки і банківську діяльність: автореф. дис. ... канд. юридич. наук: 12.00.07. Харків, 2016. 22 с.

272. Личенко І. О. Адміністративна відповідальність посадових осіб органів місцевого самоврядування: навч. посіб. для студ. вищих навч. закладів. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2012. 160 с.

273. Дмитренко Е.С. Фінансове право України. Особлива частина: навч. посіб. Київ: Алерта: КНТ, 2007. 613 с.

274. Назар Ю. С., Проць І. М. Адміністративна та фінансово-правова відповідальність за порушення бюджетного законодавства: монографія. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2018. 172 с.

275. Хачатуров Р. Л., Липинский Д. А. Общая теория юридической

ответственности: монографія. СПб.: Издательство Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2007. 950 с.

276. Дічкова О. В. Відповідальність за бюджетні правопорушення, допущені на першій стадії бюджетного процесу. *Держава і право*. 2011. Вип. 51. С. 447–452.

277. Міщенко Л. В. Особливості притягнення до фінансово-правової відповідальності за бюджетні правопорушення. *Право і суспільство*. 2015. № 1. С. 189–193.

278. Дегтяр Я. Р. Бюджетні правопорушення як підстави відповідальності за чинним законодавством України. *Економіка та право. Серія: Право*. 2016. № 1. С. 19–24. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/escrpr_2016_1_4.

279. Економічна енциклопедія: у 3 т. Т. 3 / редкол.: С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. Київ: ВЦ «Академія», 2002. 952 с.

280. Василичук В. І., Сливенко В. Р. Правовий статус суб'єктів профілактики злочинів у бюджетній сфері. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. серія юридична*. 2013. Вип. 2. С. 251–263. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvlduvs_2013_2_30.

281. Про Рахункову палату: Закон України від 02.07.2015 р. № 576-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015 р. № 36, С. 1754.

282. Комарницька І. І. Адміністративна профілактика правопорушень у бюджетній сфері. *Журнал східноєвропейського права*. 2021. № 88. С. 51–60.

283. Про затвердження Методичних рекомендацій з проведення Рахунковою палатою фінансового аудиту: рішення Рахункової палати від 22 вересня 2015 р. № 5-5. URL: https://rp.gov.ua/upload-files/About/RegulatoryDoc/arp_5.pdf.

284. Положення про Міністерство фінансів України: постанова Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2014 р. № 375. *Офіційний вісник України*. 2014. № 69. С. 70.

285. Василичук В. І., Сливенко В. Р. Правовий статус суб'єктів профілактики злочинів у бюджетній сфері. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2013. Вип. 2. С. 251-263. С. 254–255. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvlduvs_2013_2_30.

286. Державна казначейська служба України. Інформація щодо наданих органами Державної казначейської служби України розпорядникам (одержувачам) бюджетних коштів попереджень про неналежне виконання бюджетного законодавства 14 січня 2020 року. URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua/news/informaciya-shchodo-nadanih-organami-derzhavnoyi-kaznachejskoyi-sluzhbi-ukrayini-rozporyadnikam-oderzhuvacham-byudzhetnih-koshtiv-poperedzhen-pro-nenalezhne->.

287. Положення про Державну аудиторську службу України: постанова Кабінету Міністрів України від 3 лютого 2016 р. № 43. *Офіційний вісник України*. 2016. № 12. С. 43.

288. Порядок проведення інспектування Державною аудиторською службою, її міжрегіональними територіальними органами: постанова Кабінету Міністрів України від 20 квітня 2006 р. N 550. *Офіційний вісник України*. 2006. № 16. С. 215.

289. Про публічні закупівлі: Закон України від 25 грудня 2015 р. № 922-VIII. *Офіційний вісник України*. 2016. № 15. С. 9.

290. Минулоріч в області розглядалося 14 справ про адміністративні правопорушення щодо закупівель. URL: <https://poltava365.com/minulorich-v-oblasti-rozglyadalosya-14-sprav-pro-administrat.html>.

291. Кікоть О. Г. Акт ревізії як джерело доказів у кримінальному провадженні. *Фінансовий контроль: всеукр. наук.-практ. журн. / редкол.: А. Ф. Корж (голов. ред.) та ін. Київ: Держ. управління комплексного забезпечення*, 2017. Вип. № 7/8 (138/139). 70 с.

292. Петрик І. Я. Взаємодія правоохоронних органів з органами

бюджетного контролю у протидії порушенням бюджетного законодавства. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. №5. С. 194–197. URL: http://www.lsej.org.ua/5_2019/48.pdf.

293. Про затвердження Порядку взаємодії органів державної контрольно-ревізійної служби, органів прокуратури, внутрішніх справ, Служби безпеки України: наказ Головного контрольно-ревізійного управління, Міністерства внутрішніх справ, Служби безпеки України, Генеральної прокуратури від 19.10.2006 р. № 346/1025/685/53. *Офіційний вісник України*. 2006. № 44. Ст. 2962.

294. Коломийчук Н. Теоретичні та практичні аспекти вдосконалення фінансово-кредитного механізму. *Вісник THEU*. 2012. № 3 С. 56–60. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/15425/1/%D0%9A%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%BC%D0%B8%D0%B9%D1%87%D1%83%D0%BA%20%D0%9D..pdf>

295. Монаєнко А. О. Вдосконалення норм бюджетного законодавства на сучасному етапі. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2013. № 1. С. 157–158. http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&Z21ID=&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/vchfo_2013_1_17.pdf.

296. Бандурка О. М. Оперативно-розшукова діяльність: підручник. Ч. 1. Харків: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ,. 2002. 336 с.

297. Коряк В. В., Василичук В. І., Сливенко В. Р., Сальков Г. В. Протидія хабарництва у бюджетній сфері підрозділами Державної служби боротьби з економічною злочинністю: наук.-практ. посібник. / за заг. ред. О. М. Джужі. Київ, 2011. 205 с.

298. Скалозуб Л. П., Василичук В. І. Причини та умови, які сприяють вчиненню злочинів у бюджетній сфері, та шляхи їх усунення. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*.

2011. № 3. С. 306–316.

299. Руфанова В. М., Титаренко О. О. Запобігання органами внутрішніх справ злочинам, пов'язаним з незаконним використанням бюджетних коштів: монограф. Дніпропетровськ: Дніпропетровський університет внутрішніх справ; Ліра ЛТД, 2012. 200 с.

300. Йосифович Д. І. Визначення корупції в міжнародно-правових актах. *Матеріали звітної наукової конференції факультету з підготовки слідчих (Львів, 25 березня 2011 р.)*. Львів: ЛьвДУВС, 2011. С. 36–39.

301. Назар Ю. С. Фінансово-правова протидія нецільовому використанню бюджетних коштів як захід боротьби з корупцією. *Протидія корупції: європейський досвід та українські реалії: тези Міжнародної науковопрактичної конференції (м. Львів, 20–21 квітня 2012 р.)*. Львів: ЛьвДУВС, 2012. С. 121–124.

302. Яковініч Ж. М. Контрольні повноваження органів Казначейства. URL: <http://turadm.gov.ua/pidrozdzily-orhaniv-vlady/kaznacheistvo-informuie/item/5553-kontrolni-povnovazhennia-orhaniv-kaznacheistva>.

303. Економічна енциклопедія: у 3 т. Т. 3 / редкол.: С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. Київ: ВЦ «Академія», 2002. 952 с.

304. Про затвердження форм вимог до розпорядника та одержувача бюджетних коштів та форми інформації про встановлені факти нецільового використання субвенції: наказ Міністерства фінансів України від 05 серпня 2011 р. № 996. *Офіційний вісник України*. 2011. № 66. С. 104.

305. Хоменко В. П. Запобігання злочинам у фіскальній сфері як складова забезпечення фінансової безпеки держави. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 2. С. 37–47. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvknuvs_2017_2_5.

306. Програма профілактики та протидії злочинності у Львівській області «Безпечна Львівщина». URL: https://archive.lvivoblrada.gov.ua/document.php?doc_id/980.

307. Концепція реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень на період до 2015 р.: розпорядження Кабінету Міністрів України від 30.11.2011 р. № 1209-р. *Офіційний вісник України*. 2011. № 93. С. 67.

308. Гула Н. Л. Заходи оперативних підрозділів ОВС щодо попередження злочинів у сфері цільових спеціалізованих державних фондів. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки*. 2015. № 825. С. 308–314.

309. Нечитайло В. А. Характеристика осіб, які вчиняють нецільове використання бюджетних коштів. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. Київ: НАВС, 2013. № 4. С. 133–143.

310. Кулаков В. В., Лень В. В., Мірошніченко С. С., Руфанова В. М., О. О. Титаренко. Запобігання злочинам, пов'язаним з незаконним використанням бюджетних коштів: наук.-практ. посіб. Запоріжжя: Дніпровський металург, 2011. 289 с.

311. Василичук В. І. Оперативно-розшукова профілактика злочинів у бюджетній сфері: монографія. 2-ге вид. К.: ПП «Заграй», 2012. 344 с.

312. Степанюк Р. Л. Криміналістичне забезпечення розслідування злочинів, вчинених у бюджетній сфері України: монографія / за заг. ред. А. Ф. Волобуєва. Харків: НікаНова, 2012. 382 с.

313. Міжнародна поліцейська енциклопедія: у 10 т. / відп. ред. Є. М. Мойсєєв, В. Я. Тацій, Ю. С. Шемшученко. Київ: Атіка, 2009. Т. V: Кримінально-процесуальна та криміналістична діяльність поліцейських організацій. 1008 с.

314. Протидія злочинам, що вчиняються у бюджетній сфері: навчальний посібник / А. В. Баб'як, З. Б. Живко, А. О. Йосипів, С. І. Марко, Ю. С. Назар. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2010. 168 с.

315. Писарчук, І. В. Організаційно-правові основи діяльності

оперативних підрозділів у протидії нецільовому використанню бюджетних коштів службовими особами: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Львів, 2018. 251 с.

316. Василенко С. В. Правове регулювання податкового контролю в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Запоріжжя, 2019. 20 с.

317. Адміністративні правопорушення в Україні у 2018 році <http://www.ukrstat.gov.ua/>

318. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо порядку взаємодії між підрозділами органів державної фіскальної служби при організації, проведенні та реалізації матеріалів перевірок платників податків: наказ ДФС України від 31.07.2014 №22 URL: <https://ips.ligazakon.net/document/DFS00272>.

319. Про захист від недобросовісної конкуренції: закон України від 07 червня 1996 р. № 236/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 36. С. 164. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/236/96-%D0%B2%D1%80>.

320. Резнік О. М., Мулявка Д. Г., Гречанюк С. К. Діяльність податкової міліції: правові та організаційні засади: монографія. Ірпінь: НУДПС України, 2013. с. 72–74.

321. Маслій І. В. Інституційний механізм протидії криміналізації економіки: кримінологічне дослідження: дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.08. Одеса, 2015. 228 с.

322. Толочко В. В. Профілактична діяльність органів Національної поліції України щодо забезпечення економічної безпеки. *Науковий вісник публічного та приватного права*. Вип. 6. Т. 2, 2018. С. 151–158. URL: http://www.nvpppp.in.ua/vip/2018/6/tom_2/32.pdf

323. 323. Про Національну поліцію: закон України від 02 липня 2015 р. № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40–41.

324. Баганець Олексій Протидія економічній злочинності: дещо про причини її фактичного згортання в Україні (частина друга) URL:

<https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/protydiya-ekonomichnij-zlochynnosti-deshho-pro-prychyny-yiyi-faktychnogo-zgortannya-v-ukrayini-chastyna-druga/>.

325. Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики: постанова Кабінету Міністрів України від 03 листопада 2010 р. № 996. *Офіційний вісник України*. 2010. № 84. С. 36.

326. План діяльності Громадської ради при Державній податковій службі України на 2020 рік URL: <https://tax.gov.ua/data/normativ/000/003/74546/Plan2020.pdf>.

327. Лыкова Л.Н. Налоговые системы зарубежных стран: учебник / Л.Н. Лыкова, И.С. Букина. Москва: Юрайт, 2015. 428 с.

328. Сидорович О. Ю. Методики розрахунку та умови підвищення показників ефективності діяльності податкових органів України. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Сер.: *Економіка*. 2012. Вип. 19. С. 61–66. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoa_2012_19_16.

329. Пивоваров В. В. Податкова і кредитно-фінансовозлочинність: кримінологічна характеристика та попередження: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2003. 299 с.

330. Хоменко В. П. Гуманізація кримінальної відповідальності за ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів): вітчизняний та зарубіжний досвід. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2015. № 1 (94). С. 28–36.

331. Хоменко В. П. Організація запобігання злочинам у фіскальній сфері: трирівневий підхід. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2016. № 2. С. 187–202. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvknuvs_2016_2_19.

332. Жук О. І. Податковий контроль як складова системи адміністрування податків та зборів. Актуальні проблем розвитку економіки регіону. 2009. Випуск 13. Т. 1

<http://lib.pnu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/1304/1/2009-5494-1-PB.pdf>.

333. Цимбал П. В. Попередження, виявлення, розкриття та розслідування податкових злочинів: монографія. Ірпінь: Національний університет ДПС України, 2009. 408 с.

334. Фінансова звітність за національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку: практичний посібник. Київ: Лібра, 1999. 336 с.

335. Положення про Державну податкову службу України: постанова Кабінету Міністрів України ід 6 березня 2019 р. № 227. *Офіційний вісник України*. 2019. № 26. С. 10.

336. Тертишник В. М. Науково-процесуальний коментар до Кримінально-процесуального кодексу України. Київ: А.С.К., 2007. 1056 с.

337. Хандусенко Д. І. Профілактика податкових правопорушень. *Європейські перспективи*. 2013. № 10. С. 157–161.

338. Магопець О. А. Причини та форми девіантної поведінки платників податків. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Сер. «Економічні науки»*. 2006. Вип. 10, ч. 2. С. 160–165.

339. Олійник У. М. Правовий нігілізм у сфері оподаткування. URL: http://www.univer.km.ua/doc/tezi/t_Oliynik.pdf.

340. Гриджук І. А. Удосконалення механізму реалізації державної політики щодо здійснення податкового контролю. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2018. № 11. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/17416/Hrydzhuk_Udoskonalennia_mekhanizmu_realizatsii_derzhavnoi_polityky_shchodo_zdiisnennia_podatkovoho_kontroliu.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

341. Голіна В. В. Злочинності – організовану протидію. Харків: Рубікон, 1998. 125 с.

342. Дудніков А.Л. Проблеми взаємодії правоохоронних і контролюючих органів при розслідуванні злочинів у сфері економічної

діяльності. *Проблеми законності: Республіканський міжвідомчий науковий збірник*. Харків, 2002. Вип. 52. С. 136–142.

343. Нерсесянц В. С. *Общая теория права и государства. Учебник для юридических вузов и факультетов*. Москва: Издательская группа НОРМА-ИНФРА. М, 2016. 552 с.

344. *Теорія держави і права. Академічний курс*. За ред. Зайчука О. В., Оніщенко Н. М. К: Юрінком Інтер, 2017. 688 с.

345. План проведення семінарів та практикумів (тренінгів) із платниками податків на лютий 2019 року URL: <http://dp.sfs.gov.ua/zahodi-dlya-platnikiv/365628.html>.

346. Волкова Ю. Удосконалення податкового контролю як елемент формування податкової політики. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2012. № 10 (65). С. 23–27.

347. Гриджук І. А. Удосконалення механізму реалізації державної політики щодо здійснення податкового контролю. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2018. № 11. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/17416/Hrydzhuk_Udoskonalennia_mekhanizmu_realizatsii_derzhavnoi_polityky_shchodo_zdiisnennia_podatkovoho_kontroliu.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

348. Єгарміна В. Податковий контроль: теоретичні засади і практика. *Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України*. 2011. №1. С. 166–176. http://nbuv.gov.ua/UJRN/znprnudps_2011_1_17.

349. Бурденко І. Аналіз стану і напрямки розвитку податкової системи України та її вплив на зростання економіки. *Актуальні проблеми економіки*. 2007. № 4. С. 67–74.

350. Електронні сервіси для дистанційного спілкування з органами ДПС <https://cabinet.tax.gov.ua/news/A0080601638900DEE0530A502807201C>.

351. Щитвинчук І. Податковий контроль: напрями удосконалення.

ЖДТУ. *Економічні науки*. 2015. № 2 (48). С. 190–193.

352. Гридчук І. А. Удосконалення механізму реалізації державної політики щодо здійснення податкового контролю. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2018. № 11. http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/17416/Hrydzhuk_Udoskonalennia_mekhanizmu_realizatsii_derzhavnoi_polityky_shchodo_zdiisnennia_podatkovoho_kontroliu.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

353. Мельник М. І., Лещух І. В. Податковий контроль в Україні: проблеми та пріоритети підвищення ефективності: монографія. Львів: ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М.І. Долишнього НАН України», 2015. 330 с.

354. Правила етичної поведінки в органах Державної податкової служби, що були затверджені наказом ДПС від 02. вересня 2019 р. № 52. URL: <https://tax.gov.ua/diyalnist-/zakonodavstvo-pro-diyalnis/nakazi-pro-diyalnist/73616.html>.

355. Про порушення правил етичної поведінки працівниками ДПС можна поінформувати різними каналами зв'язку. URL: <https://tax.gov.ua/media-tsentr/antikoruptionsiyna-diyalnist/416536.html>.

356. Замятін В. Профілактика можливих правопорушень в умовах змін валютного регулювання. *Вісник. Офіційно про податки*. 2019. № 6 (1006). URL: <http://www.visnuk.com.ua/ru/publication/100011024-profilaktika-mozhliivikh-pravoporushen-v-umovakh-zmin-valyutnogo-regulyuvannya>.

357. Крисоватий А. І., Новосад І. В. Діяльність митних органів у забезпеченні митної безпеки України у сфері протидії порушенням митних правил. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2017. № 2. С. 66–76. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vamsue_2017_2_8.

358. Мозолюк Т. М. Тенденції протидії митним правопорушенням у світовій практиці. *Економіка та митно-правові відносини*. 2019. Вип. 11-12. -

С. 74-81. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eccuslerel_2019_11-12_12.

359. Яромій І. В. Адміністративно-правовий механізм запобігання та протидії порушенням митних правил в Україні.: дис. ... канд. юридич. наук: 12.00.07. Дніпро, 2018. 197 с.

360. Актуальні проблеми удосконалення системи протидії митним правопорушенням: монографія / за заг. ред. В.О. Хоми, В.І. Царенка. Хмельницький: Науково-дослідний центр митної справи Науково-дослідного інституту фіскальної політики Університету державної фіскальної служби України: ФОП Мельник А.А., 2018. 194 с.

361. Годованець О. Митний контроль в Україні: сутність та економічний зміст. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Економічні науки*. Випуск 20. Частина 1. 2016. С. 159–163. URL: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_20/1/40.pdf

362. Грянка Г. В. Правові засади адміністративної відповідальності за порушення митних правил. *Право і суспільство*. 2012. № 6. С. 102–108. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2012_6_23.

363. Основи митної справи в Україні: навч. посіб; за ред. П. В. Пашко. Київ: Знання, 2004. 732 с.

364. Терещенко С. Основи митного законодавства України: Питання теорії та практики зовнішньо-економічної діяльності: навч.посіб. Київ: АТ «Август», 2001. 422 с.

365. Бережнюк І. Г. Митне регулювання України: національні та міжнародні аспекти: монографія. Дніпропетровськ: Академія митної служби України, 2009. 543 с.

366. Положення про Державну митну службу України: постанова Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 р. № 227. *Офіційний вісник України*. 2019. № 26. С. 26.

367. Про затвердження Порядку роботи з повідомленнями, що надходять за телефоном довіри Держмитслужби Держмитслужба України:

Наказ Державної митної служби України від 25 січня 2011 р. № 46. *Офіційний вісник України*. 2011. № 12. С. 107.

368. Про затвердження Плану діяльності Державної митної служби України на I квартал 2010 року: наказ Державної митної служби України від 28 грудня 2009 р. № 1251 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1251342-09#Text>.

369. Про валюту і валютні операції: Закону України від 21 червня 2018 р. № 2473-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 30. С. 5.

370. Державна програма «Контрабанді – СТОП» на 2005–2006 рр. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/260-2005-%D0%BF>.

371. Протягом 2018 року митницями виявлено 48,9 тис. порушень митних правил на 3,4 млрд грн. URL: <http://sfs.gov.ua/media-tsentr/novini/365795.html>.

372. Митницями ДФС виявлено 9,3 тис. порушень митних правил на суму 611 млн гривень. URL: <http://sfs.gov.ua/media-tsentr/novini/375168.html>.

373. Романенко І. М. Щодо визначення поняття «профілактика порушень митних правил». *Держава та регіони. Сер. Право*. 2011. Вип. 3. С. 171–174.

374. Міжнародна конвенція про взаємну адміністративну допомогу у відверненні, розслідуванні та припинення порушень митного законодавства від 09.06.1977 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_926.

375. Міжнародна конвенція про адміністративну взаємодопомогу у сфері митних відносин. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/976_011.

376. Питання пропуску через державний кордон осіб, автомобільних, водних, залізничних та повітряних транспортних засобів перевізників і товарів, що переміщуються ними: постанова Кабінету Міністрів України від 21 травня 2012 р. № 45. *Офіційний вісник України*. 2012 р. № 40. С. 207.

377. Романенко І. М. Система організаційних принципів щодо профілактики порушень митних правил в діяльності митних органів. Форум права. 2011. № 2. С. 792–795 URL: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2011-2/11rimdmo.pdf>.

378. Римаренко Ю.І. Міжнародне міграційне право: підручник. Університетський курс. Київ: КНТ, 2007. 640 с.

379. Бабакін В. М. Поняття та система заходів профілактики правопорушень у сфері пасажирських та вантажних перевезень. URL: <http://radnuk.info/statti/226-admin-pravo/14510-2011-01-18-03-17-37.html>.

380. Серих О. В. Деліктологія порушень митних правил: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. Одеса, 2007. 17 с.

381. Дідковська-Бідюк М. В. Профайлінг як метод профілактики протиправних дій. *Юридична психологія*. 2017. № 2. С. 165–175. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/urpp_2017_2_17.

382. Ємченко І. В. Профайлінг як метод митного контролю. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Технічні науки*. 2018. Вип. 21. С. 106–110. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vlteu_2018_21_18.

383. Порядок здійснення аналізу та оцінки ризиків, розроблення і реалізації заходів з управління ризиками для визначення форм та обсягів митного контролю: наказ Міністерства фінансів України від 31 липня 2015 р. № 684. *Офіційний вісник України*. 2015. № 70. С. 60.

384. Брехов С.С. Розвиток системи управління митними ризиками в контексті підвищення ефективності постмитного аудиту в Україні. *Економічний вісник*. 2017. № 1 С. 37–42. http://nbuv.gov.ua/UJRN/ehsfat_2017_1_8.

385. Крисоватий А. І., Новосад І. В. Діяльність митних органів у забезпеченні митної безпеки України у сфері протидії порушенням митних правил. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2017. № 2. С. 66–76. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vamsue_2017_2_8.

386. Класифікатор Державної митної служби України, її територіальних органів та їх структурних підрозділів: Наказ Міністерства фінансів України від 26 листопада 2019 року N 495 URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MF19081>.

387. Постанова Приморського районного суду м. Маріуполя № 88508963 від 26 березня 2020 р. URL: <https://youcontrol.com.ua/catalog/court-document/88508963/>.

388. Основи митної справи в Україні: навч. посіб; за ред. П. В. Пашко. Київ: Знання, 2004. 732 с.

389. Капітанець С. В. Удосконалення організаційного механізму протидії незаконному переміщенню тютюнових виробів через митний кордон України. *Приазовський економічний вісник*. 2018. № 5(10). С. 85–91. URL: http://www.pev.kpu.zp.ua/journals/2018/5_10_uk/16.pdf

390. Хитра О. Л., Хитра І. Я. Адаптація законодавства України до законодавства ЄС у сфері профілактики правопорушень митних правил. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. серія юридична*. 2016. Вип. 3. С. 213–222. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvlduvs_2016_3_25.

391. Батанова Л.О. Завдання провадження у справах про порушення митних правил: проблеми реалізації та процесуального закріплення за митним законодавством України. *Jurnalul juridic national: teorie si practica*. 2014. № 1 (5). Р. 69–72. С. 72.

392. Набрав чинності Закон «Про Митний тариф України» <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/nabrav-chinnosti-zakon-pro-mitnii-tarif-ukrayini-121>.

393. Комаров О. В. Світова та європейська практика з реалізації механізмів управління кордонами та адміністрування ризиків у митній галузі в контексті гарантування державної безпеки. *Вісник АСМУ. Серія «Державне управління»*. 2013. № 2(9). С. 174. URL:

http://nuczu.edu.ua/img/articles/1599/dis_Komarov.pdf.

394. National Security Strategy of USA 2015. URL: <http://nssarchive.us/national-security-strategy-2015/>.

395. Демчук М.В. Митні правопорушення: запобігання та протидія в контексті зарубіжного досвіду. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2019. Том 30 (69). № 4. С. 164–170. URL:

http://www.juris.vernadskyjournals.in.ua/eng/journals/2019/4_2019/28.pdf.

396. Протягом 2018 року митницями виявлено 48,9 тис. порушень митних правил на 3,4 млрд грн. URL: <http://sfs.gov.ua/media-tsentr/novini/365795.html>.

397. Митницями ДФС виявлено 9,3 тис. порушень митних правил на суму 611 млн гривень. URL: <http://sfs.gov.ua/media-tsentr/novini/375168.html>.

398. Сисоєнко І. А., Карлюка Д. О. Митні правопорушення: теоретичний аспект. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2019. Випуск 1 (№ 18). С. 259–263. URL: <http://srd.pgasa.dp.ua:8080/bitstream/123456789/2711/1/Sysoienko.pdf>

399. Клочко А. М., Єременко А. О. Шахрайство з використанням банківських платіжних карток. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2016. № 1. С. 82–86. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/44999/3/klochko_shakhraistvo.pdf.

400. Нікіфоров П. О. Теорія та методологія регулювання грошового обігу: монографія. Чернівці: Рута, 2002. 327 с.

401. Кльоба Л. Г. Фінансова безпека і ризики банківської інвестиційної діяльності. *Інвестиції: практика та досвід*. № 12. 2016 С. 6–12.

402. Фінансова безпека банківської діяльності: навчальний посібник / уклад. С.М. Побережний, О.Л. Пластун, Т. М. Болгар. Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. 112 с.

403. Білоус В.Т. Цілеспрямоване оновлення державних органів, що здійснюють координацію боротьби з організованою злочинністю і корупцією, – об’єктивна необхідність. *Науковий вісник: Зб. наук. пр. Академії ДПС України*. Ірпінь, 2001. № 1 (11). С. 130–138.

404. Хитра І. Я. Адміністративно-правове забезпечення діяльності банків в Україні: автореф. дис ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2011. 18 с.

405. Мисливий В. А., Клочко А. М. Банківська діяльність: питання кримінально-правової охорони. *Форум права*. 2016. № 3. С. 174–180. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2016_3_32.pdf.

406. Вовченко Р. С. Фінансова безпека банківського сектору економіки України: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.08. Київ, 2016. 237 с.

407. Про внесення змін до деяких законів України щодо відшкодування фізичним особам через систему гарантування вкладів фізичних осіб шкоди, завданої зловживаннями у сфері банківських та інших фінансових послуг: закон України від 15 листопада 2016 № 1736-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 48. С. 13.

408. Про заходи щодо забезпечення відновлення стабільності у банківській системі: указ Президента України від 08 жовтня 2009 р. № 813/2009. *Офіційний вісник Президента України*. 2009 р. № 31. С. 50.

409. Про проведення парламентських слухань на тему: «Про шляхи стабілізації банківської системи України»: постанова Верховної Ради України від 15 січня 2015 р. № 112-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 6. С. 407.

410. Про затвердження Положення про визначення об’єктів критичної інфраструктури в банківській системі України: постанова Національного банку України від 30 листопада 2020 р. № 151. *Офіційний вісник України*. 2020 р. № 101, С. 145.

411. Про затвердження Положення про здійснення оцінки стійкості

банків і банківської системи України: постанова Національного банку України від 22 грудня 2017 р. № 141. *Офіційний вісник України*. 2018. № 7. С. 299.

412. Про особливості здійснення оцінки стійкості банків і банківської системи України у 2020 році та контролю за виконанням банками програм капіталізації / реструктуризації, погоджених за результатами проведеної у 2019 році оцінки стійкості, у зв'язку з установам карантину та запровадженням обмежувальних заходів: постанова правління Національного банку України від 13 липня 2020 р. № 100. *Офіційний вісник України*. 2020 р. № 60, С. 482.

413. Про затвердження Інструкції щодо організації роботи банківської системи в надзвичайному режимі: постанова Правління Національного банку України 22 липня 2014 р. № 435. *Офіційний вісник України*. 2014 р. № 99. С. 67.

414. Про затвердження Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах: постанова Правління Національного банку України 11 червня 2018 р. № 64. *Офіційний вісник України*. 2018. № 55. С. 163.

415. Положення про застосування Національним банком України заходів впливу: постанова Правління Національного банку України від 17 серпня 2012 р. № 346. *Офіційний вісник України*. 2012 р. № 72. С. 21.

416. Гуцаленко Л. В., Дерій В. А., Коцупатрий М. М. Державний фінансовий контроль: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.]. Київ: Центр учбової літератури, 2009. 424 с. URL: https://www.studmed.ru/view/gucalenko-lv-derzhavniy-fnansoviy-kontrol-ukr_3a50e18.html.

417. Царікова О. В. Адміністративно-правові засади державного контролю за діяльністю банків в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 10.00.07. Київ, 2018. 252 с.

418. Науменкова С., Цицик К. Ефективність пруденційного банківського

нагляду: особливості методичних підходів. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка*. 2015. № 10 (175). С. 46–55.

URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/efektivnist-prudentsiynogo-bankivskogo-naglyadu-osoblivosti-metodichnih-pidhodiv>

419. Гроші та кредит: підручник М. І. Савлук, А. М. Мороз, М. Ф. Пуховкіна та ін.; за ред. М. І. Савлука. 3-тє вид., перероб. і доп. Київ: КНЕУ, 2002. 598 с.

420. Чернявський С. С. Злочини у сфері банківської діяльності як об'єкт кримінологічних досліджень. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2013. № 4. С. 192–198.

421. Департамент банківського нагляду НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/about/structure/department/department-of-banks-supervision>.

422. Про банки і банківську діяльність: закон України від 07 грудня 2000 р. № 2121-14. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.

423. Гладинець Н. Ю., Густей М. М. Проблеми і перспективи розвитку банківського нагляду в Україні. *Економіка і суспільство*. 2016. №7 С. 722-726. URL: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/7_ukr/122.pdf.

424. Гладинець Н. Ю. Фінансова стійкість банківської системи України та особливості її забезпечення в умовах кризових явищ. *Економічний простір*. 2015. № 94. С. 152–161.

425. Департамент виїзних перевірок. URL: <https://bank.gov.ua/ua/about/structure/department/onsite-banking-inspection-department>.

426. Фінагеев В. О. Взаємодія оперативних підрозділів зі службами банківської безпеки у протидії шахрайству в сфері кредитування. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2016. № 1. С. 252–264. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aymvs_2016_1_23.

427. Комарницька І. І. Адміністративно правові засоби профілактика правопорушень у банківській сфері. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2021. №

1. Р. 90–95.

428. Про основні засади і напрями становлення економіки України в кризовий період: постанова Верховної ради України від 15 червня 1994 р. № 61/94-ВР. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/F006100>.

429. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України»: указ Президента України 14 вересня 2020 року № 392/2020. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037>.

430. Уряд схвалив проект Стратегії економічної безпеки України на період до 2025 року. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-shvaliv-proekt-strategiyi-ekonomichnoyi-bezpeki-ukrayini-na-period-do-2025-roku>.

431. Рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року»: проект Указу Президента України. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=65355ae8-3aba-47e8-a0fd-f4a02adfe66c&title=ProektUkazuPrezidentaUkrainiproRishenniaRadiNatsionalnoiBezpekiIOboroniUkrainiVid-2021-RokuproStrategiiuEkonomichnoiBezpekiUkrainiNaPeriodDo2025-Roku>.

432. Walter Eucken Grundsätze der Wirtschaftspolitik. Tübingen, 2004. 398 р. с. 335-378.

433. Ковальчук В., Сарай М. Економічна думка в минулому і сьогодні: навч. посіб. Тернопіль: Астон, 2000. 361 с.

434. Borrmann A., Fasbender K. Social Market Economy - Experiences in the Federal Republic of Germany and Considerations on its Transferability to Developing Countries, Hamburg 1990. 185 р.

435. Міхель Р. В. Вплив соціально-ринкової економіки Німеччини на формування економічної системи ЄС: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.02. Львів, 2014. 205 с.

436. Поникаров В. Д. Судебно-бухгалтерская экспертиза: учеб. пособ.

Харьков: Арсин, 2002. 240 с.

437. Сидоренко В. Роль адміністративної відповідальності у протидії економічним правопорушенням. *Публічне право*. № 3 (2011) С. 301–307.

438. Закалюк, А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3 кн. Кн. 2: Кримінологічна характеристика та запобігання вчиненню окремих видів злочинів. Київ: Ін Юре, 2007. 712 с.

439. Кравчук С. Й. Економічна злочинність в Україні. URL: <http://westudents.com.ua/knigi/116-ekonomchna-zlochinnst-v-ukran-kravchuk-sy.html>.

440. Харко Д. М. Кримінологічні проблеми щодо визначення поняття та ознак сучасної економічної злочинності як фактора тінізації економіки України. URL:<http://www.apdp.in.ua/v55/119.pdf>.

441. Кальман О. Г. Стан і головні напрями попередження економічної злочинності в Україні: теоретичні та прикладні проблеми: монографія. Харків: Гімназія, 2003. 352 с.

442. Колпаков В. К. Адміністративне право. Київ: Юрінком Інтер, 2001. 725 с.

443. Про відповідальність за правопорушення у сфері містобудівної діяльності: закон України від 14 жовтня 1994 р. № 208/94. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 46. С. 411.

444. Административная ответственность: учебн. пособие / А. И. Стахов и др.; под. ред. И.Ш. Киляцханова, А.И. Стахова. 3-е изд., перераб. и доп. Москва: ЮНИТИ-ДАНА: Закон и право, 2007. 144 с.

445. Філософський словник / за ред. В. І. Шинкарука. 2-ге вид., перероб і доп. Київ: Голов. ред. УРЕ, 1986. 800 с.

446. Алексеев С. С. Правовые средства: постановка проблемы, понятие, классификация. *Советское государство и право*. 1987. № 6. С.12–19.

447. Теория государства и права: курс лекций / под ред. Н. И. Матузова

и А. В. Малько. Москва: Юристъ, 1999. 672 с.

448. Халфина Р. О. Правовое регулирование поставки продукции в народном хозяйстве. Москва: Изд-во Академии наук СССР, 1963. 171 с.

449. План заходів щодо запобігання і протидії корупційним та економічним правопорушенням у системі Міністерства інфраструктури України на 2014 рік: наказ Міністерства інфраструктури України 20 січня 2014 р. № 32. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0032733-14#Text>.

450. Бахур О. В. Профілактика правопорушень у сфері інтелектуальної власності. *Правничий часопис Донецького університету*. 2019. №2(38). С. 83–91.

451. Фелик В. І. Класифікація видів профілактичної діяльності національної поліції України. *Форум права*. 2016. № 4. С. 313–316. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2016_4_51.

452. Актуальні проблеми та організація попередження правопорушень: фондова лекція: для слухачів навчально-наукового інституту заочного навчання. Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2014. 38 с.

453. Адміністративні правопорушення в Україні у 2017 р. Статистичний збірник. Київ, 2018. 223 с. URL: http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ1_u.htm.

454. Положення про Державну службу з питань праці: постанова Кабінету Міністрів України від 11 лютого 2015 р. № 96. *Офіційний вісник України*. 2015. № 21. С. 201.

455. Калюжний Р. А., Комзюк А. Т., Погрібний О. О. та ін. Науково-практичний коментар Кодексу України про адміністративні правопорушення Київ: Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. 781 с.

456. Скригулець О. В. Склад адміністративних правопорушень у будівництві. *Науковий вісник ЛДУВС*. 2011. № 2. С. 233–244. URL: https://www.lvduvs.edu.ua/en/documents_pdf/visnyky/nvsvy/02_2011/11sovpub.pdf

f

457. Про основи містобудування: закон України від 16 листопада 1992 р. № 2780-XII. *Відомості Верховної Ради України*. № 52. С. 683.

458. Про відповідальність за правопорушення у сфері містобудівної діяльності, зокрема в частині забезпечення умов доступності до будівель і споруд осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення. URL: <https://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/building/city-build/proektuvannya-zhitlovih-ta-gromadskih-budinkiv-i-sporud/providpovidalnist-za-pravoporushennya-u-sferi-mistobudivnoyi-diyalnosti-zokrema-v-chastini-zabezpechennya-umov-dostupnosti-do-budivel-i-sporud-osib-z-invalidnistyu-ta-inshih-malomobilnih-grup-nasel/>.

459. Про затвердження Положення про Державну архітектурно-будівельну інспекцію України: постанова Кабінету Міністрів України від 9 липня 2014 р. № 294. *Офіційний вісник України*. 2014. № 61, С. 21.

460. Марченко О. Порушення вимог законодавства у сфері будівництва. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 7. С. 96-103. URL: <http://pgr-journal.kiev.ua/archive/2020/7/17.pdf>.

461. Державна архітектурно-будівельна інспекція України. Архітектурно-будівельний контроль URL: <https://dabi.gov.ua/napryamku-diyalnosti/arhitekturno-budivelnyj-kontrol/>.

462. Тропіна Г. М. Поняття та ознаки адміністративної відповідальності за порушення законодавства у будівельній. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 4. С. 302-309.

463. Львівська міська рада. URL: <https://city-adm.lviv.ua/lmr/inspection/inspektsiia-derzhavnoho-arkhitekturno-budivelnoho-kontroliu-u-m-lvovi>.

464. Без втручання посадової особи: відтепер онлайн-повідомлення про початок будівельних робіт повністю автоматизовано. Державна архітектурно-

будівельна інспекція України. URL: <https://dabi.gov.ua>.

465. Самсонов В. С., Вяткин М. А. Экономика предприятий энергетического комплекса: учеб. для вузов. Москва: Высш. шк., 2003. 416 с.

466. Злочинність у паливно-енергетичній сфері України: кримінологічна характеристика та запобігання: монографія / Б. М. Головкін, Г. Ю. Дарнопих, І. О. Христич та ін.; за заг. ред. Б. М. Головкіна. Харків: Право, 2013. 248 с.

467. Аналіз законодавства провідних зарубіжних країн та України щодо ефективного використання енергетичних ресурсів. Міністерство енергетики та вугільної промисловості України НЕК «Укренерго». Науково-технічний центр електроенергетики. 2013. URL: <https://ua.energy/wp-content/uploads/2018/01/1.-Efektyvne-vykorystannya-energoresursiv.pdf>.

468. Енергетична безпека України: методологія системного аналізу та стратегічного планування: аналіт. доп. / [Суходоля О. М., Харазішвілі Ю. М., Бобро Д. Г., Сменковський А. Ю., Рябцев Г. Л., Завгородня С. П.] ; за заг. ред. О. М. Суходолі. Київ: НІСД, 2020. 178 с. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-12/sukhodolia_energy_security_sayt-1.pdf.

469. Аналітична записка Національного інституту стратегічних досліджень «Загрози у сфері енергетичної безпеки та їхній вплив на стан національної безпеки: моніторинг реалізації стратегії національної безпеки України». URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/nacionalna-bezpeka/zagrozi-u-sferi-energetichnoi-bezpeki-ta-ikhniy-vpliv-na-stan>.

470. Крамар Р.І. Співпраця державних структур у протидії марнотратному витрачання паливно-енергетичних ресурсів в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 5/2015.С. 137–139. URL: http://lsej.org.ua/5_2015/39.pdf.

471. Крамар Р. І. Взаємодія органів виконавчої влади з правоохоронними

органами у протидії марнотратному витрачання паливно-енергетичних ресурсів в Україні. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2011. Вип. 6. С. 189-195. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzlubp_2011_6_45.

472. Адміністративні правопорушення в Україні у 2018 році. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

473. Короткий огляд законодавства щодо розвитку політики у сфері Рационального використання енергії в Україні. Європейсько-українське енергетичне агенство. 2014. URL: https://ic-consulanten.com.ua/wp-content/uploads/2014/04/2014_POLICY_PAPER_Final_Ukr.pdf.

474. Положенням Про Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України: указ Президента України від 13 квітня 2011 р. № 462/2011 URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4622011-13034>.

475. Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг: закон України від 22 вересня 2016 р. № 1540-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 51. С. 5.

476. Положення Про Державну інспекцію енергетичного нагляду України: постанова Кабінету міністрів України від 14 лютого 2018 р. № 77. *Офіційний вісник України*. 2018. № 18. С. 28.

477. Річний огляд діяльності Держенергонагляду за 2018 рік. URL: <http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/doccatalog/document?id=245352833>.

478. 478. Про затвердження Правил роздрібного ринку електричної енергії: постанова Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг від 14 березня 2018 р. № 312. *Урядовий кур'єр*. 2018. № 75.

479. Щодо надання роз'яснень: лист Національної комісії регулювання електроенергетики України 06 березня 2007 № 1429/11/17-07. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1142227-07#Text>.

480. Комерційний облік теплової енергії та питної води URL: <https://www.rv.gov.ua/komercijnij-oblik-teplovoyi-energiyi-ta-pitnoyi-vodi>.

481. Гаращук, В. М. Контроль та нагляд у державному управлінні: навч. посіб. Харків: Нац. юрид. акад. України, 1999. 55 с.

482. Постанова Павлоградського міськрайонного суду Дніпропетровської обл. у справі № 3-5884-2010 від 02 грудня 2010 р. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/13167668>.

483. Шепитько В. Ю. Криміналістика: курс лекцій. Изд. 4-е. Харків: ООО «Одиссей», 2011. 368 с.

484. Кримінологія (Особлива частина): навч. посіб. / А. Б. Блага, А. А. Васильєв, Л. М. Давиденко та ін. ; за заг. ред. О. М. Литвинова. Харків: Золота миля, 2011. 342 с.

485. Попович В. М. Економіко-кримінологічна теорія детінізації економіки: монографія. Ірпінь: Акад. держ. податк. служби України, 2001. 524 с.

486. Мартыненко О. А. Детерминация и предупреждение преступности среди персонала органов внутренних дел Украины: монография. Харьков: ХНУВС, 2005. 496 с.

487. Экономия и бережливость – главные факторы экономической безопасности государства. Директива Президента Республики Беларусь от 14.06.2007 № 3. URL: <http://www.president.gov.by/press46378.html>.

488. Крегул Ю. І., Банк Р. О. Безпека підприємницької діяльності в Україні: адміністративно-правовий аспект: монографія. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2015. 240 с.

489. Науково-практичний коментар Кодексу України про адміністративні правопорушення / за заг. ред. С. В. Петкова. Київ: Юрінком Інтер, 2020. 792 с. URL: https://duan.edu.ua/images/staff/departments/law/Files/kodeks_pravoporush1.pdf

490. Про захист прав споживачів: закон України від 12 травня 1991 № 1023-ХІІ. Відомості Верховної Ради УРСР. 1991. № 30. С 379.

491. Закон України «Про споживчу кооперацію: закон України від 10 квітня 1992 р. № 2265-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. № 30, С. 414.

492. Про лікарські засоби: закон України від 04 квітня 1996 р. № 123/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 22. С. 86.

493. Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів: Закон України від 23 грудня 1997 р. № 771/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 19. С. 98.

494. Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв, тютюнових виробів, рідин, що використовуються в електронних сигаретах, та пального: закон України від 19 грудня 1995 № 481/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 46. С. 345.

495. Про затвердження Положення про Державну службу України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів: постанова Кабінету Міністрів України; від 02 вересня 2015 р. № 667. *Офіційний вісник України*. 2015. № 73. С. 44.

496. Перевірка триває: Держпродспоживслужба штрафує чернівецькі заклади за порушення карантину. URL: <https://chernivtsi.one/uk/perevirka-tryvaye-derzhprodspozhyvsluzhba-shtrafuye-cherniveczki-zaklady-za-porushennya-karantynu>.

497. Положення про Державну інспекцію України з контролю за цінами: указ Президента України 30 березня 2012 р. №236/2012 URL: <https://web.archive.org/web/20140620154522/http://dci.gov.ua/polojennya.html>.

498. Про затвердження Положення про Державну службу України з лікарських засобів та контролю за наркотиками від 12 серпня 2015 р. № 647

Офіційний вісник України. 2015 № 72. С. 32.

499. Постанова Котовського міськрайонного суду Одеської області 03 червня 2015 р. Справа № 505/1776/15-п. Провадження № 3/505/652/2015 р. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/44938143>.

500. Васильєв В. М. Перспектива розвитку адміністративно-правових заходів протидії правопорушенням у сфері підприємницької діяльності. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Випуск №6. Том 4. С. 156–161.

501. Ващенко С. В. Адміністративна відповідальність за правопорушення в галузі торговельної діяльності: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Харків, 1999. 17 с.

502. Лисенко С. С. Адміністративна відповідальність у сфері торгівлі *Прикарпатський юридичний вісник*. Випуск 3(9). Том 3. 2015. С. 225–231.

503. Порядок провадження торговельної діяльності та правила торговельного обслуговування населення: постанова Кабінету Міністрів України від 15 червня 2006 р. № 833. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/39919996>.

504. Кукшинова О. О. Особливості адміністративної відповідальності за правопорушення в галузі торгівлі. *Молодий вчений*. 2015. № 3(1). С. 145–149. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2015_3%281%29__33.

505. Костин В. В. Принципы осуществления и защиты права собственности: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03. Москва, 2005. 24 с.

506. Мандибура В. Системно-формаційна трансформація інституту власності. *Економічна теорія*. 2013. № 2. С.57–73. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecte_2013_2_6.

507. Рейтинг стран мира по индексу защиты собственности URL: <https://gtmarket.ru/ratings/international-property-right-index>.

508. Про захист та виконання прав інтелектуальної власності у третіх

країнах. Звіт Європейської комісії від 12 березня 2018 р. URL: https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2018/march/tradoc_156634.pdf.

509. Європейський звіт щодо захисту прав інтелектуальної власності. URL: <http://uaacp.org/2020/01/27/evropejskyj-zvit-shhodo-zahystu-prav-intelektualnoyi-vlasnosti/>.

510. Куликова И. П. Право собственности: вопросы соотношения неприкосновенности и ограничений: дисс. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03. Рязань, 2003. 177 с.

511. Куцкір Г. М. Засада недоторканності права власності: поняття, зміст і реалізація у кримінальному провадженні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09. Одеса, 2015. 20 с. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/2107/%d0%9a%d1%83%d1%86%d0%ba%d1%96%d1%80%20%d0%93.%20%d0%9c.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

512. Баранюк А. З. Позбавлення права приватної власності: дис... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03. Львів, 2007. 220 с.

513. Клименко О.М. Конституційно-правова сутність принципу непорушності права власності. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 2. С. 49–54. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bmju_2012_2_8.

514. Антонюк О. Зміст принципу непорушності права власності. *Підприємництво, господарство і право*. № 5. 2017. С. 5–9. URL: <http://pgr-journal.kiev.ua/archive/2017/5/2.pdf>.

515. Шанскова Т. І. Аналіз причин правопорушень неповнолітніх як підгрунття соціально-педагогічної роботи з молоддю щодо профілактики злочинності. *Вісник Житомирського державного ун-ту ім. І. Франка*. 2006. Вип. 30. С. 50–53.

516. Ремнев В. И. Актуальные вопросы административной деликтологии в современный период. *Актуальные проблемы административной деликтологии*. Київ, 1984. С. 3–16.

517. Борута М.В. Превентивні заходи правоохоронних органів у сфері охорони авторського права. *Проблеми права інтелектуальної власності. Часопис Київського університету права*. 2013. № 3. С. 216–219. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2013_3_54.

518. Павлюк Н.М. Національна поліція України як суб'єкт адміністративно-правового захисту права власності: дисс. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Київ, 2019. 251 с.

519. Теоретические основы предупреждения преступности / Ю. М. Антонян, А. Э. Жалинский, В. К. Звирбуль и др. Москва: Юрид. лит., 1977. 256 с.

520. Адміністративна діяльність органів поліції України: підручник / О. І. Безпалова, О. В. Джафарова, В. А. Троян та ін.; за заг. ред. В. В. Сокурєнка. Харків, 2017. 432 с.

521. Барух О. В. Профілактика правопорушень у сфері інтелектуальної власності. *Право та економіка*. 2019. №2. С. 83–91. URL: <https://jpch.donnu.edu.ua/article/view/7852>.

522. Комзюк А. Т. Заходи адміністративного примусу в правоохоронній діяльності міліції: поняття, види та організаційноправові питання реалізації: Монографія / за заг. ред. проф. О. М. Бандурки. Харків: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2002. 336 с.

523. Повідомлення пресслужби Державної фіскальної служби України від 20 серпня 2018 р. Офіційний сайт Державної фіскальної служби. URL: <http://sfs.gov.ua/media-tsentr/novini/348080.html>.

524. Волощук А. М., Ярмакі Х. П., Чернишова О. О. Діяльність органів внутрішніх справ щодо протидії правопорушенням у сфері інтелектуальної власності: монографія. Одеса: ОДУВС, 2013. 176 с.

525. Чернишова О. О. Стан та перспективи подальшого вдосконалення протидії правопорушенням у сфері інтелектуальної власності. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2014. № 3. С. 48–51. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pupch_2014_3_16.

526. Русанюк У. Я. Профілактика адміністративних правопорушень посадових осіб органів публічного управління: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Львів, 2020, 257 с.

527. Владимиров И. А. Правовое регулирование предпринимательской деятельности в сельском хозяйстве: дисс. канд. юрид. наук: спец. 12.00.06. URL: <https://www.dissercat.com/content/pravovoe-regulirovanie-predprinimatelskoi-deyatelnosti-v-selskom-khozyaistve>.

528. Ломакіна І. Ю. Особливості державно-правового регулювання сільського господарства України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.06. Київ, 2011. 19 с. URL: https://btsau.edu.ua/sites/default/files/news/pdf/faculteti/avtoref_lomakina.pdf.

529. Про захист рослин: Закон України від 14 жовтня 1998 № 180-XIV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1998. № 50–51. Ст.310.

530. Васильєва Н. С. Підстави адміністративної відповідальності за правопорушення у сільському господарстві. *Європейські перспективи*. 2014. № 8. С. 97-101. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evpe_2014_8_18.

531. Про ветеринарну медицину: закон України від 25 червня 1992 № 2498-XII. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1992. № 36. Ст.531.

532. Про карантин рослин: закон України від 30 червня 1993 № 3348-XII. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1993. № 34. Ст.352.

533. Кравчук М. Ю. Державний контроль у сільському господарстві України: дис ... канд. юрид. наук. Національний університет біоресурсів і природокористування України. Київ: 2011. 229 с.

534. Шорина Е. В. Контроль за деятельностью органов государственного управления в СССР. Москва: Знание, 1981. 301 с.

535. Положення про Державну службу України з питань геодезії, картографії та кадастру: постанова Кабінету Міністрів України. 14 січня 2015 р. № 15 URL: <https://land.gov.ua/info/postanova-kabinetu-ministriv-ukrainy-vid->

14-sichnia-2015-r-15-pro-derzhavnu-sluzhbu-ukrainy-z-pytan-heodezii-kartohrafi-ta-kadastru-2/.

536. Про затвердження Методів інспектування, огляду, у тому числі відбору зразків, та проведення фітосанітарної експертизи (аналізів): наказ Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України. 22.02.2021 р. № 343. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/RE35939.html.

537. Губенко І. В. Особливості формування системи показників фінансової безпеки національної економіки. *Науковий вісник УДІЕУ*. 2011. № 4 (12). С. 55–60.

538. Орлова Я. В., Савчук В. І. Економічна безпека України та виклики сьогодення: зб. матеріалів XIII Міжнар. наук.-практ. конф. Ч. II. – Київ: УДУФМТ, 2010. 250 с.

539. Гаруст Ю. В., Мельник В. І. Правоохоронні органи на захисті економічної безпеки України: адміністративно-правовий аспект: монографія. Суми: видавничо-виробниче підприємство «Мрія», 2019. 256 с.

540. Ладюк О. Д. Фінансова безпека: характеристика складників. *Ефективна економіка*. 2016. № 11. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5280>.

541. Стратегія економічного та соціального розвитку України «Шляхом європейської інтеграції» на 2004-2015 роки: Стратегія від 28 квітня 2004 р. № 493/2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/493%D0%B0/2004>.

542. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень на період до 2015 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 листопада 2011 № 1209-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1209-2011-%D1%80>.

543. Фелик В. І. Профілактика правопорушень як особливий напрям діяльності національної поліції України. *Прикарпатський юридичний*

вісник. 2015. Вип. 3. С. 229–232. URL:
http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pjuv_2015_3_52.

544. Стратегічні цілі діяльності. URL:
<http://dkrs.kmu.gov.ua/kru/uk/publish/article/163468>.

545. Звіт команди програми інноваційних проєктів Трансперенсі Інтернешнл Україна в межах проєкту USAID / UK aid «Прозорість та підзвітність у державному управлінні та послугах / TAPAS». URL: <https://ti-ukraine.org/wp-content/uploads/2020/07/Derzhaudytsluzhba-v-publichnyh-zakupivlyah-chy-efektyvni-monitoryngy-1.pdf>.

546. Гострі кути моніторингу закупівель. Державна аудиторська служба України. URL: <https://dasu.gov.ua/ua/news/430>.

547. Стратегії розвитку Рахункової палати на 2019–2024 роки: рішення Рахункової палати від 29 липня 2019 року № 18-1. URL: <https://rp.gov.ua/upload-files/About/Strategy/Strat2019-2024.pdf>.

548. Пояснювальна відпустка до проєкту Закону України «Про Бюро фінансових розслідувань». URL:
<https://ips.ligazakon.net/document/GI00232A?an=>.

549. Тихонова О. Актуальні питання профілактики фінансової злочинності. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. Вип. 1. С. 150–153. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/1/29.pdf>.

550. Ортинський В. Взаємодія підрозділів правоохоронних органів України у протидії контрабанді наркотичних засобів: теоретичні та практичні аспекти. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: *Юридичні науки*. 2017. № 884. С. 4–10. URL:
http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/44716/2/2017n884_Ortinski_V-Cooperation_of_subdivisions_4-10.pdf.

551. Гарасимів Т. З., Дашо Т. Ю. Правові засади взаємодії органів внутрішніх справ та інститутів громадянського суспільства. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. *Юридичні науки*.

2015. № 825. С. 121–126. URL:
http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2015_825_21.

552. Дубовий Є. О. Адміністративно-правові засади контрольної наглядової діяльності правоохоронних органів у сфері обігу підакцизних товарів: дис. ... канд. юрид. наук.: спец. 12.00.07. Київ, 2021. 312 с.

553. Личенко І. О., Комарницька І. І. Використання досвіду органів влади іноземних держав щодо профілактики адміністративних правопорушень у сфері власності. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: *Юридичні науки*. 2016. № 845. С. 271–278. URL:
http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2016_845_44.

554. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про Бюро фінансових розслідувань». URL:
<https://ips.ligazakon.net/document/GI00232A?an=>.

555. Жердев О., Михайліна Т. Проблеми діяльності суб'єктів забезпечення економічної безпеки держави та способи їх вирішення. *Економіко-правова парадигма розвитку сучасного суспільства*. 2019. № 3. URL: <https://studlib.org.ua/index.php/eprs/issue/view/11>.

556. Нога К. О., Войтко С. В. Функціонування системи електронних державних закупівель: недоліки, проблеми та міжнародний досвід. *Актуальні проблеми економіки та управління: збірник наукових праць молодих вчених*. 2018. Вип. 12. <https://ela.kpi.ua/handle/123456789/24599>.

557. Чабан В. Електронні державні закупівлі: на шляху до інтеграції з ЄС. *Юридична Газета*. 2015. № 52 (498). С. 22–23. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/elektronni-derzhavni-zakupivli-na-shlyahu-do-integraciyi-z-es.html>.

558. Про затвердження Методики визначення автоматичних індикаторів ризиків, їх переліку та порядку застосування: наказ Міністерства фінансів України 28 жовтня 2020 р. № 647. *Офіційний вісник України*. 2021. № 2. С. 235.

559. Мамочка Р. В. Адміністративно-правові основи забезпечення економічної безпеки держави органами внутрішніх справ: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2011. 22 с.

560. Некрасов В. А., Мельник В. І., Користін О. Є. Концепція протидії економічній злочинності в контексті забезпечення економічної безпеки України та визначення місця органу фінансових розслідувань у цьому процесі: науковий проект. Київ: РВВ МВС України, 2016. 46 с.

561. Мышко Ф. Г. Административно-правовые и организационные проблемы обеспечения экологической безопасности в Российской Федерации: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.14. Москва, 2004. 361 с.

562. Пендюра М. М. Національна безпека України в контексті сучасних європейських геополітичних трансформацій: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. К., 2006. 211 с.

563. Литвинов О. М. Сучасні проблеми управління профілактикою злочинів: монографія. Херсон: «Олді-плюс», 2003. 312 с.

564. Шайдоров О. І. Основні загрози економічної безпеки держави та шляхи зменшення їх руйнівного впливу. Вчені записки університету «КРОК». Серія: Економіка, 2014. Вип. 36. С. 52–59.

565. Невмеженський Є. В. Правові проблеми боротьби з економічною злочинністю і корупцією: навч. посіб. Київ: АПСВ, 2005. 415 с.

566. Кальман О. Г. Злочинність у сфері економіки України: теоретичні та прикладні проблеми попередження: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2004. 48 с. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_low/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=ARD&P21DBN=ARD&Z21ID=&Image_file_name=DOC/2004/04kogppp.zip&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=

567. Дорохіна Ю. А. Теоретичні проблеми кримінально-правової охорони власності в Україні: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Запоріжжя, 2017. 527 с.

568. Чечель О. М. Економічна безпека в контексті державної економічної політики України. Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. пр. Харків: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2010. № 1 (37). 464 с. URL: http://www.nbuu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ardu/2010_1/doc/3/10.pdf.

569. Концепція національної безпеки Республіки Болгарія. URL: http://pda.coolreferat.com/Історія_Болгарії_часть=2.

570. Мельник В. І. Адміністративно-правовий статус суб'єктів забезпечення економічної безпеки держави: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2016. 215 с.

571. Європейський досвід організації системи протидії економічній злочинності. Аналітична записка. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1106/>.

572. Бернадін В. А. Зарубіжний досвід протидії правопорушенням у сфері обігу підакцизних товарів. *Право і суспільство*. 2019. № 6. Ч.2. С. 10-15. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2019/6_2019/part_2/4.pdf.

573. Presentation by Brigadier-General Walter Cretella Lombardo to the European Parliament (Budgetary Control Committee) Brussels. 2005. URL: http://ec.europa.eu/anti_fraud/documents/partners-press-release-2005/eu_parliament_en.pdf.

574. Лепський С. І. Зарубіжний досвід використання фінансових розслідувань у правоохоронній діяльності. *Право і суспільство*. 2014. № 2. С. 189-194. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2014_2_34.

575. The Tax Agency: Institutional information. URL: https://www.agenciatributaria.es/AEAT.internet/en_gb/Inicio/La_Agencia_Tributaria/Informacion_institucional/Informacion_institucional.shtml.

576. Податкова система Німеччини. URL: http://www.appu.org.ua/main2/shkola_platnyka_podatkiv/vse_pro_podatki/zarybizhnyu_dosvid/Germany.html.

577. Андрієнко В. М., Мігус І. П., Коваль Я. С. Міжнародний досвід формування державної політики у сфері забезпечення фінансової безпеки як складової національної безпеки. *Демократичне врядування*. 2017. Вип. 20. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2017_20_7.

578. Каркач П. М. Координація діяльності правоохоронних органів держав – членів Європейського Союзу. *Історико-правовий часопис*. 2013. № 1. С. 127-134. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipch_2013_1_29.

579. Притула Н. В. Досвід забезпечення економічної безпеки в зарубіжних країнах. *Економіка та управління національним господарством: стан, тенденції та перспективи: тези доп. І Міжн. наук.- практ. конф.* Одеса: Пальміра, 2014. С. 41-44.

580. Бондар О. А. Світовий досвід державного управління економічною безпекою та його використання в Україні. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2013_6_13.

581. Гбур З. В. Зарубіжний досвід забезпечення економічної безпеки держави. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 11. С. 111–115. URL: <http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=6130&i=18>.

582. Кириченко О. А. Проблеми управління економічною безпекою суб'єктів господарювання: монографія / О. А. Кириченко, В. С. Сідак, С. М. Лаптев та ін. Київ: УЕП «Крок», 2008. 401.

583. Касаткина А. А. Заросило В. Особенности функционирования полицейского механизма Итальянской Республики. *Полицейская деятельность*. 2012. № 3. С. 53–57;

584. Заросило В.О. Особливості адміністративного законодавства та діяльності поліції республіки Македонія. *Науковий вісник Української академії внутрішніх справ*. 1996. № 2. С. 175–178.

585. Реформування поліції в країнах Центральної та Східної Європи: процес і прогрес / П. Абрахам [та ін.] ; ред. М. Капаріні, О. Маренін. Київ: Женевський центр демократичного контролю за збройними силами, Національний ун-т внутрішніх справ, 2005. 295 с.

586. Савченко А.В. Федеральні правоохоронні органи США: місія, організаційна структура та застосування кримінального законодавства: навчальний посібник НАВСУ. Київ: «Текст». 2003. 122 с.

587. Січкач В.О. Використання досвіду поліції зарубіжних країн в діяльності міліції України по забезпеченню прав та свобод людини (організаційно-правовий аспект): автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. Ірпінь, 2007. 20 с.

588. Юнін О.С. Порівняльна характеристика поліції Франції та Німеччини. *Вісник Запорізького юридичного інституту МВС України*. 2004. №4. С.142–149;

589. Сергєєв А.В. Муніципальна, провінційна та федеральна поліція Канади: компетенція та співвідношення. *Актуальні проблеми державного управління: Збірник наукових праць*. 2003. № 1(15). С. 133–138.

590. Смирнов М.П. Полиция зарубежных стран и ее оперативно-розыскная деятельность. Москва: Академия МВД России, 1995. 215 с.

591. Заросило В. О. Порівняльний аналіз адміністративної діяльності міліції України та поліції зарубіжних країн (Великобританії, США, Канади та Франції): дис. канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2002. 250 с.

592. Беззуб І. Проблеми та перспективи створення Національного бюро фінансової безпеки в Україні. *Громадська думка про правотворення*. 2018. № 7 (151). С. 6–13. URL: <http://nbuviar.gov.ua/images/dumka/2018/7.pdf>.

593. Чумак, В. В. Інноваційні підходи до роз'яснювально-превентивної діяльності поліції Грузії та країн Балтії: досвід для України. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е.О. Дідоренка*.

2019. № 1 (85). С. 193–200. URL: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/6812/Innovatsiini%20pidkhody%20do%20rozasniuvanno_preventyvnoi%20diialnosti_Chumak_2019.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

594. Утиашвили Шота. Как проходили реформы в Грузии. URL: <http://top.thepo.st/146825/Как-prohodila-reforma>.

595. LEPL 112. Головна сторінка Міністерства внутрішніх справ Грузії: сайт. URL: <https://police.ge/ge/lepl/lepl112>.

596. Орехов О. І. Іноземний (європейський) досвід перегляду справ про адміністративні правопорушення та можливості його впровадження у вітчизняне адміністративно-деліктне законодавство. *Європейські перспективи: науковий журнал*. № 4. Ч. 1. 2012. С. 60–65;

597. Приймаченко Д. В., Миронюк Р. В. Окремі напрями узагальнення іноземного досвіду функціонування та діяльності органів адміністративно-деліктної юрисдикції та шляхи його впровадження в Україні. *Право і суспільство*. 2013. № 5. С. 69–75. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2013_5_14.

598. Банчук А.В. Право об административных нарушениях: опыт стран Западной и Восточной Европы, требования Европейского Суда по правам человека и стандарты Совета Европы URL: http://www.pravo.org.ua/files/administr/covv/banchuN_pravo;

599. Віхрова В.С. Адміністративна відповідальність фізичних та юридичних осіб країн європейського союзу в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2015. 226 с.

600. Адміністративне деліктне законодавство: Зарубіжний досвід та пропозиції реформування в Україні / автор-упорядник О. А. Банчук. Київ: Книги для бізнесу, 2007. 912 с.

601. САРА. URL: <http://www.crimereduction.homeoffice.gov.uk/learningzone/sara.html>.

602. Чумак В. В. Адміністративно-правові засади діяльності поліції Грузії, країн Балтії та України: порівняльний аналіз: монографія. Харків: Константа, 2019. 490 с.

603. Кожамбердиева, А. С. Зарубежный опыт работы полиции с общественностью URL:
<http://185.107.174.154:8080/bitstream/handle/7171/96/10.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

ДОДАТКИ

Додаток А

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких відображено основні результати дисертації

1. Комарницька І. І. Профілактика адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері в Україні: монографія. Львів: Навчально-науковий інститут права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка», 2021. 459 с.

Рецензія:

Хомишин І. Ю. Рецензія на монографію к.ю.н. Комарницької Ірини Іванівни «Профілактика адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері в Україні». *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія: «Юридичні науки». 2021. № 7 (41). С. 112–113.

2. Комарницька І. І. Modern researches: progress of the legislation of Ukraine and experience of the European Union. Р. 2: колективна монографія. Riga, Latvia: Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2020. 592 с.

3. Blikhar M. M., Savchenko L.A., Komarnytska I.I., Vinichuk M.V. Strategic orientaries of legalization of the economy of Ukraine: economic and legal aspects. *Фінансова-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики: збірник наукових праць*. Університет банківської справи. 2019. Вип. 2 (29). С. 101–112.

4. Шевчук В. О., Бліхар М. М., Комарницька І. І., Татарин Н. М. Rule of law and economic growth. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики: збірник наукових праць*. Університет банківської справи. 2020. Т1. №32. С.278–289.

5. Blikhar M.M., Mykhalitska N., Vereskliia M., Komarnytska I.I., Koziar G. Financial security of the state: international experience in the study of institutional and legal causes of crisis phenomena in the economy *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми*

теорії та практики: збірник наукових праць. Університет банківської справи. 2021. Т.2, №37. С. 426–437.

6. Комарницька І. І., Личенко І. О. Використання досвіду органів влади іноземних держав щодо профілактики адміністративних правопорушень у сфері власності. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка», Юридичні науки*. 2016. № 845. С. 271–278.

7. Комарницька І. І. Шляхи підвищення ефективності профілактики адміністративних правопорушень у сфері власності. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка», Юридичні науки*. 2016. № 850. С.53–62.

8. Комарницька І. І. Взаємодія суб'єктів профілактики адміністративних правопорушень у сфері власності. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка», Юридичні науки*. 2017. №865. С. 242–248.

9. Комарницька І. І. Адміністративні та правові аспекти діяльності правоохоронних органів у сфері захисту права власності. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка», Юридичні науки*. 2017. № 876. С.144–151.

10. Комарницька І. І. Особливості притягнення до адміністративної відповідальності щодо правопорушень, які посягають на об'єкти інтелектуальної власності. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка», Юридичні науки*. 2017. № 884. С. 132–137.

11. Комарницька І. І. Інститут адміністративної відповідальності: проблеми та перспективи розвитку. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка», Юридичні науки*. 2018. № 894. С. 165–170.

12. Комарницька І. І. Административно-правовая ответственность педагогических работников относительно правонарушений в сфере авторских и смежных прав. *Международный научно-практический правовой журнал «Закон и Жизнь» («Leges si Vita»)*. Молдова, 2019. №6/2 (330). С.45–49.

13. Комарницька І. І. Адміністративний процес захисту прав інтелектуальної власності в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. №6 (280). С. 169–

172.

14. Комарницька І. І. Права інтелектуальної власності у науково-педагогічній діяльності та їх захист. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка», Юридичні науки*. 2019. № 22. С.174–179.

15. Комарницька І. І. Теоретичні основи дослідження адміністративно-правових засобів профілактики правопорушень у фінансовій сфері. *Журнал східноєвропейського права*. 2020. № 81. С. 26–35.

16. Комарницька І. І. Система адміністративно-правових засобів профілактики правопорушень у фінансовій сфері. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Юридичні науки»*. 2020. № 9 (31). С. 32–37.

17. Комарницька І. І. Адміністративна відповідальність: теоретико-правові аспекти. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Юридичні науки»*. 2020. Т. 7. № 2(26). С. 155–161.

18. Комарницька І. І. Протидія правопорушень у фінансовій сфері засобами адміністративного права. *Наше право*. 2020. № 4. С. 193–198.

19. Комарницька І. І. Профілактика правопорушень у фінансовій сфері засобами адміністративного права. *Європейські перспективи*. 2020. № 3. С. 205–210.

20. Комарницька І. І. Адміністративна профілактика правопорушень у бюджетній сфері. *Журнал східноєвропейського права*. 2021. № 88. С.51–60.

21. Комарницька І. І. Профілактика правопорушень у бюджетній сфері засобами адміністративного права. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Юридичні науки»*. №4 (38). Т.1. 2021. С. 15–23.

22. Комарницька І. І. Адміністративно правові засоби профілактика правопорушень у банківській сфері. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2021. № 1. Р. 90–95.

23. Комарницька І. І. Суб'єкти профілактики правопорушень у фінансовій сфері засобами адміністративного права. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 4. С. 399–402.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

24. Комарницька І. І. Медіація як сфера наукових досліджень. *Медіація як альтернативний спосіб вирішення спорів: матеріали круглого столу* (м. Львів, 15 травня 2017 року). 2017. С. 255–259.

25. Комарницька І. І. Сучасний стан й перспективи розвитку співробітництва України та НАТО. *Правові засади Європейської та Євроатлантичної інтеграції України: досягнення та перспективи: матеріали учасників заочної науково-практичної конференції* (м. Львів, 31 жовтня 2017 року). 2017. С. 144–150.

26. Комарницька І. І. Права людини як центральна ідеологія держав. *Теорія і практика конституціоналізму: український та зарубіжний досвід: збірник матеріалів учасників четвертої всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Львів, 27 квітня 2018 року). 2018. С. 121–123.

27. Комарницька І. І. Нові реалії співробітництва Україна-Нато. *Правові засади Європейської та Євроатлантичної інтеграції України: досягнення та перспективи: збірник тез учасників заочної науково-практичної конференції* (м. Львів, 23 листопада 2018 року). Львів: ННПП Національного університету «Львівська політехніка», 2018. С.131–137.

28. . Комарницька І. І. Реалізація та захист прав та свобод людини та громадянина. *Права людини та національна безпека»: збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Львів, 10 грудня 2019 року). С. 113–116.

29. Комарницька І. І. Процес захисту прав інтелектуальної власності в адміністративному праві України. *Scientific achievements of modern society. Abstracts of international scientific and practical conference* (Liverpool, November 6-7, 2019). С.316–323.

30. . Комарницька І. І. Правові аспекти адміністративної відповідальності в Українському законодавстві. *Dynamics of the development of world science. Abstracts of VIII international scientific and practical conference*. (Vancouver, April 15-17, 2020). С.

502–511.

31. Комарницька І. І. Сучасна доктрина адміністративного права і процесу за участі органу державної влади. *Topical issues of the development of modern science. Abstracts of IX international scientific and practical conference* (Sofia, May 6-8, 2020). С. 458–467.

32. Комарницька І. І. Теоретичні основи дослідження адміністративно-правових засобів профілактики правопорушень у фінансовій сфері. *Legal science, legislation and law enforcement practice: regularities and development trends: proceedings International scientific and practical conference* (Lublin, October 30-31, 2020). 2020. С. 249–252.

33. Комарницька І. І. Ознаки системи адміністративно-правових засобів профілактики правопорушень у фінансовій сфері. *Адвокатура в умовах сучасних змін: збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції* (Львів, 09 жовтня 2020 р.). 2020. С. 180–184.

34. Комарницька І. І. Адміністративно-правова природа засобів профілактики правопорушень у фінансовій сфері. *Конституційна реформа в Україні: досвід країн Центральної і Східної Європи: збірник матеріалів Другої міжнародної науково-практичної конференції* (Львів, 16 жовтня 2020 р.). 2020. С. 181–185.

35. Комарницька І. І. Профілактика правопорушень у банківській сфері засобами адміністративного права. *European potential for the development of legal science, legislation and law enforcement practice. Abstracts of international scientific and practical conference* (Wloclawek, Republic of Poland, February 26-27, 2021). С.158–161.

які додатково відображають наукові результати дисертації

36. Комарницька І. І., Личенко І. О. Адміністративно-правові засади профілактики правопорушень у сфері власності. Львів: Бадікова Н.О., 2017. 188 с.

37. Комарницька І. І. Еволюційні процеси українського та зарубіжного конституціоналізму. *Теорія і практика конституціоналізму: український та зарубіжний досвід: матеріали учасників третьої науково-практичної*

конференції (м. Львів, 19 травня 2017 року). Львів: ННПП Національного університету «Львівська політехніка», 2017. С. 82–85.

38. Комарницька І. І. Європейські конституційні реформи: досвід для України. *Конституційна реформа в Україні: досвід країн Центральної і Східної Європи: збірник матеріалів учасників першої науково-практичної конференції* (м. Львів, 19 квітня 2019 року). Львів ННПП Національного університету «Львівська політехніка», 2019. С.79–83.

ПРОЄКТ
ЗАКОН УКРАЇНИ
Про внесення змін до Закону України
«Про Бюро економічної безпеки України»

Верховна Рада України **постановляє**:

I. Внести до Закону України «Про Бюро економічної безпеки України» від 28 січня 2021 року № 1207-VII (Відомості Верховної Ради України, 2021 р., № 23, ст. 2) такі зміни:

1) Частину першу статті 4 викласти в такій редакції:

«1. Основними завданнями Бюро економічної безпеки України є:

1) систематизація індикаторів фінансової безпеки та визначення їх граничних значень;

2) розроблення автоматизованих інформаційних систем і техніко-програмних засобів з метою отримання інформації про рівень економічної безпеки, ідентифікації фактичних відхилень від граничних значень індикаторів економічної безпеки, виявлення злочинів та адміністративних правопорушень у сфері економіки, причин і умов їх вчинення;

3) виявлення зон ризиків у сфері економіки шляхом аналізу структурованих і неструктурованих даних;

4) оцінювання ризиків і загроз економічній безпеці держави, напрацювання способів їх мінімізації та усунення;

5) надання пропозицій щодо внесення змін до нормативно-правових актів з питань усунення передумов створення схем протиправної діяльності у сфері економіки;

6) забезпечення економічної безпеки держави шляхом запобігання, виявлення, припинення, розслідування кримінальних правопорушень, що посягають на функціонування економіки держави;

7) забезпечення економічної безпеки держави за допомогою профілактики адміністративних правопорушень, причин і умов їх вчинення;

8) збирання та аналіз інформації про правопорушення, що впливають на економічну безпеку держави, та визначення способів запобігання їх виникненню в майбутньому;

9) планування заходів у сфері протидії кримінальним та адміністративним правопорушенням у сфері економіки;

10) виявлення та розслідування правопорушень, пов'язаних з отриманням та використанням міжнародної технічної допомоги;

11) забезпечення координації, узгодження профілактичної діяльності у сфері економіки, комунікаційних зв'язків з органами державної влади, місцевого самоврядування, контролюючими та правоохоронними органами з метою виявлення та припинення кримінальних та адміністративних правопорушень у сфері економіки, причин і умов їх вчинення, напрацювання способів їх мінімізації та усунення;

12) складання аналітичних висновків і рекомендацій для державних органів з метою підвищення ефективності прийняття ними управлінських рішень щодо регулювання відносин у сфері економіки».

ПОРІВНЯЛЬНА ТАБЛИЦЯ
до проекту Закону України «Про внесення змін до Закону України
«Про Бюро економічної безпеки України»

Положення чинного закону	Зміст запропонованих змін до закону
<p>Частина перша статті 4 Закону України «Про Бюро економічної безпеки України»</p> <p>1. Основними завданнями Бюро економічної безпеки України є:</p> <p>1) виявлення зон ризиків у сфері економіки шляхом аналізу структурованих і неструктурованих даних;</p> <p>2) оцінювання ризиків і загроз економічній безпеці держави, напрацювання способів їх мінімізації та усунення;</p> <p>3) надання пропозицій щодо внесення змін до нормативно-правових актів з питань усунення передумов створення схем протиправної діяльності у сфері економіки;</p>	<p>Проект змін до частини першої статті 4 Закону України «Про Бюро економічної безпеки України»</p> <p>1. Основними завданнями Бюро економічної безпеки України є:</p> <p>1) систематизація індикаторів фінансової безпеки та визначення їх граничних значень;</p> <p>2) розроблення автоматизованих інформаційних систем і техніко-програмних засобів з метою отримання інформації про рівень економічної безпеки, ідентифікації фактичних відхилень від граничних значень індикаторів економічної безпеки, виявлення злочинів та адміністративних правопорушень у сфері економіки, причин і умов їх вчинення;</p> <p>3) виявлення зон ризиків у сфері економіки шляхом аналізу структурованих і неструктурованих даних;</p>

<p>4) забезпечення економічної безпеки держави шляхом запобігання, виявлення, припинення, розслідування кримінальних правопорушень, що посягають на функціонування економіки держави;</p> <p>5) збирання та аналіз інформації про правопорушення, що впливають на економічну безпеку держави, та визначення способів запобігання їх виникненню в майбутньому;</p> <p>6) планування заходів у сфері протидії кримінальним правопорушенням, віднесеним законом до його підслідності;</p> <p>7) виявлення та розслідування правопорушень, пов'язаних з отриманням та використанням міжнародної технічної допомоги;</p> <p>8) складання аналітичних висновків і рекомендацій для державних органів з метою підвищення ефективності</p>	<p>4) оцінювання ризиків і загроз економічній безпеці держави, напрацювання способів їх мінімізації та усунення;</p> <p>5) надання пропозицій щодо внесення змін до нормативно-правових актів з питань усунення передумов створення схем протиправної діяльності у сфері економіки;</p> <p>6) забезпечення економічної безпеки держави шляхом запобігання, виявлення, припинення, розслідування кримінальних правопорушень, що посягають на функціонування економіки держави;</p> <p>7) забезпечення економічної безпеки держави за допомогою профілактики адміністративних правопорушень, причин і умов їх вчинення;</p> <p>8) збирання та аналіз інформації про правопорушення, що впливають на економічну безпеку держави, та визначення способів запобігання їх виникненню в майбутньому;</p> <p>9) планування заходів у сфері протидії кримінальним та</p>
--	---

<p>прийняття ними управлінських рішень щодо регулювання відносин у сфері економіки.</p>	<p>адміністративним правопорушенням у сфері економіки;</p> <p>10) виявлення та розслідування правопорушень, пов'язаних з отриманням та використанням міжнародної технічної допомоги;</p> <p>11) забезпечення координації, узгодження профілактичної діяльності у сфері економіки, комунікаційних зв'язків з органами державної влади, місцевого самоврядування, контролюючими та правоохоронними органами з метою виявлення та припинення кримінальних та адміністративних правопорушень у сфері економіки, причин і умов їх вчинення, напрацювання способів їх мінімізації та усунення;</p> <p>12) складання аналітичних висновків і рекомендацій для державних органів з метою підвищення ефективності прийняття ними управлінських рішень щодо регулювання відносин у сфері економіки</p>
---	--

ПРОЄКТ
ЗАКОН УКРАЇНИ

**Про внесення змін до Закону України
«Про Національну поліцію» від 02 липня 2015 року № 580-VIII**

Верховна Рада України **постановляє**:

I. Внести до Закону України «Про Національну поліцію» від 02 липня 2015 року № 580-VIII (Відомості Верховної Ради України, 2015 р., № 40-41, ст. 1970) такі зміни:

1) Частину першу статті 31 викласти в такій редакції:

«1. Поліція може застосовувати такі превентивні заходи:

- 1) перевірка документів особи;
- 2) опитування особи;
- 3) поверхнева перевірка і огляд;
- 4) перевірка фактичної наявності матеріальних, грошових цінностей, цінних паперів;
- 5) обстеження та опечатування комерційних, виробничих та інших приміщень, складів, кас, сховищ підприємств, установ, організацій, де зберігаються документи, фінансово- та товарно-матеріальні цінності;
- 6) вилучення документів фізичних та юридичних осіб, щодо яких наявні ознаки підроблення, речі, предмети і речовини, вилучені з цивільного обігу і перебувають у громадян без спеціального дозволу;
- 7) зупинення транспортного засобу;
- 8) вимога залишити місце і обмеження доступу до визначеної території;
- 9) обмеження пересування особи, транспортного засобу або фактичного володіння річчю;
- 10) проникнення до житла чи іншого володіння особи;

- 11) перевірка дотримання вимог дозвільної системи органів внутрішніх справ;
- 12) застосування технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, засобів фото- і кінозйомки, відеозапису;
- 13) перевірка дотримання обмежень, установлених законом стосовно осіб, які перебувають під адміністративним наглядом, та інших категорій осіб;
- 14) поліцейське піклування».

ПОРІВНЯЛЬНА ТАБЛИЦЯ

до проекту Закону України «Про внесення змін до Закону України
«Про Національну поліцію» від 02 липня 2015 року № 580-VIII

Положення чинного закону	Зміст запропонованих змін до закону
<p>Частина перша статті 31 Закону України «Про Національну поліцію»</p> <p>Поліція може застосовувати такі превентивні заходи:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) перевірка документів особи; 2) опитування особи; 3) поверхнева перевірка і огляд; 4) зупинення транспортного засобу; 5) вимога залишити місце і обмеження доступу до визначеної території; 6) обмеження пересування особи, транспортного засобу або фактичного володіння річчю; 7) проникнення до житла чи іншого володіння особи; 8) перевірка дотримання вимог дозвільної системи органів внутрішніх справ; 9) застосування технічних приладів і технічних засобів, що 	<p>Проект змін до частини першої статті 31 Закону України «Про Національну поліцію»</p> <p>1. 1. Поліція може застосовувати такі превентивні заходи:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) перевірка документів особи; 2) опитування особи; 3) поверхнева перевірка і огляд; 4) перевірка фактичної наявності матеріальних, грошових цінностей, цінних паперів; 5) обстеження та опечатування комерційних, виробничих та інших приміщень, складів, кас, сховищ підприємств, установ, організацій, де зберігаються документи, фінансово-та товарно-матеріальні цінності; 6) вилучення документів фізичних та юридичних осіб, щодо яких наявні ознаки підроблення, речі, предмети і речовини, вилучені з цивільного обігу і перебувають у громадян без спеціального дозволу;

<p>мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, засобів фото- і кінозйомки, відеозапису;</p> <p>10) перевірка дотримання обмежень, установлених законом стосовно осіб, які перебувають під адміністративним наглядом, та інших категорій осіб;</p> <p>11) поліцейське піклування.</p>	<p>7) зупинення транспортного засобу;</p> <p>8) вимога залишити місце і обмеження доступу до визначеної території;</p> <p>9) обмеження пересування особи, транспортного засобу або фактичного володіння річчю;</p> <p>10) проникнення до житла чи іншого володіння особи;</p> <p>11) перевірка дотримання вимог дозвільної системи органів внутрішніх справ;</p> <p>12) застосування технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, засобів фото- і кінозйомки, відеозапису;</p> <p>13) перевірка дотримання обмежень, установлених законом стосовно осіб, які перебувають під адміністративним наглядом, та інших категорій осіб;</p> <p>14) поліцейське піклування</p>
---	---

ПРОЄКТ
КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ
ПОСТАНОВА

Про внесення змін до Положення про Державну митну службу України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 р. № 227 (Офіційний вісник України, 2019 р., № 26, ст. 26, стор. 10), що додаються.

ЗМІНИ

**що вносяться до Положення про Державну митну службу України,
затвердженого постановою Кабінету Міністрів України
від 06 березня 2019 р. № 227**

У пункті 4 частину 29 викласти в такій редакції:

«29) здійснює профілактику адміністративних правопорушень та злочинів, що вчиняються під час застосування законодавства з питань митної справи, щодо сплати податків та митних платежів під час переміщення товарів через митний кордон України, контрабанди, виявляє причини та умови, що сприяли вчиненню контрабанди та інших правопорушень у сфері митної справи, вживає заходів до їх усунення».

ПОРІВНЯЛЬНА ТАБЛИЦЯ
до проекту Постанови Кабінету Міністрів України «Про внесення змін
до Положення про Державну митну службу України»
від 06 березня 2019 р. № 227

Зміст положення чинного нормативно-правового акту	Зміст запропонованих змін до нормативно-правового акту
<p>Частина 29 пункту 4 Положення про Державну митну службу України:</p> <p>29) виявляє причини та умови, що сприяли вчиненню контрабанди та інших правопорушень у сфері митної справи, вживає заходів до їх усунення.</p>	<p>Проект змін до частини 29 пункту 4 Положення про Державну митну службу України:</p> <p>29) здійснює профілактику адміністративних правопорушень та злочинів, що вчиняються під час застосування законодавства з питань митної справи, щодо сплати податків та митних платежів під час переміщення товарів через митний кордон України, контрабанди, виявляє причини та умови, що сприяли вчиненню контрабанди та інших правопорушень у сфері митної справи, вживає заходів до їх усунення.</p>

РЕЗУЛЬТАТИ АНКЕТУВАННЯ
щодо профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері
засобами адміністративного права

Проведено анкетування 400 респондентів (100 – з Львівської, 100 – з Київської, 100 – зі Закарпатської, 100 – з Хмельницької областей)

№ з/п	Зміст запитання	Обрана відповідь	Кількість опитаних осіб, які обрали відповідь	Відсоток респондентів, які обрали відповідь
1.	Як Ви оцінюєте якість законодавства України, що регулює порядок здійснення профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері?	а) воно цілком визначає порядок організації та реалізації відповідних заходів профілактики	95	24
		б) воно лише частково задовольняє сучасні потреби протидії деліктам фінансово-економічного характеру адміністративно-правовими засобами профілактичної спрямованості	172	43
		в) воно не задовольняє сучасні потреби протидії	121	30

		делітам фінансово-економічного характеру		
		г) сфера профілактики адміністративних правопорушень фінансово-економічного характеру не потребує нормативно-правового регулювання	12	3
2.				
2.	Як Ви оцінюєте ефективність функціонування суб'єктів профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері в Україні?	а) їхня діяльність є ефективною	93	23
		б) їхня діяльність потребує незначного реформування	78	20
		в) їхня діяльність потребує системних змін щодо організації та здійснення	160	40
		г) їхня діяльність є неефективною взагалі	69	17
3.				
3.	Діяльність яких суб'єктів профілактики правопорушень у фінансово-	а) правоохоронних органів	155	39
		б) органів державного фінансового контролю	105	26
		в) громадських	23	6

	економічній сфері є найефективнішою?	організацій та громадян г) комерційних організацій та інших юридичних осіб, що функціонують у фінансово-економічній сфері (комерційних банків, кредитних спілок, страхових організацій, тощо)	117	29
4.	Правопорушення у якому сегменті фінансової сфери завдають найбільшої шкоди державним та суспільним законним інтересам?	а) у бюджетній сфері	117	29
		б) у податковій сфері	123	31
		в) у банківській сфері	52	13
		г) у митній сфері	108	27
5.	Правопорушення у якому сегменті економічної сфери завдають найбільшої шкоди державним та	а) у галузі торгівлі, громадського харчування, сфері послуг та підприємницькій діяльності	132	33
		б) у сфері	107	27

	суспільним законним інтересам, правам та законним інтересам громадян?	промисловості, будівництва та використання паливно-енергетичних ресурсів		
		в) у сільському господарстві	56	14
		г) ті, що посягають на власність	105	26
б.	Які чинники найбільше справляють негативний вплив на фінансово-економічну сферу в сучасних умовах?	а) недобросовісні дії господарюючих суб'єктів, громадян пов'язані з ухиленням від сплати податків, порушенням порядку держзакупівель, тощо	104	26
		б) незаконні, корупційні дії посадових осіб, що залучені до здійснення державного фінансового контролю та реалізації інших контрольних повноважень	153	38
		в) недосконалість законодавства щодо реалізації державного управління у	109	27

		фінансово-економічній сфері		
		г) недосконалість методик, засобів державного фінансового контролю	34	9
7.				
	Оцініть доцільність прийняття в Україні Закону України «Про профілактику правопорушень в Україні» для посилення профілактики деліктів у фінансово-економічній сфері	а) прийняття цього закону є вкрай потрібним	209	52
		б) в Україні не доцільно приймати відповідний нормативно-правовий акт	7	2
		в) питання посилення профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері не залежить від прийняття цього нормативно-правового акта	71	18
		г) посилення профілактики деліктів у фінансово-економічній сфері залежить винятково від	113	28

		якості відомчих нормативно-правових актів		
8.	Чи є в Україні потреба прийняття Концепції реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень у фінансово- економічній сфері на найближчих п'ять років?	а) так, її прийняття сприятиме вирішенню низки проблем профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері	224	56
		б) ні, в Україні не доцільно приймати відповідний нормативно-правовий акт	16	4
		в) питання посилення профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері не залежить від прийняття цього нормативно-правового акта	36	9
		г) посилення профілактики деліктів у фінансово- економічній сфері	124	31

		залежить винятково від якості відомчих нормативно-правових актів		
9.	Чи доцільно посилювати в Україні процеси діджиталізації профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері, інформаційного забезпечення процесу державного фінансового контролю, впровадження ІТ-рішень в діяльність органів державного фінансового контролю?	а) так	320	80
б) ні		13	3	
в) ці процеси не вплинуть на ефективність профілактичної роботи		46	12	
г) такі процеси стануть перешкодою в якісній реалізації повноважень суб'єктів профілактики		21	5	
10.	Які Ви оцінюєте	а) оцінюю позитивно	313	78
		б) оцінюю негативно	22	6

	доцільність створення в Україні Бюро економічної безпеки	в) правове забезпечення цього суб'єкта потребує удосконалення	13	3
	та оновлену методичку його роботи?	г) позитивно за умови ефективної системи підготовки кадрів для цієї інституції	52	13

РЕЗУЛЬТАТИ АНКЕТУВАННЯ
щодо профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері
засобами адміністративного права

Проведено анкетування посадових осіб органів публічного управління (100 респондентів з Львівської, Київської, Закарпатської, Хмельницької областей)

<i>№ з/п</i>	<i>Зміст запитання</i>	<i>Обрана відповідь</i>	<i>Кількість опитаних осіб, які обрали відповідь</i>	<i>Відсоток респондентів, які обрали відповідь</i>
1.	Як Ви оцінюєте якість законодавства України, що регулює порядок здійснення профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері?	а) воно цілком визначає порядок організації та реалізації відповідних заходів профілактики	22	22
		б) воно лише частково задовольняє сучасні потреби протидії деліктам фінансово-економічного характеру адміністративно-правовими засобами профілактичної спрямованості	26	26
		в) воно не задовольняє	43	43

		сучасні потреби протидії деліктам фінансово-економічного характеру		
		г) сфера профілактики адміністративних правопорушень фінансово-економічного характеру не потребує нормативно-правового регулювання	9	9
2.				
2.	Як Ви оцінюєте ефективність функціонування суб'єктів профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері в Україні?	а) їхня діяльність є ефективною	34	34
		б) їхня діяльність потребує незначного реформування	32	32
		в) їхня діяльність потребує системних змін щодо організації та здійснення	29	29
		г) їхня діяльність є неефективною взагалі	5	5
3.				
3.	Діяльність яких суб'єктів профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері	а) правоохоронних органів	22	22
		б) органів державного фінансового контролю	39	39
		в) громадських організацій та громадян	5	5

	є найефективнішою?	г) комерційних організацій та інших юридичних осіб, що функціонують у фінансово-економічній сфері (комерційних банків, кредитних спілок, страхових організацій, тощо)	34	34
4.	Правопорушення у якому сегменті фінансової сфери завдають найбільшої шкоди державним та суспільним законним інтересам?	а) у бюджетній сфері	28	28
		б) у податковій сфері	37	37
		в) у банківській сфері	14	14
		г) у митній сфері	21	21
5.	Правопорушення у якому сегменті економічної сфери завдають найбільшої шкоди державним та суспільним	а) у галузі торгівлі, громадського харчування, сфері послуг та підприємницькій діяльності	32	32
		б) у сфері промисловості,	38	38

	законним інтересам, правам та законним інтересам громадян?	будівництва та використання паливно- енергетичних ресурсів		
		в) у сільському господарстві	12	12
		г) ті, що посягають на власність	18	18
6.	Які чинники найбільше справляють негативний вплив на фінансово- економічну сферу в сучасних умовах?	а) недобросовісні дії господарюючих суб'єктів, громадян пов'язані з ухиленням від сплати податків, порушенням порядку держзакупівель, тощо	41	41
		б) незаконні, корупційні дії посадових осіб, що залучені до здійснення державного фінансового контролю та реалізації інших контрольних повноважень	15	15
		в) недосконалість законодавства щодо реалізації державного управління у фінансово-економічній	31	31

		сфері		
		г) недосконалість методик, засобів державного фінансового контролю	13	13
7.				
7.	Оцініть доцільність прийняття в Україні Закону України «Про профілактику правопорушень в Україні» для посилення профілактики деліктів у фінансово-економічній сфері	а) прийняття цього закону є вкрай потрібним	65	65
		б) в Україні не доцільно приймати відповідний нормативно-правовий акт	3	3
		в) питання посилення профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері не залежить від прийняття цього нормативно-правового акта	14	14
		г) посилення профілактики деліктів у фінансово-економічній сфері залежить винятково від якості відомчих	18	18

		нормативно-правових актів		
8.	Чи є в Україні потреба прийняття Концепції реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень у фінансово- економічній сфері на найближчих п'ять років?	а) так, її прийняття сприятиме вирішенню низки проблем профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері	54	54
		б) ні, в Україні не доцільно приймати відповідний нормативно-правовий акт	2	2
		в) питання посилення профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері не залежить від прийняття цього нормативно-правового акта	15	15
		г) посилення профілактики деліктів у фінансово- економічній сфері залежить винятково від	29	29

		якості відомчих нормативно-правових актів		
9.	Чи доцільно посилювати в Україні процеси діджиталізації профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері, інформаційного забезпечення процесу державного фінансового контролю, впровадження IT-рішень в діяльність органів державного фінансового контролю?	а) так	74	74
		б) ні	3	3
		в) ці процеси не вплинуть на ефективність профілактичної роботи	21	21
		г) такі процеси стануть перешкодою в якісній реалізації повноважень суб'єктів профілактики	2	2
10.	Які Ви оцінюєте доцільність	а) оцінюю позитивно	68	68
		б) оцінюю негативно	5	5
		в) правове	21	21

	створення в Україні Бюро економічної безпеки	забезпечення цього суб'єкта потребує удосконалення		
	та оновлену методичку його роботи?	г) позитивно за умови ефективної системи підготовки кадрів для цієї інституції	б	б

ЗАТВЕРДЖУЮ:

Заступник директор Львівського інституту
ПрАТ «Вищий навчальний заклад
«Міжрегіональна Академія управління
персоналом»

кандидат економічних наук, доцент

 Л.І. Лелик

«16» серпня 2021 року

АКТ

«16» серпня 2021 року

м. Львів

Про впровадження результатів
дисертаційного дослідження
Комарницької Ірини Іванівни
за темою «Профілактика правопорушень
у фінансово-економічній сфері засобами
адміністративного права»

Комісія у складі: заступника директора к.е.н., доцента Лелик Л.І., заступника директора з навчально-методичної та виховної роботи кандидата економічних наук, доцента Парфенюк Є.І., завідувача кафедри права, кандидата юридичних наук, доцента Яворської В.Г. розглянула та узагальнила результати дисертаційного дослідження Комарницької Ірини Іванівни темою «Профілактика правопорушень у фінансово-економічній сфері засобами адміністративного права».

На основі проведеного аналізу комісія дійшла висновку, що положення, пропозиції та висновки дисертації Комарницької І.І. можуть бути використані для поглиблення наукових досліджень адміністративно-правових гарантій діяльності релігійних організацій в Україні. У дисертації вперше визначено нові тенденції трансформації адміністративно-правових засобів профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері, представлено основні блоки сучасних проблем профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері засобами адміністративного права та запропоновано шляхи їх подолання; обґрунтовано пропозиції щодо внесення змін до чинного законодавства задля підвищення

ефективності профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері.

Запропоновані дисертаційні матеріали заслуговують на схвалення та запровадження у науково-дослідній роботі, передусім у подальших наукових дослідженнях щодо профілактики адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері. У навчально-педагогічній діяльності результати наукового дослідження можуть застосовуватися у процесі викладання цілої низки навчальних дисциплін, зокрема «Адміністративне право», «Правоохоронні органи України», «Організація служб безпеки підприємств установ та організацій», та інших.

Висновок: результати дисертаційного дослідження Комарницької Ірини Іванівни можуть бути використані для поглиблення наукових досліджень проблематики профілактики адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері, при викладанні означених наукових дисциплін, для яких в якості джерел рекомендовано такі публікації:

1. Комарницька І. І. Профілактика адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері в Україні: монографія. Львів: Навчально-науковий інститут права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка», 2021. 459 с.
2. Комарницька І. І. Modern researches: progress of the legislation of Ukraine and experience of the European Union. Р. 2: колективна монографія. Riga, Latvia: Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2020. 592 с.
3. Комарницька І. І., Личенко І. О. Адміністративно-правові засади профілактики правопорушень у сфері власності. Львів: Бадікова Н.О., 2017. 188 с.
4. Blikhar M. M., Savchenko L.A., Komarnytska I.I., Vinichuk M.V. Strategic orientaries of legalization of the economy of Ukraine: economic and legal aspects. *Фінансова-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики: збірник наукових праць. Університет банківської справи.* 2019. Вип. 2 (29). С. 101–112.
5. Шевчук В. О., Бліхар М. М., Комарницька І. І., Татарин Н. М. Rule of law and economic growth. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики: збірник наукових праць. Університет банківської справи.* 2020. Т1. №32. С.278–289.
6. Blikhar M.M., Mykhalitska N., Vereskliа M., Komarnytska I.I., Koziar G. Financial security of the state: international experience in the study of institutional and legal causes of crisis phenomena in the economy *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики: збірник наукових праць. Університет банківської справи.* 2021. Т.2, №37. С. 426–437.
7. Комарницька І. І., Личенко І. О. Використання досвіду органів влади іноземних держав щодо профілактики адміністративних правопорушень у сфері власності. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка», Юридичні науки.* 2016. № 845. С. 271–278.

8. Комарницька І. І. Шляхи підвищення ефективності профілактики адміністративних правопорушень у сфері власності. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка», Юридичні науки*. 2016. № 850. С.53–62.
9. Комарницька І. І. Взаємодія суб'єктів профілактики адміністративних правопорушень у сфері власності. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка», Юридичні науки*. 2017. №865. С. 242–248.
10. Комарницька І. І. Адміністративні та правові аспекти діяльності правоохоронних органів у сфері захисту права власності. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка», Юридичні науки*. 2017. № 876. С.144–151.
11. Комарницька І. І. Особливості притягнення до адміністративної відповідальності щодо правопорушень, які посягають на об'єкти інтелектуальної власності. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка», Юридичні науки*. 2017. № 884. С. 132–137.
12. Комарницька І. І. Інститут адміністративної відповідальності: проблеми та перспективи розвитку. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка», Юридичні науки*. 2018. № 894. С. 165–170.
13. Комарницька І. І. Административно-правовая ответственность педагогических работников относительно правонарушений в сфере авторских и смежных прав. *Международный научно-практический правовой журнал «Закон и Жизнь» («Legea si Vita»)*. Молдова, 2019. №6/2 (330). С.45–49.
14. Комарницька І. І. Адміністративний процес захисту прав інтелектуальної власності в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. №6 (280). С. 169–172.
15. Комарницька І. І. Права інтелектуальної власності у науково-педагогічній діяльності та їх захист. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка», Юридичні науки*. 2019. № 22. С.174–179.
16. Комарницька І. І. Теоретичні основи дослідження адміністративно-правових засобів профілактики правопорушень у фінансовій сфері. *Журнал східноєвропейського права*. 2020. № 81. С. 26–35.
17. Комарницька І. І. Система адміністративно-правових засобів профілактики правопорушень у фінансовій сфері. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Юридичні науки»*. 2020. № 9 (31). С. 32–37.
18. Комарницька І. І. Адміністративна відповідальність: теоретико-правові аспекти. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Юридичні науки»*. 2020. Т. 7. № 2(26). С. 155–161.
19. Комарницька І. І. Протидія правопорушень у фінансовій сфері засобами адміністративного права. *Наше право*. 2020. № 4. С. 193–198.
20. Комарницька І. І. Профілактика правопорушень у фінансовій сфері засобами адміністративного права. *Європейські перспективи*. 2020. № 3. С. 205–210.

21. Комарницька І. І. Адміністративна профілактика правопорушень у бюджетній сфері. *Журнал східноєвропейського права*. 2021. № 88. С.51–60.
22. Комарницька І. І. Профілактика правопорушень у бюджетній сфері засобами адміністративного права. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія: «Юридичні науки». №4 (38). Т.1. 2021. С. 15–23.
23. Комарницька І. І. Адміністративно правові засоби профілактика правопорушень у банківській сфері. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2021. № 1. Р. 90–95.
24. Комарницька І. І. Суб'єкти профілактики правопорушень у фінансовій сфері засобами адміністративного права. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 4. С. 399–402.
25. Комарницька І. І. Медіація як сфера наукових досліджень. *Медіація як альтернативний спосіб вирішення спорів: матеріали круглого столу* (м. Львів, 15 травня 2017 року). 2017. С. 255–259.
26. Комарницька І. І. Еволюційні процеси українського та зарубіжного конституціоналізму. *Теорія і практика конституціоналізму: український та зарубіжний досвід: матеріали учасників третьої науково-практичної конференції* (м. Львів, 19 травня 2017 року). Львів: ННПП Національного університету «Львівська політехніка», 2017. С. 82–85.
27. Комарницька І. І. Сучасний стан й перспективи розвитку співробітництва України та НАТО. *Правові засади Європейської та Євроатлантичної інтеграції України: досягнення та перспективи: матеріали учасників заочної науково-практичної конференції* (м. Львів, 31 жовтня 2017 року). 2017. С. 144–150.
28. Комарницька І. І. Права людини як центральна ідеологія держав. *Теорія і практика конституціоналізму: український та зарубіжний досвід: збірник матеріалів учасників четвертої всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Львів, 27 квітня 2018 року). 2018. С. 121–123.
29. Комарницька І. І. Нові реалії співробітництва Україна-Нато. *Правові засади Європейської та Євроатлантичної інтеграції України: досягнення та перспективи: збірник тез учасників заочної науково-практичної конференції* (м. Львів, 23 листопада 2018 року). Львів: ННПП Національного університету «Львівська політехніка», 2018. С.131–137.
30. Комарницька І. І. Реалізація та захист прав та свобод людини та громадянина. *Права людини та національна безпека»: збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Львів, 10 грудня 2019 року). С. 113–116.
31. Комарницька І. І. Європейські конституційні реформи: досвід для України. *Конституційна реформа в Україні: досвід країн Центральної і Східної Європи: збірник матеріалів учасників першої науково-практичної конференції* (м. Львів, 19 квітня 2019 року). Львів ННПП Національного університету «Львівська політехніка», 2019. С.79–83.

32. Комарницька І. І. Процес захисту прав інтелектуальної власності в адміністративному праві України. *Scientific achievements of modern society. Abstracts of international scientific and practical conference* (Liverpool, November 6-7, 2019). С.316–323.

33. Комарницька І. І. Правові аспекти адміністративної відповідальності в Українському законодавстві. *Dynamics of the development of world science. Abstracts of VIII international scientific and practical conference*. (Vancouver, April 15-17, 2020). С. 502–511.

34. Комарницька І. І. Сучасна доктрина адміністративного права і процесу за участі органу державної влади. *Topical issues of the development of modern science. Abstracts of IX international scientific and practical conference* (Sofia, May 6-8, 2020). С. 458–467.

35. Комарницька І. І. Теоретичні основи дослідження адміністративно-правових засобів профілактики правопорушень у фінансовій сфері. *Legal science, legislation and law enforcement practice: regularities and development trends : proceedings International scientific and practical conference* (Lublin, October 30-31, 2020). 2020. С. 249–252.

36. Комарницька І. І. Ознаки системи адміністративно-правових засобів профілактики правопорушень у фінансовій сфері. *Адвокатура в умовах сучасних змін : збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції* (Львів, 09 жовтня 2020 р.). 2020. С. 180–184.

37. Комарницька І. І. Адміністративно-правова природа засобів профілактики правопорушень у фінансовій сфері. *Конституційна реформа в Україні: досвід країн Центральної і Східної Європи: збірник матеріалів Другої міжнародної науково-практичної конференції* (Львів, 16 жовтня 2020 р.). 2020. С. 181–185.

38. Комарницька І. І. Профілактика правопорушень у банківській сфері засобами адміністративного права. *European potential for the development of legal science, legislation and law enforcement practice. Abstracts of international scientific and practical conference* (Wloclawek, Republic of Poland, February 26-27, 2021). С.158–161.

Заступник директора
кандидат економічних наук, доцент

Л.І. Лелик

Заступник директора
з навчально-методичної та виховної роботи,
кандидат економічних наук, доцент

Є.І. Парфенюк

Завідувач кафедри права
кандидат юридичних наук, доцент

В. Г. Яворська

004102

УКРАЇНА

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

вул. С. Бандери, 12, Львів, 79013, тел. (380-32) 237-49-93, 258-27-58, факс: (380-32) 258-26-80
 ел. пошта: coffice@lpnu.ua, інтернет: www.lp.edu.ua

26.08.2021 № *67-01-1504*

на № _____

ДОВІДКА

про використання в навчальному процесі результатів дисертаційного дослідження
Комарницької Ірини Іванівни

Основні положення та результати дисертаційного дослідження Комарницької Ірини Іванівни на тему «Профілактика правопорушень у фінансово-економічній сфері засобами адміністративного права» впроваджені у навчальний процес Національного університету «Львівська політехніка» та застосовуються при підготовці бакалаврських й магістерських кваліфікаційних робіт спеціальності 081 «Право», у тематиці наукових досліджень освітньо-наукової програми третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти за спеціальністю 081 Право. Положення дисертаційного дослідження використовуються у викладанні навчальних дисциплін «Адміністративне право», «Фінансове право», «Адміністративне судочинство», «Адміністративна деліктологія», «Розгляд окремих категорій адміністративних справ судами», «Правове регулювання державної служби», «Правове регулювання адміністративних послуг» для бакалаврів та магістрів спеціальності 081 «Право», а також окремі аспекти наукових тверджень застосовуються у процесі викладення дисциплін інших галузей права (зокрема, «Господарське право, ч. 1», тощо). Основні положення цього дослідження враховані при підготовці навчальних та робочих програм, планів семінарських робіт і практичних занять, питань контролю успішності студентів цих навчальних дисциплін. Зокрема, в освітньому процесі впроваджено запропоновані Комарницькою І.І. такі положення:

– **теоретико-методологічні засади дослідження профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері засобами адміністративного права** (розділ I, підрозділ 1.1. «Наукознавче підґрунтя дослідження профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері засобами адміністративного права»; підрозділ 1.2 «Методологія дослідження профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері засобами адміністративного права»; підрозділ 1.3. «Понятійно-категоріальний апарат сфери профілактики правопорушень фінансово-економічного характеру»;

– **адміністративно-правові засади профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері засобами адміністративного права** (розділ II, підрозділ 2.1. «Система правопорушень у фінансово-економічній сфері в Україні»; підрозділ 2.2. «Поняття, особливості профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері та адміністративно-правові засади її реалізації»; підрозділ 2.3. «Адміністративно-правові засоби профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері»; підрозділ 2.4. «Суб'єкти профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері та адміністративно-правові засади їхньої діяльності»;

– **результати аналізу профілактики правопорушень у фінансовій сфері засобами адміністративного права** (розділ III, підрозділ 3.1. «Адміністративно-правові засоби профілактики правопорушень у фінансовій сфері»; підрозділ 3.2. «Профілактика

правопорушень у бюджетній сфері засобами адміністративного права»; підрозділ 3.3. «Профілактика правопорушень у податковій сфері засобами адміністративного права»; підрозділ 3.4. «Профілактика фінансових правопорушень у митній сфері засобами адміністративного права»; підрозділ 3.5. «Профілактика правопорушень у банківській сфері засобами адміністративного права».

– **результати аналізу профілактики правопорушень у економічній сфері засобами адміністративного права** (розділ IV, підрозділ 4.1. «Адміністративно-правові засоби профілактики правопорушень у економічній сфері»; підрозділ 4.2. «Профілактика правопорушень у сфері промисловості, будівництва та використання паливно-енергетичних ресурсів засобами адміністративного права»; підрозділ 4.3. «Профілактика правопорушень у галузі торгівлі, громадського харчування, сфері послуг та підприємницькій діяльності засобами адміністративного права»; підрозділ 4.4. «Профілактика правопорушень, що посягають на власність, засобами адміністративного права»; підрозділ 4.5. «Профілактика правопорушень у сільському господарстві засобами адміністративного права».

– **обґрунтування запропонованих автором напрямків удосконалення профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері засобами адміністративного права** (розділ V, підрозділ 5.1. «Сучасні проблеми профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері засобами адміністративного права та шляхи їх подолання»; підрозділ 5.2. «Напрями використання іноземного досвіду адміністративно-правового забезпечення профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері».

Проректор
з науково-педагогічної роботи
Національного університету
«Львівська політехніка»

О. Р. Давидчак

Виконавець:
Бортник Н.П. (0322)258-30-19

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший проректор

Львівського державного

університету внутрішніх справ

кандидат юридичних наук, доцент,

полковник поліції

Гарас СОЗАНСЬКИЙ

08 2021 року

АКТ20 08 2021

Львів

№ 42

Про впровадження результатів дисертаційного дослідження Комарницької Ірини Іванівни за темою «Профілактика правопорушень у фінансово-економічній сфері засобами адміністративного права» в освітній процес

Уклала експертна комісія з виявлення, узагальнення та впровадження позитивного досвіду роботи у складі:

- начальника відділу забезпечення якості освіти та методичної роботи кандидата юридичних наук, доцента Руслана СТРОЦЬКОГО;
- заступника начальника відділу організації наукової роботи кандидата юридичних наук Галини САВЧИН;
- декана факультету № 3 ПФПНП кандидата юридичних наук, доцента полковника поліції Степана ГНАТЮКА;
- в.о. завідувача кафедри адміністративного права та адміністративного процесу факультету № 3 ПФПНП кандидата юридичних наук капітана поліції Юрія ХАТНЮКА;
- директора загальної бібліотеки Ірини КРАВЕЦЬ.

Комісія відповідно до наказу по університету від 24 березня 2020 року № 100 розглянула та узагальнила результати дисертації на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право та процес; фінансове право; інформаційне право Комарницької Ірини Іванівни за темою «Профілактика правопорушень у фінансово-економічній сфері засобами адміністративного права».

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Комарницька І. І. Профілактика адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері в Україні: монографія. Львів: Навчально-науковий інститут права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка», 2021. 459 с.

2. Комарницька І. І. Modern researches: progress of the legislation of Ukraine and experience of the European Union. Р. 2: колективна монографія. Riga, Latvia: Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2020. 592 с.

3. Комарницька І. І., Личенко І. О. Адміністративно-правові засади профілактики правопорушень у сфері власності. Львів: Бадікова Н.О., 2017. 188 с.

4. Blikhar M. M., Savchenko L.A., Komarnytska I.I., Vinichuk M.V. Strategic orientaries of legalization of the economy of Ukraine: economic and legal aspects. *Фінансова-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики: збірник наукових праць. Університет банківської справи*. 2019. Вип. 2 (29). С. 101–112.

5. Шевчук В. О., Бліхар М. М., Комарницька І. І., Татарин Н. М. Rule of law and economic growth. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики: збірник наукових праць. Університет банківської справи*. 2020. Т1. №32. С.278–289.

6. Blikhar M.M., Mykhalitska N., Vereskliia M., Komarnytska I.I., Koziar G. Financial security of the state: international experience in the study of institutional and legal causes of crisis phenomena in the economy *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики: збірник наукових праць. Університет банківської справи*. 2021. Т.2, №37. С. 426–437.

7. Комарницька І. І., Личенко І. О. Використання досвіду органів влади іноземних держав щодо профілактики адміністративних правопорушень у сфері власності. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка», Юридичні науки*. 2016. № 845. С. 271–278.

8. Комарницька І. І. Шляхи підвищення ефективності профілактики адміністративних правопорушень у сфері власності. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка», Юридичні науки*. 2016. № 850. С.53–62.

9. Комарницька І. І. Взаємодія суб'єктів профілактики адміністративних правопорушень у сфері власності. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка», Юридичні науки*. 2017. №865. С. 242–248.

10. Комарницька І. І. Адміністративні та правові аспекти діяльності правоохоронних органів у сфері захисту права власності. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка», Юридичні науки*. 2017. № 876. С.144–151.

11. Комарницька І. І. Особливості притягнення до адміністративної відповідальності щодо правопорушень, які посягають на об'єкти інтелектуальної власності. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка», Юридичні науки*. 2017. № 884. С. 132–137.
12. Комарницька І. І. Інститут адміністративної відповідальності: проблеми та перспективи розвитку. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка», Юридичні науки*. 2018. № 894. С. 165–170.
13. Комарницька І. І. Административно-правовая ответственность педагогических работников относительно правонарушений в сфере авторских и смежных прав. *Международный научно-практический правовой журнал «Закон и Жизнь» («Legea si Vita»)*. Молдова, 2019. №6/2 (330). С.45–49.
14. Комарницька І. І. Адміністративний процес захисту прав інтелектуальної власності в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. №6 (280). С. 169–172.
15. Комарницька І. І. Права інтелектуальної власності у науково-педагогічній діяльності та їх захист. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка», Юридичні науки*. 2019. № 22. С.174–179.
16. Комарницька І. І. Теоретичні основи дослідження адміністративно-правових засобів профілактики правопорушень у фінансовій сфері. *Журнал східноєвропейського права*. 2020. № 81. С. 26–35.
17. Комарницька І. І. Система адміністративно-правових засобів профілактики правопорушень у фінансовій сфері. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Юридичні науки»*. 2020. № 9 (31). С. 32–37.
18. Комарницька І. І. Адміністративна відповідальність: теоретико-правові аспекти. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Юридичні науки»*. 2020. Т. 7. № 2(26). С. 155–161.
19. Комарницька І. І. Протидія правопорушень у фінансовій сфері засобами адміністративного права. *Наше право*. 2020. № 4. С. 193–198.
20. Комарницька І. І. Профілактика правопорушень у фінансовій сфері засобами адміністративного права. *Європейські перспективи*. 2020. № 3. С. 205–210.
21. Комарницька І. І. Адміністративна профілактика правопорушень у бюджетній сфері. *Журнал східноєвропейського права*. 2021. № 88. С.51–60.
22. Комарницька І. І. Профілактика правопорушень у бюджетній сфері засобами адміністративного права. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Юридичні науки»*. №4 (38). Т.1. 2021. С. 15–23.
23. Комарницька І. І. Адміністративно правові засоби профілактика правопорушень у банківській сфері. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2021. № 1. P. 90–95.

24. Комарницька І. І. Суб'єкти профілактики правопорушень у фінансовій сфері засобами адміністративного права. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 4. С. 399–402.

25. Комарницька І. І. Медіація як сфера наукових досліджень. *Медіація як альтернативний спосіб вирішення спорів: матеріали круглого столу* (м. Львів, 15 травня 2017 року). 2017. С. 255–259.

26. Комарницька І. І. Еволюційні процеси українського та зарубіжного конституціоналізму. *Теорія і практика конституціоналізму: український та зарубіжний досвід: матеріали учасників третьої науково-практичної конференції* (м. Львів, 19 травня 2017 року). Львів: ННПП Національного університету «Львівська політехніка», 2017. С. 82–85.

27. Комарницька І. І. Сучасний стан й перспективи розвитку співробітництва України та НАТО. *Правові засади Європейської та Євроатлантичної інтеграції України: досягнення та перспективи: матеріали учасників заочної науково-практичної конференції* (м. Львів, 31 жовтня 2017 року). 2017. С. 144–150.

28. Комарницька І. І. Права людини як центральна ідеологія держав. *Теорія і практика конституціоналізму: український та зарубіжний досвід: збірник матеріалів учасників четвертої всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Львів, 27 квітня 2018 року). 2018. С. 121–123.

29. Комарницька І. І. Нові реалії співробітництва Україна-НАТО. *Правові засади Європейської та Євроатлантичної інтеграції України: досягнення та перспективи: збірник тез учасників заочної науково-практичної конференції* (м. Львів, 23 листопада 2018 року). Львів: ННПП Національного університету «Львівська політехніка», 2018. С.131–137.

30. Комарницька І. І. Реалізація та захист прав та свобод людини та громадянина. *Права людини та національна безпека»: збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Львів, 10 грудня 2019 року). С. 113–116.

31. Комарницька І. І. Європейські конституційні реформи: досвід для України. *Конституційна реформа в Україні: досвід країн Центральної і Східної Європи: збірник матеріалів учасників першої науково-практичної конференції* (м. Львів, 19 квітня 2019 року). Львів ННПП Національного університету «Львівська політехніка», 2019. С.79–83.

32. Комарницька І. І. Процес захисту прав інтелектуальної власності в адміністративному праві України. *Scientific achievements of modern society. Abstracts of international scientific and practical conference* (Liverpool, November 6-7, 2019). С.316–323.

33. Комарницька І. І. Правові аспекти адміністративної відповідальності в Українському законодавстві. *Dynamics of the development of world science. Abstracts of*

VIII international scientific and practical conference. (Vancouver, April 15-17, 2020). С. 502–511.

34. Комарницька І. І. Сучасна доктрина адміністративного права і процесу за участі органу державної влади. *Topical issues of the development of modern science. Abstracts of IX international scientific and practical conference* (Sofia, May 6-8, 2020). С. 458–467.

35. Комарницька І. І. Теоретичні основи дослідження адміністративно-правових засобів профілактики правопорушень у фінансовій сфері. *Legal science, legislation and law enforcement practice: regularities and development trends : proceedings International scientific and practical conference* (Lublin, October 30-31, 2020). 2020. С. 249–252.

36. Комарницька І. І. Ознаки системи адміністративно-правових засобів профілактики правопорушень у фінансовій сфері. *Адвокатура в умовах сучасних змін : збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції* (Львів, 09 жовтня 2020 р.). 2020. С. 180–184.

37. Комарницька І. І. Адміністративно-правова природа засобів профілактики правопорушень у фінансовій сфері. *Конституційна реформа в Україні: досвід країн Центральної і Східної Європи: збірник матеріалів Другої міжнародної науково-практичної конференції* (Львів, 16 жовтня 2020 р.). 2020. С. 181–185.

38. Комарницька І. І. Профілактика правопорушень у банківській сфері засобами адміністративного права. *European potential for the development of legal science, legislation and law enforcement practice. Abstracts of international scientific and practical conference* (Wloclawek, Republic of Poland, February 26-27, 2021). С.158–161.

На основі проведеного аналізу комісія дійшла висновку, що результати дисертаційного дослідження та подані публікації містять науково обґрунтовані теоретичні положення і практичні рекомендації, впроваджені в освітній процес Львівського державного університету внутрішніх справ, зокрема факультету № 3, кафедри адміністративного права та адміністративного процесу при викладанні навчальних дисциплін «Адміністративний право», «Взаємодія підрозділів Національної поліції з громадськістю. Профілактика правопорушень», «Публічне адміністрування» та інших.

Отримані результати дисертаційного дослідження Комарницької І.І. «Профілактика правопорушень у фінансово-економічній сфері засобами адміністративного права» дозволяють виявити сучасні тенденції та напрями посилення профілактики адміністративних правопорушень у фінансово-економічній сфері, проблеми її організації та реалізації, шляхи їхнього подолання засобами адміністративного права. Зміст публікацій, наукові підходи щодо визначення системи профілактики адміністративних

6

правопорушень у фінансово-економічній сфері в Україні дозволяють рекомендувати результати дисертаційного дослідження Комарницької Ірини Іванівни на тему «Профілактика правопорушень у фінансово-економічній сфері засобами адміністративного права» для їхнього впровадження в освітній процес Львівського державного університету внутрішніх справ, а наукові публікації рекомендувати до вивчення під час самостійної роботи курсантів і студентів та для здійснення подальших наукових досліджень із означеної проблематики.

Члени комісії:

 Руслан СТРОЦЬКИЙ
 Галина САВЧИН
 Степан ГНАТЮК
 Юрій ХАТНЮК
 Ірина КРАВЕЦЬ

**ГОЛОВНЕ УПРАВЛІННЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ
У ЛЬВІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ**

Управління

превентивної діяльності

пл. Генерала Григоренка, 3, м. Львів, 79007,
тел. (032) 258-60-01, факс (032) 258-69-20,

vupd@lv.npu.gov.ua

26.08 2021 № 1506/15/01-21

На № _____ від _____

ДОВІДКА

**про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Комарницької Ірини Іванівни**

Основні положення та результати дисертаційного дослідження на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук доцента кафедри цивільного права та процесу Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка» Комарницької Ірини Іванівни на тему «Профілактика правопорушень у фінансово-економічній сфері засобами адміністративного права» характеризуються актуальністю та мають практичну цінність. Результати дослідження, представлені у розділі 5 дисертації «Удосконалення профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері засобами адміністративного права», які стосуються підвищення ефективності профілактики правопорушень у фінансово-економічній сфері, мають вагоме практичне значення для удосконалення роботи Національної поліції у Львівській області. Надані рекомендації та висновки були використані у процесі організації та проведення заходів щодо попередження, виявлення правопорушень у фінансово-економічній сфері, захисту фінансово-економічних прав громадян в діяльності підрозділів Національної поліції у Львівській області.

Начальник

Василь СЕМЕНЮК

У К Р А Ї Н А

КАМ'ЯНКА-БУЗЬКИЙ РАЙОННИЙ СУД ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

вул. Незалежності, 29, м. Кам'янка-Бузька Львівської області, 80400, тел. 5-12-53

19 серпня 2021 року

Вих. № 01-28/3/0221

ДОВІДКА

**про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Комарницької Ірини Іванівни**

Результати дисертаційного дослідження на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук доцента кафедри цивільного права та процесу Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка» Комарницької Ірини Іванівни за темою: «Профілактика правопорушень у фінансово-економічній сфері засобами адміністративного права» впроваджено у практичну діяльність судових органів. Результати дослідження сучасних викликів та загроз у фінансово-економічній сфері, засобів адміністративного права, що здатні справляти ефективний вплив на профілактику адміністративних правопорушень фінансово-економічного характеру, напрямів удосконалення її організації та реалізації, використання іноземного досвіду адміністративно-правового забезпечення профілактики правопорушень цих проступків в контексті сучасних викликів, що стоять перед судовою системою України щодо посилення захисту прав людини, відзначаються актуальністю та спрямовані на удосконалення роботи судових органів й впроваджені у їхню практичну діяльність.

В.о. Голови

Кам'янка-Бузького районного суду

Львівської області

М.Л. Самсін